

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKO DELO

**Potrebe ljudi, ki so po prestajanju kazni zapora brez
stanovanja – oblike služb in možnosti storitev**

Mentorica: as. dr. Vera Grebenc

Nika Drobež

Ljubljana 2011

Podatki o diplomskem delu

Ime in priimek: Nika Drobež

Naslov naloge: Potrebe ljudi, ki so po prestajanju kazni zapora brez stanovanja – oblike služb in možnosti storitev

Kraj: Ljubljana

Leto: 2011

Št. strani: 194

Št. slik: 0

Št. tabel: 4

Št. grafov: 0

Št. prilog: 5

Mentorica: as. dr. Vera Grebenc

Ključne besede: postpenala, brezdomstvo, totalne institucije, zapor, socialno delo z zaprtimi osebami, pravica do stanovanja, socialna izključenost, stigma, odpust iz zapora, alternativne oblike kaznovanja, zdravje brezdomnih oseb.

Povzetek: V diplomskem delu raziskujem potrebe ljudi, ki so po prestani kazni zapora brezdomni, in kakšne storitve nudijo službe, namenjene problematiki brezdomstva in/ali postpenale. V teoretičnem delu sem najprej opredelila postpenalo, izpostavila zapor kot totalno institucijo in njene posledice, opisala vlogo socialnega dela in način dela strokovnih delavcev tako v zavodih za prestajanje kazni zapora kot tudi zunaj njih, v času prestajanja zaporne kazni in po odpustu iz zapora, nato sem zakonsko opredelila postpenalno pomoč in izpostavila težave, s katerimi se spopadajo osebe po odpustu iz zapora, in možne alternativne oblike kaznovanja. Nadalje sem z nekaj definicijami opredelila brezdomstvo, navedla razloge za nastanek brezdomstva, omenila pravice do stanovanja in zdravja brezdomnih oseb ter se dotaknila tudi socialne izključenosti brezdomnih oseb. Empirični del zajema analizo rezultatov intervjujev z enajstimi strokovnimi delavci različnih vladnih in nevladnih organizacij ter s sedmimi uporabniki – (nekdanjimi) brezdomnimi osebami z izkušnjo zaporne kazni. Pri strokovnih delavcih sem iskala odgovore na vprašanja o načinu dela strokovnih delavcev z brezdomnimi uporabniki med prestajanjem zaporne kazni in po odpustu iz zapora, o možnostih ponujanja pomoči in odnosu do uporabnikov; pri uporabnikih pa o njihovih željah, potrebah, kaj jim je trenutno nudeno in kakšen je odnos strokovnih delavcev do njih.

Title: The needs of people who have become homeless after serving prison sentences – the types of jobs and employment opportunities

Key words: post-penal period, homelessness, total institutions, prison, social work with incarcerated individuals, the right to residence, social exclusion, stigma, release from prison, alternative forms of punishment, health of the homeless.

Abstract: In my diploma work I will be researching the needs of individuals who have become homeless after serving a prison sentence and the services offered by agencies dealing with the problems of homelessness and/or the post-penal period. In the theoretical part of the dissertation I will first define the post-penal period, highlight prison as a total institution and show its consequences, describe the role of social services and present the methods employed by social workers within or without prisons, during the sentence or afterwards. I will then legally define post-penal aid, highlight the difficulties people face after being released from prison and name possible alternative forms of punishment. I will use definitions to explain the term homelessness, enumerate the reasons why individuals become homeless, mention the rights of homeless people to residence and healthcare and touch upon the social exclusion of homeless people. The empirical part is comprised of the analysis of the results of interviews that were conducted with eleven social workers from various government and non-government organisations and those conducted with seven users – (former) homeless people who had served prison sentences. When interviewing the social workers I was looking for information about the methods they used when working with homeless users during their prison sentence and the methods used after the users had been released, as well as information about the possibility of giving aid and the attitude towards the users. While interviewing the users I focused on their wishes, needs, what they are currently being offered and what the attitude of social workers towards them is like.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKO DELO

**Potrebe ljudi, ki so po prestajanju kazni zapora brez
stanovanja – oblike služb in možnosti storitev**

Mentorica: as. dr. Vera Grebenc

Nika Drobež

Ljubljana 2011

PREDGOVOR

Brezdomstvo med obsojenimi osebami oziroma po prestani kazni zapora je, predvsem v Sloveniji, precej pereč problem. Problem morda ni toliko v količini ljudi, ki po prestani kazni zapora nimajo kam iti, ampak je večja težava v sistemu, v tem, da so te osebe spregledane, preslišane, da si država zatiska oči pred realnostjo in tako problematiki ne namenja dovolj pozornosti, še manj denarja. Ukrepi za preprečevanje brezdomstva in skrb za obsojene osebe bi naj bila pomembna naloga države, ki naj bi s svojim zgledom pripomogla k antidiskriminatornemu odnosu državljanov tako do brezdomnih oseb kot tudi do obsojenih oseb, še posebej pa dvojno označenih, brezdomnih oseb po prestani kazni zapora. Predvsem pa morajo tako država kot tudi strokovni delavci vladnih in nevladnih organizacij prisluhniti potrebam brezdomnih in obsojenih oseb, saj so ti eksperti iz izkušenj.

Do raziskovanja problematike brezdomnosti med obsojenimi osebami me je pripeljalo prostovoljno delo v enem izmed dnevnih centrov za brezdomce, kjer sem srečevala ogromno brezdomnih oseb z izkušnjo zaporne kazni. Posebej se me je dotaknila zgodba enega izmed uporabnikov tega dnevnega centra, ki je moral za nekaj let v zapor. Nekako sem posredno in neposredno ostala v stiku z njim in od daleč spremljala dogajanje. Vendar je bil on eden redkih srečnežev, ki so mu zaposleni v dnevnem centru priskrbeli domovanje po prihodu iz zapora. Takrat pa sem se zamislila. Vedela sem namreč, da je on izjema, da za vse ne bodo mogli tako poskrbeti. In takrat sem se začela spraševati, kaj se zgodi z brezdomnimi osebami, ki naenkrat nehajo prihajati v dnevni center, ker morajo v zapor, kaj se zgodi z njimi po odpustu, kam gredo, kdo poskrbi zanje, na koga se lahko obrnejo, katere službe v Ljubljani jim lahko nudijo pomoč in kakšne vrste pomoči jim nudijo, kaj pa bi uporabniki želeli, potrebovali. Porajala so se mi vsa ta vprašanja, zato sem se odločila, da to zadevo sama raziščem, da dobim podatke iz prve roke. Odločila sem se, da bom dobila največ relevantnih podatkov z intervjuji. A ni bilo dovolj intervjuvati le uporabnike in jih vprašati, kaj potrebujejo in kaj dobijo, vedela sem, da moram za objektivnejšo sliko tudi strokovne delavce vprašati, kaj (lahko) nudijo, kaj bi še želeli nuditi, pa ne morejo, in kaj je tisto, kar jih pri tem ovira.

Teoretični del diplomskega dela sem razdelila na postpenalo in brezdomstvo. V prvem delu (postpenala) sem opredelila postpenalo, nato sem izpostavila zapor kot totalno institucijo in

njene posledice, opisala sem vlogo socialnega dela in način dela strokovnih delavcev tako v zavodih za prestajanje kazni zapora kot tudi zunaj njih, v času prestajanja zaporne kazni in po odpustu iz zapora, dotaknila sem se tudi zakonske opredelitve postpenalne pomoči, na koncu pa izpostavila težave, s katerimi se spopadajo osebe po odpustu iz zapora, in možne alternativne oblike kaznovanja. V drugem delu (brezdomstvo) sem z nekaj definicijami opredelila brezdomstvo, navedla razloge za nastanek brezdomstva, omenila pravice do stanovanja in zdravja brezdomnih oseb ter se dotaknila tudi socialne izključenosti brezdomnih oseb.

V empiričnem delu sem pri strokovnih delavcih tako vladnih kot tudi nevladnih organizacij iskala odgovore na raziskovalna vprašanja o načinu dela strokovnih delavcev z brezdomnimi uporabniki med prestajanjem zaporne kazni in po odpustu iz zapora, o možnostih ponujanja pomoči in odnosu do uporabnikov; pri uporabnikih pa o njihovih željah, potrebah, kaj jim je trenutno nudeno in kakšen je odnos strokovnih delavcev do njih.

Vsekakor je bil moj vzorec premajhen, da bi rezultate lahko posplošila na celotno Ljubljano, še manj na Slovenijo, kar tudi ni bil moj namen, saj sem celo poskušala prikazati stanje brezdomstva po prestani kazni zapora v Celju kot primer dobre prakse. Sem pa kljub precej naključno izbranim sogovornikom dobila dokaj podobne odgovore, iz katerih sem si lahko sestavila nekakšen približek, podobo, sliko dejanskega stanja.

Intervjuvane osebe, ki so ali so bile brezdomne in imajo izkušnjo zaporne kazni, v nalogi poimenujem 'uporabniki', kljub temu da nekateri to že nekaj časa niso več, so pa vsi nekdanji uporabniki vladnih ali nevladnih organizacij in sem jih tako poimenovala zgolj zaradi lažjega razumevanja in enotnega poimenovanja. Pri naslavljanju strokovnih delavcev pa, razen v konkretnih primerih, kadar gre za množino, uporabljam splošno veljavno obliko in ne uporabljam posebej ženskega spola.

Zahvaljujem se svoji mentorici Veri Grebenc za podporo, izredno odzivnost, strokovne nasvete, jasne napotke in zaupanje vame. Hvala lektorici Manci za pomoč. Zahvaljujem se tudi vsem uporabnikom in strokovnim delavcem, ki so si vzeli čas, odgovorili na moja vprašanja in bili pripravljeni svoja razmišljanja deliti z mano. Posebna zahvala pa gre

predvsem moji družini in prijateljem, ki so me v času študija in pisanja diplomske naloge podpirali, spodbujali in verjeli vame.

KAZALO

1. TEORETIČNI DEL	8
1.1. POSTPENALA	8
<i>1.1.1. TOTALNE INSTITUCIJE</i>	<i>8</i>
<i>1.1.2. SOCIALNO DELO KOT PROCES POMOČI NA PODROČJU KAZENSKIH SANKCIJ</i>	<i>13</i>
<i>1.1.3. ZAKONSKA OPREDELITEV POSTPENALNE POMOČI</i>	<i>25</i>
<i>1.1.4. PROBLEMI OBSOJENE OSEBE PO ODPUSTU S PRESTAJANJA KAZNI ZAPORA</i>	<i>26</i>
<i>1.1.5. ALTERNATIVNE OBLIKE KAZNOVANJA</i>	<i>35</i>
1.2. BREZDOMSTVO	41
<i>1.2.1. DEFINICIJE BREZDOMSTVA</i>	<i>42</i>
<i>1.2.2. RAZLOGI ZA BREZDOMSTVO</i>	<i>46</i>
<i>1.2.3. KATEGORIJE BREZDOMSTVA</i>	<i>50</i>
<i>1.2.4. PRAVICA DO STANOVANJA – PRAVICA DO DOMA</i>	<i>53</i>
<i>1.2.5. ZDRAVJE IN ZDRAVLJENJE BREZDOMNIH OSEB</i>	<i>55</i>
<i>1.2.6. SOCIALNA IZKLJUČENOST BREZDOMNIH OSEB</i>	<i>59</i>
<i>1.2.7. KRIMINALITETA BREZDOMNIH OSEB</i>	<i>59</i>
2. PROBLEM	62
2.1. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	63
3. METODOLOGIJA	65
3.1. VRSTA RAZISKAVE	65
3.2. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	65

3.3. POPULACIJA IN VZROČENJE	65
3.4. ZBIRANJE PODATKOV.....	66
3.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	67
4. REZULTATI	69
4.1. UPORABNIKI.....	69
4.2. STROKOVNI DELAVCI.....	86
5. RAZPRAVA.....	104
6. SKLEPI.....	119
7. PREDLOGI.....	122
8. UPORABLJENA LITERATURA.....	125
9. PRILOGE.....	129
10. POVZETEK.....	188

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Tipologija brezdomstva in socialne izključenosti.....	42
Tabela 2: Dejavniki, ki vodijo, oziroma pripomorejo k brezdomstvu.....	48
Tabela 3: Kategorije brezdomcev po kraju bivanja	50
Tabela 4: Predlogi strokovnih delavcev glede izvajanja storitev in delovanja organizacij	102

1. TEORETIČNI DEL

1.1. POSTPENALA

»Postpenalna obravnava je proces, v katerem poskušamo mobilizirati posameznika, okrepiti moč posameznika in vire v skupnosti za hitrejšo in bolj učinkovito vključitev v vsakdanje življenje po prestani kazni. Vključevanje pomeni vključevanje tako na ekonomskem, izobraževalnem in socialnem nivoju.« (Stegu 2006: 9)

Postpenalna obravnava se začne s prihodom obsojene osebe v zapor in traja vse do njene uspešne vključitve v okolje. (ibid.)

1.1.1. TOTALNE INSTITUCIJE

1.1.1.1. Pojem totalne institucije

Goffman (v Flaker 1998: 18) ustanovam, ki zajemajo tako rekoč vse vidike posameznikovega življenjskega kroga (delo, zabavo, rekreacijo ...), pravi totalne institucije. Temeljne značilnosti totalnih ustanov so naslednje: vsi vidiki življenja potekajo na istem kraju in pod isto oblastjo; vsaka faza dnevne aktivnosti poteka pred velikim številom drugih ljudi, ki so enako obravnavani in od katerih zahtevajo, da skupaj počnejo isto stvar; za vse dejavnosti obstaja urnik, vsiljen od uradnikov; razne vsiljene dejavnosti sestavljajo nek načrt z namenom, da je zadovoljeno uradnim ciljem ustanove.

Totalna ustanova se je rodila v času velikega zapiranja, kot je Foucault (v Flaker 1998: 72) poimenoval proces, ki je potekal v 17. stoletju po vsej Evropi. V splošne zaprte ustanove so zaprli velik del prebivalstva, v glavnem revne in deviantne skupine prebivalstva – zločince, norce, prostitutke, berače ... Veliko zapiranje je bilo v bistvu veliko pospravljanje – mesta so postala namreč kraj nevarnosti in kaosa, zato je bilo treba onemogočiti beraštvo, izločiti nedelavne, bila je tudi velika moralna korekcija – vzpostavil se je kodeks lepega vedenja in olike.

Goffman (v Flaker 1998) navaja pet vrst totalnih ustanov:

- ustanove za tiste, ki ne morejo skrbeti sami zase in so nevarni (domovi za slepe, sirote, ostarele, revne);

- ustanove za tiste, ki so nezmožni skrbeti zase, hkrati pa so (nehote) nevarni za skupnost (tuberkulozne bolnišnice, duševne bolnišnice);
- ustanove za zavarovanje skupnosti pred nekaterimi nevarnostmi (zapori, taborišča);
- ustanove za izvajanje nekaterih delovnih nalog (ladje, vojašnice, internati, delovni tabori);
- ustanove za verski umik (samostani).

V totalnih ustanovah imajo tudi nadzorovalno osebje, to je navadno manjše število osebja, ki nadzoruje večje število varovancev. Varovanci v ustanovi živijo, njihov stik z zunanjim svetom pa je močno omejen. Osebje pa je v ustanovi le med osemurnim delavnikom. Eni druge zaznavajo v ozkih sovražnih stereotipih.

Med obema skupinama obstaja strogo predpisana socialna razdalja. Varovanec je izločen iz odločanja o svoji usodi. Namen izločanja pa je ohranjanje distance in nadzora.

Življenje po pravilih in zapovedih je v zunanjem življenju omejeno le na delovni prostor, v totalni ustanovi pa sega v vsa področja življenja. Totalna ustanova se razhaja z dvema temeljnima sodobne družbe: s plačanim delom in družino. Družina in totalna ustanova sta si torej v neposrednem in praktičnem nasprotju. (ibid.)

1.1.1.2. Zapor kot totalna ustanova

Zapor kot kaznovalna institucija se je rodil v obdobju, ko je disciplina postajala osrednje načelo organizacije ekonomskega in socialnega življenja. Veljalo je namreč mnenje, da lahko zapor sočasno učinkuje v prid družbe in prestopnika ter proizvaja harmonično sožitje med družbo in problematičnim posameznikom, in sicer kot resocializacijska, normalizatorska, disciplinska ali korekcijska struktura, ki prestopnika izključi iz slabe družbe, da bi ga osebno predelala in nato ponovno vključila, vendar tokrat v dobro družbo. Kmalu pa so se pojavile kritike zapora in njegovih očitnih pomanjkljivosti. Vrstile so se reforme zaporniških režimov, kazenskopравни sistem pa je začel uvajati tudi alternativne sankcije (pogojno obsodbo, nadzor na prostosti in denarno kazen). (Kanduč 2003: 275)

Po Foucaultovem (v Flaker 1998) mnenju se kaznovalne teorije v grobem delijo na dve skupini:

- absolutne-retributivne pravijo, da kaznujemo, ker je storilec grešil, in ne zato, da bi ga spremenili;
- relativne ali utilitaristične trdijo, da se mora človek prilagajati družbenemu okolju in je treba prevzgojno vplivati nanj.

Danes je že jasno, da zapor ni primerno sredstvo za spreminjanje prestopnikovega mnenja in vrednot. Ko govorimo o prevzgoji obsojenih oseb, imamo v mislih korekcijo njenih družbeno nesprejemljivih navad, stališč, mišljenja in drugih osebnostnih lastnosti. (Javornik 1991, 1/2: 7–22)

Vendar ima po mnenju mnogih zapor kljub vsemu tudi nekaj penoloških prednosti, zaradi katerih še vedno ostaja funkcionalna institucija. Zapor je namreč učinkovito sredstvo za izključitev storilca iz družbe, in sicer na način, ki ne terja mnogo sodelovanja obsojene osebe – odvzem prostosti je kazen, ki zadaja psihično trpljenje na način, ki je dovolj subtilen in prikrit v času, da je družbeno in kulturno sprejemljiv za večino prebivalstva. (Millman 2003: 59)

Zapor torej za zdaj še ostaja. Že sam po sebi je kazen, preprečiti pa je treba dodatno škodo, ki jo lahko utрпи kaznovana oseba, in kar bi presegalo z zakonom določene sankcije. Rehabilitacija naj bi bile dejavnosti, ki preprečujejo nezaželene stranske učinke zaporne kazni. Rehabilitacija je pravica obsojene osebe za ohranjanje njenih potencialov in dostojanstva. (Javornik 1991, 1/2: 7–22)

Najbolj odklonilno stališče do zapora do zdaj so razvili abolicionisti. Njihov predlog ni samo postopna odprava zapora, ampak naj bi se ukinile vse kazenskopravne institucije in koncepcije. Predlagajo tudi prekinitev gradnje zaporov, delo v korist skupnosti, pomiritev med sprtima strankama, povračilo ali odpravo škode, zatočišča, kjer bi storilci kaznivih dejanj uživali 'imuniteto', medtem ko bi čakali na pogajanje s prizadetimi osebami. (Petrovec 1999: 41)

»Zaradi bolezni, stiske, prizadetosti ali socialnega statusa ni namreč dovoljeno nikomur odreči pravic, ki jih imamo drugi za samoumevne. To niso samo obče človeške pravice, ampak tudi

drobne možnosti izbire in dejanj, ki jim ponavadi ne pripisujemo statusa pravic, ki pa v okviru zavodskega življenja postanejo dragocene.« (Flaker 1998: 7)

1.1.1.3. Vpliv totalnih institucij na obsojene osebe

V zaporih še vedno prevladuje represiven in kaznovalen odnos osebja do obsojenih oseb. Odnosi so avtoritarno hierarhični, saj poskuša osebje obdržati obsojene osebe v določenih okvirih. Represivna in kaznovalna naravnost pa je bolj izražena v večjih in bolj zaprtih ustanovah (Stegu 2006: 24)

Negativni vplivi totalnih institucij so med drugim otežena komunikacija med osebjem in kaznovanimi osebami, prihaja do sekundarnih prilagoditev, zaradi česar pa se bolj uveljavlja delovanje subkulturnih skupin.

Pojem sekundarne prilagoditve po Goffmanu: »S tem ko posameznik sodeluje in prispeva k organizaciji pod zahtevanimi pogoji, podprto z institucionalnimi merili blagostanja, vrednot, spodbud in kazni, se spremeni v sodelavca, postane 'normalen', 'programiran' ali vgrajen član. To je primarna prilagoditev. Druga vrsta prilagoditve naj bi bila sekundarna. To je vsaka habitualna ureditev, s katero član neke organizacije uporabi neavtorizirana sredstva ali pride do neavtoriziranih ciljev ali oboje in se tako izogne predpostavkam organizacije, kaj naj dela in kaj naj bi bil. Sekundarna prilagoditev je način, na katerega posameznik odstopi vlogo sebe, ki jo ima institucija za samoumevno.« (Flaker 1998: 106)

Obsojena oseba se mora prilagoditi predvsem sistemu privilegijev. To lahko naredi na več načinov. Prvi način je, da se iz situacije umakne vase. Drugi način je, da se sistemu upira, da namenoma izziva ustanovo, ne sodeluje. Tretji način je kolonizacija – uporabnik si v ustanovi poišče maksimalna zadovoljstva zunanjega sveta, a s tem ogroža motivacijske vzvode osebja in skupinsko solidarnost. Četrty način je spreobrnjenje, oseba prevzame pogled osebja nase in igra vlogo vzorne osebe, prevzame moralistično držo. Uporabniki najpogosteje uporabljajo možnost mirne igre, to je kombinacija kolonizacije, spreobrnjenja in pristajanja na lojalnost skupini. Tako uporabnik lahko zapusti ustanovo brez večjih fizičnih in psihičnih posledic. Čas v ustanovi je izgubljen. Občutek, da je čas zapravljen, neuporaben je zelo močan. Uporabnik totalne ustanove je izgnan iz družbe. (Flaker 1998: 30–34)

Posledica negativnega vpliva zavoda za prestajanje kazni zapora na obsojene osebe sta tudi, in predvsem, izolacija in 'prizonizacija'.

➤ Izolacija

Izolacija pomeni izločitev iz družbe oz. splošno gledano prikrajšanje socialnih stikov. Izvede se lahko s sredstvi fizičnega značaja (zunanj zidovi, rešetke, pazniki, različna tehnična sredstva itd.) in s sredstvi psihološkega značaja (grožnje, opozorila, predpisi, pravila, kontrole, disciplinsko kaznovanje, odvzem ugodnosti itd.). (Brinc 1979: 199)

Glavna posledica odvzema prostosti je ločitev obsojene osebe od družine. Tako v tem času obsojena oseba ne more opravljati vloge partnerja in izvrševati starševskih pravic in dolžnosti, predvsem vzgoje in preživljanja otrok. Največjega problema ne predstavlja fizična odsotnost osebe, ampak predvsem stigma, ki jo osebi nadene okolje. Vse to ima negativne posledice na obsojeno osebo, pri čemer je vprašljiva uspešna resocializacija, kar naj bi bil eden temeljnih namenov kaznovanja. Posledica daljšega odvzema prostosti je prekinitev delovnega razmerja in s tem prekinitev vseh oblik zavarovanja. Prav tako je obsojena oseba prikrajšana za materialne dobrine in usluge, ki jih je uživala na prostosti. Izguba avtonomije v zaporu je popolna, kar naredi obsojeno osebo slabotno, nemočno, odvisno. Obsojena oseba je ves čas v odnosu s soobsojenci, ki imajo zgodovino nasilja in kriminala. S tem je oseba prikrajšana za varnost in se lahko počuti ogroženo. Prav tako pa je obsojena oseba z odvzemom prostosti prikrajšana za heteroseksualne stike, za kar raziskave kažejo, da večina obsojencev težko prenaša. (Brinc 1979: 202–220)

➤ 'Prizonizacija'

Petrovec (1997: 131) omenja pojem 'prizonizacija', ki pomeni ustvarjanje posebnih navad, običajev, vedenjskih vzorcev in splošne kulture obsojenih oseb. Obsojena oseba sčasoma prevzame vse to in postane odporna proti rehabilitacijskim prizadevanjem.

Čim bolj je zapor zaprt in čim večja je oddaljenost od norm vedenja na prostosti, tem večja je prizonizacija. Na prvem mestu vrednot v zaporniškem sistemu je solidarnost. Pomeni odpor obsojencev proti osebju v smislu zavrnitve kakršne koli ponujene pomoči s strani osebja. Pomembni vrednoti sta tudi obdržanje avtonomije osebnosti in posedovanje materialnih dobrin. Vendar pa hierarhija vrednot ni enaka za vse obsojence. Te vrednote predstavljajo t. i.

zaporniški kodeks, katerega kršitev izzove stroge sankcije, tudi fizično nasilje. Zaporniški kodeks predstavlja zbirko načel, nenapisanih pravil, po katerih so se obsojene osebe dolžne obnašati v zaporu. (Brinc 1979: 222)

Pomemben dejavnik je pojav neformalnega vodje, obsojene osebe, ki v največji meri vpliva na mišljenje in vedenje zaporniških skupin. Med obsojenimi osebami v zaporu se oblikuje tudi posebna kultura, ki jo opredeljujejo naslednji elementi: posebne vrednote, stil obnašanja, obsojeniški žargon. Prizonizacija v bistvu pomeni neke vrste antikulturo, ki s svojimi specifičnimi elementi predstavlja reakcijo na izgubljeno svobodo oziroma kompenzacijo zanjo in zaščito pred zaporsko administracijo. S pomočjo te kulture obsojenci poskušajo ublažiti posledice, ki jih s seboj prinaša zaporsko življenje, ter reševati psihološke, socialne in druge probleme, ki izvirajo iz odvzema prostosti. V bistvu gre pri prizonizaciji za neke vrste obrambni mehanizem. (Brinc 1979: 222–239)

Posledica prizonizacije je, da obsojena oseba po odpustu iz zapora ni več sposobna samostojnega načina življenja na prostosti. V času prestajanja zaporne kazni se je oseba navadila na določen način življenja v zaporu, kjer je bila navajena ubogati le na ukaz in se podrežati socialnim normam le ob nadzoru. Življenje v zaporu je določeno do najmanjše podrobnosti in tako vodi do avtomatizma in intelektualne slabitve, kar posledično vodi do izgube osebne iniciative in sposobnosti adaptacije. Tako zapor pogosto zataji v svoji nalogi, da bi obsojeno osebo pripravil na življenje na prostosti. (Brinc 1979: 235)

1.1.2. SOCIALNO DELO KOT PROCES POMOČI NA PODROČJU KAZENSKIH SANKCIJ

Naloge centra za socialno delo (v nadaljevanju CSD) med postpenalno obravnavo se delijo na opravljanje nalog med prestajanjem kazni (vključi se strokovne službe na terenu; CSD posreduje podatke, ki jih je dobil v okolju, v katerem je obsojena oseba živel; načrtovanje postpenalne obravnave; kdo bo nosilec, kdo izvajalec nalog, kakšne bodo metode dela, določitev časovnega roka) in opravljanje nalog po prestani kazni zapora. Pri obeh sklopih nalog je vloga CSD-ja, da ob poznavanju zakonskih predpisov ter poznavanju služb in institucij organizira akcijo pri reševanju postpenalne problematike obsojene osebe.

Pomembno je vključevanje drugih institucij že takoj na začetku dela z obsojeno osebo. (Stegu 2006: 9)

Glavni cilj socialnega dela v zaporu je nuditi možnosti za samopomoč obsojeni osebi, da se bo lahko vrnila v svoje okolje in tam aktivno prevzela svojo vlogo v skupnosti, ki jo je imela pred nastopom kazni zapora.

Naloga socialnega delavca je, da vzpostavi, krepí in/ali vzdržuje delovni odnos med obsojeno osebo in družino, kar daje priložnost soustvarjanja novih možnosti.

Socialno delo v zaporih temelji na prostovoljni privolitvi vsakega posameznika, zato je usmerjeno v nudenje pomoči in nima funkcije družbenega nadzora. (Stegu 2006: 10)

Zaviršek (v Zafran 2000) ugotavlja, da je fokus socialnega dela v penalnih institucijah vzpostavljanje, vzdrževanje in krepitev podpornih socialnih mrež vsakega uporabnika, saj so številne raziskave pokazale, da obstaja poleg telesnega imunskega sistema tudi 'socialni imunski sistem', ki je sestavljen iz osebne socialne mreže. Socialna podpora posamezniku je odvisna od trdnosti, globine, zanesljivosti in razpredenosti njegove socialne mreže. Delo z mrežami zahteva stik z drugimi ljudmi, izmenjavo izkušenj in sodelovanje. Cilj dela z mrežami je kot partnerstvo v skupnosti, saj je vsak človek vpleten v različne socialne mreže in nanj ne moremo gledati neodvisno od njih.

Posebej pomembno je delo s socialnimi mrežami pri ljudeh, ki so zaprti, izključeni iz družbenega življenja in katerih stiki z zunanjim svetom so zelo omejeni. Glavni namen socialnega dela v času odvzema svobode je skupaj z obsojencem vzpostavljati, krepiti in/ali vzdrževati socialne mreže, ki mu bodo po prestani kazni nudile 'mehkejšo' in boljšo vključitev v družbo. (Stegu 2006: 11)

Po socialno-ekološkem načelu mora socialni delavec aktivirati, krepiti, podpirati in funkcionalizirati primarno obstoječe socialne mreže ter tistim udeležencem v problemu, ki so brez trdne mreže, to vzpostaviti, če je v njihovem življenjskem kontekstu to mogoče. (Lussi v Čačinovič Vogrinčič 2003)

Najpomembnejša funkcija socialnih delavcev pa je redno sodelovanje z različnimi ustanovami, da tako ustvarjajo mostove med institucijami, uporabniki in zaposlenimi.

Velikokrat prevzamejo vlogo koordinatorja, svetovalca, zastopnika, pogajalca, mediatorja. (Stegu 2006: 11)

1.1.2.1. Inovativne metode, primerne za socialno delo na področju kazenskih sankcij

Inovativne metode so povzete po Zaviršek, Zorn, Videmšek (2002).

»Ne glede na to, kakšne oznake imajo ljudje [...], je vsem skupna pravica do dostojanstva, do osnovnih potreb in želja, do varnosti in enakovredne obravnave v družbi. Vsi ljudje si na svoj način prizadevamo za dobro življenje [...]. Vsi ljudje si želimo in potrebujemo biti polnopravni in spoštovani člani skupnosti.« (Zaviršek in sodelavci 2002: 11)

1.1.2.1.1. Temeljna načela kakovostnih socialnih služb

a) Zagotoviti in omogočiti, da uporabnice in uporabniki pridobijo različne pozitivne izkušnje

Temeljne potrebe, ki jih ljudje navadno želimo uresničiti:

- prisotnost v skupnosti,
- možnost izbire,
- zavedanje priložnosti in zavedanje ovir,
- kompetentnost,
- možnost samoodločbe,
- spoštovanje,
- sodelovanje v skupnosti,
- trajajoči odnosi s ključnimi ljudmi v našem življenju.

b) Občutljivost na specifične izkušnje uporabnic in uporabnikov socialnovarstvenih storitev:

»Če me hočete gledati kot enakega, me morate gledati kot različnega.«

Ljudje smo si različni in smo doživeli različne izkušnje v svojem življenju, prav zato imamo tudi različne potrebe. Težava pa je v tem, da nekatere potrebe vrednotimo kot 'pozitivne', druge pa kot 'negativne'.

c) Skupnostna perspektiva služb

Uporabniki potrebujejo službe, ki delujejo v njihovih lokalnih skupnostih na načine, ki uresničujejo njihove pravice in želje.

d) Zagotoviti, da bodo službe dostopne

Dostopnost pomeni, da je služba organizirana tako, da imajo ljudje o njej ustrezne informacije, da lahko te informacije uporabniki fizično dosežejo in razumejo, da je služba fizično dostopna in da je služba v prostoru, do katerega lahko pride večina ljudi brez težav.

e) Zagotoviti in omogočiti reciprociteto

Uporabniki so najboljši strokovnjaki drugim uporabnikom s podobnimi izkušnjami. Njihovo znanje in osebne izkušnje moramo uporabiti za dvig kakovosti socialne službe.

f) Kulturna kompetentnost služb

Sem uvrščamo načelo pozitivne diskriminacije. (Zaviršek in sodelavci 2002: 12–17)

1.1.2.1.2. Individualni pristop

»Ideja o razvoju individualnega pristopa je temeljila na nezadovoljstvu uporabnikov socialnovarstvenih storitev s pomočjo, ki so jo prejeli.« (Zaviršek in sodelavci 2002: 30)

Individualni pristop temelji na individualnih izkušnjah posameznikov, na njihovih individualnih željah in potrebah. Uporabniki socialnovarstvenih storitev menijo, da »bi bile socialne službe bolj učinkovite, če bi strokovni delavci in delavke upoštevali predloge uporabnikov storitev«. (Zaviršek in sodelavci 2002: 30–31)

»Individualiziran pristop pri prepoznavanju posameznikove situacije omogoča uporabnikom ohranjanje vpliva nad odločitvami v vsakdanjem življenju.« (Zaviršek in sodelavci 2002: 31)

»Individualni pristop zagotovi:

- da dobijo uporabniki izkušnjo, da so njihove individualne potrebe in želje pomembne;
- prevzemanje nadzora nad svojim življenjem;
- razvijanje uporabnikove edinstvenosti;
- razvijanje relevantnih znanj pri posamezniku in pridobivanje izkušenj za čim večjo samostojnost;
- uresničitev ciljev, ki si jih zastavi uporabnik;
- večji občutek lastne vrednosti;
- partnerski odnos s strokovnim delavcem in delavko;
- osebno rast in razvoj.« (Zaviršek in sodelavci 2002: 31–32)

1.1.2.1.3. Krepitev moči

Zaviršek in sodelavci (2002: 60) krepitev moči imenujejo 'opolnomočenje', kar opredelijo kot eno izmed metod socialnega dela. Dalje navajajo: »Ko jo izvajamo, oseba pridobiva občutek, da je vse bolj sposobna odločati o svojem življenju in te odločitve uresničevati v praksi. Z opolnomočenjem krepimo tisto pot in odločitve, ki jih je naredila oseba sama zase, in ji pomagamo spoznavati in razumeti družbene in osebne ovire v njenem življenju. Z opolnomočenjem pomagamo človeku, da spozna družbeno ustvarjene, strukturne neenakosti in diskriminacije, in ga spodbujamo, da razvije tiste sposobnosti, s katerimi lahko razširi svoj vpliv in sposobnost za uporabo moči. Z opolnomočenjem krepimo občutke samozavesti, spodbujamo osebo, da uporablja vzvode moči in delujemo tako, da pride do premika moči. Moč ni le na strani strokovnjaka, temveč tudi na strani uporabnika in uporabnice. Pridobljeno moč lahko oseba uporablja zase, za podporo drugim uporabnikom in za socialno akcijo.«

Faze opolnomočenja:

1. pridobivanje občutka, da je oseba sposobna odločati o svojem življenju;
2. podpora, da svoje odločitve uresniči v vsakdanjem življenju;
3. podpora, da se človek odloči tako, kot sam misli, da je zanj najbolj prav;
4. spoznavanje družbenih in osebnih ovir;
5. spoznavanje in razumevanje družbeno ustvarjenih strukturnih diskriminacij;
6. povečevanje vpliva v svojem življenju;
7. krepitev občutkov samozavesti, da uporabnik začne uporabljati moč, ki jo ima.

(Zaviršek in sodelavci 2002: 60–62)

1.1.2.1.4. Individualni načrt

Bistvo individualnega načrta je, da pomeni premik moči od tistih, 'ki vedo', k potencialnim uporabnikom. To pomeni, da uporabniki sami odločajo o svojem življenju. Individualno načrtovanje ustvarja okoliščine, ki uporabnika spodbujajo k prepoznavanju osebnih želja in potreb ter k iskanju rešitev in postavljanju ciljev. Je kot metoda, ki krepí posameznika, pri čemer pa ima ta ključno vlogo, saj se lahko individualni načrt zapiše le na njegovo željo, pri čemer je seznanjen s potekom, namenom tega zapisa. Uporabnik si sam izbere način in kraj zapisa, strokovni delavec pa poskrbi za enakovreden in vljuden odnos, prijateljsko vzdušje in mir med zapisovanjem. Na vsakem srečanju se prebere, kaj je bilo zapisano na zadnjem srečanju, ob koncu vsakega srečanja pa se preveri, koliko moči in vpliva je imel v procesu individualnega načrtovanja sogovornik. Skupaj z uporabnikom se je treba dogovoriti, s kom

vse se bo v načrtu sodelovalo. Po enem letu se individualni načrt revidira ali popravi. Izdelan načrt je treba evalvirati. Najpomembneje pa je, da ima uporabnik ves čas pregled nad načrtovanjem. Zapis individualnega načrta traja približno šest tednov in zajema od pet do šest srečanj. (Zaviršek in sodelavci 2002: 150–153)

Uporaba individualnega načrta se mi zdi pomembna v času prestajanja zaporne kazni, da obsojena oseba tako začne razmišljati o svoji prihodnosti, da si začne postavljati cilje in načrte in se o njih tudi pogovarja. Prav tako je to pomembna metoda za nekoga, ki je prišel iz zavoda za prestajanje kazni zapora in mora začeti načrtovati svoje življenje, si poiskati bivališče, službo, socialno mrežo. In kot rečejo nekateri: dober načrt je že pol uspeha. In zakaj ne bi te modrosti upoštevali tudi v socialnem delu?

1.1.2.2. Model postpenalne pomoči po Hendricksu R.

Enega izmed možnih modelov postpenalne pomoči je za potrebe postpenalne pomoči leta 2004 zasnoval Hendricks R. (Federal Prisoner Reentry Initiatives) iz Združenih držav Amerike. Pri projektu so se združile zvezne institucije in institucije posameznih držav ZDA. Pomoč zajema povečanje strokovnega izobraževanja in delovnega urjenja, pomoč pri nastanitvi po prestani kazni, odpiranje tranzicijskih hiš, pomoč pri iskanju mentorjev, ki bi spremljali nekdanjo obsojeno osebo, in pomoč pri iskanju duhovne oskrbe v okviru različnih verskih skupin. (Metljak 2005)

Postpenalni model je oblikovan tako, da se delo z obsojeno osebo začne že v obdobju začetnega prestajanja kazni, nadaljuje se v obdobju prehoda in se konča z umestitvijo izpuščene osebe iz zapora v družbo, v kateri bo živel. Programi se razlikujejo glede na potrebe vsakega posameznika. Izvajanje modela poteka v treh fazah:

- prva faza – zaščititi in pripraviti: pomeni pripravo programov, ki se izvajajo v zaporu z namenom, da se zaprto osebo čim bolj pripravi na vstop v družbo. Program vključuje izobraževanje, svetovanje in tretmaje za odvajanje od psihoaktivnih substanc, pridobivanje delovnih izkušenj, nudenje mentorske pomoči;
- druga faza – spremljanje: programi, ki se izvajajo v okviru družbe, spremljajo zaprto osebo tik pred izpustitvijo na prostost in tik po njej. Glede na potrebe vsakega posameznika so možni naslednji programi: izobraževanje, spremljanje, mentorstvo,

pridobivanje življenjskih izkušenj, ocenjevanje, izoblikovanje delovnih navad, nudenje pomoči pri odvajanju od odvisnosti;

- tretja faza – obdržati nivo in podpirati: dolgoročni podporni programi v okviru družbe posameznike povezujejo z mrežo socialnih ustanov in družbenimi organizacijami. Zagotavljata se nadaljnja pomoč in mentorski odnos. (ibid.)

Pomembno je, da se država, soočena s problemom vračanja zaprtih oseb v družbo, začne spoprijemati s to problematiko. Ob možnostih, ki jih mora država nuditi posamezniku ob prestajanju kazni in pomenijo možnost za resocializacijo, je nekaterim osebam treba ponuditi različne oblike pomoči tudi po prestani kazni. (ibid.)

Kot drugo pa je zelo pomembno, da se pri organiziranju in izvajanju programa pomoči združijo vse ustanove, ki delajo na področju storilcev kaznivih dejanj. Potrebno je, da se povezujejo institucije na državni in lokalni ravni, da se povezujejo državni in prostovoljni organi. Če so organizacije med seboj povezane, se program med njimi samo posreduje, s čimer se prihrani dragoceni čas. Dobro je, da za takšnimi projekti stoji država, jih (tudi finančno) podpira in vzpostavlja mehanizme, ki najboljše rešitve iz projektov vključuje v sistem. (ibid.)

1.1.2.3. Vsebina postpenalne pomoči

Kakšna naj bi bila vsebina postpenalne pomoči, je odvisno od različnih dejavnikov. Osnovna shema vprašanj, povzeta po Brincu (1989: 373–374):

1. Koliko pomoči bi bilo treba zagotavljati? Ponujena pomoč naj bi zajemala vsa področja, s katerimi se sreča posameznik, ko prestane zaporno kazen in se vrača v družbo. Pomoč mora biti ponujena ne glede na dolžino časa, ki ga je nekdo preživel v zaporu, ne glede na vrsto storjenega prekrška, ne glede na okoliščine, v katerih je živel posameznik pred storjenim kaznivim dejanjem, in ne glede na to, kam se vrača. Pomoč mora odgovarjati na trenutne potrebe posameznika, zato je treba v pomoč zajeti čim širši spekter problemov, s katerimi se lahko oseba sreča po prestani kazni.
2. Komu pomagati? Pomoč mora biti ponujena vsem. Edini kriterij, da se pomoč izvršuje, je izražena potreba, želja po pomoči.
3. Kdaj se začne postpenalna pomoč? Že v času prestajanja zaporne kazni je večina aktivnosti usmerjena v to, da se bo obsojena oseba po prestani kazni čim bolje znašla in

vključila v družbo. Dejanska postpenalna pomoč pa se začne v trenutku, ko nekdo prestane zaporno kazen in je spuščen na prostost.

4. Kako dolgo naj traja postpenalna pomoč? Merilo trajanja postpenalne pomoči naj bi bila do neke mere vključitev v družbo obsojene osebe. Obsojeno osebo pa je treba spremljati, ji pomagati toliko časa, kolikor meni, da pomoč potrebuje.
5. Kako ustvariti povezavo med časom, ko je obsojena oseba v zaporu, in časom, ko pride na prostost? Predvsem je pomembno usklajevanje ciljev. Cilje, ki (če) si jih zaprta oseba zada v času prestajanja zaporne kazni, bi morala po prestani kazni nadgrajevati in dosegati. Zato je pomembno, da se zavodi (kazenski, socialni ...) med seboj povezujejo in težijo k istim ciljem. Tako mora ponujeni program obsojeni osebi omogočati, da te cilje doseže.
6. Kako obsojeno osebo čim bolje informirati o možnostih postpenalne pomoči? Možnosti postpenalne pomoči bi obsojeni osebi morali predstaviti že v času prestajanja zaporne kazni. Podrobneje pa bi ji morali pomoč predstaviti ob koncu kazni. Pomembno je, da se osebi pomoč predstavi kot pomoč in ne kot vršenje nadzora in kot nekaj, kar mora izbrati. Jasno mora biti, da bo oseba imela od odločitvi za pomoč popolno svobodo pri trajanju in intenzivnosti izvajanja pomoči. Ob odpustu bi oseba lahko dobila zgibanko ali spletni naslov, kjer bi dobila informacije o različnih ponudnikih pomoči. Kasneje pa bi morali te informacije posredovati centri za socialno delo.
7. Kako motivirati posameznika, da se bo odločil za ponujeno obliko postpenalne pomoči? Brez prostovoljne odločitve za postpenalno pomoč je ne sme biti. Na ponudbo naj bi se odzval tisti, ki bi v njej sam videl rešitev svojih problemov.
8. Kako preprečiti, da bi obsojene osebe čutile postpenalno pomoč kot nadzor? Prvi korak je prostovoljnost. Pomoč mora biti takšna, da ne vzpostavlja odvisnosti in nemoči za reševanje problemov, ampak vzpostavlja razmere za odgovorno ravnanje posameznika, ki je prestal zaporno kazen. Posameznik mora čutiti, da sam vodi svoje življenje in da mu drugi pri tem le pomagajo.

Ta vprašanja lahko služijo le kot pomoč pri delu s človekom, ki je prestal zaporno kazen, odgovore pa je treba iskati v vsakem posameznem primeru posebej, z vsakim posameznikom posebej.

1.1.2.4. Strokovno delo v zavodu za prestajanje kazni zapora

Strokovno delo v zavodih temelji na interdisciplinarnem pristopu, skupinskih in individualnih metodah dela in v skladu s penološko stroko. Strokovno delo izvajajo socialni pedagogi, pedagogi, socialni delavci, psihologi, zdravstveni delavci.

Na podlagi podatkov in individualnih razgovorov strokovnih delavcev s posameznikom v sprejemnem obdobju so izdelani osebni načrti, v katerih se opredeli kratkoročne in daljnoročne cilje, bivanje in dejavnosti zaprtih oseb v času prestajanja zaporne kazni in rehabilitacije. Osebni načrt vsakega posameznika se glede na potrebe in spremembe dopolnjuje in spreminja. Z osebnim načrtom in njegovimi dopolnitvami se mora zaprta oseba strinjati.

V osebnem načrtu se za vsakega posameznika opredeli namestitev v oddelek, vrsto obravnave, delo, stike s svojci, stike s strokovnimi delavci zunanjih ustanov in prostovoljci, ugodnosti, izobraževanje, poklicno usposabljanje, način preživljanja prostega časa, odnos do kaznivega dejanja, z vsakim posameznikom pa se je začelo tudi načrtovanje odpusta s prestajanja zaporne kazni.

Posebno pozornost so namenili programom izobraževanja, obravnave oseb, odvisnih od drog in alkohola, preprečevanja samopoškodb in samomorov, zdravstvenemu varstvu zaprtih oseb. (Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij 2010: 37–38)

V letu 2010 so strokovni delavci ugotavljali potrebe s socialnega področja pri 95,8 % na novo sprejetih obsojenih osebah. Pri 28 % obsojenih osebah so ugotovili kompleksno socialno problematiko in potrebo po intenzivnejši socialni pomoči.

Socialni in postpenalni načrt z opredeljenimi cilji in potrebami so v zavodih kot del individualnega programa izdelali za 97,5 % obsojenih oseb. Za tujce z izgonom (vidna diskriminacija; dodala avtorica) in za obsojene osebe, ki pomoči na socialnem področju niso potrebovali ali želeli, postpenalnih programov niso izdelali.

Sestavni del opredeljevanja potreb in postpenalnega programa so tudi poročila centrov za socialno delo, ki so jih zavodi v letu 2010 prejeli za 64,1 % obsojenih oseb. Zavodi socialnih poročil centrov niso prejeli za obsojene tujce (vidna diskriminacija; dodala avtorica), za tiste, ki jih centri pred nastopom kazni niso obravnavali, za osebe s kratkimi kaznimi ter za tiste, ki sodelovanja in pomoči centra za socialno delo niso potrebovali ali želeli (4,2 %). Za 89 ali 8,6 % obsojenih oseb (kjer je bilo potrebno in je bila izražena želja udeleženih) so zavodi v

sprejemnem obdobju sklicali tudi time s strokovnimi delavci centrov za socialno delo. 309 ali 29,9 % obsojenih oseb je zaradi nastopa kazni izgubilo zaposlitev. V primerjavi z letom 2009 to predstavlja 10,8-odstotno povečanje.

Najpogostejše vsebine so bile razreševanje aktualne socialne problematike, razbremenilni razgovori, socialno svetovanje po načrtu in dogovoru, razreševanje socialne problematike v domačem okolju in delo z družino, pomoč pri zaposlovanju med prestajanjem kazni in po odpustu, zagotavljanje materialne varnosti obsojene osebe med prestajanjem zaporne kazni in po odpustu, reševanje nastanitvene problematike, ugotavljanje zmožnosti za delo in invalidnosti, sodelovanje pri obravnavi odvisnosti ter urejanje in financiranje nekaterih oblik izobraževanja.

Pomembno vlogo pri delu z mrežami in reševanju težav posameznika ima socialno delo na terenu. Delež terenskega dela se je v primerjavi z letom 2009 zmanjšal. V letu 2010 so socialni delavci skupno opravili 199 obiskov na terenu.

Med prestajanjem kazni je socialno obravnavo potrebovalo 1.293 obsojenih oseb. Med njimi jih je 357 potrebovalo pomoč pri urejanju stikov z družino, 678 pa pri reševanju materialne stiske. (Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij 2010: 47–48)

1.1.2.5. Sodelovanje zavodov za prestajanje kazni zapora z zunanjimi izvajalci socialnega varstva in drugimi ustanovami

Izvajanje socialnega načrta in reševanje večine socialnih težav posameznika nista mogoči brez povezovanja zavodske socialne službe z zunanjimi ustanovami. Pogosta večplastnost problemov zahteva tudi sodelovanje drugih ustanov.

Zavodi so v letu 2010 pri izvajanju osebnih načrtov največ sodelovali s centri za socialno delo (62,5 %), sledijo Karitas in Rdeči križ, izobraževalne ustanove, zavodi za zaposlovanje, delovne organizacije, zdravstvene ustanove, stanovanjske organizacije, ZPIZ, samski domovi in domovi za starejše občane.

Sodelovanje s centri za socialno delo je večina zavodov ocenila kot ustrezno. Največ so se povezovali s centri iz svoje regije in tako je možnost osebnih stikov in strokovnih koordinacij večja. (Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij 2010: 48)

1.1.2.6. Priprava na odpust v zavodu za prestajanje kazni zapora

V času pred odpustom je celotna obravnava osredotočena na konkretne priprave na odpust: zaposlitev, nastanitev, urejanje materialnih razmer in priprav ožjega domačega okolja na vrnitev obsojenca ali mladoletnika. (Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij 2010)

Od skupno 1.035 odpuščenih obsojenih oseb je bila za 212 oseb (20,4 %) ob odpustu dogovorjena denarna socialna pomoč na centrih za socialno delo. Po odpustu je bilo po nadaljnjo pomoč na centre za socialno delo napotenih 428 (41,3 %) odpuščenih obsojenih oseb.

V zavodih so pripravo na odpust izvajali v sklopu individualne in skupinske obravnave. V letu 2010 so v zavodih opravili 358 postpenalnih koordinacij s pristojnimi centri za socialno delo, med njimi je bilo 58 širših koordinacij (poleg centrov za socialno delo so sodelovali tudi zavodi za zaposlovanje, stanovanjski skladi ipd.).

73 obsojenih oseb se je v skladu z 99. členom Zakona o izvrševanju kazni zapora šest mesecev pred odpustom prijavilo v evidenco brezposelnih oseb na Zavodu za zaposlovanje RS in se vključilo v programe aktivnega iskanja zaposlitve pri zavodu za zaposlovanje. Nobena obsojena oseba se v času šestih mesecev pred odpustom ni uspela zaposliti. Zaposlitev so aktivno iskali po prestani kazni.

➤ Zaposlitev

Prenapolnjenost trga delovne sile, nižja izobrazbena raven obsojenih oseb in želja delodajalcev po zanesljivejših in z delovnimi navadami opremljenih delavcih otežujejo zagotavljanje zaposlitve obsojenim osebam po prestani kazni. V letu 2010 je bilo število obsojenih oseb, ki so po odpustu imele urejeno zaposlitev, 348 (33,6 %), kar dosega podobno raven kot leta 2009 (33,2 %). Od 73 obsojenih oseb se nihče ni uspel prek zavoda za zaposlovanje zaposliti v obdobju šestih mesecev pred odpustom iz zapora. Več težav pri zagotavljanju zaposlitve je bilo pri tistih obsojenih osebah, ki že pred nastopom kazni niso imeli urejene zaposlitve.

Delež odpuščenih oseb (73,9 %), ki jim zaposlitve ob odpustu ni bilo mogoče zagotoviti, se je v primerjavi z letom 2009 povečal za 3,9 %. Zaradi nastopa kazni je zaposlitev izgubilo 309 obsojenih oseb.

➤ Nastanitev

Med odpuščenimi obsojenimi osebami jih je med prestajanjem zaporne kazni nastanitev izgubilo 41, brez urejene nastanitve pa je bila izpuščena ena obsojena oseba, ki ni bila pripravljena aktivno sodelovati pri iskanju rešitve. Pomoč pri urejanju nastanitve je sicer v letu 2010 potrebovalo 55 obsojenih oseb.

80,8 % obsojenih oseb se je ob odpustu vrnilo domov, drugi so si urejali nastanitev na novo (ob pomoči socialne službe v zavodu, centrov za socialno delo in neformalne socialne mreže). Razmere na področju nastanitve obsojenih oseb po odpustu so se v primerjavi z letom 2009 nekoliko izboljšale. Vendar je treba omeniti, da stanovanjska politika za zaprte osebe še vedno nima izdelane vizije, obsojene osebe s svojim socialnim statusom pa nimajo večjih možnosti lastnega razreševanja nastanitvenega problema. Oteženo je predvsem urejanje nastanitve za obsojene osebe, ki nimajo prijavljenega stalnega prebivališča.

➤ Materialna pomoč

Obsojene osebe so v večini primerov dobile pomoč v obliki oblačil in obutve (299 primerov) s strani zavoda, Karitasa ali Rdečega križa. 92 (8,9 %) obsojenih oseb je ob odpustu prejelo denarno pomoč zavoda. Večina obsojenih oseb si privarčuje nek znesek na blokiranem delu računa, kjer se hrani določeni delež pridobljene nagrade za delo. Glede na to, da se obsojene osebe ob odpustu pogosto soočajo z dodatnimi finančnimi obremenitvami, je prihranek pogosto prenizek. Za 212 (20,4 %) odpuščenih obsojenih oseb so se v zavodih že pred odpustom dogovorili za denarno socialno pomoč centra za socialno delo. 428 (41,3 %) odpuščenih obsojenih oseb je bilo ob odpustu napotenih na center za socialno delo, kjer so si po prestani kazni sami urejali denarno socialno pomoč.

Delež obsojenih oseb, ki so ob odpustu prejeli denarno pomoč zavoda, se je v primerjavi z letom 2009 povečal za 4,5 %, medtem ko delež obsojenih oseb, za katere je bila že v zavodu dogovorjena denarna socialna pomoč s strani pristojnih centrov za socialno delo, ostaja relativno nizek, saj so centri za socialno delo po navodilu ministrstva za delo, družino in socialne zadeve močno zmanjšali dodeljevanje enkratnih denarnih socialnih pomoči ob odpustu iz zapora.

Izredno denarno ali materialno pomoč med prestajanjem kazni je iz različnih virov prejelo 26 obsojenih oseb, in sicer za urejanje osebnih dokumentov, izobraževanja, stanarine, za kritje stroškov zobne protetike, nabavo očal itd. (Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij 2010: 49–51)

1.1.3. ZAKONSKA OPREDELITEV POSTPENALNE POMOČI

Postpenalno pomoč opredeljuje zakon o izvrševanju kazenskih sankcij. To pomoč zagotavljajo zavodi za prestajanje kazni zapora, CSD in druge strokovne službe. Obsega pomoč pri začasni nastanitvi in prehrani, zagotovitev posebnega zdravljenja, ureditev novega okolja, pomoč pri iskanju nove zaposlitve, pomoč pri strokovnem usposabljanju in materialno pomoč za najnujnejše potrebe. Sodi v sklop javnih pooblastil, ki jih s CSD-jem kot državnim javnim socialnovarstvenim zavodom nalaga zakonodaja in drugi predpisi (Zakon o socialnem varstvu Ur. l. RS 36/2004, UPB: 49. čl.)

»Individualni pristop kot metoda dela v socialnem varstvu je zapisana v 17. členu Zakona o socialnem varstvu Republike Slovenije, kjer so določeni principi za načrtovanje in vzpostavljanje služb, ki temeljijo na individualnem pristopu in ki omogočajo ljudem razvoj novih spretnosti ter prevzemanje vrednotenih socialnih vlog v lokalni skupnosti.« (Zaviršek, Zorn, Videmšek 2002: 32)

1.1.3.1. Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij

Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKZ) 110/2006-UPB1 med drugim opredeli vlogo zavodov za prestajanje kazni zapora (v nadaljevanju zavod) v okviru postpenale ter centrov za socialno delo (v nadaljevanju pristojni center) in nevladnih organizacij na področju dela z obsojenimi osebami in postpenale. Navedeno je, da morajo državni organi, javni zavodi, gospodarske javne službe, organi lokalnih skupnosti in druge organizacije sodelovati z organi, ki so pristojni za izvrševanje teh sankcij, organi, ki so pristojni za izvrševanje kazenskih sankcij, pa sodelujejo z drugimi organizacijami, ki se ukvarjajo s tem področjem (6. člen). Zavod, v katerem je obsojenec nastopil kazen, mora z njegovim pisnim soglasjem o nastopu kazni obvestiti pristojni center na območju, na katerem ima obsojenec prebivališče (21. člen). Zavodi morajo usposablјati obsojence za normalno življenje na prostosti, kar poteka po programu individualnega, skupinskega in skupnostnega tretmaja (tretma je vsako strokovno utemeljeno prizadevanje, da se zaprti osebi pomaga olajšati ali odstraniti telesne, duševne ali socialne težave (10. člen)) na podlagi pisnega dogovora med obsojencem in strokovnimi delavci zavoda, ki so dolžni v programu tretmaja obsojencev uporabljati sodobne metode dela in spoznanja posameznih strok (99. člen). Pri izdelavi in izvajanju programa individualnega tretmaja sodelujejo pristojni centri, zavod, pristojen za zaposlovanje, upravni organi za

stanovanjske zadeve ter javni zavodi s področja zdravstva in izobraževanja, razen v primerih, ko obsojenec to odkloni, pomoč pa obsojencu lahko organizirajo tudi društva, dobrodelne organizacije, organizacije za samopomoč in druge organizacije civilne družbe, vendar morajo vsi udeleženci v tem procesu delovati usklajeno (100. člen). Zavod pristojnemu centru predlaga, da obsojencu določi svetovalca, če je to potrebno za izvedbo programa individualnega tretmaja in če so za to podani objektivni pogoji (101. člen).

Obsojencu, ki ob odpustu s prestajanja kazni brez svoje krivde nima sredstev, nudi zavod nujno potrebno obleko in obutev ter enkratno denarno pomoč (109. člen).

Pristojni centri, zavod, pristojen za zaposlovanje, upravni organi za stanovanjske zadeve ter javni zavodi s področja zdravstva in izobraževanja morajo v sodelovanju z zavodom najmanj tri mesece pred odpustom s prestajanja kazni pripraviti program potrebnih ukrepov za pomoč obsojencu in mu vsak na svojem področju nuditi pomoč pri njegovi vključitvi v družbo po prestani kazni (111. člen).

CSD dobi iz zapora obvestilo o nastopu zaporne kazni in zahtevke za izdelavo socialnega poročila za osebo, ki je nastopila kazen zapora. Sledi delo z družino obsojenca (nudenje denarne pomoči, urejanje varstva otrok, problemi, povezani z vzgojo otrok ...). Socialni delavec se sreča z osebo, ki ji nudi pomoč, pa tudi spozna njeno socialno mrežo. Ugotavlja, kakšna je vloga osebe v socialni mreži in kje so primanjkljaji.

Delo temelji na skupnem iskanju, sodelovanju, raziskovanju, odkrivanju novih poti in virov moči.

Za reševanje težav je potreben čas, zato je pomembno, da se program postopenale začne takoj po nastopu kazni. (Stegu 2006: 14)

1.1.4. PROBLEMI OBSOJENE OSEBE PO ODPUSTU S PRESTAJANJA KAZNI ZAPORA

Veliko zaprtih oseb kmalu po odpustu iz zapora ugotovi, da svoboda prinaša mnogo odgovornosti, problemov, občutij. »Odpuščeni obsojenec mora začeti novo življenje pogosto iz nič. Je sicer prost, toda pogosto brez materialnih sredstev, brez bivališča, zaposlitve, prijateljev.« (Brinc 1989: 366)

»Po odpustu mora odpuščeni obsojenec prevzeti vse osnovne socialne vloge, ki jih je opravljal pred nastopom kazni, in prevzeti mora še nove socialne vloge, ki so posledica

prestajanja kazni. Vse socialne vloge mora opravljati bolj učinkovito, kot jih je opravljal prej, kajti njegovo vedenje je bolj nadzorovano kot vedenje drugih ljudi, in standardi, ki jih mora izpolniti, da bi bil ugodno sprejet v okolju, so dosti višji, kot se zahtevajo od ostalih ljudi, ki niso bili prestopniki.« (ibid.)

1.1.4.1. Stigmatizacija

Mirjana Nastran Ule (1997: 186–187) stigmatizacijo oz. stigmo opredeli kot skupek negativnih ali izrazito zadržanih odnosov družbenega okolja ali posameznih skupin do oseb, ki so zaznamovane s kakšno fizično pomanjkljivostjo ali poškodbo, duševno boleznijo, statusno spremembo ali odklonskim vedenjem, in takšno negativno stališče se lahko ohranja tudi po prenehanju razlogov, ki so bili vzrok zanj. Stigma tako označuje takšno posameznikovo lastnost, ki ga loči od večine v skupnosti, tako da ima večina in tudi on sam to lastnost za odklonsko oz. deviantno. V širšem smislu pomeni stigma spontano uporabo moralne sankcije s kazanjem prezira do kršilca moralnih norm. To vodi k izogibanju stikov z njim oz. do njegove izolacije. Nad kršiteljem se izvaja močan moralni pritisk širše skupnosti, z namenom, da se v vsem in nenehno čuti drugačnega, zaznamovanega ali onemogočenega za življenje v skupnosti.

H. S. Becker meni, da je družba tista, ki ustvarja deviantnost z oblikovanjem svojih pravil/norm.

»Stigmatizacija se dejansko prekine šele tedaj, ko izginejo odnosi nadmoči (dominacije) in podrejanja, v katerih določena skupina predstavlja normo človeškega rodu nasproti podrejeni, od nje odvisno skupini. Dokler je 'jasno', da ima oni, ki izgovarja stigmo, moč, da jo uveljavi, in je to znak njegove socialne moči, se temu ni moč zgolj diskurzivno, z besednim nasprotovanjem in z razumom upreti.« (Ule 2004: 187)

Izraz stigmatizirati se je prvotno nanašal na označevanje določenih ljudi, da so tako že po videzu bili drugačni od drugih (Goffman 1963: 7). Po Colemanu (v Ule 1999: 202) stigma predstavlja kontinuum nezaželenih razlik. Ljudje uporabljajo razlike, da izženejo druge ljudi ali se jim izogibajo.

»Zdi se, da do stigmatizacije pride takrat, kadar je vsiljena komponenta socialne kontrole oziroma nezaželena drugačnost pripelje do določene omejitve fizične in socialne mobilnosti in dostopa do priložnosti, ki posamezniku omogočajo razvoj njegovih potencialov« (Coleman v Ule 1999: 211)

Stigma nastane iz neskladja med virtualno in aktualno socialno dilemo. Pri tem stigma ne izhaja iz objektivne osebnostne lastnosti posameznika, temveč iz posebnega odnosa med lastnostjo in stereotipom. (Goffman 1963: 12–14)

Stigma je konstrukt, ki ga določajo družbene norme, saj lastnost posameznika sama po sebi ni problematična, dokler je družbeno-kulturno okolje in posameznik sam kot take ne prepoznajo. Diskriminacije zmanjšujejo posameznikove življenjske možnosti. Gre za konstruiranje ideologije o nevarnosti, ki jo stigmatizirana oseba predstavlja za 'normalne ljudi', in tako racionalizira nenaklonjenost do stigmatizirane osebe, v katero se dodatno vključuje tudi druge lastnosti (Goffman 1963: 9–15).

Občutek 'imeti stigmo' je povezan s socialnim kontekstom, je posledica socialne primerjave. Relativne primerjave med ljudmi vzbujajo občutek superiornosti, kjer ima oseba neko zaželeno lastnost, ki je druga oseba nima, ali pa občutek manjvrednosti, kjer ista oseba neke zaželene lastnosti nima, ki jo druga ima. Na tak način se stigma ohranja. (Coleman v Ule 1999: 202)

Po Colemanu (Ule 1999: 206–209) sta najpogostejša načina, na katera nestigmatizirane osebe dajejo občutek manjvrednosti stigmatiziranim osebam, socialno zavračanje ali socialna izolacija in zmanjšana pričakovanja.

Socialno zavračanje lahko sporočamo skozi govor, očesni stik ali medosebno razdaljo. Tako deluje kot oblika socialnega nadzora. Socialna izolacija kot posledica odraža zmanjšana pričakovanja; številne stigmatizirane osebe ne dobivajo spodbud k razvoju in uspehu. Znižana pričakovanja pa vodijo k zmanjšanju spoštovanja. Sledi negativna identiteta, ki postane prevladujoča osebna značilnost. Stigma postane lastnost, ki obarva percepcijo celotne osebe. Ignorirane so vse druge plati osebe razen tiste, ki ustreza stereotipu, povezanemu s stigmo.

Stigma je posploševanje na podlagi ene izkušnje. Ljudje so obravnavani kategorialno namesto individualno in so v tem procesu razvrednoteni. (Ule 1999: 204)

Stigmatizacija je bolj razširjena v okolju, kjer so dominantni socialni predsodki. Predsodki so po Ule (1999: 28) »[...] neformalne institucije vsakdanjega sveta, namreč institucije, ki prevevajo določene stvarne odnose neenakopravnosti, dominance in podrejenosti med družbeni skupinami v območju vsakdanjega sveta in obratno, določena razmerja med različnimi skupinami v območju vsakdanjega sveta in obratno, določena razmerja med različnimi skupinami v vsakdanjem svetu ljudi postavljajo v splošen okvir veljavnih družbenih norm, vrednot in institucij. Zato so za formiranje predsodkov bistveni načini diskurza, vsakdanje govorice in interakcije«.

Sodobni predsodki po Ule (1999: 38) niso več neposredno represivni in nasilni, ampak »[...] usmerjeni v izvajanje pritiska, da bi tudi 'drugi' sprejeli 'našo' govorico o njih kot svojo lastno govorico in se tako sami postavili na margino ter se prostovoljno izpostavili različnim vzgojnim, prevzgojnim, nadzornim, zdravstvenim, socialnim in drugim posegom, s katerimi bi njihovo drugačnost izničili ali jih izolirali«.

V jedru slehernega predsodka je strah pred tem, da bi oseba sama postala objekt predsodka, če se ne bo držala določenih norm in vedenjskih pravil. Predsodki imajo pomembno vlogo pri discipliniranju množic in posameznikov, stigma pa pomaga ohranjati obstoječo družbeno hierarhijo. (Ule 1999)

Stigma predstavlja socialno smrt. Nestigmatizirani ljudje pogosto obravnavajo stigmatizirane ljudi, kot da so nevidni, ne obstajajo ali kot da so mrtvi. (Coleman v Ule, 1999: 210)

V postpenalni pomoči bi morali nuditi tako pomoč, da bi se tisti, ki so prestali zaporno kazen, kljub stigmati čim lažje vključili v okolje. Začeti je treba že z odnosom strokovnih delavcev do teh oseb. Ta odnos naj bi bil spoštljiv in korekten.

1.1.4.2. Varno stanovanje

Že nekaj ur po odpustu obsojene osebe iz kazenskega zavoda se pojavi vprašanje, kam naj gre, kje naj potrka na vrata in kje naj začne 'novo življenje'. Nastanitev je lahko najtežji problem odpuščene obsojene osebe. (Brinc 1993: 119)

»Za vključevanje v življenje na prostosti je najbolj kritičnih prvih 3-5 tednov po odpustu. V tem času potrebuje obsojenec največ podpore (suporta), ker si ureja zaposlitev, nastanitev in osebne življenjske položaje.« (Brinc 1993: 117)

Država bi lahko deloma omilila problem nastanitve tako, da bi tistim, ki prestanejo kazen in nimajo rešenega stanovanjskega problema, ponudila možnost začasnega bivanja v prehodnih domovih. Eden takih primerov je po Metljakovi (2005: 50) stanovanjska hiša na Dunaju – Marija pomagaj.

Stanovanjska hiša Marija pomagaj nudi 30 stanovanjskih prostorov. Več kot polovica stanovalcev je po odselitvi iz hiše spet našla stanovanje in delo.

Namen združenja je podpirati osebe po prestani zaporni kazni, da se ti lažje vključijo v javno življenje. Tem osebam nudijo streho nad glavo (stanovanjske skupnosti in oskrbovana stanovanja), nudijo pomoč pri iskanju zaposlitve, z izkazovanjem spoštovanja in pozornosti pa poskušajo osebam po prestani kazni zopora dvigovati samozavest.

Izhodišče svetovanja so potrebe in interesi vsakega posameznika. Tako lahko gradijo na osebnotnem izražanju, urejajo medosebne odnose, so preskrbljeni z zdravstveno in higiensko oskrbo, kakovostno izkoriščajo prosti čas, se učijo, kako ravnati z denarjem, lahko dobijo pravno pomoč, možnost izobraževanja, pomoč pri iskanju zaposlitve in stanovanja. Svetovanja potekajo individualno in skupinsko.

Stanovanjsko hišo financira ministrstvo za sodstvo, vodita pa jo dva uslužbenca, zaposlena kot svetovalca.

Slabost stanovanjske hiše je, da vanjo ne sprejmejo oseb, odvisnih od alkohola in/ali prepovedanih drog.

Za vsakega stanovalca se ob prihodu naredi socialna anamneza, ki kasneje koristi vsem delavcem kot pomoč pri delu s posameznim stanovalcem.

Začasna rešitev so lahko tudi bivalne enote, vendar pa, kot je bilo objavljeno članku z naslovom *V čakalni vrsti jih je 149* (Žurnal24, 21. 3. 2011), v Mestni občini Ljubljana na

bivalno enoto čaka 149 prosilcev, od tega jih je 75 samskih. Posamezniki na takšno bivalno enoto čakajo do štiri leta in pol. Največ prosilcev za bivalno enoto je bilo leta 2009 (171 prosilcev) in leta 2010 (163 prosilcev).

Nekoliko trajnejša rešitev bi lahko bila neprofitna najemna stanovanja, vendar so na zadnjem razpisu za 450 stanovanj dobili štiri tisoč vlog. V letu 2011 bodo zagotovili 183 stanovanj, v naslednjih dveh letih pa le 35, ker se Javni stanovanjski sklad MOL ne sme dodatno zadolževati.

Da je bilo v preteklosti lažje, omenja tudi Wohinz (v Merljak 2004): »Za zapornika, ki je prestal kazen, so tako ali drugače našli bivališče (pa čeprav v samskem domu) in morda tudi zaposlitev. Zdaj pa je vse – zaposlitev in bivališče – povezano z denarjem, ki ga vsepovsod primanjkuje.«

1.1.4.3. Zaposlitev

Da ima posameznik vire, ki jih potrebuje, pa je zaposlitev in s tem stalni vir prihodkov eden od bistvenih elementov. Med prestajanjem zaporne kazni obsojena oseba zelo težko dobi službo zunaj zavoda. Velikokrat se ti ljudje tudi ne zavedajo, kako pomembne so služba, delovne kvalifikacije in navade, ki si jih lahko, za potrebe po prestani kazni, pridobijo tudi v času prestajanja kazni. To je pomembno predvsem zato, ker je zaposlovanje nekdanjih zapornikov oteženo predvsem zaradi neprimerne izobraženosti obsojenih oseb in pa stigmatizacije oziroma strahu pred zaposlovanjem oseb po prestani zaporni kazni. Pri vsem, tem pa so pomembni tudi posameznikova želja, volja in motivacija za delo. (Brinc 1993)

»V teoriji se zahteva, 'naj odpuščeni obsojenec dobi najmanj tako delovno mesto, kot ga je imel pred nastopom kazni, ali pa še boljše, če je svojo kvalifikacijo v kazenskem zavodu izboljšal'. Ob tem se predvidevajo težave, če odpuščeni obsojenec ne najde dela, kot ga je opravljal v zavodu, ker ni navajen na drugo delo. V praksi le malo obsojencev najde po odpustu iz zavoda delo, ki je povezano z njihovim delom v zavodu. Poleg tega želijo mnogi obsojenci čim prej zamenjati zaposlitev, ki jim jo je našel zapor, ker ne želijo, da okolica ve za njihovo preteklost. Mnogi odpuščeni obsojenci 'iščejo' delo brez prave želje po delu, če delo dobijo, ga hitro tudi zapustijo, ne ker ne bi hoteli delati ali znali delati, temveč ker ne znajo vzpostavljati medčloveških odnosov pri delu.« (Brinc 1993: 120–121)

»Bistvo postpenalne pomoči je, da si odpuščeni obsojenec postavi svoje cilje in začuti posledice svojih odločitev.« (Brinc 1993: 121)

Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKZ) 110/2006-UPB1 opredeli tudi delo obsojenih oseb v zavodu za prestajanje kazni zapora.

Obsojencu, ki je zmožen za delo in želi delati, je treba omogočiti delo v skladu z možnostmi zavoda, v nasprotnem primeru mora zavod v okviru možnosti zagotoviti delovno terapijo, delo obsojenca mora omogočiti ohranjanje, pridobivanje in povečanje njegovih strokovnih sposobnosti, da bi se po prestani kazni lažje vključil v življenje na prostosti (15. člen). Obsojencu je treba v skladu z možnostmi zavoda in njegovimi sposobnostmi in interesi omogočiti, da med prestajanjem kazni pridobi znanje, zlasti pa da dokonča osnovnošolsko obveznost in si pridobi poklic (16. člen). Obsojenec praviloma dela v gospodarskih dejavnostih zavoda in na delih, potrebnih za normalno poslovanje zavoda, v zadnjih šestih mesecih prestajanja kazni zapora, izjemoma pa že na začetku ali med prestajanjem kazni zapora, če je to v skladu s programom tretmaja, pa obsojenec lahko dela tudi zunaj zavoda pri pravnih ali fizičnih osebah (52. člen). Zavodi morajo skrbeti za izobraževanje in poklicno usposabljanje obsojencev, pri čemer je treba upoštevati njihove zmožnosti in nagnjenja, možnosti zavoda in druge okoliščine (102. člen).

1.1.4.3.1. Analiza diskriminacije in neenakosti na trgu dela

V Sloveniji je mogoče zaznati marginalizacijo nekaterih družbenih skupin kot negativni stranski učinek procesa tranzicije. To velja posebej za ranljive skupine ljudi: invalidne osebe, brezdomne osebe in Rome. Poleg teh skupin so še manjše skupine oseb s posebnimi potrebami, ki vključujejo ženske, mlade, starejše delavce, nekdanje zapornike ter sedanje in nekdanje odvisnike od drog in alkohola.

Vsem skupinam je skupno, da so se zaradi najrazličnejših težav za daljši čas znašli v skrajno težavnem ekonomskem in socialnem položaju. Na trgu dela so zapostavljeni, zato zelo težko najdejo zaposlitev. Številni izgubijo motivacijo, da bi si poiskali delo, zato postanejo trajno odvisni od socialne podpore. Raziskava o družbenem in ekonomskem vključevanju

prikrajšanih skupin¹, izvedena leta 2003, je razkrila naslednje dejavnike, zaradi katerih imajo posamezniki iz teh skupin slabši položaj na trgu dela:

- posebne težave posameznikov, zaradi katerih je njihova delovna sposobnost zmanjšana (npr. odvisnost od drog ali alkohola, brezdomstvo);
- nizka izobrazbena stopnja in težave s funkcionalno pismenostjo;
- dolgotrajna odsotnost iz sveta dela (daljša obdobja odvisnosti, rehabilitacije, čas, preživet v zaporu, obdobja brezdomstva);
- brezvoljnost in majhna motiviranost za iskanje dela in zaposlitve;
- stigmatiziranost in nezaupanje delodajalcev. (Program pobude skupnosti EQUAL 2004–2006 za RS: 16–17)

1.1.4.3.2. Nekdanji zaporniki

Število oseb v postpenali v Sloveniji je po oceni centrov za socialno delo letno okoli 1100². Na osebah, ki so prestale zaporno kazen, je izguba prostosti pustila neizbrisen pečat in jim dala občutek, da se niso sposobni spopasti z življenjem zunaj zaporniških zidov. Osebe, ki so bile kdaj zaprte, izgubijo sposobnost za ponovno vključitev v družbeno okolje. Počutijo se ločene od drugih, imajo nizko samopodobo, njihove socialne veščine so nezadostne, zaradi česar si ne morejo ustvariti učinkovite in pomagajoče socialne mreže. Večinoma nimajo več delovnih navad ali pa je njihovo znanje zastarelo. V postpenalni obravnavi se jih veliko spopada s številnimi težavami (težave z alkoholom in/ali drogo). Veliko oseb v postpenalni obravnavi je bilo pred prestajanjem zaporne kazni brezposelnih, po izpustu iz zapora pa se le redki prijavijo na Zavod RS za zaposlovanje.

Socialni delavci začnejo izvajati programe postpenalne obravnave v zaporih že na začetku prestajanja zaporne kazni, ko skupaj določijo potrebe in cilje posameznikov. Te dejavnosti običajno obsegajo reševanje problemov v resničnih socialnih situacijah, svetovanje za obvladovanje stresa, socialno svetovanje, pomoč pri iskanju zaposlitve med prestajanjem zaporne kazni in po preteku kazni ter zdravljenje zasvojenosti. V zaporih za obsojene osebe ni

¹ Raziskava: Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji – možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb (sofinancirano s strani Evropske komisije, ref. št. VS/2003/0068)

² Raziskava: Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji – možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb (sofinancirano s strani Evropske komisije, ref. št. VS/2003/0068)

enotnih programov za pripravo na zaposlitev. Strokovnjaki delajo z zaprtimi osebami individualno in iščejo različne možnosti, da bi jim nudili podporo in pomoč, ki jo potrebujejo. Posebni dopolnilni programi v podporo uspešne vnovične vključitve bi lahko osebam v postpenalni obravnavi pomagali v procesu ponovne vključitve v njihovo skupnost. Vendar pa v Sloveniji ni organiziranih podpornih mrež³ za nekdanje zaprte osebe, ki bi jim pomagale v procesu ponovne vključitve v družbo. Poleg tega osebe, ki niso prijavljene na Zavodu RS za zaposlovanje, tudi niso upravičene do pomoči iz programov aktivne politike zaposlovanja. (Program pobude skupnosti EQUAL 2004–2006 za RS: 25)

1.1.4.4. Zdravstveno zavarovanje

Ko obsojena oseba postane svobodna, si mora urediti zdravstveno zavarovanje, ki ji ga je v času prestajanja kazni zapora kril zavod. Vendar to ni za vse tako preprosto. Če obsojena oseba namreč ne dobi službe, nima delodajalca, ki bi plačeval zdravstveno zavarovanje, sama pa nima denarja, da bi si dodatno zavarovanje lahko plačevala sama. Človek se lahko obvezno zavaruje (pokriti so le stroški osnovne medicinske pomoči) kot občan prek občine, kjer prebiva, če ima kje bivati. Pogoj je, da je prijavljen na zavodu za zaposlovanje. V primeru življenjske nevarnosti zdravstvene storitve za človeka brez zdravstvenega zavarovanja plača ministrstvo za zdravje, kar določa 7. člen zakona o zdravstvenem zavarovanju. (Repovž 2004)

1.1.4.5. Ukrepi za zmanjšanje negativnih posledic prestajanja kazni zapora

Po Brincu (1990: 339) so možnosti za zmanjšanje negativnih posledic prestajanja kazni zapora naslednje:

- ob sprejemu obsojene osebe na prestajanje kazni je treba povečati strokovnost postopkov (načrtovanje tretmaja);
- povečati je treba aktivnost socialne službe v kazenskem zavodu;
- težiti je treba k ohranjanju stikov obsojene osebe z zunanjim okoljem (obiski, dopisovanje, izhodi, omogočanje spolnih stikov itd.);
- življenje obsojene osebe med prestajanjem zaporne kazni je treba približevati življenju na prostosti (sistem polodprtih in odprtih zavodov);

³ Analiza v okviru projekta EXIT – Poklicna in socialna reintegracija zapornikov v postpenalni obravnavi, opravljeno v Sloveniji, Veliki Britaniji, na Nizozemskem, v Nemčiji in Estoniji v okviru programa Leonardo.

- socialno delo z družino obsojene osebe med prestajanjem zaporne kazni in priprava družine na sprejem obsojene osebe po prestani zaporni kazni.

1.1.5. ALTERNATIVNE OBLIKE KAZNOVANJA

»Hotenja po t. i. dekarceraciji, po odpravljanju zaporov in njihovi nadomestitvi z 'odprtimi' ukrepi (tako imenovanimi korekcijami v skupnosti), temeljijo na prepričanju, da bi lahko odpravili izolacijo in segregiranje prestopnikov. Tradicionalne institucije namreč otežujejo vrnitev obsojencev v normalno življenje, zato je 'stabilizirana', utrjena devianca v veliki meri njihov proizvod. Zaporji torej niso zgolj neučinkoviti, temveč so celo neposredno odgovorni za (re)produkcijo prestopništva.« (Javornik, Kovač Šebart 1992: 28)

Zagovorniki sistema odpravljanja zaporov »verjamejo, da bi lahko tradicionalne oblike obravnavanja deviantov nadomestili s prav tako učinkovitimi, a cenejšimi in bolj humanimi alternativami v skupnosti (kot so npr. poostren nadzor, oblike hišnega pripora in zapora, osebna srečanja med prestopniki in tistimi, ki jih nadzorujejo/prostovoljnimi delavci, socialnimi delavci, terapevti, ipd./, skupinske oblike življenja in dela s prestopniki, javna dela, rutinsko in nenapovedano preverjanje, ali prestopnik uživa alkohol, narkotike ipd.)« (Javornik, Kovač Šebart 1992: 29)

Gre torej predvsem za boj proti stigmatizaciji zapornikov. A to ni mogoče, saj je »temeljna iluzija modela integracije [...] verovanje, da odsotnost fizične odstranitve prestopnika v posebne institucije pomeni tudi odsotnost simbolične izključitve oziroma zaznamovanja 'drugačnosti'.« (Javornik, Kovač Šebart 1992: 32) Tudi če prestopnikov ne kaznujemo z zaporno kaznijo, ampak s kakšno drugo alternativo, jih kljub temu označimo za odklonske in s tem izločimo iz družbe. Zato sistem 'brez zaporov' ne odpravi stigmatizacije, ampak jo prikrije in s tem jo lahko celo poveča.

Socialne metode dela v zaporih za resocializacijo zapornika uporabljajo socialne strukture, družbene institucije in medsebojne odnose v zaporih in v povezovanju z zunanjim svetom. »Socioterapevtski model je namreč pomenil spremembo institucije, spremembo hierarhičnih odnosov in uvajanje horizontalne komunikacije v dotlej tipično vertikalno strukturirane ustanove.« (Petrovec 2003: 403)

V nadaljevanju bom predstavila tri primere alternativne oblike kaznovanja iz diplomskega dela Postpenala – kako in kam po prestani zaporni kazni (Metljak 2005: 29–34), ki želijo zapornika čim bolj pripraviti na svet zunaj rešetak zapor.

a) Prvi je primer iz Rima, kjer zaporniki prodajajo svoje vino. »Od daleč je zapor Velletri južno od Rima čisto tak kot vsi drugi. Mogočna stavba s pobeljenimi zidovi in zamreženimi okni, za katerimi je prikrajšanih za svobodo kakih 350 jetnikov. Vendar tu jetniki za mogočnim betonskim obzidjem zaporniškega kompleksa pod budnim nadzorom oboroženih stražarjev pridno pridelujejo vino, sadje in zelenjavo. Kmetijske zadruge za zapornike niso nič novega, a Velletri je prva, ki pridobiva in prodaja svoje vino. Novembra naj bi prišla na trg prva pošiljka. Italijanski kazenski sistem sicer slovi po preobljudenih ječah, premalo zaposlenega osebja in premalo denarja za normalno delovanje, sodni mlini pa so znani po tem, da meljejo počasi, zato so si v Velletriju izmislili reformistični projekt, kako bi kršilce zakona znova vključili v družbo. Carlo Matrigiani iz Rima, ki so ga pred dvema letoma obsodili na dve leti zapor zaradi preprodajanja mamil in zdaj dela 40 ur na teden v vinogradu, se še spominja, da je doma kot otrok pomagal pri pridobivanju vina. Je eden od 12 zapornikov, ki dobijo kakih 500 evrov na mesec za delo na kmetiji. Pridelujejo tudi olivno olje, med in kuhajo marmelado. Ti zaporniki dobivajo plačo, ki zadostuje, da pokrijejo vse stroške v ječi', pravi agronom Roberto Craia, ki si je pred petimi leti zamislil ta projekt. Glavni namen je seveda, da bi jetnikom dali še eno možnost za pošteno življenje.

Zdaj je zaporniška kmetija osredotočena na vinograd. Lani so začeli poskusno, letos pa nameravajo proizvesti 45.000 steklenic vina. Prodajali jih bodo v lokalnih trgovinah in v zaporniški kantini po 10 evrov za steklenico. 'Ljudje mislijo, da bo vino zanič, ker je narejeno v zaporu, zato se moramo še bolj potruditi,' pravi strokovnjak za vino, 53-letni Marcello Bizzoni, ki se je po prestani 20-mesečni kazni vrnil v Velletri in se tam zaposlil.

Lani je vsak dan deževalo in grozdje je zgnilo. Letos bo odlično, najboljša letina v zadnjih 20. ali 30. letih. Velletrijska klet ni velika, a je izvrstno opremljena z najmodernejšo tehnologijo in francoskimi hrastovimi sodi. Prav ta sodobnost vliva zapornikom več veselja in jim daje boljše možnosti, da si najdejo delo zunaj zapor. Obdelovalni prostor je omejen. Tople grede in zelenjava zapolnjujejo sleherni prazen kotiček znotraj obzidja. Trta se vzpenja po zidovih zapor, oljke obrobajo nogometno igrišče. Ker si trikrat tri metre veliko celico delita po dva moža, jim delo na 'polju' omogoča, da malce zadihajo. Kmetija daje jetnikom možnost, da se česa izučijo in si

okrepijo samozavest, ki je, ko pridejo ven, skorajda nimajo več. Mnogi so kot tempirana bomba in zanje sta delo in spodbuda še posebno pomembna.

Taki projekti so zakonsko urejeni, le denarja ni in tudi osebja ne, da bi jih vodilo. Junija letos je bilo v italijanskih ječah zaprtih 56.403 ljudi. Konec leta 2002 je delala manj kot četrtina zapornikov in samo 8263 jih je bilo vpisanih v izobraževalne tečaje. Zaradi občutka brezizhodnosti so zapori 'prave univerze za kriminal', komentira M. Ponce de Leon, članica Karitasa.

V ta način obravnave se zaporniki vključujejo prostovoljno, vključeni pa so lahko vsi, ki se zanje odločijo. Seveda, če ne kršijo pravil programa. Ker je vinogradništvo le ena izmed oblik rehabilitacije, se zaporniki zanje odločajo sami. V program je vključena približno desetina od 350 zapornikov. Nekateri se vključijo zaradi veselja do tovrstnega dela, drugi preprosto zato, da ne preživijo celega dneva v zaprtih prostorih zaporov.« (Williams in Jetniki so vinogradniki v Metljak 2005: 29–31)

S sistemom delovanja se poskušajo nekoliko približati načinu življenja, kot ga imajo svobodni ljudje na drugi strani obzidja. Saj »tradicionalne institucije namreč otežujejo vrnitev obsojencev v normalno življenje«. (Javornik, Kovač Šebart 1992: 28). V zaporu se učijo živeti z nekimi odgovornostmi in obveznostmi, kot je služba. Tu dobijo znanje o pridelovanju vina, kar jim kasneje lahko pride prav pri iskanju zaposlitve. Za delo dobijo primerno plačilo, a da se naučijo ravnati tudi z denarjem, se morajo z njim preživljati. Skratka, v zaporu živijo skoraj tako, kot bi zunaj njega, se torej pripravljajo na življenje po prestani zaporni kazni.

V zaporu tradicionalne oblike imajo zaporniki torej možnost, da se sami odločijo, kako želijo preživeti svojo zaporno kazen. Nič jim ni vsiljeno, njihovo kaznivo dejanje pa ni merilo za sprejem v alternativni program.

Skupnost, ki se lahko zgradi v okviru takega ali podobnega projekta, kršitelja reintegrira in mu pomaga pri ponovnem vzpostavljanju socialnih mrež, zmanjšuje njegovo izolacijo, stigmatizacijo ter duševne in fizične posledice zaporov. (Javornik, Kovač Šebart 1992: 29)

b) Drugi primer je iz Anglije. »Zaporu v Leyhillu poleg dejavnosti, ki so povezane z naravo (poljedelstvo, vrtnarstvo ...), in obrtniških dejavnosti (mizarstvo, tiskarstvo, pralnica) nudijo tudi veliko umetniških in izobraževalnih aktivnosti oziroma programov. Poleg dela pa velik poudarek namenjajo tudi povezovanju z okoliškim prebivalstvom. Leyhill je samostojen, minimalno varovan zapor v Angliji. V njem lahko biva 512 zapornikov. Odprli so ga leta 1948 in je

pionir rehabilitacije in priprave na prostost, ki naj bi zmanjšala možnost vrnitve na kriva pota. V samih prostorih zapora so odprli 'center za obiskovalce', s katerim skušajo razvijati stike med kaznjenci in okoličani. 'Vaščani pridejo na kavo, na ogled razstav, nakupijo v jetnišnici narejene spominke. Spotoma se navadijo na ljudi s preteklostjo. Srečali jih bodo zunaj zaporniških zidov. Kaznjenci začnejo delati kot prostovoljci v lokalni skupnosti, najprej dan na teden, potem dva, tri. Čez nekaj časa hodijo samo še spat v jetnišnico.' (Valenčič 2004: 27) Za zapornike je stik z javnostjo del procesa prevzgoje in vzgoje.

Del centra je spremenjen v atelje, kjer ustvarjajo umetniško nadarjeni zaporniki. Svoja dela razstavljajo, saj je center dostopen javnosti, in jih tudi prodajajo. Center je obkrožen z velikimi steklenjaki. Vsako leto se zaporniki udeležijo tudi cvetlične razstave, kjer vsako leto dobijo tudi nagrado za svoj vrt. Poleg cvetlic pridelujejo tudi zelenjavo, ki jo prodajajo. (ibid.)

'Čez gozd dvestoletnih dreves, del nekdanjega posestva, greva v osrednji kompleks institucije. Zid, ki jo obkroža, je visok, ampak ne nepremagljiv. V eno- in dvonadstropnih opečnih blokih stanujejo zaporniki. Obkrožena s travo so pritlična poslopja, ostanek vojaškega oporišča. V prvem je tiskarna. Za vzorec dobim jetniški vestnik in interno publikacijo Leyhill Times, ki jo sestavljajo zaporniki sami. V bližini je umetniška delavnica. Ducat zapornikov se uči keramiko, slikarstvo, kiparstvo, mizarjenje. /.../ Učenje hobijev je del rehabilitacije.' (ibid.) Tam je tudi telovadnica, knjižnica. Organizirajo raznorazne tečaje: opismenjevanje, gospodinjstvo, starševstvo, računalništvo. Kaznjence skušajo naučiti iskati službo, navajajo jih na 38-urni delavnik, kot ga bodo imeli zunaj, spodbujajo jih h kakovostni izrabi prostega časa. Zaporniki se učijo odgovornosti, sprejemanja odločitev, se navajajo na življenje izven zapora, skušajo jih navaditi, kako si naj organizirajo čas« (Valenčič in Leyhill v Metljak 2005: 31–32)

Tako kot v zaporu Velletri so se tudi v zaporu Leyhill poskušali z načinom bivanja v instituciji približati običajnemu življenju. Poleg znanja in življenjskih veščin pa tukaj velik poudarek dajejo 'srečanju' z zunanjim svetom. Zaporniki se veliko vključujejo v družbeno življenje (delo, prostočasne dejavnosti) zunaj zapora, prav tako pa imajo ljudje vstop v njihov svet, v zapor. Tako se na socialni stik družba – zapornik, zapornik – družba privajajo oboji. Zaporniki s tem iščejo podporo in potrditev družbe, v katero se bodo kasneje vrnili, družba pa zgublja strah pred zaprtimi osebami in tako se lahko nadejamo, da zaposlovanje nekdanjih obsojencev ni tako

problematično, kot če tega stika ni. Velik poudarek je tudi na tem, kako naučiti obsojence, da bi oziroma bodo znali kakovostno zapolniti 24-urni dan. Zato jim nudijo najrazličnejše načine preživljanja prostega časa, jim omogočajo najrazličnejše dejavnosti in v njih poskušajo odkrivati talente.

V program zapornike sprejemajo na podlagi utemeljitve, zakaj si želijo premestitev v ta zapor, in na podlagi dotedanjega dela v predhodni instituciji za prestajanje zaporne kazni, teža kaznivega dejanja pa pri tem ne igra vloge. Zapor nudi najrazličnejše dejavnosti za preživljanje prostega časa, a če želi kaznjenec bivati v tem zaporu, mora delati. Ponudba dela je različna, ni pa mogoče pričakovati, da bi vsak izbral le tisto, kar bi mu najbolj ustrezalo. Želje in potrebe poskušajo uskladiti in tako zadovoljiti obe strani: zapornika in 'zapor'.

c) Kot tretji primer pa bom predstavila zapor, ki nudi zapornikom, ki se zanj odločijo, možnost, da se na drugačen način pripravljajo na odpust. Odprli so ga leta 1992 kot zapor za pripravo zapornikov na odpust iz zapora za področje severnovzhodne Anglije. Zaporniki so nastanjeni v enoposteljnih sobah. Vsaka soba ima svojo ključavnico, zapornik pa svoj ključ. Sprejme lahko 223 zapornikov. Da so sprejeti v zapor, morajo imeti najmanj 8 in največ 36 mesecev do konca kazni, morajo pokazati željo po spreminjanju, razvidna mora biti potreba po tovrstnem prehodnem obdobju in mnenje, da predstavljajo minimalno tveganje ob začasnih izpustitvah. (Kirklevington Grange v Metljak 2005)

Zapornike poskušajo pripraviti na svobodo tako, da jih spodbujajo k temu, da sami prevzemajo odgovornost za svoja dejanja. Spodbujajo jih, da ohranjajo in razvijajo odnose z družino in družbo, kamor se bodo vrnili. V zadnji stopnji priprav se lahko zaporniki polno zaposlijo zunaj zavoda. Vsi zaporniki morajo opraviti tečaj zapornikove osebnostne rasti, ki se osredotoča tudi na plačano in prostovoljno delo. Poudarek dajejo tudi strokovnemu in osebnostnemu izobraževanju zapornikov. Učijo se, kako komunicirati, kako si najti zaposlitev, kako živeti brez odvisnosti, kako ustvariti dobre medosebne odnose ... O vsem tem se pogovarjajo individualno in v skupini. (ibid.)

Pomembno pri tovrstni obliki zapora je predvsem to, da zapornike, ki so pred izpustom, ločijo od preostalih zapornikov. Se pravi, da poskušajo zmanjšati vpliv sozapornikov in hkrati oddaljijo zapornika, ki se aktivno pripravlja na odpust, od prvotne zaporske kulture, ki jo je v času prestajanja kazni vsrkal vase. »Wheeler je ugotovil, da se obsojenec s potekom časa

bivanja v kazenskem zavodu vključuje v obsojensko subkulturo in po poteku določenega časa doseže največjo vključitev v subkulturo, proti koncu bivanja v zavodu s približevanjem dneva odpusta pa se zmanjšuje stopnja prizonizacije in vključitev v obsojensko subkulturo. Prizonizacija ni statično stanje, temveč je dinamičen proces, ki ga lahko časovno zasledujemo. Konformnost obsojenca z normami zaporske obsojenske skupnosti se spreminja zaradi poteka časa in spreminjanja zapornikove samopodobe v različnih stadijih prestajanja zaporne kazni. Wheeler je dokazal, da prizonizacija nastaja in izginja v obliki krivulje U, odvisno od poteka časa v zaporu. V začetku kazni obsojenec še misli na zunanji svet in še ni vključen v zaporsko subkulturo. Najbolj je vključen v subkulturo v sredini kazni, na koncu se ponovno aktivno upira zaporski subkulturi in več razmišlja o sebi in zunanjem svetu.« (Wheeler v Brinc 1993: 53)

Vsi trije zapori oziroma projekti predstavljajo obliko prizadevanj za resocializacijo zapornikov oziroma priprave zapornikov na kasnejše življenje. Gradijo na medsebojnem spoštovanju, na zaupanju delavcev zavora do zapornikov in predvsem na organizaciji življenja in dela. Predstavljajo alternativo v načinu prestajanja zaporne kazni.

1.2. BREZDOMSTVO

Živimo v družbi velikih priložnosti in hkrati tudi velikih tveganj. Svet okoli nas se nenehno spreminja in mnogi ne sledijo tem spremembam. Splošna ekonomska kriza je zajela ves svet. Generacijski razkorak je širši kot kdajkoli poprej v zgodovini človeštva. Če ljudje ne uspejo dohajati sprememb in se jim prilagajati, veliko hitreje ostanejo zunaj družbenega dogajanja in počasi, skoraj neopazno, drsijo na obrobje družbe. Postmoderno obdobje, v katerem smo zdaj, strokovnjaki ocenjujejo kot obdobje informativne družbe in družbe nešteti tveganj, obdobje, v katerem imajo ljudje preveč informacij. To obdobje je znano tudi po tem, da se razdirajo nekdanje dokaj varne socialne mreže. Nekoč varna družinska in vaška okolja se vse bolj krčijo, saj je v družinah vse manj otrok in vse več ločitev, z ekonomsko krizo pa tudi vse več ekonomskih težav družin.

Kljub vse večjemu številu informacij in možnosti druženja je človek vse bolj sam in prepuščen svojim sposobnostim in 'sreči'. V takšni družbi je posameznik zelo ranljiv. Prehod od relativno uspešnega očeta, matere in poslovneža v brezdomca je lahko zelo hiter, še posebej ob neugodnih ekonomskih dogodkih, na katere človek kot posameznik nima vedno vpliva. Brezdomstvo se tako lahko zgodi vsakemu od nas, še posebej če nas prizadenejo bolezni, ločitev, brezposelnost in drugi dejavniki tveganja za brezdomstvo. Ob pomanjkanju finančnih sredstev in splošni družbeni krizi se hitro razvijeta siromaštvo in socialna prikrajšanost, ki človeku onemogočata, da bi še naprej imel isto vlogo v družbi. Izguba dotedanje družbene vloge, dela, stanovanja lahko zelo hitro privede do skrajne oblike brezdomstva.

Brezdomstvo je danes v sodobni družbi eden najbolj ekstremnih primerov in oblik siromaštva ter socialne izključenosti. Dejstvo je, da je brezdomstvo del naše vsakdanjosti. Vprašanje pa je, kako ga prepoznavamo, sprejemamo in koliko smo kot posamezniki in družba pripravljeni narediti za to, da ga bi bilo čim manj. V sodobnem tržnem gospodarstvu je brezdomstvo sestavni del kulture. Prizadene tisti del človeške družbe, ki je začasno ali za vedno izgubila bitko s trgom ter stigmatizirana pristala na ekonomskem dnu, brez doma (dom pomeni veliko več kot samo stanovanje) in osnovnih pogojev za skromno življenje.

Ljudje se ne odločajo sami in prostovoljno, da bi postali brezdomci. V to jih prisilijo življenjske razmere, ki jim lahko naenkrat (vojna, bankrot, brezposelnost, bolezen ...) ali pa počasi zmanjšujejo možnosti normalnega preživetja. Na koncu se jim življenje zreducira na boj za golo preživetje iz dneva v dan.

Brezdomstvo se na nivoju posameznikov, lokalne skupnosti in države rešuje zelo različno. Vsekakor je brezdomstvo v družbi treba najprej zaznati, prepoznati in sprejeti, v vsej njegovi razsežnosti in globalnosti, kot vsakodnevno realnost s polno mero humanosti. Šele nato so dani dobri pogoji za ustrezno reševanje brezdomstva, ki je večplastno in ne vedno na očeh ljudem. Vsi ti ljudje potrebujejo organizirano in multidisciplinarno pomoč, ki jim omogoči ponovno vrnitev v stanovanje (dom), pridobitev zaposlitve in normalizacijo vsakodnevnega življenja, ali pa veliko bolj znosno brezdomsko življenje, če jim zmanjka volje in moči, da bi si ponovno priborili delo in dom. (Krek 2010: 15–18)

1.2.1. DEFINICIJE BREZDOMSTVA

»Definicija brezdomstva ima dve skrajnosti, lahko je zelo široka, ali pa je usmerjena zgolj na brezdomce, ki živijo vsakodnevno na cesti. Pri opredeljevanju brezdomstva imajo pomembno vlogo lokalni ekonomski pogoji, kultura in odnos družbe do brezdomstva.« (Krek 2010: 26)

FEANTSA, evropska zveza nacionalnih organizacij, ki delujejo na področju brezdomstva, je oblikovala široko definicijo brezdomstva. Definicija poveže več različnih kategorij ljudi, na katere smo morda prej gledali kot na ločene skupine z različnimi problemi. Na pojav brezdomstva gleda torej širše, na njeni podlagi pa lahko načrtujemo celovitejšo pomoč. Po tej evropski tipologiji brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS) brezdomce razdelimo v štiri kategorije.

Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS – 2006), kot jo je oblikovala FEANTSA – evropsko združenje nacionalnih organizacij, ki se ukvarjajo z brezdomstvom (www.feantsa.org):

Tabela 1: Tipologija brezdomstva in socialne izključenosti

KONCEPTUALNA TEORIJA		OPERACIONALNA TEORIJA
Brez strehe	1	Ljudje, ki živijo na prostem (brez zavetja)
	2	Ljudje, ki živijo v nočnih zavetiščih in so prisiljeni nekaj ur na dan preživeti na javnih prostorih
Brez stanovanja	3	Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce/kratkoročnih namestitvah

	4	Ženske, ki živijo v zavetiščih/zatočiščih/varnih hišah za ženske
	5	Ljudje, ki živijo v zavetiščih/azilih za priseljence
	6	Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij
	7	Ljudje s specializirano podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)
Negotovo bivališče	8	Ljudje, ki bivajo v negotovih bivališčih (brez pravice najema)
	9	Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo
	10	Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja
Neprimerno bivališče	11	Začasne strukture
	12	Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih
	13	Ljudje, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti

Vir: <http://users.volja.net/brezdomci/definicija.htm> – 21. 2. 2011

Definicija brezdomca za Mestno občino Ljubljana iz raziskovalne naloge Problematika brezdomstva v Ljubljani je naslednja:

- oseba brez zagotovljenega bivališča, ki spi zunaj ali v zatočišču;
- oseba, ki biva v zavetišču (bivališče, namenjeno brezdomcem);
- posameznik, ki biva v negotovem bivališču (v instituciji – zapor, bolnišnica; pri znancih, prijateljih ali v negotovem podnajemniškem stanovanju) in po zapustitvi tega nima kam iti;
- posameznik, pri katerem je brezdomstvo ciklični pojav in se obdobja brezdomstva izmenjujejo z obdobji bivanja pri starših, prijateljih ... (Razpotnik, Dekleva 2006: 286)

Pogosto se uporablja tudi definicija brezdomstva iz uradnih podatkov, po kateri je brezdomec tisti, ki uporablja storitve organizacij, namenjene brezdomcem. Vendar je ta definicija nepopolna, izpusti namreč tiste, ki se teh storitev iz različnih razlogov ne poslužujejo (živijo

izolirano življenje, so od organizacij preveč oddaljeni ...), in tiste, ki niso brez doma, pa organizacije kljub temu obiskujejo. (Razpotnik, Dekleva 2006: 287)

»Definicije brezdomstva [...] so odvisne [...] ne le od tega, v kolikšni meri je v nekem okolju problem politično in socialno priznan, ampak tudi od političnih in ekonomskih sredstev, ki so na voljo za iskanje rešitev,« pravi Mandičeva v knjigi Pravica do stanovanja (1999).

»Subjektivna definicija brezdomstva se nanaša na človekovo lastno spoznanje in prepoznavanje samega sebe kot brezdomca.« (Krek 2010: 29)

Brezdomstvo je v največji meri povezano z odsotnostjo bivališča ali negotovo obliko bivanja. Najpogosteje (to sledi iz empiričnih ugotovitev) pa je brezdomstvo povezano tudi z revščino, obubožanostjo, nezaposlenostjo, nizko izobraženostjo, šibkimi socialnimi mrežami, ali celo popolno odsotnostjo podpornih mrež (vse to skupaj bi lahko poimenovali socialna izključenost), zelo pogosto pa še z odvisnostjo od alkohola ali drugih drog, psihiatrično diagnozo ter različnimi težkimi življenjskimi izkušnjami (smrt bližnjega, konflikti z bližnjimi, zlorabe, nasilje ...). (Razpotnik, Dekleva 2006)

Boškić in Zajc (1997) kot brezdomce pojmujeata v prvi vrsti ljudi v začasnih zatočiščih, ki so jih priskrbele javne in prostovoljne organizacije, tiste, ki bivajo v kratkoročno najetih sobah, ki ne nudijo nobene varnosti zatočišča in tudi nobenega obeta za doseg varnega stanovanjskega razmerja.

Brezdomci pri nas so ljudje, ki jim pomagata javni in volonterski sektor, tisti, ki so izčrpali vse osebne strategije, s katerimi so se kosali z življenjskimi izzivi, zdaj pa so odvisni od družbene solidarnosti. Med brezdomce pa lahko štejemo poleg tistih, ki živijo na prostem, tudi ljudi, ki plačujejo za negotovo prenočišče v najetih sobah, v podstandardnem stanovanju ali v kakem penzionu; skratka živče v oblikah nastanitve, ki jih zaradi njihove negotovosti in neustreznosti ne moremo šteti za dom. (Boškić in Zajc v Dekleva, Razpotnik 2007: 14)

Brezdomci so torej ljudje, ki nihajo med javnimi zavetišči in prostori, ki jih ponudi volonterski sektor, med penzioni in sobami, ki so na meji normalnega ('spodobnega') najetega prenočišča, med kočami, zabojniki in nelegalno zasedenimi bivališči, občasno pa delijo

stanovanje s prijatelji ali sorodniki. So kategorija ljudi, ki ne morejo priti do ustreznega osebnega stanovanja z lastnimi sredstvi, ljudje, ki ne morejo zadržati osebnega prenočišča brez zagotovljene pomoči skupnosti. (Boškić in Zajc, Kosec v Dekleva, Razpotnik 2007: 14)

Ena od bistvenih dimenzij definicije brezdomstva je [...] torej odsotnost dostopa do ustreznega osebnega stanovanja. Brezdomstva pa ne gre jemati kot pomanjkanja zgolj (ustreznega) bivališča. Treba se je poglobiti v brezdomstvo kot pojav, povezan z mnogo med seboj sodelujočimi dejavniki. (Dekleva, Razpotnik 2007: 15)

Brezdomstvo je eden od številnih izrazov, ki opisujejo situacijo, kjer neka oseba nima doma oz. bivališča, nima stabilne in varne strehe nad glavo. V ekstremnih primerih je to situacija spanja na prostem, na ulici; v večini primerov pa biti brezdomec pomeni imeti tako ali drugače urejeno prenočišče, ne pa v njem tudi domovati/stanovati. Težko je torej postaviti jasno ločnico med posameznikom, ki nekje domuje/stanuje, in tistim, ki je brez doma.

Navedimo definicijo, ki je bila uporabljena za potrebe raziskave *Brezdomstvo na Norveškem 2006* (Hansen in drugi v Dekleva, Razpotnik 2007: 15–16):

- brezdomci so ljudje, ki ne posedujejo ali nimajo v najemu svojega lastnega bivalnega prostora in so tako nastanjeni v začasnih nastanitvah;
- ljudje, ki začasno živijo s svojimi sorodniki, prijatelji in znanci;
- ljudje, ki so v zaporu ali druge vrste instituciji in bodo v roku dveh mesecev izpuščeni, a zunaj institucije nimajo zagotovljenega svojega bivališča [...];
- ljudje, ki za naslednjo noč nimajo preskrbljenega prenočišča.

»Razumevanje brezdomstva kot le enega izraza socialne izključenosti pomeni, da morajo biti odzivi in rešitve bolj celovite, kot če bi razumeli brezdomstvo le kot spanje zunaj na cesti. Socialno politične rešitve morajo v tem primeru obsegati ne le namestitev brezdomcev, ampak tudi njihove socialne okoliščine in socialno blagostanje. Kot komponente socialne integracije morajo preskrbeti tudi možnosti za uspešno reintegriranje, socialno participiranje, osebno varnost, nadzor in opolnomočenje.« (Edgar in drugi v Dekleva, Razpotnik 2007: 16)

Kot rečeno pa vsaka taka statična klasifikacija/tipologija – kolikor je že kompleksna – ne more dobro zajeti procesne, spremenljive narave brezdomstva, zaradi katere je velik del

brezdomstva manj opazen, skrit, neviden. Mnogi brezdomci namreč skozi leta, mesece ali celo tedne prehajajo med različnimi vrstami namestitev, med cesto, začasnim bivanjem v skvotih in 'bazah', bivanjem pri prijateljih, zakonitimi podnajemniškimi nastanitvami, zaporom, bolnico in zavetišči. Lahko se zgodi, da jih zlahka izgubimo iz evidenc, zato ker v nekem (oz. sploh nobenem) določnem trenutku niso 'stalno' nekje, ampak so 'vedno nekje drugje'. Pomembno je to, da nimajo takšnih socialnih mrež in drugih pogojev za to, da bi lahko kjerkoli bivali trajno in varno, pa tudi če, to ne bi bilo ob najbolj ugodnih materialnih bivalnih pogojih. (Dekleva, Razpotnik 2007: 20)

Primeri tega, kako lahko posameznik kroži med različnimi vrstami nastanitve, so morda še pogostejši oz. je menjavanje oblik nastanitev hitrejša med mladimi, posebej odvisniki, katerih poti se začasno ustavljajo – poleg bivanja v bazah, pri starših, v programih odvajanja ali zdravljenja od drog ali pri prijateljih – tudi v kazenskih institucijah. (Dekleva, Razpotnik 2007: 21)

Brezdomstvo ni le pomanjkanje bivališča oz. nastanitve (*housing*), ampak pomeni odtujitev od glavnega družbenega toka. Gre za zanikanje državljanskih, političnih in socialnih pravic. Brezdomstvo je ekstremna oblika socialne izključenosti, ki razkraja ambicije, upanje in življenje osebe. (Dekleva, Razpotnik 2007: 30)

1.2.2. RAZLOGI ZA BREZDOMSTVO

Na brezdomstvo vpliva veliko med seboj povezanih, daljši čas delujočih dejavnikov, ki vsak zase morda ne bi povzročili brezdomstva, skupaj pa povzročijo takšen splet okoliščin, da posamezniku ostane le še ena alternativa. (Razpotnik, Dekleva 2009: 11–12)

Revščina in brezdomstvo sta tesno povezana. Revni ljudje velikokrat niso sposobni plačati stanovanja, hrane, izobraževanja. Nižja izobrazba praviloma pomeni tudi nižji dohodek in manjše možnosti za preživetje. Revščino povečujeta zmanjšana dostopnost do dela in zmanjšanje dostopnosti do družbene pomoči. (Bringing America Home 2009: 1–7)

Dekleva in Razpotnikova (2006: 286) ugotavljata: »Največja težava in največji vozle brezdomstva je, kot se kaže iz študij, pomanjkanje socialnih mrež, izključenost iz njih in trenutna ali potencialna osamljenost ali zapuščenost.«

Ljudje, ki imajo slabo socialno mrežo in nimajo podpore svojcev, sosedov, sodelavcev, veliko hitreje preidejo v brezdomstvo kot ljudje z dobro organizirano socialno mrežo, ki jim nudi neke osnovne pogoje za preživetje. Ob pomanjkanju socialnih mrež ljudje iščejo pomoč v ustreznih podpornih strokovnih službah in nevladnih organizacijah v skupnosti. Če teh ni ali pa so neustrezne, se povečuje tveganje za brezdomstvo. (Communities ending rough sleeping 2008)

Osebe, najbolj podvržene tveganju, da se v življenju srečajo z brezdomstvom, so tiste, ki:

- imajo težave z odvisnostjo od drog ali alkohola,
- prekinejo dolgotrajno razmerje,
- imajo težave v duševnem zdravju,
- so brezposelne,
- bivajo v zaporu oziroma imajo težave s policijo,
- imajo izkušnjo, da so jih spodili od doma,
- so doživele prisilno izselitev,
- živijo v skrbstvenih ustanovah,
- imajo izkušnje nasilja in zlorabe.

Dodatni dejavniki:

- izključitev iz šole,
- vključitev v skrbstvene ustanove,
- dvojne diagnoze,
- stik s sistemom sodstva,
- pretekle izkušnje brezdomstva,
- pomanjkanje podpornih socialnih mrež,
- težave pri vzdrževanju doma,
- dolgovi,
- povzročanje težav sosedom. (Dekleva, Razpotnik 2007: 26)

Tabela iz knjige Brezdomstvo, zdravje in dostopnost zdravstvenih storitev (Edgar v Razpotnik, Dekleva 2009: 12) kaže razdelitev vzročnih dejavnikov v štiri skupine glede na mikro- in makroraven, z razlikovanjem med vzročnimi in sprožilnimi dejavniki.

Tabela 2: Dejavniki, ki vodijo, oziroma pripomorejo k brezdomstvu (Edgar 2006)

Vzroki	Dejavniki	Fokus podpore
STRUKTURNI	revščina, nezaposlenost, stanovanjska problematika	dolgovi, finančna stiska, izselitev (prežecha ali dejanska)
INSTITUCIONALNI	institucionalizacija, bivanje v rejništvu ali druge zunajdružinske oblike vzgoje, izkušnja zapora, izkušnja vojske	Zapustitev institucije, zapustite oblike skrbi, odpust iz zapora, odpust iz vojske
MEDODNOSNI	izkoriščevalski odnos v otročtvu, izkoriščevalski odnos s partnerjem, razpad družine (smrt ali ločitev)	zapustite doma staršev, pobeg iz izkoriščevalskega odnosa, posameznik ostane sam
INDIVIDUALNI	duševna bolezen, motnja v duševnem razvoju, odvisnost od drog, odvisnost od alkohola	slabšanje stanja/epizoda bolezni, konec podpornega odnosa, zloraba substanc,

Razpotnik in Dekleva (2009: 13–15) razvrstita vzročne dejavnike v šest skupin/področij.

1. Trg stanovanj in stanovanjska politika

Vprašanje je, kako lahko oziroma kako težko je dobiti stanovanje. V tržnem gospodarstvu je merilo cena stanovanja. V zadnjem desetletju in pol so temeljne spremembe v Sloveniji na tem področju obsegale hitro privatizacijo stanovanjskega sektorja, kar je povzročilo veliko zmanjšanje deleža javnih in najemniških stanovanj, posledica česar je relativna porast najemnin. Hkrati je potekal trend vedno manjšega investiranja v stanovanja za socialno šibke najemnike. Začel pa je naraščati tudi standard gradnje, kar je zmanjšalo število slabših in cenejših stanovanj oziroma so se začele višati cene stanovanj.

Vse to je prispevalo k nastajanju brezdomstva.

2. Trg dela in zaposlovalna politika

Sredi sedemdesetih let so se začeli trendi gospodarske recesije – končala se je ekonomska rast. Ta obrat je spremljal prihod otrok generacije baby boom na trg dela, oboje pa je sprožilo rast nezaposlenosti. V zadnjem času pa se pridružuje še trend fleksibilizacije zaposlovanja, kar prinaša dodatno negotovost pri zaposlovanju (predvsem mladih).

3. Socialnodemografske spremembe

Za brezdomstvo je v zadnjih desetletjih postal ključen proces individualizacije. Brezdomstvo je večinoma posledica manjkajočih, prešibkih ali razpadlih socialnih mrež. Spreminjajo se tudi narava in oblike družinskega življenja, ki so vse manj obvezujoče, hitro spreminjajoče in fleksibilnejše, hkrati pa so družine vse manj povezane s širšim sorodstvom. Vedno večji je delež samskih ljudi, čustvene vezi vedno lažje razpadajo, s tem pa prihaja v ospredje problematika osamljenosti. Omeniti velja tudi naraščanje števila enostarševskih družin in spremenjene vzorce odhajanja mladih od doma. Posledično narašča povpraševanje po majhnih stanovanjih oziroma rast stanovanjskega trga ne sledi potrebam po samostojnih stanovanjskih enotah, kar pripelje do pomanjkanja stanovanj oziroma do višanja najemnin.

4. Socialnovarstveni in podporni sistemi

Trend ekonomske recesije spremljajo dolgoročni trendi zmanjševanja socialnih pomoči, ki se v sedanjem času še intenzivirajo. Nekatere raziskave so pokazale na neposredno zvezo med nižanjem ravni socialnih pomoči in večanjem števila ljudi, ki spijo na cesti.

5. Dezinstitutionalizacija zdravstvenih, socialnih in vzgojnih ustanov

Ta proces se je v Sloveniji odvijal implicitno in posredno s postopno vse slabšo dostopnostjo storitev teh ustanov ljudem.

6. Individualni (psiho)patološki dejavniki

Rezultati raziskav kažejo, da med brezdomci pogosteje kakor med splošno populacijo najdemo naslednje značilnosti: da so že bili v psihiatrični oskrbi, da so že bili v vzgojnem zavodu, rejništvu ali deležni druge vrste zunajdružinske vzgoje, so že bili v priporu ali zaporu, so zasvojeni z alkoholom ali katero izmed prepovedanih drog, so bili spolno ali drugače zlorabljeni, so se končale njihove pomembne življenjske zveze, da so bili izključeni iz šole in imajo slabšo delovno usposobljenost.

Mnogi vzroke za brezdomstvo pripisujejo brezdomnim ljudem samim, njihovim (psihičnim) pomanjkljivostim ali pa (lastni) odločitvi za brezdomstvo. Tako se s poudarjanjem individualne krivde v družbi ustvarja lažni vtis, da brezdomstvo ni družbeni problem. Družbeni pogled pa meni, da so za nastanek brezdomstva pomembni družbeni dejavniki in procesi, ki v bistvu omejujejo svobodno izbiro ljudi. Ljudje smo del sistemov, družinskih, sosedskih, ti sistemi pa so spet del širših sistemov in družbenih tokov, ki uokvirjajo, določajo in o(ne)mogočajo individualna življenja. Z vzgojo in celo že z rojstvom smo že na začetku vrženi v različne družbene prostore, ki nam pomembno določajo pogoje, priložnosti in dosežke v življenju. In teh ne moremo izbirati. Razlogi za brezdomstvo so tako veliko bolj kot individualne odločitve posameznikov stvar odsotnosti celovitih državnih politik v smeri preprečevanja socialne izključenosti, nedomišljene in razmeram neprimerne stanovanjske politike v državi, neusklajenosti resorjev, odgovornih za dobrobit ljudi, negotovih zaposlitev, težko dostopnih zdravstvenih storitev za revne, pomanjkanja solidarnosti v skupnosti. Individualne značilnosti so močno povezane s tem, kdo bo postal brezdomec, družbenostrukturne pa s tem, kolikšen bo skupni obseg brezdomstva. »Strukturne značilnosti vzpostavljajo oder, na katerem lahko nato individualne značilnosti šele odigrajo svojo vlogo v nastanku brezdomstva.« (Razpotnik, Dekleva 2009: 15–16)

1.2.3. KATEGORIJE BREZDOMSTVA

FEANTSA je razdelila brezdomce v šest kategorij:

Tabela 3: Kategorije brezdomcev po kraju bivanja

Kategorija brezdomcev	Pogoji življenja	Opis stanja
<i>Brezdomci na cesti</i>	Težki pogoji za življenje, živijo na javnih mestih, zunaj na prostem.	Živijo na cesti brez zatočišč in druge pomoči, iščejo si improvizirana zatočišča, zelo

		težko preživetje iz dneva v dan.
<i>Brezdomci v zasilnih bivališčih (polivinil, karton itd.) z možnostjo prenočevanja v nočnem centru</i>	Zasilna bivališča.	Ljudje, ki živijo brez stalnega bivališča in se hitro selijo od enega do drugega začasnega bivališča, občasno uporabljajo zatočišče.
<i>Brezdomci, ki živijo v objektih, namenjenih brezdomcem</i>	Nočni centri, brezdomna zatočišča, začasna bivališča, centri za brezdomne ženske in otroke, centri za začasno namestitev brezdomcev.	Čas prebivanja je krajši kot eno leto. Omogočeno je hranjenje, zagotovljeni so osnovni higienski pogoji. Vstopi socialno skrbstvo, dobi socialne transferje in ugodnosti. Možen je dostop do zdravnika in ustreznega svetovanja.
<i>Ljudje, ki živijo v institucijah</i>	Zdravstvene institucije, zapori.	Ljudje bivajo v prostorih zaradi bolezni ali obsodbe, po odpustu nekateri ostanejo na cesti, ker nimajo kam iti.
<i>Brezdomci, ki živijo v začasnih bivališčih</i>	Kamperji, neobičajne zgradbe, začasne enote (barake).	Ljudje koristijo te namestitve, ker drugih nimajo. Namestitve so začasne (preproste gradnje) in prehodne.
<i>Brezdomci, ki živijo v začasnih stanovanjih z družino</i>	Običajna začasna stanovanja, ki niso namenjena za stalno bivališče brezdomcev (pri sorodnikih, prijateljih itd.)	Prostor, ki je namenjen bivanju, a ni v lasti ali najemu brezdomne osebe. Morala ga bo zapustiti.

Študija, izvedena v Veliki Britaniji, je pokazala, da večina brezdomcev ne živi na cesti (le 5 %). Začasna bivališča pridobijo v različnih programih, pri prijateljih in svojcih. Zato je

stereotipno gledanje na brezdomstvo kot na brezdomce, ki so vsakodnevno vidni na cesti, zelo neustrezno in onemogoča širši uvid v realno sliko problema, ki ga predstavlja brezdomstvo. Brezdomci na cesti predstavljajo le vrh ledene gore, ki pod seboj skriva še druge brezdomce (Krek 2010: 27) – torej, za tistimi, ki spijo na cesti, so tisti, ki za kratek čas najamejo stanovanje, tisti, ki spijo v zatočiščih za brezdomce, tisti, ki občasno prebivajo pri različnih prijateljih, in tisti, ki živijo s prijatelji ali svojci.

1.2.3.1. Od nevidnega brezdomstva k vidnemu

Običajno ne vidimo vseh tistih brezdomcev, ki so izgubili dom in se priselili k svojcem ali prijateljem ter tam našli začasno bivališče. Ocena števila teh je težka, ker je ta skupina praviloma skrita očem javnosti in takšna tudi želi ostati (tudi različne službe in nevladne organizacije nimajo tovrstnih podatkov). Prikriti brezdomci niso stalno prisotni na ulici in nekateri od njih se osebno sploh še nimajo za brezdomce. Večina še vedno tudi ne razmišlja o tem, da bi lahko postali brezdomci. Ti brezdomci ostanejo med stenami, kjer životarijo iz dneva v dan in se težko odločijo za iskanje pomoči pri sorodnikih, znancih, Rdečem križu, Karitasu ali kje drugje. Že samo iskanje pomoči jih lahko izda, v kako veliki bedi so, česar v naši družbi, ki hvali delavnost in uspešnost, ni dobro pokazati. To 'nevidno' brezdomstvo je potrebno velike pozornosti.

V Sloveniji je brezdomstvo danes neke vrsta sramota (na brezdomce se pogosto gleda kot na brezdelneže, nesposobneže, ljudi, ki so izgubili bitko) in v okolju, ki visoko ceni dejavnost, je to slaba popotnica, zato le redki priznajo, da so brezdomci. S priznanjem, da so brezdomci, se v njihovem vsakodnevnom življenju in v njihovi relaciji do drugih ljudi in ustanov veliko stvari in odnosov spremeni na slabše. Pristanejo na dnu družbene lestvice. Nekateri tako poskušajo na vse načine zakriti svoje stanje.

Prehod v brezdomstvo je praviloma počasen proces, lahko pa se zgodi tudi dokaj hitro, še posebej v svetovni gospodarski krizi, ki jo spremlja visoka brezposelnost. Zaradi skromnih razmer in okoliščin, v katerih človek živi, je na začetku dogajanja brezdomstva sprva v veliki nevarnosti, da postane brezdomec. Je na meji brezdomstva. Nekaterim uspe, da se iz tega nevarnega socialnega položaja rešijo, drugi pa preidejo v brezdomno stanje, ki lahko traja le kratek čas ali pa se ciklično pojavlja ter je vezano na občasne zaposlitve in druge okoliščine. Tako nekateri preidejo v stabilno stanje, ko se rešijo brezdomstva, drugi pa prek nevidnega brezdomstva preidejo v manifestno obliko brezdomstva in na koncu v kronično obliko, ko

živijo na cesti ter so vsem meščanom dobro poznani in se odločijo, da bodo do konca življenja brezdomni.

Slovenska zakonodaja je vezana na stalno prebivališče prebivalca. Samo tisti, ki ima stalno prebivališče, lahko uveljavlja tudi vse oblike socialne pomoči, ki jih je država sprejela za reševanje socialne stiske. Sociologinja Vesna Leskošek opozarja na pomembnost stalnega prebivališča: »Pri nas so vse pravice in dostop do resursov vezane na stalno prebivališče. Če nimate stalnega prebivališča, se ne morete prijaviti na zavodu za zaposlovanje ali dobiti dela, ne morete k zdravniku in uveljaviti socialnih pravic. Ljudje zlahka ostanejo brez stalnega prebivališča.« (Leskošek v Krek 2010: 22)

Ljudje, ki so izgubili stalno prebivališče, ostanejo na cesti. Svoje stalno prebivališče lahko prijavijo na centru za socialno delo, pri Slovenski Karitas, Rdečem križu Slovenije. A to ni enako, kot je dom, je le operativno stalno bivališče, ki jim omogoči koriščenje socialne pomoči, zdravstvenih uslug in sprejemanje pošte. Na te naslove se prijavljajo predvsem tisti, ki so postali brezdomci in nimajo več stalnega bivališča v obliki stanovanja ali hiše ter nimajo svojcev ali prijateljev, ki bi jim lahko nudili začasno bivališče. Praviloma so to ljudje v zelo veliki ekonomski krizi, ki nimajo več kaj izgubiti in je njihovo življenje samo še borba za golo preživetje v izredno težkih vsakodnevnih življenjskih razmerah, največkrat na cesti iz dneva v dan. (Krek 2010: 19–22)

1.2.4. PRAVICA DO STANOVANJA – PRAVICA DO DOMA

Brezdomstvo je, med drugim, povezano z izgubo stanovanja. Po Srni Mandič (1999: 19) sta brezdomstvo in stanovanjska stiska posledica spleta okoliščin: na eni strani individualne odločitve in značilnosti posameznikov, na drugi strani družbenih okoliščin, ki določajo možnosti posamezniku.

Po Mandičevi (1999: 14) lahko brezdomstvo razumemo kot kontinuum, ki se razteza od tistih, ki spijo na cesti (»rough sleepers«) ali v nekonvencionalnih zgradbah (barake, podrtije ...) do tistih, ki imajo zelo nizek stanovanjski standard.

Stanovanje ni le prostor in streha nad glavo, temveč je dom, ki je odločilnega pomena za človekovo varnost, stabilnost in ohranitev zdravja. Dom nam nudi zasebnost, v kateri lahko ohranjamo svoje dostojanstvo, si nabiramo moči, se odpočijemo, zabavamo, ohranjamo socialne mreže in hkrati s predmeti, ki jih imamo, ohranjamo spomin na svojo preteklost. Vse

to nam nudi varnost in zatočišče pred vsakdanjimi eksistenčnimi vprašanji. Poleg tega nam stanovanje omogoča potrebne stvari za normalno bivanje, kot so voda, elektrika, gretje, plin in druga infrastruktura. To je pogoj, da lahko svojo energijo posvečamo drugim stvarem in ne skrbimo za osnovno eksistenco. Pravica do stanovanja in bivališča je temeljna človekova pravica. (Sedmo evropsko srečanje oseb, ki se soočajo z revščino 2008: 4–34)

Parlament EU je sprejel pisno izjavo o:

- odpravi uličnega brezdomstva, v kateri poziva svet EU, naj se dogovori o zavezi celotne EU, da se odpravi ulično brezdomstvo v državah članicah EU do leta 2015;
- pozivu komisiji EU, naj oblikuje evropsko opredelitev brezdomstva, zbere primerljive in zanesljive statistične podatke ter vsako leto poroča o sprejetih ukrepih in napredku v državah članicah pri odpravljanju brezdomstva;
- pozivu državam članicam EU, naj kot del širše strategije pripravijo načrte za ukrepanje na področju brezdomstva v zimskih razmerah. (Izjava evropskega parlamenta o odpravi uličnega brezdomstva 2008)

Pravica do ustreznega bivališča (doma) je univerzalna človekova pravica. Opredeljena je v deklaraciji o človekovih pravicah, kjer je poleg pravice do hrane in obleke omenjena tudi pravica do ustreznega doma. Pravico do ustreznega doma omenja tudi mednarodna konvencija o ekonomskih, socialnih in kulturnih človekovih pravicah. Prav tako dokumenti Sveta Evrope poudarjajo pomembno pravico do doma in zahtevajo od držav članic Sveta Evrope, da to pravico vgradijo v svojo zakonodajo. (Krek 2010: 26)

1.2.4.1. Začasna bivališča

V dolgi zgodovini so se začasna bivališča razvijala, dobivala nove oblike in vsebine. V današnjem času so postala obvezni del pomoči brezdomcem. Zgradijo in odprejo jih običajno takrat, ko je pritisk na lokalno politiko dovolj močan in so razmere tako težke, da zahtevajo konkretno akcijo. Zatočišča zagotovijo začasno skromno namestitev brezdomnih oseb ter raznim strokovnim službam, nevladnim organizacijam in zdravstveni službi omogočajo nujno potrebno delo z brezdomnimi osebami, da se ohranja njihovo zdravje.

Nekateri vidijo zatočišča za brezdomne osebe kot mesto nadzora ter nevarnost za stigmatizacijo brezdomnih oseb, zato bi morale biti zavetišče le izhod v sili, ne pa dolgotrajna

rešitev. Veliko več bi morali narediti v času, preden oseba postane dokončno brezdomna. Več bi morali delati tudi na zaščiti zasebnosti brezdomnih oseb, z enoposteljnimi sobami itd. Zatočišča pa hkrati predstavljajo mesto druženja brezdomnih oseb in tako se ustvarja podskupina, ki ima svoje specifične značilnosti.

Začasna zatočišča so mesta, kjer se brezdomni osebi nudi začasno skromno bivanje in se ji omogoči, da preživi najtežje trenutke svojega življenja. Zavetišča niso namenjena dolgotrajnemu bivanju brezdomnih oseb, temu so namenjena socialna stanovanja. (Krek 2010: 55–58)

1.2.5. ZDRAVJE IN ZDRAVLJENJE BREZDOMNIH OSEB

Osnovna značilnost brezdomnih oseb je revščina ter posledično neustrezna nastanitev, slabe življenjske in prehranske razmere. Med brezdomnimi osebami najdemo vse starostne skupine prebivalcev. Zaradi pogosto kaotičnega življenja v neugodnih življenjskih razmerah je njihovo zdravje običajno slabše kot zdravstveno stanje preostale populacije.

Brezdomne osebe imajo velikokrat občutek, da se ne morejo nikamor obrniti po zdravniško pomoč, zato morajo takrat posredovati urgentne službe, ko se jim zdravstveno stanje tako poslabša, da že ogroža njihovo življenje. V zdravstveno ustanovo jih pripeljejo praviloma v zelo slabem zdravstvenem stanju. Brezdomne osebe imajo pogosto slabe izkušnje z zdravstvenim osebjem, zato bi to moralo biti posebej usposobljeno in sposobno identificirati brezdomno osebo ter ji ustrezno pomagati pri premagovanju ovir pri vstopu v zdravstveni sistem in koriščenju ustrezne zdravstvene pomoči.

Ponovne hospitalizacije so pri brezdomnih osebah pogostejše. Zdravljenje je veliko zahtevnejše in dolgotrajnejše. Med vzroke hospitalizacij sodijo duševne in vedenjske motnje, uporaba drog, dvojne diagnoze in številne kronične bolezni. Socialna izolacija brezdomnih oseb in izpostavljenost nasilju pomembno vplivata na zdravstveno stanje brezdomne osebe.

Brezdomne osebe so od 7- do 10-krat pogostejše uporabnice drog kot preostala populacija. Samo dejstvo, da je oseba odvisna od drog in brezdomna, še poslabša možnosti za uspešno zdravljenje odvisnosti.

Zaradi souporabe pribora za injiciranje drog je med brezdomnimi uporabniki drog pogosto prisoten hepatitis C, predvsem med starejšimi brezdomci.

Kronične bolezni med brezdomnimi osebami so zelo težko obvladljive ter le malokrat spremljane na ustrezen in strokoven način. Mednje prištevamo rakava obolenja, astmo,

kronične obstruktivne bolezni dihal, diabetes, vnetje sklepov, depresijo, infarkte in poinfarktna stanja, angino pectoris, bolečine v prsih in trebušni votlini, pogosta bruhanja itd. Takšno zdravstveno stanje je največkrat posledica slabe prehrane in slabih življenjskih pogojev.

Z zdravstvenega vidika so brezdomne osebe zaradi pomanjkanja hrane, obleke in ustreznega bivalnega okolja zelo ogrožena skupina prebivalstva, ker postavljajo svoje zdravstvene težave na zadnje mesto, saj morajo prej reševati eksistenčne probleme (dobiti prenočišče, kos kruha). Zdravje pride v ospredje šele takrat, ko brezdomno osebo že zelo ovira pri vsakodnevnih opravilih. Tedaj pa običajno potrebuje nujno medicinsko pomoč in jo pripeljejo na urgentno medicino.

Trenutni pristop zdravstva do brezdomnih oseb potrebuje korenito prenovo, saj obstoječi programi ne morejo zadostiti njihovim potrebam. Pri prenovi sistema je treba pomisliti na večjo povezavo med zdravstvenim in socialnim sektorjem, ki morata skupaj načrtovati ter izvajati posamezne aktivnosti, prilagojene potrebam brezdomnih oseb. Veliko bolj bi bilo treba povezovati lokalne zdravstvene ustanove, zasebnike v zdravstvu, centre za socialno delo in nevladne organizacije. (Krek 2010: 42–49)

Veliko brezdomnih oseb se že a priori izogiba različnim ustanovam. Večina jih meni, da so nezaželeni kot pacienti, zato nimajo urejenega zdravstvenega zavarovanja. (Krek 2010: 128)

1.2.5.1. Zasvojenost in brezdomstvo

Poglavje o zasvojenosti sem vstavila z namenom поблиže spoznati in predstaviti, kakšno je stanje rabe psihoaktivnih substanc med brezdomnimi osebami. Menim namreč, da je raba psihoaktivnih substanc eden izmed večjih dejavnikov tveganja za brezdomstvo. A ker to ni moj glavni namen proučevanja, se bom te teme le bežno dotaknila.

V Raziskavi o tveganih vedenjih v Zavodih za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Ljubljana, Ig in Dob, izvedeni leta 2009, Borut Bah⁴ navaja, da problematika uporabe in injiciranja drog v zaporih obstaja. Uporabo heroina v ZPKZ Ljubljana je potrdilo 33 % obsojenih oseb, kokaina 17,5 % obsojenih oseb, uspavala in pomirjevala 45,6 % obsojenih oseb, marihuane ali hašiša pa 35 % obsojenih oseb. Injiciranje drog je potrdilo 14 % obsojenih oseb.

⁴ Internetni vir: <http://www.drustvo-stigma.si/eea/226-raziskava-o-tveganih-vedenjih>

Osebe, odvisne od alkohola ali prepovedanih drog, prepoznamo predvsem po znatnih spremembah obnašanja in navad (neizpolnjene obveznosti, laganje, beg od doma ...), nihanju razpoloženja, živčni razdražljivosti, bledici, hujšanju in oblačenju, ki zakriva vse dele telesa. (Aurel 2001: 15)

Najpogostejši obrambni mehanizmi odvisnika po Aurelu so:

- zanikanje,
- izkrivljanje realnosti,
- racionalizacija (izmišljevanje navidezno razumnih razlogov za storjena dejanja),
- projekcija (prenašanje krivde na druge).

»V omenjene obrambne mehanizme je odvisnik tako zabredel, da realnosti praktično ne vidi več. Z njimi si iz zavesti izganja (boleče) dejstvo, da počenja nekaj, česar ne bi smel, da uničuje sebe in bližnje ipd.« (Aurel 2001: 15–16)

Aurel (2001: 16) dalje navaja, da je najpomembnejši obrambni mehanizem zanikanje. Oseba si zanika, da je zasvojena in da potrebuje zdravljenje, drugim pa zanika tudi uživanje in nabavljanje drog.

Flaker (2002a: 28) opiše podobnost vlog pri osebi, zasvojeni z alkoholom ali z drogami: »Šlo naj bi torej za podoben končni rezultat procesa zasvojenosti – družbeno razvrednoten status in vlogo, ki ji pri heroinu bolj botrujejo družbene značilnosti mamila, pri alkoholu pa bolj farmakološke.«

Dalje Flaker (2002a: 28) definira končno zasvojenost: »Zasvojenec postane 'džanki' ali 'pijanec' takrat, ko mu droga ali pijača postaneta najpomembnejša stvar na svetu – tedaj ne more več igrati drugih vlog, ne da bi zaznamovala dominantno vlogo džankija ali pijanca.«

Brezdomne osebe, odvisne od drog, so stigmatizirane najmanj dvakrat, prvič kot uporabnik prepovedanih drog in drugič kot brezdomna oseba. Kot taki sodijo v obrobne družbene skupine. Z namenom rešiti se stigme in zaščititi svojo identiteto uporabljajo različne metode zakrivanja dejanskega stanja. (Nastran Ule 1997: 186–187)

V Sloveniji je bilo v zadnjih letih vzpostavljenih več bivališč za brezdomne osebe. Vse več je tudi potreba po vzpostavitvi centrov za brezdomne osebe, ki uporabljajo droge, ker po navedbah strokovnih delavcev s terena prihaja tudi do tega, da se brezdomne uporabnike drog zaradi njihovih specifičnih vedenjskih vzorcev in siceršnje stigmatizacije težko vključi v že obstoječa bivališča za brezdomce. Zaradi tega potrebuje skupina brezdomnih uporabnikov drog družbeno pomoč tudi v obliki dnevnih in nočnih centrov za brezdomne uporabnike prepovedanih drog, ki jim lahko s svojimi programi odpravi ali omili težave, ki jih prinašata stigmatizacija in sama odvisnost od psihoaktivnih snovi. (Krek 2010: 131–132)

1.2.5.2. Raba psihoaktivnih substanc

Raba psihoaktivnih substanc med brezdomnimi osebami v Sloveniji je povzeta iz raziskave Razpotnikove in Dekleve Brezdomstvo, zdravje in dostopnost zdravstvenih storitev.

➤ ALKOHOL

V slovenskem vzorcu brezdomnih oseb (116 oseb) je bilo s povečanim tveganjem, da gre za okvaro zdravja, zaradi pitja 60,8 % moških in 36,7 % žensk.

Pri 16,3 % brezdomcev je bilo zaznано povečano tveganje za škodo (tvegano pitje). Pojav posledic (škodljivo pitje) je bil zabeležen pri 5,2 % udeležencih. Možnost nastanka odvisnosti je bila ugotovljena pri 34,7 % brezdomcev.

Dnevne občutke krivde po pitju doživlja 8,2 % oseb, 'utrzan film' 4,9 %. Nesposobnost prenehanja pitja je navedlo 20,7 % oseb, nesposobnost opravljanja dolžnosti 5,7 %. Jutranje pitje, da bi pregnali 'mačka', je navedlo 18,5 % oseb. (Razpotnik, Dekleva 2009: 83–84)

➤ NEDOVOLJENE DROGE

Marihuane še nikoli ni poskusilo 55,1 % vprašanih, vsaj enkrat tedensko jo je, v zadnjih 12 mesecih pred anketo, kadilo 23,7 %.

Ekstazi je poskusilo 19,4 %, amfetaminska poživila 17,8 %, kokain 31,3 % brezdomcev. Skoraj polovica vprašanih je posegla po pomirjevalih.

Heroina ni še nikoli poskusilo 66,1 % brezdomcev. V 12 mesecih pred intervjujem ga je poskusilo 8,5 % oseb, manj kot enkrat na teden ga je uporabljalo 5,2 % oseb, vsaj enkrat na teden pa 6,8 % anketiranih. Nekajkrat na teden ga je uporabljalo 4,2 % oseb, dnevno pa 9,3 % oseb. Zaradi heroina je že iskalo pomoč 20,9 % brezdomcev.

Zaradi posledic rabe kanabisa je pomoč kadar koli potrebovalo 7,2 %, zaradi amfetaminskih poživil 3,6 %, zaradi kokaina 8,8 %, zaradi zaužitja LSD-ja 3,6 % in zaradi pomirjeval, ki jih ni predpisoval zdravnik, 10,6 % brezdomcev.

Droge je redno, dnevno ali skoraj vsak dan, vbrizgavalo 14,9 % anketiranih, občasno pa 16,5 %.

Predoziranje z drogo je navedlo 16,1 % brezdomcev. Najpogostejši razlog je bila zastrupitev s heroinom. (Razpotnik, Dekleva 2009: 85)

1.2.6. SOCIALNA IZKLJUČENOST BREZDOMNIH OSEB

Po mnenju varuha človekovih pravic lahko v praksi ločimo vsaj štiri oblike socialne izključenosti:

- izključenost iz delovnega življenja – brezposelnost,
- izključenost iz potrošniške družbe – klasična revščina,
- izključenost iz družbe (pomanjkanje socialnih stikov) – osamljenost,
- izključenost od mehanizmov moči in vpliva – kulturna marginalizacija.

Brezdomce lahko uvrstimo v vse štiri skupine, kar kaže na dejstvo, da sodijo v družbi med socialno najbolj izključene ljudi. (Cvahte 2004)

Socialna izključenost in brezdomstvo sta hkratna procesa, ki slabšata zdravstveno in socialno stanje brezdomca. Socialna izključenost vsebuje tudi brezposelnost, nasilje in slabe podporne mreže za posameznika. (Krek 2010: 54)

Brandon (1974: 25) pravi, da ljudje brez strehe nad glavo pogosto občutijo brezup, vdanost in nemoč, Ule (1999) pa k temu doda še občutek 'nevidnosti' kot posledico socialne smrti – stigmatizacije.

1.2.7. KRIMINALITETA BREZDOMNIH OSEB

Življenje na cesti brezdomnim osebam ponuja idealne pogoje za stik s kriminalnim okoljem. Hkrati so brezdomci velikokrat prisiljeni pridobivati življenjsko pomembne predmete na nelegalen način, zato pogosteje prestajajo zaporne kazni kot preostala populacija. Pomanjkanje ustreznih programov za brezdomne osebe predstavlja enega najpomembnejših

razlogov za povečanje kriminalitete med njimi. Na drugi strani pa pogostejše kaznovanje oseb in prestajanje kazni poveča tveganje za prehod v brezdomstvo po odpustu iz zapora. Brezdomne osebe so pogosto izpostavljene kraji in nasilju. (Krek 2010: 39)

Pri reševanju brezdomstva je pomembno, da se brezdomnih oseb ne kriminalizira, ker od tega nima nihče koristi, še najmanj pa družba in brezdomne osebe same. Mlajši brezdomci in ženske so veliko bolj izpostavljeni vsakodnevnemu nasilju na cesti, ki se kaže v različnih oblikah, od verbalnega nasilja do preteпов, posilstev in umorov. (Communities ending rough sleeping 2008)

Z neustrezno zakonodajo, ki kriminalizira brezdomstvo, imamo izkušnjo tudi v Sloveniji. Nekdanji varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek je v času svojega delovanja opozarjal na sprejemanje neustrezne zakonodaje, ki kot prekršek obravnava beračenje in spanje na prostem. Zastopal je stališče, da je potrebno več sredstev in energije nameniti zmanjšanju brezposelnosti, omogočanju dostopa do subvencij za visoke, neprofitne najemnine ter povečanju stanovanjskih zmogljivosti. Po njegovem mnenju bi bilo treba več sredstev nameniti preprečevanju naraščanja alkoholizma in odvisnosti od drog, nudenju ustrezne zdravstvene oskrbe, povečanju števila zavetišč in razdeljevalnic hrane ter uvajanju javnih kopališč. (Hanžek 2007)

Kriminalizacija brezdomnih oseb je torej nesmiselno početje, ki pa ga številne družbe izvajajo tudi v današnjem času. Bistveno bolje bi bilo usmeriti energijo v reševanje problemov brezdomstva. To bi posledično zmanjšalo stroške, ki jih imajo zdravstvo, socialne službe in drugi (policija, sodstvo itd.) zaradi obravnave brezdomnih oseb kot bolnikov, ljudi v socialnih stiskah, vlomilcev, motilcev nočnega miru itd. (Krek 2010: 41)

Ob koncu teoretičnega dela bi želela poudariti povezavo postpenale in brezdomstva. (Nekdaj) zaprta oseba je namreč označena/stigmatizirana, če po prihodu iz zapora za prestajanje kazni zapora nima kam iti, je stigmatizirana dvakrat, če pa je ta ista oseba še uporabnica psihoaktivnih substanc, je označena trikratno. Takšna situacija deluje kot začaran krog. Oseba, ki pride iz zapora za prestajanje kazni zapora in pristane na cesti, pri tem pa nima zagotovljenih osnovnih eksistenčnih potreb, je namreč zaradi zagotavljanja teh na nelegalen

način (ker druge možnosti največkrat nima) obtožena kaznivega dejanja, vrniti se mora v zapor in začarani krog je tako sklenjen. Izločenim, označenim ljudem manjkajo legalni načini za urejanje eksistencialnih vprašanj.

2. PROBLEM

V času študija in bivanja v Ljubljani sem bila tri leta prostovoljka v enem od dnevnih centrov za brezdomce (društvu). V tem času sem spoznala mnogo ljudi, slišala mnogo zgodb, posebej pa se me je dotaknila ena; eden od brezdomcev je namreč v tem času moral v zapor in takrat sem se začela spraševati, kaj bo z njim in njemu podobnimi, ko se bodo vrnil iz zapora. Kje bodo živeli? Bodo dobili službo? Kako se bodo preživljali?

Začela sem se spraševati, koliko organizacije dejansko naredijo za osebe v zaporu, ki so brezdomne, dobila sem namreč občutek, da neke alternative trenutno v Sloveniji ni. Lahko bi rekla, da največ naredijo nevladne organizacije, vendar za tako kompleksen problem ena sama organizacija definitivno ni dovolj. Potrebno bi bilo povezovanje, sodelovanje med organizacijami, a sem pri svojem prvem stiku s to problematiko v dnevnem centru za brezdomce kmalu ugotovila, da stvari niso takšne. Društvo se je namreč trudilo za to osebo, iskalo povezave pri drugih organizacijah in zavodu za prestajanje kazni zapora, a odziva, kot bi si ga želeli, še manj sodelovanja, žal, ni bilo. Po mojem mnenju bi v primeru brezdomne osebe v zaporu strokovni delavci v zaporu najprej morali ugotoviti, ali je oseba pred prihodom v zapor imela stanovanje in službo ter kakšne so možnosti, da to obdrži, in se z osebo že takoj na začetku pogovoriti, kakšne načrte ima ob prihodu iz zapora. Ob tem pa naj bi se zavod za prestajanje kazni zapora povezal s pristojnim centrom za socialno delo (CSD), da bi tako začela aktivno sodelovati in iskati rešitve, ki bi jih videla oseba sama. Vsi dogovori, tako kratkoročni kot tudi dolgoročni, bi se po mojem mnenju začeli izvajati že ob prihodu osebe v zapor, v kar bi vključili tudi nevladne organizacije, ki se na nekem področju ukvarjajo ali z brezdomstvom ali s postpenalo. Tako bi se v sodelovanju vladnih, nevladnih organizacij in samega udeleženca začel izvajati in oblikovati proces pomoči, v katerem naj ne bi bilo prostora za predsodke do te populacije, vsaj pri strokovnih delavcih ne.

Kot drugi problem bi izpostavila zatiskanje oči javnosti in države pred problemom brezdomstva po prestani kazni. Večina verjetno meni, da so to le 'smeti' naše družbe, ki si ne zaslužijo pozornosti in denarja, nihče pa se ne zaveda, da je ravno to, kar potrebujejo, razumevanje družbe, da bi se lahko lažje vklopili vanjo in začeli novo življenje po prihodu iz zapora. Sprejemanje družbe dvakratno stigmatiziranih ljudi, ker so brezdomni in ker so bili v zaporu, pa zahteva čas in ozaveščanje ljudi. To se lahko začne z dovolj strokovnim delom strokovnih delavcev na tem področju, za kar je spet potreben denar, da je dovolj kadra, da je

ta usposobljen in da bi lahko kader s pomočjo države detabuiziral tabuje o 'kriminalcih', 'džankijih', 'klošarjih', 'mrzodelnežih'. Začeti je treba torej pri sami osnovi, pri državi, pri njenem odnosu do te populacije, ki se projicira na vso družbo. Več kot bo država sama vlagala v različne projekte, povezane z brezdomstvom nekdanjih zapornikov, več kot bo vlagala v nevladne organizacije, v usposobljenost strokovnih delavcev, manj odklonilen bo posledično odnos družbe do brezdomnih in obsojenih oseb. In to je tisto, kar ti ljudje potrebujejo, možnost, da dobijo službo, možnost sofinanciranja stanovanja, da so slišani, sprejeti.

Z raziskavo sem želela ugotoviti, kakšne so potrebe, želje brezdomnih obsojenih oseb in koliko se uresničujejo, ter po drugi strani, kaj o potrebah in željah te populacije vedo strokovni delavci, kaj jim lahko nudijo in kako velik je po njihovi oceni problem brezdomnih oseb po prestani kazni zapor. Prepričana sem bila, da se vizije enih in drugih precej razlikujejo. Da bi to ugotovila, sem intervjuvala naključne brezdomne osebe, ki so imele izkušnjo zapor, ter strokovne delavce vladnih in nevladnih organizacij, ki so že imeli izkušnjo dela z brezdomnimi (nekdanjimi) zaporniki. Moja spoznanja bodo pripomogla k razumevanju situacije brezdomnih (nekdanjih) zapornikov, k usklajevanju možnosti in ponudbe s potrebami brezdomnih (nekdanjih) zapornikov, torej h kakovostnejšemu strokovnemu delu v postpenali.

2.1. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Pri raziskovanju sem se spraševala, ali strokovni delavci pri svojem delu odgovarjajo na potrebe brezdomnih (nekdanjih) zapornikov in, če ne, kaj so vzroki (npr. pomanjkanje denarja za potrebe postpenale s strani države).

Moja raziskovalna vprašanja so naslednja:

- oblike pomoči strokovnih delavcev pri delu z brezdomnimi osebami med prestajanjem kazni zapor in po prestani kazni ter potrebe brezdomnih oseb z izkušnjo zaporne kazni:
 - na področju osebne pomoči,
 - na področju socialne mreže,
 - na področju koriščenja zdravstvenih storitev,
 - na področju zaposlitve in izobrazbe,

na področju iskanja domovanja,
na področju zdravljenja od odvisnosti;

- sistem postpenale v Sloveniji;
- aktualni načini bivanja in preživljanja intervjuvanih oseb;
- način dela strokovnih delavcev z brezdomnimi osebami med prestajanjem zaporne kazni in po prestani kazni;
- razlika v številu obravnavanih brezdomnih oseb z izkušnjo kazni zaporu med vladnimi in nevladnimi organizacijami;
- predlogi strokovnih delavcev v zvezi s problematiko brezdomstva med zaporniki in pričakovanja brezdomnih oseb z izkušnjo kazni zaporu do strokovnih delavcev.

3. METODOLOGIJA

3.1. VRSTA RAZISKAVE

Moja raziskava je poizvedovalna in kvalitativna. S pomočjo strukturiranih intervjujev, opravljenih z brezdomci, nekdanjimi zaporniki in strokovnimi delavci, ki se na kakršen koli način ukvarjajo z brezdomnimi osebami in/ali (nekdanjimi) zaporniki, sem poskušala raziskati potrebe brezdomnih nekdanjih zapornikov in kakšna je dejanska situacija glede ponujene pomoči s strani stroke.

Pri mojem kvalitativnem raziskovanju nastaja teorija, ki se oblikuje sama in sproti – gre za majhno 'utemeljitveno teorijo', kar je slovenski prevod izraza 'grounded theory' (Glaser in Strauss v Mesec 1998: 52). Takšna teorija ni nek velik teoretični sistem, vendar je teorija, ki zraste iz empiričnega temelja in jo sproti utemeljujemo. (Mesec 1998)

3.2. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Podatke za raziskavo sem zbrala s smernicami za intervju. Kot spraševalec sem imela intervju (oziroma smernice) že vnaprej zastavljene. Med intervjujem pa sem, glede na povedano, intervjuvancem postavljala podvprašanja in jih vodila k širšemu razmišljanju. Večino intervjujev sem, z dovoljenjem intervjuvancev, snemala, dva intervjuja pa sem poslala po elektronski pošti in na tak način dobila tudi vrnjene odgovore.

Prvi vprašalnik, s katerim sem želela preveriti način dela in mnenje o problematiki brezdomstva med zaporniki strokovnih delavcev, je sestavljen iz 21 vprašanj. Ta vprašalnik sem nekoliko priredila in dodala dve smiselni vprašanji (skupno 23 vprašanj) za potrebe intervjujev s strokovnimi delavci, zaposlenimi v zaporih. Drugi vprašalnik, s katerim sem želela ugotoviti potrebe in dejansko stanje brezdomnih nekdanjih zapornikov, pa je sestavljen iz 29 vprašanj. Vse tri različice vprašalnikov so predstavljene v prilogi (PRILOGA 1, PRILOGA 2, PRILOGA 3).

Transkripcije intervjujev, ki so podlaga analize, so shranjene v osebnem arhivu avtorice.

3.3. POPULACIJA IN VZROČENJE

Populacijo predstavljajo vsi strokovni delavci vladnih in nevladnih organizacij Republike Slovenije, ki so imeli do 21. julija 2011 izkušnjo dela z brezdomnimi osebami in/ali z zaprtimi osebami.

Ta vzorec je neslučajnostni, priročni. Kontaktne številke in/ali elektronske naslove strokovnih delavcev sem iskala na spletnih straneh posameznih organizacij in se z njimi ali prek elektronske pošte ali prek telefonskega pogovora dogovorila za srečanje. Z dvema osebama se nismo mogli uskladiti za osebno srečanje, zato sem jima poslala vprašalnik po elektronski pošti in tako sem dobila tudi vrnjene odgovore. Vse osebe, ki sem jih kontaktirala za intervju, so bile brez izkušenj dela z brezdomnimi osebami in ali (nekdanjimi) zaporniki in so zato odklonile intervju, nekaj intervjujev pa zaradi pomanjkanja izkušenj strokovnih delavcev na tem področju in posledično preskopih podatkov nisem vključila v raziskavo. V raziskavo sem tako vključila intervjuje enajstih strokovnih delavcev.

Drugo populacijo predstavljajo vse brezdomne osebe v Republiki Sloveniji, ki so sebe do 4. maja 2011 prepoznali kot brezdomca ali so menili, da so to nekoč bili, in imajo izkušnjo zaporne kazni.

Ta vzorec je prav tako priročni. Strokovne delavce, s katerimi sem opravila intervjuje, sem prosila, da so v svoji organizaciji našli eno ali več oseb, ki bi ustrezale potrebam moje raziskave, torej brezdomne osebe z izkušnjo zaporne kazni, ki so se strinjale, da sodelujejo v moji raziskavi. Strokovni delavci so mi sporočili kraj in čas srečanja z uporabnikom, mi posredovali telefonsko številko uporabnika ali pa uporabniku posredovali moj elektronski naslov in me je kontaktiral sam. Enega uporabnika poznam že nekaj let, imam njegovo telefonsko številko in sem ga kontaktirala sama. Vseh intervjuvanih uporabnikov je bilo sedem.

3.4. ZBIRANJE PODATKOV

Zbiranje podatkov pri populaciji strokovnih delavcev je potekalo od 5. januarja 2011 do 21. julija 2011, večinoma v organizacijah, kjer so strokovni delavci zaposleni, odgovore na dva intervjuja sem dobila po elektronski pošti, na enega pa v kavarni. Telefonske številke in/ali elektronske naslove strokovnih oseb sem poiskala na spletu in nato pet oseb poklicala ter se prek telefona dogovorila za srečanje, s šestimi osebami pa sem se za kraj in čas srečanja dogovorila prek elektronske pošte. Dva intervjuja sem opravila v Celju, devet pa v Ljubljani. Strokovne delavce, s katerimi sem opravila intervjuje, sem prosila, da so v svoji organizaciji našli eno ali več oseb, ki bi ustrezale potrebam moje raziskave, torej brezdomne osebe z izkušnjo zaporne kazni, ki so se strinjale, da sodelujejo v moji raziskavi.

Zbiranje podatkov pri populaciji brezdomnih oseb z izkušnjo zaporne kazni je potekalo od 16. februarja 2011 do 4. maja 2011. V treh primerih so mi strokovni delavci sporočili kraj in čas sestanka z uporabnikom, v dveh primerih so mi posredovali telefonsko številko, tako da sem intervjuvanca kontaktirala jaz in mu po telefonu razložila namen srečanja; oba sta se strinjala, zato smo se dogovorili za srečanje. Enemu od uporabnikov so strokovni delavci povedali za mojo raziskavo in mu dali moj elektronski naslov in sva se tako dogovorila za srečanje. Enega od uporabnikov pa že nekaj let poznam, imam njegovo telefonsko številko in sem ga kontaktirala sama, tako sva se za srečanje dogovorila po telefonu. Tri intervjuje sem opravila na organizaciji, katere uporabnik je bila intervjuvana oseba, tri v kavarni, enega pa pri intervjuvancu doma. Vsi intervjuji, razen enega v Celju, so bili opravljeni v Ljubljani.

3.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Podatke sem obdelala po postopku kvalitativne analize in računalniško, s pomočjo Microsoft Worda.

Najprej sem vsa vprašanja in pripadajoče odgovore vsakega posameznika napisala v računalniški obliki. Sledilo je parafraziranje intervjujev, pri čemer sem se držala naslednjih pravil.

- Namesto uporabe izrečenih imen zaposlenih uporabiti naziv njihovega delovnega mesta (npr. Od DPVZD-ja sem dobil pomoč od ### (ime predsednika društva) in od ### (ime vodje). → Od DPVZD-ja sem dobil pomoč od predsednika društva prostovoljcev VZD in vodje dnevnega centra.).
- Pogovorne izraze nadomestiti s slovničnimi (npr. pol → potem, blo → bilo, reku → rekel, postlo → posteljo, živet → živeti, it → iti ipd.).
- Pogovorne ali narečne besede, ki so bistvene za ohranitev izvirnosti, pustiti v prvotni obliki in jih dati v narekovaje (npr. 'skriziral', 'totalni reset lajfa' ipd.).
- V primeru zamešanega vrstnega reda besed ali stavkov urediti njihov vrstni red (npr. »Dve leti sem vmes abstiniral, ko sem nazadnje prišel iz Maribora, da nisem jemal metadona.« → »Ko sem nazadnje prišel iz Maribora, sem dve leti abstiniral in nisem jemal niti metadona.«

- Odgovor smiselno dopolniti, če je težje razumljiv, nejasno formuliran in ni jasno, na kaj se nanaša (npr. »Potem sem pa tu pristal.« → »Potem sem pa pristal v Vincencijevi zvezi dobrote, v dnevnem centru.«).
- Krajše stavke smiselno združiti v eno poved in odstraniti odvečne veznike (npr. »Imam socialno podporo. Ta je zelo nizka. Zapravim hitro za hrano, cigarete ...« → »Imam zelo nizko socialno podporo, ki jo hitro zapravim za hrano, cigarete ...«).

Tako so nastali parafrazirani zapisi intervjujev, ki jih v diplomskem delu ne prilagam, ampak so dostopni v mojem osebnem arhivu. V zapisanih intervjujih sem izbrala relevantne dele besedila in jih računalniško podčrtala. Tako sem dobila enote kodiranja, ki sem jih prepisala v tabelo pod teme in podteme, ki so me zanimale in so v bistvu smernice za intervju. Pod vsako temo sem pripisala vse enote kodiranja, ki so določeni kategoriji ustrezale. Izjave posameznih strokovnih delavcev so označene s črkama SD in zaporedno številko strokovnega delavca (npr. SD1 do SD 11) (PRILOGA 4). Izjave posameznih uporabnikov pa so označene s črko U in zaporedno številko uporabnika (npr. U1 do U7) (PRILOGA 5). Sledilo je odprto kodiranje, tako da sem vsaki izjavi pripisala pripadajoč pojem oz. besedno zvezo, ki jo krajše in vsebinsko najboljše opisuje, nato pa določila še kategorije.

Iz nastalih pojmov in kategorij je sledilo formuliranje poskusne teorije, ki sem jo podprla z izjavami strokovnih delavcev na področju dela z brezdomnimi osebami in/ali zaprtimi osebami in z izjavami oseb, ki so brezdomne ali so nekoč bile brezdomne in imajo izkušnjo zaporne kazni.

4. REZULTATI

Intervjuvala sem sedem brezdomnih oseb oziroma oseb, ki so nekoč bile brezdomne in imajo izkušnjo zaporne kazni, in enajst strokovnih delavcev nevladnih in vladnih organizacij, ki delajo na področju brezdomstva in/ali zapornih kazni.

Vsi intervjuvani uporabniki (U1 do U7) so moški, stari od 30 do 50 let, dva od njih sta nekdanja brezdomca, preostalih pet se je opredelilo za brezdomca.

Enajst intervjuvanih strokovnih delavcev pa je bilo iz naslednjih organizacij: Center za socialno delo Šiška, Center za socialno delo Vič, Center za socialno delo Celje, Zavod za prestajanje kazni zapora Ljubljana (Povšetova), Zavod za prestajanje kazni zapora Celje; Stigma, Prelomi, Kralji ulice, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, Javni stanovanjski sklad Mestne občine Ljubljana, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani (Poljanska).

4.1. UPORABNIKI

SPLOŠNO

1. Dojemanje sebe kot brezdomca

Vsi vprašani uporabniki sebe dojemajo kot brezdomca oziroma imajo preteklo izkušnjo brezdomstva: *»Ne več. S punco sva podnajemnika neprofitnega enosobnega stanovanja v Ljubljani. Sicer pa sem bil brezdomec pred in po prestajanju zaporne kazni.«*

2. Časovna in lokacijska opredelitev zaporne kazni

Vprašani uporabniki so v povprečju preživeli več kot šest let in pol v zaporu, razen dveh vprašanih so lokacije prestajanja zaporne kazni menjevali: *»Mladoletni zapor Celje: dve leti, zapor Dob: dve leti in pol, zapor Dob: tri leta in pol, zapor Maribor: dve leti, okrajni zapor Murska Sobota: eno leto in pol.«*

STROKOVNA POMOČ

3. Pomoč pri pripravi na življenje zunaj zapora

Nihče od uporabnikov ni izpostavil pomoči strokovne službe v zaporu oziroma so z delom strokovnih delavcev vladnih organizacij nezadovoljni, vidna je zamujena priložnost za socialno delo: *»Iz Stigme so hodili k meni na obiske v zapor. Z njimi sem imel pogovore.*

Stigma je skušala določene stvari narediti, doseči, ampak so jim delavci zaporov to preprečevali, ker so oni trdili, da so sami zadolženi za urejanje te problematike in naj se Stigma ne vpleta v njihovo delo. Sami pa niso nič naredili.»

Trije so tako dobili največ pomoči od nevladnih organizacij, le dva pa od CSD-ja: *»V zaporu mi nihče ni nič pomagal, nič povedal. V zaporu ne veš ničesar, nisi z ničimer seznanjen, informacije ne pridejo do tebe. [...] sem poklical socialno delavko na CSD Celje in ona mi je marsikaj povedala. Zvedel sem, da imaš kot državljan pravico do stanovanja. Vendar ti znotraj zapora tega nihče ne pove.»*

4. Pomoč po prihodu iz zapora

Največja težava pri nekdanjih zapornikih je stanovanjska problematika – neurejeno bivanje, zato bi pri tem potrebovali največ pomoči: *»Vse, kar potrebujem, je eno majhno stanovanje, neka sobica.»*

Želeli bi si tudi pomoč pri posredovanju informacij, iskanju zaposlitve, finančno pomoč, psihično pomoč in pomoč pri urejanju socialnega statusa.

➤ Način pridobljene pomoči

Uporabniki imajo tako izkušnjo ponujene pomoči kot samoiniciativnosti pri iskanju pomoči: *»Nisem dobil nobene pomoči. Na CSD-ju pri socialni delavki sploh nikoli nisem bil. Stigmo in Kralje ulice sem poiskal sam. Pozanimal sem se pri drugih brezdomcih.»*

➤ Pomoč vladnih in nevladnih organizacij

Uporabniki dobijo pomoč od skoraj vseh nevladnih organizacij v smislu pogovorov, nasvetov, glede na specifične programe organizacij pa tudi pomoč pri urejanju bivanja (ob prihodu iz zapora), pomoč v smislu nudenja prenočišča, finančne podpore, psihične pomoči, obiskov, spremljanja v komuno in tam prevzemanja vloge nadomestnih svojcev, večerje, zajtrka, tuširanja, pranja perila, možnosti zaposlitve, vodstva in spremljanja ob izhodu iz zapora ali spremljanja svobodnih oseb, ki potrebujejo pomoč, podporo in usmeritev pri urejanju uradnih dokumentov, zdravja ... Pomoč vladnih organizacij pa v smislu razgovorov, posredovanja informacij, ponujenega prostovoljca in pomoči pri urejanju dokumentov, pisanju prošenj in urejanju bivanja iz zapora: *»Imel sem srečo, da sem bil pod okriljem enega najboljših CSD-jev. Socialna delavka na CSD-ju je bila ves čas v stiku z Dobom. Prek že omenjene socialne*

delavke mi je pomagalo tudi društvo Utrinek, katerega predsednica je. Od socialne delavke s CSD-ja sem dobil ogromno informacij. Uredila mi je tudi svetovalko (prostovoljko). S CSD-ja sem dobil papirje, da bi se lahko prijavil za stanovanje na Nepremičnine [...]. Eden od prostovoljcev me je peljal v Interspar ... bil sem popolnoma moker, zmeden, prestrašen, paranoičen ... bilo je grozno. Ne vem, kaj bi brez prostovoljcev.»

➤ Časovna opredelitev pomoči

Dva vprašana uporabnika sta pomoč od zgoraj navedenih institucij dobila že v času prestajanja zaporne kazni, pa tudi po zaporni kazni, vsi drugi pa so pomoč dobili v nekaj mesecih po odpustu iz zaporu oziroma takoj, ko so pomoč poiskali: *»[...] ko sem začel redno hoditi v dnevni center in smo se odločili, da bi lahko šel v komuno.«*

SOCIALNA MREŽA

5. Oris socialne mreže

Uporabniki so pred prestajanjem zaporne kazni imeli družine, partnerice, otroke, starše, prijatelje, sodelavce, po prihodu iz zaporu pa se jim je ta socialna mreža porušila, z mnogimi niso mogli več ohranjati stikov ali pa so se odnosi skrhal, zato so socialno mrežo po prihodu iz zaporu zamenjali:

- *»Pred odhodom v zapor sem imel zunajzakonsko partnerico, sinka in nekaj prijateljev. [...] ko si izoliran, pa ostaneš sam. Ko sem prišel iz zaporu, se mi je socialna mreža popolnoma podrla.«*
- *»Ko sem šel v zapor, je bila moja socialna mreža dobra. Potem pa 'mrk'. Med prestajanjem kazni sem izgubil partnerico. Z nekaj prijatelji sem si vmes dopisoval. Z družino sem ohranjal stik prek telefona. Zdaj, odkar sem zunaj, imam skoraj čisto nov krog ljudi okoli sebe.«*
- *»Oče in mati sta mi umrla, že ko sem bil otrok. Z bratom se nisva nikoli razumela [...]. Socialna mreža mi je bila ob prihodu iz zaporu odvzeta, nasilno je bila prekinjena s strani pravosodja. S tistim trenutkom, ko sem bil aretiran, mi je bila odvzeta prostost, vsa lastnina, vsi socialni stiki – vsa socialna mreža, 'totalni reset lajfa'.«*

➤ Način krepitve socialne mreže

Uporabnikov niso spodbujali h krepitvi stare socialne mreže ali graditvi nove: *»Nihče se ni ukvarjal z mojo socialno mrežo, preprosto je bila prekinjena.«*

Izjema sta dva uporabnika – eden je dobil podporo pri ustvarjanju novih odnosov, drugega so spodbudili k obuditvi starih: *»Prej niti nisem čutil potrebe po okrepitvi stikov z družino. Zdaj pomislim na hči, a se mi zdi vzdrževanje stikov nepotrebno. V društvu so me spodbujali. [...] predsednik društva in vodja dnevnega centra/zavetišča. Spodbujali so me, da sem začel razmišljati o družini (hčerki) in da sem ji napisal in poslal pismo.«*

ZDRAVJE

6. Oris zdravstvenega stanja

Uporabniki so izpostavili okužbo s hepatitisom C in da v zaporu niso dobili možnosti zdravljenja tega:

- *»Bolan sem, imam hepatitis C. [...] hitro energično opešam, ker jetra ne pridelujejo dovolj hitro sladkorja. Slabo mi postane. Bolan sem že zelo dolgo. Na Dobu sem prosil za zdravljenje, pa mi je zdravnica tam rekla, da naj to urejam potem, ko bom prišel ven iz zapora, da situacija še ni kritična.«*
- *»Imam uničeno srce, anevrizmo in hepatitis C. V zaporu so ugotovili, da ga imam, ampak so mi to zamolčali.«*

Le en uporabnik se je zdravil pred odhodom v zapor in zdravljenje nadaljeval tudi v času prestajanja zaporne kazni. Sicer so uporabniki omenili še slabokrvnost, fizično izčrpanost, utrujenost, delno slepoto, izpadanje zob, šibko srce, anevrizmo in izgubo zavesti. Le dva vprašana sta dejala, da nimata nobenih zdravstvenih težav.

➤ Koriščenje zdravstvenih storitev

Uporabniki ne koristijo zdravstvenih storitev, bodisi po tem ni potrebe bodisi zaradi neučakanosti ali pomanjkanja časa zaradi boja za preživetje: *»Ko sem prišel ven, sem marsikaj delal v smeri zdravljenja, ampak je z golim preživetjem toliko problemov, da preprosto ne utegnem.«*

Le en uporabnik že skoraj eno leto zdravi hepatitis C in slabokrvnost.

➤ Pomoč pri koriščenju zdravstvenih storitev

Uporabniki bi želeli možnost zdravljenja hepatitisa C že v času prestajanja zaporne kazni in pomoč pri pridobitvi takšnega delovnega mesta, kjer bi jim delovni čas in občutek varnosti dopuščala obisk zdravnika. Enemu uporabniku je društvo omogočilo zdravljenje pred in med prestajanjem zaporne kazni.

- *»Zdraviti za hepatitisom C bi me mogli že na Dobu!«*
- *»Dobil sem pomoč Vincencijeve zveze dobrote, ti so me prvi začeli voziti na terapije in uredili, da sem zdravljenje v zaporu nadaljeval.«*
- *»Potreboval bi možnost in čas, da bi lahko šel k zdravniku. Za urejanje zdravja bi potreboval varnost, da delam 8 ur, v prostem času pa se ukvarjam z zdravjem.«*

ZAPOSLOTVENA PROBLEMATIKA

7. Možnost zaposlitve v zavodu za prestajanje kazni zavora

Uporabniki so v času prestajanja zaporne kazni želeli delati, to možnost so jim tudi ponudili:

»Ves čas, ko sem bil v zaporu, sem delal kot glavni kuhar.«

Z izjemo enega, ki dela ni želel sprejeti, ker pri delu ni bilo poskrbljeno za varnost. Ponudili pa so mu delovno terapijo, ki jo je tudi sprejel: *»[...] ni bilo poskrbljeno za zaščito in varnost pri delu [...]. [...] nisem hotel delati. Je nisem želel. [...] možnost delovne terapije.«*

➤ Pomoč pri zaposlitvi v zavodu za prestajanje kazni

Uporabniki so začeli delati v zaporu na pobudo zaposlenih v zaporu: *»Ko prideš v zapor, te vprašajo, če hočeš delati [...].«*

Eden je delo doživel kot izkoriščanje poceni delovne sile: *»Zaposleni v zaporu te sploh ne vprašajo, ali želiš delati ali ne, kar pošljejo te delat, ker potrebujejo poceni delovno silo. Posebej na začetku pa ti dajo najbolj nehvaležna dela.«*

Dva sta samoiniciativno z željo po delu pristopila do zaposlenih v zaporu.

En uporabnik pa je na pobudo strokovne delavke namesto dela sprejel delovno terapijo: *»Strokovna delavka mi je ponudila možnost delovne terapije.«*

➤ Višina plačila

Uporabniki v zaporu dobijo neko simbolično plačilo, nagrado:

- *»[...] določen procent od osnovnega dohodka.«*

- *»Če bi želel delati za denar, zagotovo ne bi delal.«*
- *»40 centov na uro. Banalno. Nagrada pač.«*

➤ **Možnost varčevanja denarja**

Uporabniki večino svoje nagrade za delo porabijo za cigarete, kavo ali mamila: *»[...] vse sem porabil za 'čike' in mamila.«* Tisti, ki je uspelo kaj privarčevati, so se morali za to res zelo potruditi (*»Ko sem prišel iz zapora, sem imel približno 10.000 tolarjev.«*) ali pa so privarčevali manjše vsote denarja.

8. Možnost zaposlitve po prihodu iz zapora za prestajanje kazni zapora

Uporabniki težko dobijo redno službo ali jo težko obdržijo. Mnogo jih opravlja delo na črno ali pa opravljajo dela za krajše časovno obdobje. Njihove možnosti pri izbiri del so slabše zaradi slabega zdravstvenega stanja, izbrisa iz registra stalnega prebivalstva, zaradi ukradene težko pridobljene lastnine, neurejenega načina življenja, ker so brez strehe nad glavo ali pa zaradi pridobljene kartoteke zaradi prestajanja kazni zapora.

- *»Nekaj časa sem bil sprva brez službe. Pol leta po tem, ko sem se preselil k puncu, sem dobil delo v Jati. Poleg tega pa sem delal tudi pri privatnikih. Dokler sem bil pri njej in imel stanovanje, sem ves čas lahko 'job fural'. Ko je šla pa ta zveza narazen, sem bil pa spet 3 leta na cesti. Potem sem spet dobil službo. Tri leta sem delal v cestnem podjetju. Prišel sem tudi v redno delovno razmerje za nedoločen čas. Potem sem pa kredit dvignil. Ampak so me oropali. Potem tudi delati nisem mogel več, ker je bilo vse to preveč zame.«*
- *»Ko sem prišel ven, nisem imel službe. Sem pa rekorder na ZRSZ, ker sem po enem mesecu že dobil redno službo, v Uniorju, kjer delam še danes. Enkrat sem se prijavil za delo v kazinoju, pa je bilo na prijavnem listu vprašanje, če sem že bil kaznovan. Kaj hočeš potem ... Sem pa delal že na črno med dopustom/med izhodi, ki sem jih imel. Da sem si kaj denarja privarčeval. Sobe sem si moral med izhodi plačati, ker nisem imel kam (družine nimam v Sloveniji). Prisiljen sem bil delati. Pred odhodom v zapor sem delal v kamnoseštvu.«*
- *»Še vedno je nimam. Taksi vozim iz dneva v dan, nadomeščam nekoga, ki je na bolniški, zanj ne vem, kdaj pride nazaj v službo, zato lahko že jutri ostanem brez dela. Trenutno zaradi svojega zdravstvenega stanja ne morem opravljati vsakega dela,*

nikakor ne morem recimo 8 ur opravljati nekega fizičnega dela. Zato so moje možnosti glede iskanja zaposlitve precej omejene.«

9. Želja po zaposlitvi

Uporabniki izražajo veliko ali srednje veliko željo, predvsem po fizično lažjih delih.

- *»Recimo. [...] ne kaj fizično zahtevnega, ker tega ne zmorem.«*
- *»Seveda si želim redne in varne zaposlitve.«*

➤ Način iskanja zaposlitve

Uporabniki pošiljajo prošnje za delo, hodijo na razgovore, pregledujejo ponudbe na ZRSZ-ju in se o možnostih zaposlitve pogovarjajo s strokovnimi delavci.

- *»Z ljudmi iz Vincencijeve zveze se veliko pogovarjamo o tem.«*
- *»Iščem. Ni mi težko delati. Pripravljen sem delati kar koli. Zavedam se tudi, da izbirčen, glede na svojo situacijo, ne morem biti. Sicer pa sem kar sam hodil na razgovore. Nisem hotel čakati na ZRSZ. Delal sem tudi na črno.«*
- *»V zadnjem letu sem napisal od 1000 do 1500 prošenj, pa nisem dobil nobene službe. [...] pri meni ovira zdravje, pa tudi preteklost – zapor, hepatitis C. To delo kot voznik taksija sem si našel sam.«*

10. Pomoč pri iskanju zaposlitve

Uporabniki bi želeli konkretno pomoč pri usmeritvi na želeno vrsto dela (npr. lažja dela), da bi na tak način delo hitreje in lažje dobili: *»Potreboval bi pomoč v takem smislu, da mi nekdo konkretno pove, kje se da delati v mojem primeru, ne da mi svetuje in pametuje [...].«*

Nekaj uporabnikov pa pri iskanju zaposlitve ne potrebuje/ne želi nobene pomoči.

Uporabniki si delo iščejo sami, z izjemo enega, ki je prek DPVZD v skupnosti dobil delo v zameno za stanovanje in hrano: *»Zdaj društvo. Prej sem si pomagal prek zvez, strokovni/socialni delavci mi niso nikoli pomagali pri tem. Pomoč pri delu na Mirenskem gradu v zameno za stanovanje in hrano.«*

11. Lastna ocena stanja na trgu dela

Tisti uporabniki, ki se ne ukvarjajo veliko z iskanjem zaposlitve ali s tem niso imeli nikoli problemov, ne vedo, kako težko je trenutno najti delo: *»Ne vem. Meni kot kuharju je bilo vedno enostavno.«*

Tisti uporabniki pa, ki so delo že iskali, menijo, da je delo zelo težko dobiti: *»Če nimaš nobenih poznanstev, potem je službo v Celju zelo težko dobiti.«*

Le en uporabnik meni, da se delo da dobiti, če je dovolj volje zanj.

STANOVANJSKA PROBLEMATIKA

12. Možnost domovanja pred prestajanjem kazni zapora in po prestani kazni

Med uporabniki je opaziti veliko prikritega brezdomstva, saj so številni navedli bivanje pri starših, sorodnikih, partnerici ali pa v stanovanju, ki ne predstavlja doma, le začasno zavetje.

Ena oseba je pred začetkom prestajanja zaporne kazni živel pri mami, a sta zdaj v slabih odnosih, k njej se ne more več vračati in je ostala na cesti: *»K mami ne morem iti več živeti. Svojega doma nikoli nisem imel.«*

Oseba, ki je bila podnajemnik in je živel tudi v šotoru, se je po zadnjem izpustu iz zapora vrnila živeti v skupnost.

Uporabnik, ki je do prve zaporne kazni živel pri sorodnikih, zdaj z njimi nima več stikov, po prihodu iz zapora pa je bil nameščen v center za tujce, kasneje je pristal na cesti.

Oseba, ki je pred prestajanjem kazni zapora imela urejen dom in družino, je bila po prestani kazni tri mesece podnajemnik, nato je pristala na cesti: *»Tri mesece po prihodu iz zapora sem imel sobo, ki sem jo lahko plačeval z denarjem, ki sem ga privarčeval v zaporu. Potem pa sem celo zimo prespal zunaj, na prostem. Pred odhodom v zapor sem imel dom, družino.«*

Uporabnik, ki je pred prestajanjem zaporne kazni služil vojaški rok in svojega doma ni imel, je ostal brezdomen tudi po prestajanju zaporne kazni, z izjemo obdobja, ko je živel pri partnerici.

Uporabnika, ki je pred prestajanjem kazni zapora sam živel v stanovanju, je po zaporni kazni čakalo neprofitno stanovanje: *»Pred odhodom v zapor sem imel stanovanje. V njem sem živel sam. Po sedmih letih, ko sem bil v zaporu, sem se s pomočjo socialne delavke na CSD Celje začel prijavljati na razpise za stanovanje. Ko sem prišel ven, sem že imel stanovanje. Čakalo me je približno tri mesece, potem sem pa že bil zunaj. Dobil sem garsonjero na Lavi.«*

Oseba, ki je kot mladoletna ostala brez staršev in živel po mladinskih domovih, nato pa v najemniških stanovanjih in na cesti, se je po zaporni kazni prav tako vrnila na cesto: *»Po*

smrti staršev sem bil še vedno mladoleten, zato je šla stanovanjska pravica na brata. [...] se je brat poročil [...]. V interesu jima je bilo, da me v (našem) stanovanju ni. Mojemu socialnemu delavcu pa je bilo vseeno zame. Ko sem bil star 18 let, sem šel iz zavoda Jarše in hotel iti v stanovanje staršev (ki naj bi vsakemu pripadalo pol), ampak je tam živel brat z ženo, njenima dvema otrokoma od prej in skupaj sta imela enega otroka. [...] sem čez čas ugotovil, da brat ni plačeval nobenih položnic, da je bilo cel kup 'pufov' za nazaj in so zasegli to stanovanje. Kasneje sem živel v najetih stanovanjih ali na cesti – spal sem v drvarnicah ali na stopniščih, včasih celo dobesedno na cesti. Nekaj časa sem živel 'pri nunah' [...]. Ko sem prišel ven iz pripora, sem šel namenoma v zavetišče na Vošnjakovi, ker je bilo tam najlažje prodajati/'dilati', ker sem bil čisto brez denarja. [...] sem aktivno začel iskati stanovanje, da bi se odselil, da 'grem z metadona dol', se ga znebim in začnem normalno živeti naprej.»

13. Trenutna želja in izkazan interes po domovanju

Tisti uporabniki, ki doma nimajo, si ga želijo in se zanj tudi trudijo, vlagajo prošnje, se o tem pogovarjajo, se na svoj dom psihično pripravljajo:

»Seveda si želim imeti svoj dom. [...] se pogovarjamo o tem. Mislim, da trenutno ne zmorem živeti sam. Čez čas pa že.«

»Seveda. Vložil sem prošnjo za neprofitno stanovanje.«

Nekaj uporabnikov pa dom, čeprav začasen, trenutno ima:

- *»Dom trenutno imam. S partnerico sva podnajemnika v neprofitnem stanovanju.«*
- *»Sobo trenutno imam.«*

14. Izraz želje po pomoči in način ponujene pomoči pri iskanju domovanja

Le eden od uporabnikov bi si pomoč pri iskanju doma želel, pa je ni dobil: *»Da, želel bi pomoč pri iskanju doma. Nihče mi nikoli ni pomagal iskati doma/sobe/stanovanja. Najprej bi moral imeti zaposlitev in denar, da bi lahko imel sobo.«*

Dvema so pomagali strokovni delavci v DPVZD-ju z napotitvijo v skupnost, ponujeno začasno sobo, s psihično podporo: *»Ko sem ostal na cesti, sem se obrnil na Vincencijevo zvezo dobrote in oni so mi pomagali dalje. Pred kakšnim letom in pol so mi ponudili posteljo v tem zavetišču.«*

Na CSD-ju v Ljubljani konkretne pomoči ni bilo, le nasveti, na CSD Celje pa so pomoč ponudili v obliki posredovanja informacij, pošiljanja vpisnih listov, opominjanja na razpise,

pošiljanja obrazcev, pomoči pri njihovem izpolnjevanju, v času brezposelnosti, s subvencioniranjem najemnine: *»Pomagala mi je socialna delavka s CSD Celje. Najprej s posredovanjem informacij, nato mi je pošiljala vpisne liste, me opominjala na razpise, pošiljala mi je obrazce, mi jih pomagala izpolnjevati ... [...] sprva je bila najemnina subvencionirana, dokler nisem dobil službe.«*

Na društvu Kralji ulice so osebi v okviru programa 'resettlement' že dvakrat ponudili sobo za eno leto in ji za eno leto dali zasebno stanovanje: *»Sobo so mi ponudili Kralji ulice. Bil sem eden prvih, ki so mi na Fužinah za eno leto ponudili sobo. Potem so me dali v privatno stanovanje v Šiški [...]. Tam sem bil tudi eno leto. Zdaj sem pa spet prek resettlementa v Sostrem.«*

Enemu uporabniku je pomagala njegova partnerica z maksimalno psihično in finančno pomočjo: *»Samemu brez partnerice mi ne bi uspelo dobiti tega stanovanja. Dobil sem njeno maksimalno psihično podporo in finančno pomoč.«*

➤ Trajnost iskanih rešitev

Uporabniki so s pomočjo strokovnih delavcev iskali predvsem začasne rešitve: *»To je za zdaj začasna rešitev, dokler sam ne naredim dovolj na sebi, da bi bil sposoben samostojnega življenja. Verjetno mi bodo tudi kasneje pomagali pri iskanju stalne nastanitve.«*

Pri dveh rešitve sploh niso našli: *»Dejanske rešitve niso našli.«*

Le CSD Celje je svojemu uporabniku našel stalno rešitev.

15. Poznavanje (ocena?) stanja na nepremičninskem trgu

Nekaj uporabnikov z iskanjem in najemom stanovanja nima izkušenj, zato ne vedo, kakšna je ponudba stanovanj in njihova cena na trgu: *»[...] ne vem. Ko sem živel na cesti, sem spal v šotoru. Zdaj mi je pomagalo društvo. Nimam izkušenj z iskanjem stanovanj.«*

Tisti, ki so stanovanje zase že iskali, pa povedo, da je v Ljubljani zelo težko dobiti stanovanje z nizko najemnino: *»Zelo. Center je zelo drag.«*

Uporabnik iz Celja meni, da v Celju stanovanja z nizko najemnino ni težko dobiti: *»[...] situacija še ni tako slaba. Za najem se kar da dobiti kakšne poceni variante.«*

ODVISNOSTI

16. Časovna in vrstna opredelitev odvisnosti

Uporabniki, ki so pred ali med prestajanjem zaporne kazni bili uporabniki/odvisniki od trdih drog, so kasneje postali abstinenti ali pa so na metadonskem zdravljenju. Gre predvsem za dlje trajajoče odvisnosti, od deset do dvajset let: *»Bil sem odvisen od heroína, kakšnih 20 let. Zdaj sem na metadonskem zdravljenju. Kdaj pa kdaj vzamem kokain. [...] dobrih 20 let.«*

Dve osebi, ki z odvisnostmi pred odhodom v zapor nista imeli večjih težav, sta po prihodu iz zapora postali redni uporabniki alkohola, kar traja eno leto oziroma dve leti: *»Pred odhodom v zapor nisem imel problema z alkoholom, po delu sem spil le kakšen 'pir' ali dva. Po prihodu iz zapora imam problem z alkoholom. 2 leti.«*

Le ena oseba, ki nikoli ni imela težav z odvisnostmi, jih tudi zdaj nima.

17. Posledice odvisnosti

Uporabniki menijo, da je odvisnost imela negativne posledice na njihovo splošno kakovost življenja, na izgubo službe, slabše zdravstveno stanje, razbito družino, kriminalna dejanja, slabše finančno stanje.

- *»Popolnoma vse mi je vzela razen življenja. Samo še živim.«*
- *»Če ne bi bilo tega, bi lahko delal. Ne bi se zdaj ukvarjal s hepatitisom, tudi kar zadeva družino, bi bilo drugače. In kriminal ... niti enega kaznivega dejanja nisem naredil trezen.«*
- *»Predvsem na finance.«*

Je pa en uporabnik poudaril, da je odvisnost posledica nevzdržnih življenjskih razmer, od katerih se človek želi na nek način 'odklopiti', posledica hrepenenja po domu, varnosti, negotovosti v samega sebe: *»Morda trenutno ne vpliva na situacijo, vendar če gledaš na stvari kot na celoto, pa vidiš, da marsikaj uniči. Človek se ne začne kar tako 'zadevati'. Vedno ga nekaj pripelje do tega. Začel sem se 'zadevati' zaradi vseh teh stvari, da sem se odklopil. Vsa poanta je v tem ... nekaj človeka prizadene in on nekaj išče, po nečem hrepeni oziroma mu nekaj manjka. In vse njegovo življenje je povezano s tem. Pa je to lahko toplina doma, varnost, sigurnost glede preživetja, da mu bo uspelo in bo sposoben živeti normalno – sigurnost v samega sebe.«*

18. Izraz želje po pomoči in njena odobritev

Uporabniku, ki ni želel nobene pomoči pri abstinenci od trdih drog, so v zaporu metadonsko terapijo brez njegove privolitve ukinili.

Drugemu uporabniku so idejo o abstinenci predstavili v društvu, on pa je zaradi zaljubljenosti v vodjo dnevnega centra ponudbo sprejel: *»V komuno sem šel predvsem zaradi vodje dnevnega centra (zaljubljenost). Ideja društva je bila, da grem v komuno.«*

Uporabnik, ki je izbrisan iz registra stalnega prebivalstva, se na Metelkovi ni mogel prijaviti na metadonsko terapijo, prvič so mu to ponudili v zaporu: *»V času uživanja sem šel enkrat na metadonsko terapijo na Metelkovo, pa mi zato, ker nisem imel dokumentov in urejenega zdravstvenega zavarovanja, niso mogli pomagati. [...] leta 2005 prvič v zaporu dobil pomoč. Takrat sem prvič rekel za metadon [...].«*

Pri naslednjem uporabniku je društvo želelo, da bi šel v komuno v Bertoke, sam pa nad to idejo ni bil navdušen: *»So mi že tu, v zavetišču ponujali pomoč. Ampak mene se 'nič ne prime'. So hoteli, da grem v Bertoke.«*

Uporabnik je v obdobju hujšega pijančevanja poiskal pomoč pri društvu Kralji ulice in to pomoč tudi dobil, saj so ga pospremili na psihiatrični alkoholološki oddelek.

Zadnji uporabnik sam nikoli ni želel od strokovnih delavcev nobene pomoči, je pa opazil, da socialni delavci uporabnike prehitro ocenijo in delajo z njimi kot s številkami: *»Sem tak človek, da nikoli nisem iskal pomoči. Nisem nikoli prosil za pomoč. Vedno sem želel vse sam narediti, zaradi ponosa. Ni dobro, da nekoga, ki pride k socialnemu delavcu, ta na hitro oceni na podlagi nekaj podatkov in dela z njim kot s številko. Moti me, da socialni delavci ne delajo, kar bi morali delati, da jim je pomembno le to, da poberejo denar.«*

➤ Vrsta in način ponujene pomoči v zvezi z odvisnostmi

Uporabnik, ki si je pomagal sam, je to storil tako, da se je sam odločil za komuno in tja sam tudi odšel. Kasneje si je pomagal obdržati abstinenco tako, da je šel domov k mami, kjer pa je postal popolnoma pasiven, zato je po dveh letih opustil tak način življenja in nehal abstimirati.

Drugi uporabnik, ki si je pomagal sam, je to storil tako, da je v času prestajanja zaporne kazni, ko je droga predraga, začel abstimirati in tako iz zapora prišel kot abstinent.

Dvema je poskušalo pomagati DPVZD, enemu tako, da so ga spremljali v komuno, ga spodbujali, bodrili, se z njim pogovarjali o njegovi odvisnosti, drugemu pa tako, da so ga peljali na ogled komune in se z njim pogovarjali in ga spodbujali k abstinenci: *»So me spremljali, spodbujali, bodrili, veliko smo se pogovarjali, ves čas smo bili v stiku.«*

Enemu uporabniku so pomagali zaposleni v zaporu, tako da so mu na njegovo prošnjo odobrili metadonsko terapijo.

En uporabnik je v obdobju pogostejšega popivanja prosil za pomoč društvo Kralji ulice, ki mu je pomagalo tako, da ga je prostovoljka pospremila na psihiatrični alkohološki oddelek, kjer so mu dali nekaj nasvetov in ga pomirili: *»Prostovoljka Kraljev ulice. Prostovoljka me je pospremila na psihiatrični alkohološki oddelek. Tam pa so mi dejali, da še nimam problemov z alkoholom, naj pijem kakšno pivo manj in da naj redno kaj pojem.«*

➤ **Trenutno stanje v zvezi z odvisnostmi**

Uporabniki, ki so bili odvisni od trdih drog, danes nimajo več težav z odvisnostjo, le eden je na metadonski terapiji: *»[...] od heroina nisem več odvisen, zdaj sem na metadonu.«*

En uporabnik je odvisen od alkohola, eden pa zase pravi, da ima manjše težave z alkoholom: *»Imam manjše probleme z alkoholom.«*

IZOBRAŽEVANJE

19. Stopnja izobrazbe

Štirje uporabniki imajo dokončano osnovno šolo, preostali trije pa dokončano srednjo poklicno šolo.

- *»S preživetjem samim je bil tak problem, da izobraževanja nisem mogel speljati do konca.«*

➤ **Vpliv stopnje izobrazbe na zaposlitvene možnosti**

Uporabniki se zavedajo, da njihova stopnja izobrazbe precej vpliva na njihove zaposlitvene možnosti. Veliko jih čuti tudi potrebo po dodatnem izobraževanju, če bi jim za to ponudili možnosti: *»Če bi imel dokončano pomorsko šolo, me ne bi bilo tu, bi bil na ladji, priskrbljeno bi imel stanovanje. Če bi imel dokončano šolo za mehanika ali ličarja, bi imel službo zagotovljeno, ker je potreba po tem kadru velika. Lahko bi se šel izobraževati tudi zdaj, če bi imel za to ponujene možnosti, pa nimam časa in varnosti.«*

Dve osebi menita, da izobrazba sploh ne ali pa zelo malo vpliva na njune zaposlitvene možnosti: *»Sem lahko hitro dobil delo, tako da višje izobrazbe nisem potreboval.«*

20. Možnosti in vrste izobraževanja v zavodu za prestajanje kazni zapora

Glede na možnosti in vrste izobraževanja so se izjave zapornikov zelo razlikovale. En uporabnik zaradi spora z zaposlenimi ob koncu leta ni imel možnosti dokončati letnika: *»Neko šolo sem hotel delati, pa me na en zaključni izpit niso spustili zaradi nekega spora, tako da tudi tega nisem naredil. Potem mi je pa 'padlo vse skupaj dol'.«*

Dva uporabnika nista izkoristila možnosti izobraževanja. Eden od njiju sprva ni čutil potrebe po šolanju, želel bi si opraviti le voziški izpit. Ob zadnji zaporni kazni so potekali pogovori o šolanju, a jih zaradi premestitve niso izpeljali.

Uporabnik, ki je izbrisan iz registra stalnega prebivalstva, ni dobil možnosti brezplačnega šolanja: *»V zaporu so organizirani tečaji plačljivi, pomaga jih plačevati CSD, pri meni pa zaradi izbrisa za to ni bilo pravne podlage.«*

Uporabnik, ki se je prijavil na tečaj računalništva in angleščine, z zadnjim ni bil zadovoljen zaradi njegove težavnostne stopnje.

Uporabnik, ki bi se želel izšolati za strojnega tehnika, se je po sili razmer vpisal v program za gostinskega tehnika, saj njegove želje v okviru zapora ni bilo mogoče izpeljati: *»Želel sem si iti v šolo za strojnega tehnika. Pa me niso pustili, saj je bilo na začetku možno izobraževanje le tako, da je zapornik moral hoditi ven, jaz pa takrat še nisem imel prostih izhodov. Izobraževanje znotraj zapora so uvedli šele po polovici prestane moje zaporne kazni. Takrat sem se vpisal v šolo za gostinskega tehnika.«*

En uporabnik je izrazil željo po opravljanju več letnikov hkrati, da bi lahko dokončal program za hotelirja: *»V zaporu je ponujena možnost izobraževanja, ne dajo pa ti možnosti opravljanja vzporedno več letnikov naenkrat. Sam sem naredil en letnik gastronom – hotelir. Potem so mi ostali samo še trije meseci do konca, zato se nisem vpisal dalje.«*

➤ **Vrsta pomoči pri odločanju o izobraževanju v zavodu za prestajanje kazni zapora**

Vsi uporabniki, razen izbrisane, so dejali, da so jim ponudili možnost izobraževanja v zaporu. Izobraževanje je predlagala socialna delavka v zaporu ali drugi strokovni delavci v zaporu, DPVZD, nekateri pa so se brez pomoči drugih prijavili na izobraževanje sami. En uporabnik pomoči ni želel, na izobraževanje se ni prijavil, čeprav so mu ga ponudili.

21. Občutki ob stiku s strokovnimi delavci

Nekaj uporabnikov pravi, da so v nekaterih državnih ustanovah (CSD, zapor) dobili občutek manjvrednosti:

- *»Na Dobu sem imel tak občutek. Tam ti nihče ni pomagal. Vsi so samo čakali, kdaj bodo šli domov.«*

- *»[...] v zavetišču ne. Umazanega in manjvrednega pa sem se počutil, ko sem prišel na CSD [...]. [...] sem si jaz mislil, da oni verjetno tako razmišljajo o meni.«*
- *»Dobre izkušnje imam z dvema ženskama na Dobu, ki sta skrbeli za izobraževanje in delovno terapijo. [...] CSD Šiška [...]. Nekaj oseb s Stigme in z drugih nevladnih organizacij se je zavzelo zame. To so ljudje, ki so nekaj naredili, ki jim ni bilo vseeno. Drugim pa je 'dol viselo'.«*

Spet drugi pravijo, da občutka manjvrednosti niso nikoli dobili oziroma vsaj ne ravno v zaporu, na CSD-ju ali katerem društvu.

22. Odnos drugih ljudi do brezdomnih oseb z izkušnjo kazni zapora

Uporabniki imajo občutek, da jih ljudje dojemajo drugače zaradi njihove preteklosti, zaradi njihovega videza in s tem povezanih predsodkov, mislijo, da ne potrebujejo veliko za življenje, da so iznajdljivejši, 'trpežnejši'.

- *»Kakor slišijo ime Dob, se malo umaknejo – distanca.«*
- *»Če komu kaj izgine, takoj to leti nate, to so neki predsodki, ki jih imajo ljudje.«*
- *»V takšnem smislu, da je zame kar koli v redu, da bom zadovoljen z majhnim, da je zame dovolj dosti manj kot za nekoga drugega. Vsi mislijo, bo že, se bo že znašel, nihče mi pa ne pove, KAKO?!?!«*

23. Trenutno prebivališče/zatočišče

Trije uporabniki živijo v zavetiščih, v zapuščenih stavbah: *»[...] v centru Ljubljane, v Kolizeju.«*

Štirje pa imajo urejen začasen dom v obliki sobe, garsonjere, neprofitnega stanovanja ali bivanja v skupnosti.

- *»Prek projekta resettlement Kraljev ulice imam sobo v Sostrem.«*
- *»S punco sva podnajemnika neprofitnega stanovanja.«*

24. Način preživljanja

Uporabniki se večinoma preživljajo z denarno socialno pomočjo – nekateri poleg tega še beračijo, pomagajo v skupnosti –, z delom na črno in priložnostnimi deli: *»Z beračenjem. Imam zelo nizko socialno podporo, ki jo hitro zapravim za hrano, cigarete ...«*

En uporabnik prejema nadomestilo za brezposelnost.

En uporabnik nima nobenih prihodkov, ker je izbrisan iz registra stalnega prebivalstva: *»Preživim s pomočjo zavetišč, kjer dobim hrano, operejo mi obleko, lahko se stuširam in dobim prenočišče. Sem brez socialne denarne pomoči [...]«*

Le en uporabnik pa prejema redno plačo: *»Imam službo v Uniorju.«*

25. Ocena učinkovitosti postpenale

Sistem postpenale je neučinkovit, posledično ni primerne ali učinkovite pomoči socialnih delavcev; veliko število je povratnikov; finančna preskrbljenost zapornika ob izpustu iz zaporu je slaba; premalo je stika med uporabnikom in socialnim delavcem po odpustu iz zaporu; premalo je ponujenih konkretnih informacij, veščin preživetja s strani socialne službe v zaporu; ni organizacije za zapornike po izpustu iz zaporu, namenjene pogovorom, spremljanju, nasvetom; redki so zavzeti socialni delavci; zaradi prenizkih nagrad za delo v zaporu je varčevanje z denarjem skoraj nemogoče.

- *»Strokovna pomoč strokovnih delavcev v tem pogledu je zelo pomanjkljiva, nezadovoljiva. Nič od nič.«*
- *»Slabo je urejeno. [...] osebno nisem dobil pomoči, kot bi jo potreboval.«*
- *»Če bi bil učinkovit, ne bi bil tu. [...] ne dobimo, kar bi potrebovali.«*
- *»Saj poskrbijo, da imaš nekaj malega finančnih sredstev, ko prideš iz zaporu, ampak mislim, da bi mogli še bolj poskrbeti za finance vsakega posameznika. Plus da bi bil socialni delavec iz zaporu še nekaj časa, vsaj pol leta, v stiku z osebo, ki je šla iz zaporu. Ta socialni delavec v zaporu ve, kako vsak zapornik diha [...]. Jaz nisem potreboval pomoči v zaporu. Priznam pa, da mi je 10.000 tolarjev, ki sem jih prinesel ven, zelo prav prišlo.«*
- *»Ne. Mislim da je v Sloveniji, kar zadeva zapor, pedagoška služba popolnoma zgrešena. Vse skupaj je taka traparija. Zaposleni sploh ne vejo, zakaj so tam. Z njimi sem se pogovarjal o barvah in rožah, nič pa konkretnega, kako se, recimo, na vlaku odprejo vrata, kako se izpolni kak obrazec ... tega pa nič. Zato pa, ko prideš ven, potrebuješ svoj čas, da lahko začneš normalno živeti. Tudi ko prideš ven iz zaporu, nimaš ničesar in nikogar. Jaz imam srečo, da imam večkrat omenjeno socialno delavko. Lahko jo pokličem kadar koli, če kar koli potrebujem. Pri njej sploh nimam občutka, da je ona strokovna delavka. Manjka neka odprta organizacija, da lahko prideš in se z nekom pogovoriš, da poveš, kaj se dogaja s tabo ...«*

- *»Po prihodu iz zapora manjka nekaj prehodnega. Če imaš srečo, lahko naletiš na socialnega delavca, da je zavzet, ampak to je redko. Italijani imajo zelo dober sistem, da dobiš v zaporu takšno plačilo za delo, kot bi ga zunaj zapora. Potem si lahko privarčuješ kar nekaj denarja, si več let notri, in ko prideš ven, imaš nekaj denarja privarčevanega, lahko normalno 'zaštartaš'. Isti sistem bi moral biti tudi v Sloveniji. [...] ko prideš iz zapora, daš nekaj denarja na stran, si plačaš najemnino za pol leta naprej, imaš tudi za stroške in to pomeni, da se ti s tem ni treba več ukvarjati, ukvarjaš se potem lahko izključno s službo. Preostali denar porabiš kot začetni kapital, da začneš nekaj delati [...]. Potem bi lahko rekli, da je za takšne ljudi vsaj minimalno poskrbljeno.«*

26. Pričakovanja do strokovnih delavcev, ki delujejo v postpenali

Pričakovanja uporabnikov do postpenale so naslednja.

Da bi uporabniku nekdo našel službo s polovičnim delovnim časom in sobo: *»Pričakoval bi, da bi mi našli delo, če že ne redno, vsaj za kakšne štiri ure, neko sobico s ključem, intimo, da bi lahko normalno živel.«*

En uporabnik je vso pomoč, ki jo je potreboval, dobil v DPVZD.

Uporabnik, ki je izbrisan iz registra stalnega prebivalstva, bi potreboval zagotovljene osnovne pravice za preživetje: *»Potreboval bi urejene papirje, zavarovanje, urejeno stalno bivališče, kakšno službo, stanovanje ali vsaj, za začetek, denarno pomoč.«*

Ob izpustu omogočeno normalno življenje, možnost opravljanja javnih del, prostor za bivanje ... omogočena osnova: *»[...] ko te spustijo ven iz zapora, da bi ti vsaj omogočili neko približno normalno življenje. Da lahko greš delat javna dela [...]. [...] da nekaj imaš in da lahko greš nekam spat. [...] da ti uredijo neko osnovo. Ne pa, da te kar brcnejo ven. In potem kaj?!? Nimaš kam. Zato se pa potem kmalu vrneš. Začaran krog.«*

En uporabnik pomoči ni potreboval.

Pomoč ob vstopu v zapor, mediator ob izpustu iz zapora, ki te vodi, ti razloži, pokaže stvari, enoletna možnost koriščenja prehodnega doma, s sobo in tušem, po izpustu iz zapora: *»Pomoč bi potreboval ob vstopu v zapor, ker te je strah, ne veš, kaj te čaka. Potem ta strah mine in te je strah iti ven iz zapora, ker mesta sploh ne poznaš več. Zato tudi ob izhodu potrebuješ nekega mediatorja, pomoč, da se lažje znajdeš. Jaz sem bil potem, ko sem prišel iz zapora, čisto prestrašen. Doživel sem skoraj pravi kulturni šok. Lažje je, če ti nekdo reče, tole*

in tole te zunaj čaka. Dobro bi bilo, da bi bil ustanovljen nek prehodni dom, da lahko nekam greš, dokler si sam ne urediš zadev. Recimo vsaj neka sobica in tuš za vsakega, tu v Celju, da imaš tudi med izhodi kam iti, kje prespati. Vsaj za kakšno leto.»

Kar je v skladu z zakonom – da lahko med zaporno kaznijo skrbi za svojo lastnino, ohranja socialne stike z vsemi, med prestajanjem zaporne kazni začne urejati življenje po odpustu iz zaporov: *»Kar je v skladu z zakonikom, kar piše v zakonu pa popolnoma nič več. Zato se jaz zavzemam, da se bi delalo po zakonih, da človek samo odsluži svojo kazen, da mu je torej odvzeta le prostost, vse druge stvari mu pa ostanejo – da lahko med tem, ko je v zaporu, ureja zadeve glede svoje lastnine, da je zunaj ne izgubi, da lahko normalno ohranja socialne stike, ne izključno z družinskimi člani. Predvsem pa to, da ko pride ven, lahko normalno 'zaštarta' [...]. Te stvari je treba urejati že prej, preden se pride iz zaporov, kar se pa pri nas ne izvaja.»*

27. Ocena pozornosti države problematiki brezdomstva med zaporniki

Država ne nudi dovolj pozornosti in sredstev problematiki brezdomstva med zaporniki predvsem pri zaposlovanju nekdanjih zapornikov, pri skrbi za finančni položaj nekdanjih zapornikov ter pri izvajanju zakonov v zvezi s postpenalo in njihovi konkretizaciji.

- *»Država se ne briga za nikogar. Jaz od države nisem dobil nobene pomoči, nobene podpore ... nič, čisto nič.»*
- *»[...] zakonske možnosti so, se pa ne izpolnjujejo, ne izkoriščajo. Z zakonom določene stvari so še vedno pomanjkljive in nezadostne. Vse preveč stvari je premalo dorečenih, konkretizira nihče nikoli nič. Stvari so preveč ohlapno zastavljene.»*

4.2. STROKOVNI DELAVCI

1. Poklic/vloga v instituciji, vezana na brezdomne osebe in/ali (nekdanje) zapornike

Na Stigmi je intervjuvani strokovni delavec zaposlen kot terenski delavec, sicer pa je predsednik društva in tej vlogi primerne so tudi njegove preostale naloge v društvu.

Na CSD Šiška intervjuvana strokovna delavka skrb za postpenalne, predkazenske, pokazenske zadeve in nadomestne kazni (hišni zapor, družbeno koristno delo).

Strokovna delavka z društva Prelomi izvaja družinsko terapijo, svetovanje, izobraževanje, informiranje, urejanje postopkov, urejanje odnosov, individualna srečanja, pomoč svojcem.

Intervjuvani strokovni delavec z društva Kralji ulice skrbi za programe na terenu, dnevni center, nastanitveni program, je organizator športne sekcije, kadrovske vodja, skrbi za razpise. Na CSD Vič intervjuvani strokovni delavec dela na področju polnoletnih storilcev kaznivih dejanj in uživalcev prepovedanih drog in ustvarja stike z zunanjimi sodelavci.

Strokovna delavka Zavoda za prestajanje kazni zapora Celje skrbi za sprejem v zapor, pomaga pedagogu, opravlja razgovore, se povezovanje z drugimi institucijami, skrbi za higieno zapornikov, jim pomaga pri urejanju zdravstvenega zavarovanja.

Strokovni delavec Zavoda za prestajanje kazni zapora Ljubljana opravlja psihološko, pedagoško delo, uvodne razgovore, ugotavljanje zasvojenosti, spoznavanje odnosov zunaj zapora, nudi pomoč pri stresu, ugotavlja osebnostne motnje, preverja finančno stanje, je v stiku s svojci.

Strokovna delavka v DPVZD usmerja delo in koordinira prostovoljce, organizira projekte, izvaja individualno spremljanje brezdomcev (urejanje dokumentov, socialna pomoč, psihosocialna pomoč, podpora), opravlja tekoče delo v dnevnem centru.

Strokovna delavka na JSS MOL opravlja razgovore z najemniki, predstavlja mediatorko med sosedi in najemniki, usmerja najemnike na humanitarne organizacije, CSD-je, obdeluje vloge, obvešča ljudi.

Strokovni delavec v zavetišču Poljanska je vodja zavetišča, vodi menedžment, je v stiku z donatorji, skrbi za zavetišče in brezdomce.

Strokovna delavka na CSD Celje poskrbi za denarno pomoč v obliki bonov za prehrano, ureja subvencije, napoti uporabnike na druge organizacije, išče stanovanja, sodeluje z drugimi institucijami, ustvarja povezave med institucijami, uporabniki in zaposlenimi.

2. Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov

V vladnih organizacijah je številka brezdomcev, nekdanjih zapornikov, precej nižja kot tista v nevladnih organizacijah: *»[...] okoli 60 % tistih, ki imajo tudi krajše kazni, večletne pa jih ima okoli 30 % od vseh brezdomcev, ki hodijo k nam.«* Očitno je, da se ti ljudje pogosteje zatekajo po pomoč k nevladnim organizacijam in da si nekatere vladne organizacije zatiskajo oči pred realnostjo: *»[...] evidence okrog tega pri nas ne vodimo. Ni jih izrazito veliko.«*

3. Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje

Kakršno koli pomoč v zvezi z usmeritvami in podajanjem informacij nudijo Stigma, Prelomi, Kralji ulice in Zavetišče za brezdomce v Ljubljani (v nadaljevanju ZBL), torej predvsem nevladne organizacije.

Pomoč pri iskanju stanovanja nudijo vse intervjuvane organizacije, tako vladne kot tudi nevladne, le pri Stigmi so dejali, da to ni njihova običajna praksa. Možnost nastanitve pa nudijo Kralji ulice, DPVZD in ZBL.

Pomoč pri iskanju dela nudijo predvsem Prelomi, Kralji ulice, CSD Vič in CSD Celje, torej tako vladne kot tudi nevladne organizacije. Možnost zaposlitve pa nudijo pri Stigmi, z možnostjo opravljanja družbeno koristnega dela, in na Kraljih ulice, z zaposlitvijo v posredovalnici rabljenih predmetov ali s cestnim časopisom.

Pomoč pri skrbi za zdravje oziroma spodbudo in motivacijo pri zdravljenju od odvisnosti nudijo Stigma, Prelomi, Kralji ulice, CSD Vič in DPVZD.

Pomoč svojcem in stik z njimi izvajajo Stigma, Prelomi in Zavod za prestopanje kazni zapora Ljubljana.

Spremljanje pri zdravljenju, urejanju dokumentov in nasploh povsod, kjer se uporabniki ne čutijo dovolj močne in samostojne, nudijo Prelomi, Kralji ulice, DPVZD in CSD Celje z možnostjo dodelitve prostovoljcev.

Učno pomoč nudijo le Prelomi.

Razdelilnico hrane oziroma možnost zaužitja toplega obroka imajo v ZBL in DPVZD.

Možnost tuširanja, skrb za higieno in razdeljevanje oblačil nudijo v ZBL, DPVZD in Kraljih ulice.

CSD-ji lahko uporabniku uredijo denarno socialno pomoč (DSP) ali izredno denarno pomoč in možnost, da se osebe brez stalnega bivališča lahko prijavijo pri njih.

V zavodih za prestopanje kazni zapora izvajajo postpenalno obravnavo s pomočjo centrov za socialno delo, preverjajo stanje v okolju, v katerega naj bi se oseba po prestopu kazni vrnila.

4. Trajnost rešitev pri delu z brezdomnimi osebami, (nekdanjimi) zaporniki

Večina strokovnih delavcev ugotavlja, da si želi, da bi uporabnikom lahko ponudili stalne rešitve, a so možnosti za to nične. Večina rešitev je zato začasnih.

Začasne rešitve v organizacijah so naslednje: namestitev v samski dom, bivalno enoto, zavetišče, pomoč humanitarnih in verskih organizacij, začasna zaposlitev, rešitve, ki zadevajo vedenjsko problematiko.

Stalne rešitve: pošiljanje vlog in mnenj na občino ter varuhu človekovih pravic, priskrbljeno neprofitno stanovanje, sistemske rešitve, globinske spremembe pri posamezniku, programi zdravljenja, umik z ulice, ustvarjanje kakovostne socialne mreže, psihosocialna in terapevtska podpora.

- *»Če se da, iščemo stalne. Vendar je to pri tej kategoriji težko. Stalna rešitev je recimo dodelitev neprofitnega stanovanja, ampak ima samska oseba zelo malo možnosti, da zadovolji te kriterije.«*
- *»Vse rešitve, ki nekako lepijo 'obliž' na trenutno stanje, so začasne, torej začasna nastanitev, začasna zaposlitev. Večino rešitev, ki zadevajo zgolj vedenjsko problematiko zaprte osebe, lahko ocenjujemo začasne. Trajne rešitve so po eni strani sistemske (urejene s strani države) in po drugi strani tako globinske spremembe pri posamezniku, da dosežejo raven stališč in prepričanj glede kaznivih dejanj in tako bistveno znižujejo stopnjo tveganja za ponovno storitev kaznivega dejanja. Žal so stalne rešitve v manjšini.«*

5. Način posredovanja informacij uporabnikom o svojih storitvah

Po mnenju strokovnih delavcev večina uporabnikov ve za omenjene institucije že pred odhodom v zapor, saj se informacije o njih širijo med uporabniki od ust do ust ali pa dobijo informacije o njihovih storitvah pri strokovnih delavcih v zaporih ali na CSD-jih: *»Večina nas pozna že od zunaj, preden so šli v zapor. Informacije lahko dobijo tudi prek zaposlenih v zaporu. [...] informacije med uporabniki itak zelo hitro razširijo.«*

Nekatere nevladne organizacije se promovirajo tudi z raznimi zloženkami, plakati, promocijami po zaporih, spletnimi stranmi.

Strokovni delavci na CSD-jih v večini primerov sami, na željo uporabnika, stopijo v stik z njim takoj ob nastopu prestajanja zaporne kazni. Strokovni delavci v zaporih prav tako na željo zapornika ob nastopu zaporne kazni z njim opravijo uvodni razgovor: *»Zaprte osebe dobijo pri nastopu kazni ali pri privedbi v pripor osnovno informacijo, da lahko pišejo prijavnico za razgovor s psihologom. [...] glede na potrebe in odkritost zaprte osebe se razvija droben strokovni odnos izmenjave informacij.«*

6. Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje

Večina strokovnih delavcev je v stiku z obsojeno osebo ves čas prestajanja zaporne kazni oziroma takrat, ko obsojena oseba to sama želi, način dela in stikov pa se razlikujeta od posameznika do posameznika. Prav tako se pri večini intenziteta stikov in reševanje težav stopnjuje proti koncu zaporne kazni oziroma se največ naredi zadnje tri mesece pred odpustom iz zapor.

- *»Problem v trenutni zakonodaji je, da naj bi se CSD z zapornikom začel ukvarjati 3 mesece pred izpustom. Vendar je to premalo [...] kažejo izkušnje. [...] mi poskušamo začeti to nekoliko prej. Zelo različno, za nekoga, ki ima urejene osnovne stvari in bi rad šel v komuno, ne potrebujemo dosti časa. Če pa ima človek še 3, 4 leta kazni, pa tudi verjetno še ne razmišlja tako daljnoročno, tako da je težko z njim govoriti o nekih načrtih po izpustu. Ampak za to ni skupnega recepta. Prilagajamo se vsakemu posamezniku, njegovim potrebam. Načeloma spremljamo človeka ves čas prestajanja zaporne kazni, sploh te, ki se poznamo že od prej. Imamo pa tudi skupine/delavnice na Povšetovi [...] odprto za vse obsojence.«*
- *»Ves čas, ko je v zaporu, sodelujemo. Na njegovo dovoljenje se naredi osebni (individualni) načrt bivanja. Takrat izvem, če so težave s stiki, s preživninami. [...] delo odvisno od vsakega zapornika posebej in njegovih potreb. Zadnje tri mesece pred odpustom pa pogledamo, kaj je že urejeno, kaj še ni, kje potrebuje pomoč. V vsak zapor grem dvakrat letno in obiščem tiste, ki to želijo. Na začetku prestajanja zaporne kazni morajo podati soglasje o sodelovanju s CSD-jem.«*
- *»Načeloma obiskujemo ljudi v zaporu le, če so pred odhodom tja bili naši uporabniki. Ko gre proti koncu zaporne kazni, se naredi nek načrt, ki se ne zapiše, ampak se sklene nek dogovor, pozanima se, kje je kaj prosto, kje lahko dobi kakšno sobo [...].«*
- *»[...] sem se s prvim dnem nastopa kazni začel ukvarjati z izpustom. Imel sem dosti stikov z obsojenci. Če je bilo treba kakšne stvari urejati, smo jih pravočasno začeli urejati. Redko se je zgodilo, da ne bi zadeve uredili. [...] sem že prej poklical, da bi potrebovali eno posteljo.«*

7. Razlike v nujenju pomoči brezdomnim (nekdanjim) zapornikom in drugim uporabnikom

Strokovni delavci povedo, da se pomoč brezdomnim (nekdanjim) zapornikom ne razlikuje od pomoči preostali populaciji, ki išče pomoč pri njih: *»Zanje veljajo ista pravila, isti pogoji kot*

za vse druge. Prav posebej se z njimi ne ukvarjamo. Pri nas nimamo programa resocializacije, tretmaja ali kar koli podobnega.« Nekateri so le poudarili, da je fokus problema drugje in da so zaradi svoje stiske bolj privilegirani, drugi so poudarili vrste pomoči, ki jih pogosteje nudijo omenjeni populaciji ljudi: »[...] nanje ne gledam drugače. Sicer pa takšni zaporniki potrebujejo več. Potrebujejo namestitev, ugodnosti ... Ker je več dela, imajo ti ljudje manj motivacije.«

8. Delo s socialno mrežo

Strokovni delavci menijo, da ima večina uporabnikov socialno mrežo porušeno ali pa nefunkcionalno v smislu pomoči. Svojce kontaktirajo, če vidijo, da bi to lahko na uporabnika pozitivno vplivalo ali na uporabnikovo željo. Nekateri so omenili, da jih svojci sami kontaktirajo in se nato začne sodelovanje. Večina jih poudari, da so tisti, ki imajo kakršno koli vzpostavljeno socialno mrežo, v veliki prednosti pred tistimi, ki se jim je ta porušila.

- *»Če se pokaže, da bi to lahko vplivalo pozitivno, potem ja. Ampak večina naših uporabnikov ima prekinjene stike z družino. Njihova socialna mreža je uporabniška scena. Partnerji so navadno v istem krogu. Se jih pa spodbuja, da bi navezali stik, vendar se navadno izkaže kot neuspešno [...]. Je pa stik z družino zelo v pomoč, če se oseba odloči za terapevtske programe.«*
- *»[...] imajo običajno porušeno socialno mrežo. Tisti, ki nima porušene socialne mreže, si lahko zelo hitro sam pomaga.«*
- *»Večina obsojenih oseb nima prave socialne mreže, če pa jo ima, z njimi vzpostavimo stik ob nastopu kazni, predvsem zaradi izhodov obsojenih oseb oziroma reševanja problemov v družini. Pomoč obsojenim pomeni tudi pomoč njegovi družini, prijateljem ... in tistim, ki želijo obsojeni osebi pomagati. Večina 'tako imenovane socialne mreže' pa z nastopom kazni izgine [...]. Če ima socialno mrežo, je vključitev v življenje in delo lažje, tudi izhodi potekajo boljše, pri tistih, ki nimajo nikogar, pa vključujemo prostovoljce.«*

9. Način utrjevanja socialne mreže

Predvsem strokovni delavci na CSD-jih in v zaporih si pri vzpostavljanju in utrjevanju socialne mreže pomagajo s prostovoljci, sicer pa uporabnike spodbujajo k stiku s svojci, se z njimi pogovarjajo o svojcih, se z njimi srečajo sami ali omogočijo skupno srečanje vseh.

- *»Spodbujamo k okrepitvi vezi z družino, vendar načeloma ne kličemo takoj domov ... Najprej pa potrebuje oseba svoj osebni prostor, kamor lahko povabi domače na obisk.«*
- *»Iščemo kontakte. Večkrat ni uspeha. Vendar se trudimo. Dosti poskušamo urediti s svetovalci (to so prostovoljci, ki obiskujejo zapornike v zaporu, jih spremljajo ob izhodih ...). Če posameznik tega ne želi, potem tega ne počnemo.«*
- *»Stik z organizacijo, ki deluje na nevladnem področju pomoči brezdomcem, je običajno maksimalni domet te pomoči. To ni nujno malo, za nekoga je to lahko resnična pot iz težav.«*

10. /a Sodelovanje z drugimi organizacijami (odgovarjajo vsi strokovni delavci razen tistih, ki so zaposleni v zavodu za prestajanje kazni zapora)

Strokovni delavci najpogosteje sodelujejo s CSD-ji, zavetiščem Poljanska, zavetiščem Matere Tereze, Kralji ulice, ambulantno ProBono, Karitasom, Rdečim križem, društvom Up, Projektom Človek, samskimi domovi, Stigmo, sodišči, zavodi za prestajanje kazni zapora, omenili pa so tudi sodelovanje z zavetiščem Altra, Svitom Koper, Zdravo potjo Maribor, DrogArtom, JSS MOL, centrom za detoksikacijo, DPVZV, zavodom Socio Celje, Prelomi, Vrtnico, Pelikanom, Reto centrom, Anonimnimi narkomani Slovenije, Ozaro, kliničnim centrom, bolnišnico Golnik, policijo, donatorji, Nepremičninami Celje, zavetiščem za brezdomce Celje, Inštitutom Vir, komunami, metadonsko ambulantno Celje.

Z njimi sodelujejo predvsem prek telefona in z osebnimi obiski, pa tudi tako, da se njihovo delo dopolnjuje, eden o drugem posredujejo informacije, pošiljajo pisne vloge/zahteve/poročila/prošnje, ustvarjajo mrežo organizacij, imajo skupna srečanja, osebe napotijo na humanitarne organizacije po hrano/obleko, izvajajo se sodni postopki.

- *»S samskimi domovi, zavetiščem na Poljanski, zavetiščem Matere Tereze, stanovanjskim skladom ... [...] sama pokličem v zavetišče in povprašam o praznih posteljah, v formalne enote (od stanovanjskega sklada) pa je treba pošiljati pisne vloge, zahteve, poročila.«*
- *»S sodišči, CSD-ji, Kralji ulice, ambulantno Pro bono, Vrtnico, Pelikanom, Reto centrom, Karitasom, Anonimnimi narkomani Slovenije, Ozaro ... Brezdomce spodbujamo, da se vključijo v program zdravljenja. Ko jih spodbudimo, napišemo*

prošnjo, organizacijo pokličemo, nas povabijo na razgovor, mi gremo zraven kot prijatelji/svojci.»

10. /b Način sodelovanja s centri za socialno delo. Sodelovanje z drugimi organizacijami (odgovarjajo strokovni delavci v zavodu prestajanja kazni zapora)

Sodelovanje zavodov za prestajanje kazni zapora in CSD-jev je očitno intenzivno in vsakodnevno, če je strokovni delavec na CSD-ju dovolj angažiran. Predvsem sodelujejo pri izbiranju namestitve uporabnika.

Sicer pa strokovni delavci v zaporih sodelujejo še s Karitasom, Rdečim križem, delavsko univerzo, zavodom za zaposlovanje, občinami, šolami, upravnimi enotami, stanovanjskim skladom, Zavetiščem za brezdomce Celje, samskimi domovi, zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zavodom za zdravstveno zavarovanje, v Ljubljani pa bolj s Kralji ulice, Altro, Paradoksom.

- *»S CSD-ji sodelujemo dnevno, prek telefona pa tudi v pisni obliki. Za vsakega posameznika se obrnemo na CSD. Skupaj iščemo osebi bivališče. V času prestajanja kazni smo ves čas v kontaktu. [...] s Karitasom, Rdečim križem, delavsko univerzo, zavodom za zaposlovanje, z občinami, šolami, upravnimi enotami, stanovanjskim skladom, zavetiščem, s samskimi domovi, zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zavodom za zdravstveno zavarovanje.«*

11. Uporaba individualnega načrta

Individualni načrt se večinoma izvaja ob uporabnikovi privolitvi. V zaporih individualni načrt naredijo z obsojenimi osebami takoj ob začetku prestajanja kazni, na CSD-ju pa ob prenehanju kazni. V nevladnih organizacijah navadno nimajo dovolj kadra, ljudi pa je preveč, da bi individualni načrt lahko izvajali z vsakim posameznikom, zato ga naredijo navadno le s tistimi, ki se odločijo za spremembe, ponekod pa ga sploh ne izvajajo. Predvsem ga uporabljajo za skupno načrtovanje, postavljanje ciljev, dogovarjanje, ugotavljanje podatkov, problema, stikov, financ, določanje nalog in datumov.

- *»Uporablja se pri zelo majhnem odstotku ljudi, pri tistih, ki se začnejo odločati, da bi nekaj spremenili. [...] večina ne želi, ne zmore. Ko se pa odločijo, individualni načrt naredimo, ampak ne v formalizirani obliki. V dnevnem centru in na terenu so kontakti*

bežni, nestalni. Storitve se izvajajo glede na potrebe. Z uporabniki, ki so na metadonu in pridejo v Stigmo za 3, 4 ure, pa je to že mogoče delati.»

- *»V neformalni obliki ga naredimo ob obisku zapornikov. In v programu nastanitvene podpore [...]. Oseba ga naredi sama ali pa ga naredimo skupaj. Marsikdo ga naredi, ker tako piše v pogodbi, ne ker bi si to sam želel [...] to neka metoda, ki je bolj uporabna za nas, socialne delavce, kot pa za uporabnike. Z drugimi tega ne počnemo, ker jih je preveč [...]. [...] se zgodi 'spontani individualni načrt', ko smo skupaj na cigareti, ko stvari niso zapisane, so pa dosti dogovorjene.»*
- *»Koncept si narediš, po tem konceptu delaš. Sicer pa za pisanje individualnega načrta preprosto ni časa. Teoretično so stvari okej, drugo pa je, kako to spraviti na papir. Zdi se mi škoda časa za zadovoljevanje birokratskih zadev. Včasih smo pri kakšnih zasvojenecih zapisali konkretne naloge, ki jih bo naredil. Postavila sva si roke. Oba sva to podpisala, vsak je dobil en izvod. Vendar to ne z vsemi.»*
- *»Oseba takoj po prihodu v zapor s pedagogom naredi osebni načrt, ki ga obsojenec podpiše, da se strinja – je zaveza obeh. Nato sledi izvajanje, ki je v veliki meri odvisno tudi od motivacije posamezne zaprte osebe. Za obsojence se mora narediti osebni načrt. [...] ne silimo zaprtih oseb v neke rešitve.»*

12. Način pomoči pri iskanju zaposlitve in ocena realnih zaposlitvenih možnosti

Večina strokovnih delavcev pomaga uporabnikom pri iskanju zaposlitve tako, da skupaj iščejo dela po internetu, na razpisih, pomagajo pri pisanju prošenj in osebo usmerijo na ZZZS. Dve društvi nudita uporabnikom zaposlitev, in sicer v okviru javnih del ali v okviru njihovih programov.

Večina strokovnih delavcev meni, da bo tisti, ki si želi in se trudi, delo tudi dobil, se pa zavedajo, da so to večinoma dela na črno, kratkotrajna dela, da rednih zaposlitev pa ni. Dodatna ovira so neizobraženost, nepismenost uporabnikov, njihova starost, fizična nezmožnost za delo in kartoteka obsojene osebe. Povedo pa tudi, da prihaja do izkoriščanja teh oseb.

Delo je bilo nekoč lažje dobiti kot danes, obstajajo pa tovarne, ki zaposlujejo težje zaposljive osebe (Unior, Revoz).

Strokovni delavci v zaporih ne skrbijo za zaposlovanje zaprtih oseb in osebe usmerjajo na CSD-je, menijo, da so možnosti za zaposlitev nične.

- *»Osebi pomagamo napisati prošnjo, pove, kaj si želi, se skupaj usedemo pred računalnik, skupaj iščemo po ponudbah, nato mu damo številke, on pa nato sam kliče okoli. Ustanovili smo posredovalnico rabljenih predmetov, kjer so zaposleni trije naši uporabniki, seveda pa si nekaj denarja lahko zaslužijo tudi s prodajo časopisa Kralji ulice. [...] vedno težje dobiti službo.«*
- *»Vedno vsakemu rečem, naj za začetek vzame, kar mu ponudijo, samo da začne nekaj delati, ker bo veliko lažje iskal službo, če je zaposlen, kot pa če bo iskal delo iz ceste. [...] malo lenuhov [...]. Osebo pošljemo na ZRSZ. Z nekimi konkretnimi zadevami se nisem nikoli ukvarjal. [...] tisti, ki želi delati, ima voljo, je še vsak našel zaposlitev. Med obsojenci pa je dosti takih, ki niso pripravljeni sprejeti redne zaposlitve.«*

13. Možnosti zaposlitve v zavodu za prestajanje kazni zapora, višina plačila za delo, možnost varčevanja (odgovarjajo strokovni delavci v zavodu prestajanja kazni zapora)

V zaporih nudijo različne zaposlitve in delovne terapije z zaposlenimi inštruktorji. Strokovni delavci pa povedo, da ne gre za plačo, ampak bolj za nagrado, ki je nizka, zato tudi privarčujejo lahko le malo denarja.

- *»Ima možnost dela v kovinarski ali mizarški delavnici, v pralnici, kuhinji, lahko dela kot vzdrževalec (pomoč hišniku). Vse to je v okviru zapora. Ne gre za plačilo, denar je bolj kot nagrada za opravljeno delo. Varčevati morajo. Del računa je zaprt, ta del denarja odnesejo ob izhodu iz zavoda.«*

14. Način pomoči pri iskanju domovanja in ocena realne dostopnosti stanovanj

Strokovni delavci se pri iskanju namestitve za uporabnike znajdejo vsak na svoj način, večinoma jim nudijo skupno iskanje po spletu, pomoč pri prijavljanju na razpise že času prestajanja zaporne kazni, pomoč pri iskanju postelj v zavetiščih in samskih domovih, zavrtijo marsikatero številko in sodelujejo z različnimi organizacijami. Nekateri izmed njih pa uporabijo svoje dolgoletne izkušnje, poznanstva in iščejo druge alternative. Se pa vsi soglasno strinjajo, da so stanovanja v Ljubljani predraga, da je premalo neprofitnih stanovanj in bivalnih enot.

- *»V Ljubljani je to odvisno od vsakega posameznega CSD-ja, pač kakor se kdo znajde. Izbira ni velika. Edina taka institucija je zavetišče za brezdomce na Poljanski [...].*

Tega pa večina teh ljudi odklanja [...] razmeroma malo tistih, ki zadovoljujejo kriterije zavetišča. To so precej ozki kriteriji. Iskal sem v glavnem različne možnosti, kar je pa vezano na to, da sem to toliko let počel. Nekoč je bilo lažje, ker je bilo več samskih domov. Preostalim pa lahko damo le neko streho nad glavo, posteljo. Vendar bolje to, kot pa da je na cesti. Ne moremo pa govoriti o urejeni nastanitvi. Da bi si ti ljudje najeli sobo, je pa iluzija. Denarja nimajo. Smo pa našli obliko, kjer so precej pripravljeni te ljudi nastaniti, gre za Društvo za ekologijo in turizem v Savljah. To je hostel, ampak je tu še največ možnosti, da te ljudi nekam namestimo. Tu jim hišni red ne dela preglavic. Nastanitev je res zelo uboga, sobice so deljene kar z lesonitom. Ampak vsi si želijo nekega miru. Zato imajo večinoma enoposteljne sobe. [...] del denarne pomoč dal za nastanitev. V zadnjem času tudi napišejo pogodbo o nastanitvi in s to pogodbo lahko uveljavljajo pravico do subvencije. Neprofitna stanovanja se podeljujejo ob razpisih. Ti razpisi so bili ves čas vsako leto, zadnja leta pa ti razpisi niso več tako redni. Kriteriji za dodelitev neprofitnega stanovanja za samsko osebo so tako strogi, da ima oseba, ki ni invalid, ni bolna ... minimalne možnosti, da dobi to stanovanje. Obstaja še ena – interventna – oblika, to so pa tako imenovani nujni bivalni prostori (lastnik je MOL). Največ je povpraševanja po enotah za eno osebo. Decembra je bilo več kot 50 prosilcev na listi čakajočih za enoposteljno bivalno enoto. [...] možnosti nastanitve obsojenca, ki se je znašel v situaciji, da bi ga kazalo nastaniti, je v smislu dodelitve bivalne enote, nična. Čakalna doba je približno tri leta. Za vsaj tri leta se mora najti oblika, da se lahko tega človeka nastani. Bolje je, da ima na začetku vsaj eno luknjo, kot pa da išče dalje iz ceste. Stanovanj bi lahko bilo več.»

- *»[...] imamo nekaj prosilcev za obravnavo, ki prestajajo dolgoletne zaporne kazni na Dobu, tako da jih imamo v evidenci, ko bodo prišli ven. [...] oddajamo stanovanja prek javnih razpisov. Nanje se lahko prijavi kdor koli, tudi brezdomne osebe, ki izpolnjujejo dva vstopna pogoja: državljanstvo Republike Slovenije in stalno prebivališče v Ljubljani. Bivalne enote so prostori minimalnih standardov, tako po površini kot tudi po komfortu. Trenutno imamo na čakalni listi za takšne enote 21 prosilcev. Zanje čakajo več kot leto in pol oziroma kar dve leti. [...] bivalne enote namenjene prehodnemu bivanju, torej nekaj dni, mesecev, največ eno leto. [...] da oseba v tem času preseže svoje socialne stiske, si poišče službo, normalno zaživi. Če bi bilo tako, bi ljudje med temi enotami krožili oziroma se redno menjevali, čakalne dobe*

bi bile krajše. A smo opazili, da se pričakovana doba bivanja v bivalni enoti podaljša za nekatere za nekaj let, za druge pa je to trajna rešitev. [...] sobivanje prinaša ogromno težav, saj ljudje niso vajeni živeti v sobivanju, saj gre za različne higienske standarde. [...] ogromno konfliktov, tako na verbalni kot tudi fizični ravni. [...] te enote nujno potrebne. Opažamo izreden porast revščine, kar poskuša država prikriti. [...] opažamo porast prosilcev za neprofitna stanovanja. [...] se je prijavilo okoli 4.000 ljudi (na voljo pa je bilo le 450 stanovanj). Odstotek rešenih vlog se, žal, iz dneva v dan manjša, saj smo precej odvisni od proračuna. Ogromno projektov, ki so bili načrtovani za prihodnje leto, smo morali končati, ker ni denarja zanje. Eden od njih je bil načrtovanih 20 novih bivalnih enot [...]. V njih bi imeli ljudje minimalne stroške obratovanja. Običajno gre za dolgotrajne kazni. Na posebno pobudo CSD Vič smo mu takoj predali bivalno enoto, ampak je takoj prišlo do problemov. [...] ko je bil ponovno izpuščen, ga je na posebno prošnjo CSD Vič ta enota izjemoma počakala. Večina prosilcev je torej samskih oseb, vendar je zanje čakalna doba najdaljša, saj so enote, namenjene samskim, vse bolj zasedene. Trenutno imamo 170 bivalnih enot, potrebovali bi jih pa vsaj 2.000, takoj zdaj. Prezasedenost stanovanj se je povečala, in to kar trikratno.«

15. Vloga alkohola in prepovedanih drog

Večina strokovnih delavcev meni, da je povezanost med brezdomstvom/zaporno kaznijo in problematiko drog/alkohola velika. Nekaj jih je poudarilo, da je zasvojenost (tako z drogami kot alkoholom) posledica nekih okoliščin in beg pred realnostjo. Vendar da je predvsem zasvojenost s prepovedanimi drogami sprožilec kaznivih dejanj.

- *»Veliko. Meni osebno se zdi alkohol še veliko hujši od drugih drog, če že pogledamo, kolikšna škoda je povezana z uporabo alkohola in nasiljem v družini, nesrečami na cestah ... Problem je, ker so droge nelegalne in človeka takoj vpletejo v kazenski sistem, ki pa je zelo represiven. Pri trdih drogah res večina ljudi pade v kriminalni sistem. Potem se začne začarani krog – lokalna skupnost izve, ne dobiš stanovanja, si na socialni podpori in potem najti točko, kje začeti ... je lahko precej velik problem. Težko je poiskati službo, če nimaš kje bivati, se ne moreš urediti za razgovor ...«*

- *»Droge so rezultat nekih situacij. Zasvojenost je posledica, nikoli vzrok. Več tistih, ki so šli v zapor s problematiko drog, je potrebo po drogi zmanjšalo, v primerjavi s tistimi, ki so z drogo v zaporu začeli.«*

16. Vrsta pomoči osebam, odvisnih od prepovedanih drog in/ali alkohola

Strokovni delavci na različne načine pomagajo uporabnikom pri zdravljenju odvisnosti, predvsem s pogovori, spodbujanjem, psihosocialno pomočjo, spremljanjem, vlogo nadomestnega svojca, posredovanjem informacij o programih, delom na osebni/čustveni rasti posameznika in sodelovanjem z ustreznimi službami/programi. Nekateri poudarijo, da je vendarle veliko odvisno od volje vsakega posameznega uporabnika. V zaporih nudijo predvsem medicinsko pomoč pri zdravljenju in eden od strokovnih delavcev je povedal, da je sistemsko na tem področju še ogromno strokovnega manevrskega prostora.

- *»[...] jih spremljamo, če se odločijo za zdravljenje, jim nudimo spremljanje tako dolgo, da dosežejo stanje detoksikacije [...]. Prevzamemo vlogo nadomestnega svojca. Pomagamo jim urejati nastanitev, bivanje, kar zadeva DSP. [...] sodelujemo s programi, kot so Projekt Človek, društvo Up, s centrom za detoksikacijo, s komunami v tujini ...«*
- *»Moja vizija je bila abstinenca pri vsakem, ampak ne za vsako ceno. Če nekdo ni sposoben korakov ven iz droge, mu moramo omogočiti človeku vredno preživetje.«*
- *»Pri nas so v redni obravnavi. Vključeni so v program, in če redno sodelujejo, so deležni ugodnosti. Sicer pa se mi povezujemo z Inštitutom Vir – tja hodijo ob izhodih, skupino pa lahko obiskujejo tudi znotraj zapora. [...] če so sami pripravljeni kaj narediti za to.«*
- *»Osebo najprej spodbujamo k odločitvi za zdravljenje. Ko se odloči, pošljemo prošnjo v program Vrtnica (vrsta programa je odvisna od vsakega posameznika), ga spremljamo na uvodni sestanek. Tudi ko je notri, mu ves čas stojimo ob strani, nudimo mu psihosocialno podporo, pomoč, iščemo rešitve ob vrnitvi. Ves čas pa delamo tudi na čustveni ravni, na rasti same osebe.«*

17. Ocena ravni zdravja brezdomnih oseb, (nekdanjih) zapornikov in možnosti nudenja pomoči pri zdravljenju

Zdravstveno stanje brezdomcev (nekdanjih) zapornikov je zelo slabo, tako psihično kot tudi fizično, od težav z jetri, ledvicami in pljuči pa vse do hepatitisov, virusa HIV, ozeblin ... Strokovni delavci jim pri tem pomagajo po najboljših močeh, vsak na svoj način, večinoma pa tako, da jim pomagajo pri urejanju zdravstvenega zavarovanja, jih usmerjajo v ambulate, pokličejo zdravnika ali nudijo spremljanje k njemu. V zaporih imajo zavodsko ambulanto in vsak obsojeni ima urejeno zdravstveno zavarovanje.

- *»Teh podatkov nimam. Dokler so v zaporu, imajo urejeno zdravstveno zavarovanje.«*
- *»Zdravstveno stanje je zelo slabo. Dlje časa kot so na cesti, slabše je. Hitro izgubijo zobe, posledično imajo težave z želodcem, če je zraven alkohol, so takoj težave z jetri. Če je droga intravenozno, so težave z žilami [...] zelo malo vključenih v mrežo zdravstvenega zavarovanja. Tisti, ki pa imajo zdravstveno zavarovanje, potrebujejo zelo veliko podpore, da to izkoristijo. Če gre oseba k zdravniku, je zelo fino, da ima spremljevalca, kar nudimo po svojih zmožnostih.«*
- *»Večkrat sem odobril kakšno izredno denarno pomoč za kritje kakšnega izdatka za izboljšanje zdravja. Če si zdrav, boš bolje delal ... S tem se jim poveča možnost preživetja.«*

18. Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih (nekdanjih) zapornikov in ocena vpliva stopnje izobrazbe na življenjsko situacijo

Strokovni delavci menijo, da ima večina uporabnikov dokončano srednjo poklicno šolo, osnovno šolo ali manj. Nekateri menijo, da izobrazba nima vpliva na brezdomstvo in življenjsko situacijo brezdomca, ampak da gre za skupek situacij, še posebej če je vpletena tudi droga, drugi pa menijo, da je vpliv neizobraženosti velik in zmanjša možnost zaposlitve.

- *»Teh podatkov nimamo. Po občutku lahko rečem, da jih ima večina kakšno srednjo šolo ali pa nedokončano srednjo šolo. Problem je, da delodajalci iščejo delavce, ki so mladi in imajo delovne izkušnje.«*
- *»Večina jih ima poklicno 3-letno šolo ali nedokončano poklicno srednjo šolo. Sama izobrazba nima tolikšnega vpliva na nastalo situacijo, saj gre za skupek dejavnikov. Z več šole ima boljšo socialno mrežo, boljši pregled nad situacijo, je spretnejši, prej najde informacije. Višja izobrazba pomeni večje kompetence, večjo izbiro, če pa je to povezano z drogo, izobrazba ne pomeni nič več, vse se izniči.«*

- *»K nam prihajajo večinoma brez šol. Se pa mnogi izobražujejo v zaporu. Šolanje je izenačeno z delom. Vendar jih večina dela oboje [...]. Stopnja izobrazbe mogoče malo vpliva na njihovo situacijo. Vendar je isto kot pri vseh drugih [...] gre za neko finančno, mentalno prikrajšanost, ki lahko vpliva tako na življenje osebe zunaj zapora prav tako kot na zapornika.«*
- *»Mnogi med njimi nimajo končane osnovne šole, zelo veliko je delavcev brez poklica [...]. Izobrazba je torej nizka, ni pa merilo za brezdomca.«*

19. Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih (nekdanjih) zapornikov

Večina strokovnih delavcev meni, da so kazni dolge od nekaj mesecev pa vse do več let, še posebej če se več krajših kazni sešteje, in da je veliko povratništva. Ogromno pa je takih, ki niti nimajo podatkov, kako dolge so kazni zapornikov, saj je to za njihovo delo nepomemben podatek.

20. Odnos zapornikov do brezdomnih zapornikov (odgovarjajo strokovni delavci v zavodu prestajanja kazni zapora)

Strokovna delavca iz dveh različnih zaporov delita različne izkušnje. V Ljubljani preostali zaporniki brezdomne zapornike zavračajo, se jim izogibajo zaradi slabih higienskih navad in pomanjkanja denarja, v Celju pa sicer med sabo vedo, kdo je tisti, ki je brezdomen, a med njimi kljub temu vladajo kolegialnost, povezanost, medsebojna pomoč (tudi zunaj zapora po prestani kazni zapora).

21. Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale

Velika večina strokovnih delavcev se strinja, da sistem postpenale trenutno ni učinkovit, da manjkajo predvsem specialni programi, saj ni sistema za mehek prehod iz zapora na prostost. Tisti, ki pa menijo, da je sistem učinkovit, poudarijo tudi, da je delo v veliki meri odvisno od same aktivnosti, angažiranosti socialnih delavcev. Omenjeno je, da je kazenski zavod nenaravno okolje in da bi bilo treba razmišljati o alternativnih oblikah kaznovanja; da je rešitev v spremembi družbe.

Glede premikov in izboljšav so si strokovni delavci precej neenotni. Polovica jih meni, da se premiki dogajajo in da jih delajo nevladne organizacije in društva, druga polovica meni, da premikov trenutno ni.

- *»Da si CSD vzame le tri mesece pred iztekom kazni čas za kaznjenca, se mi zdi premalo. [...] ni dovolj možnosti nastanitev. [...] premalo programov, ki bi bili specialno vezani na ljudi, ki prihajajo iz zapora (ali komune). Izboljšava je že to, kar počnejo Kralji ulice s stanovanjskimi bivalnimi enotami ali pa s socialnim podjetništvom [...] kjer poteka projekt zaposlovanja rizičnih skupin.«*
- *»[...] zaporih in sem na lastne oči videla ta sistem, kako se dela, in se mi zdi, da smo edina ali ena redkih organizacij, ki ponuja neko alternativo. Razen CSD-jev te pomoči ni. Pa še znotraj tega je odvisno, koga dobiš, odvisno je od kulture CSD-ja, angažiranosti strokovnega delavca, njegove razgledanosti, izkušenj, volje in želje, da nekaj naredi. [...] programov pa ni, ker se ljudi po prestani kazni ocenjuje kot vse druge državljane in se nanje ne gleda kot na ljudi s primanjkljajem. Nevladne organizacije bodo na tem področju naredile največ.«*
- *»[...] ni sistema, ki bi omogočil mehkejši prehod iz zapora na prostost. [...] ne vidim izboljšav, prej cepetanje na mestu.«*
- *»Stvari se sicer izboljšujejo, vendar zapor je zapor, ne glede na besedo resocializacija. Menim, da moraš imeti dovolj energije, da to preživiš, vemo pa, da je večina, ki je zaprta, nima. Ne glede na humanost v ravnanju z obsojenci je kazenski zavod še vedno nenaravno okolje za človeka, ker ga preveč omejuje na področjih, ki so pomembna za razvoj in ohranitev človekove osebnosti, dostojanstva ter telesnega in duševnega zdravja. [...] v tem času morali na sodiščih bolj posluževati drugih oblik [...] opravljanje dela v splošno korist, pogojna obsodba z varstvenim nadzorom ...«*

22. Pozornost države, namenjena problematiki brezdomstva med zaporniki

Strokovni delavci se večinoma strinjajo, da država problematiki brezdomstva med zaporniki nudi premalo pozornosti in denarja, saj so zaporniki diskriminirani, mnogo institucij zataji, premalo je zaposlenih, premalo denarja za programe, predvsem pa si država zatiska oči pred to problematiko.

Dva strokovna delavca menita, da država na tem področju nudi dovolj, predvsem pa sta na tem mestu izpostavila in pohvalila MOL.

- *»Nisem zasledila, da bi se kdaj država opredelila, da bi za brezdomce, ki so zaporniki, namenila nekaj denarja neki organizaciji, ki bi se ukvarjala izključno s to problematiko in s tem denarjem tudi razpolagala.«*

- *»Z neko posebno oskrbo se s to problematiko [...] ukvarja v Ljubljani zelo malo ljudi. Vsaj kar zadeva vladne institucije. Prihodnosti v tej smeri ne vidim, vsaj dokler ne bo na tem področju izkazana neka politična volja. Država si zatiska oči pred realnostjo. Neke globalne strategije, kaj narediti na tem področju, pa država za zdaj [...] nima.«*
- *»Malo. Se pa precej izboljšuje. Stigma, Kralji ulice se financiramo z razpisov. Iz leta v leto je podpore več, še vedno pa ne zadosti. Na Zavodu RS za zaposlovanje je vedno več projektov javnih del in usposabljanj. MOL je treba pohvaliti, saj so naredili velik preskok.«*

23. Predlogi

Predloge strokovnih delavcev sem strnila v tabelo in jih razdelila na predloge glede izvajanja storitev in predloge glede delovanja organizacij.

Tabela 4: Predlogi strokovnih delavcev glede izvajanja storitev in delovanja organizacij

IZVAJANJE STORITEV	DELOVANJE ORGANIZACIJ
več bivalnih enot, stanovanjskih skupnosti, resettlement programov, neprofitnih stanovanj, zavetišč, majhnih objektov (kontejnerjev)	projekti, financirani s strani države (ne občin)
bolj razvito socialno podjetništvo	sodelovanje med organizacijami, vključenih več profilov strokovnjakov
Prostovoljci	nediskriminatoren odnos javnosti in strokovnih delavcev do brezdomnih in obsojenih
ustvarjanje delovnih mest za težje zaposljivo populacijo	(finančna) podpora s strani države in občin, okrepitev nevladnih organizacij
specialni programi za ranljive skupine	preventivno delo
socialni servisi	celovitost
	posluh za osebe v stiski
	delo na strpnosti javnosti

5. RAZPRAVA

Mislim, da sem z raziskavo dobila dokaj realno sliko o sistemu postpenale pri nas, o delu z brezdomnimi (nekdanjimi) zaporniki, koliko se strokovni delavci sploh zavedajo problematike brezdomstva med zaporniki in kakšno pomoč lahko tem osebam ponudijo. Na drugi strani pa sem z intervjuji uporabnikov, torej (nekdaj) brezdomnih oseb, ki imajo izkušnjo zaporne kazni, dobila vpogled, katere organizacije in kako jim najbolj pomagajo, izvedela sem, kaj te osebe dejansko potrebujejo/želijo in kaj od tega jim je omogočeno.

Informacije sem pridobivala v obeh skupinah, tako od strokovnih delavcev kot tudi od uporabnikov, zato bom tudi v obliki nekakšne primerjave med odgovori obeh skupin poskušala pisati v razpravi.

- **Kakšne so oblike pomoči strokovnih delavcev pri delu z brezdomnimi osebami med prestajanjem kazni zapora in po prestani kazni in kakšne so potrebe brezdomnih oseb z izkušnjo zaporne kazni?**

Na področju osebne pomoči

Ugotovila sem, da so uporabniki zelo nezadovoljni z delom vladnih organizacij, omenili so celo, da v zavodu za prestajanje kazni zapora niso dobili nobene pomoči, največ pomoči in podpore pa jim nudijo predvsem nevladne organizacije. Podobno sliko sem si ustvarila iz pripovedovanja strokovnih delavcev, kjer je jasen razkorak v možnostih, ki jih nudijo nevladne organizacije, in možnostih, ki jih nudijo vladne. Posebno v zavodih za prestajanje kazni zapora je očitno, da ne nudijo neke konkretne pomoči oziroma se pri svojem delu opirajo predvsem na CSD, ta pa nato na nevladne organizacije. Večina uporabnikov je pomoč dobila šele po prihodu iz zavoda za prestajanje kazni zapora, kar se ne sklada s pripovedovanji strokovnih delavcev, ki so dejali, da so v stiku z uporabnikom ves čas prestajanja zaporne kazni, intenziteta pomoči pa je večja zadnje tri mesece pred odpustom iz zavoda. Marsikdo (tako strokovni delavci kot tudi uporabniki) mi je povedal, da je predvsem delo na CSD odvisno od angažiranosti posameznega socialnega delavca, kar se mi zdi popolnoma nedopustno, saj to posledično pomeni, da nima vsak uporabnik enakih možnosti. Tako sem razočarana ugotovila, da je socialno delo, ki naj bi bilo delo z ljudmi in za ljudi, mnogokrat vse prej kot to. Uporabniki so dejali, da bi potrebovali največ pomoči pri iskanju in urejanju nastanitve, pri čemer jim največ konkretno lahko pomagajo predvsem nevladne

organizacije, sicer pa je, žal, pomoč strokovnih delavcev (predvsem vladnih organizacij) predvsem odvisna od njihove iznajdljivosti, angažiranosti in volje pomagati. Bi pa na tem mestu omenila zame zelo pomembno in omembe vredno dejanje predvsem nevladnih organizacij – spremljanje: spremljanje oseb k različnim državnim službam, javnim službam, k zdravniku, kamor koli, kjer se ne čutijo gotove, pogumne ali samostojne, da bi si lahko sami uredili dokumente, bivališče, delo ali zdravje.

V Priročniku za ustvarjalce politik na področju brezdomstva (Končanje brezdomstva, FEANTSA, Bruselj), pa je glede dela strokovnih delavcev napisano naslednje: »Svetovanje glede nastanitve in brezdomstva med bivanjem v instituciji oziroma pred odpustitvijo lahko prepreči brezdomstvo.« Kot primer dobre prakse je navedena Nizozemska, kjer so naloge socialnega delavca v zvezi s preprečevanjem brezdomstva ob izpustu iz zapor/pripora trižiranje, krizna intervencija, materialna podpora in psihosocialna pomoč na štirih glavnih področjih: osebni dokumenti, prihodek, nastanitev in oskrba. Da osebi zagotovi gladek prehod po odpustu, socialni delavec sodeluje z občino, v kateri bo kasneje oseba bivala. Dalje priročnik navaja pomembnost 'ocene potreb': »Ocena posameznikovega položaja ob sprejemu v institucijo lahko pomaga pri razreševanju problemov, povezanih s pridobitvijo ali obdržanjem stanovanja, s pridobitvijo socialne pomoči. Od aprila 2005 morajo vsi lokalni zapori v Angliji opraviti oceno nastanitvenih potreb za vsakega novega zapornika, vključno s tistimi, ki prestajajo kratke kazni. Ta ocena naj bi identificirala vse, ki potrebujejo pomoč pri prekinitvi, vzdrževanju ali spremembi najemnega razmerja in s tem povezane socialne podpore, ter tiste, ki potrebujejo pomoč pri iskanju nastanitve po odpustu.« Pri tem navedku se mi zdi predvsem zanimivo, koliko odgovornosti imajo strokovni delavci v zavodih za prestajanje kazni zapor v drugih evropskih državah, medtem ko se pri nas delo in odgovornost večinoma prelaga na nevladne organizacije ali pa sodelujejo s CSD-ji, čeprav so ravno strokovni delavci v zaporih tisti, ki spremljajo obsojene osebe ves čas prestajanja zaporne kazni in bi lahko osebni stik veliko bolje izkoristili – da bi zaprte osebe bolje spoznali in vedeli, kaj potrebujejo ter kje in kako bi jim lahko pomagali –, kot se očitno te prednosti zavedajo v tujini.

Na področju socialne mreže

Oris socialne mreže uporabnikov se sklada z izkušnjami, ki jih imajo strokovni delavci. Ti se torej zavedajo, da je socialna mreža vsakega posameznika ob nastopu zaporne kazni porušena.

Uporabniki so omenili, da večinoma niso bili deležni pomoči pri krepitvi socialne mreže, strokovni delavci pa v svoj zagovor povedo, da svojce kontaktirajo na željo uporabnika ali če se jim zdi to koristno za uporabnika, sicer pa da tisti uporabniki, ki imajo kakršno koli socialno mrežo, ne potrebujejo tolikšne strokovne pomoči. V zavodih za prestajanje kazni zavora in na CSD poskušajo socialno mrežo krepiti s prostovoljci, na društvih pa se z uporabniki o tem pogovarjajo ali nudijo možnost skupnega srečanja s svojci.

Na tem mestu nikakor ne morem mimo Zavirškove (v Zafran 2000), ki ugotavlja, da je fokus socialnega dela v penalnih institucijah vzpostavljanje, vzdrževanje in krepitev podpornih socialnih mrež vsakega uporabnika, da delo z mrežami zahteva stik z drugimi ljudmi, izmenjavo izkušenj in sodelovanje, ali pa mimo Lussija (v Čačinovič Vogrinčič 2003), ki pravi, da mora po socialno-ekološkem načelu socialni delavec aktivirati, krepiti, podpirati in funkcionalizirati primarno obstoječe socialne mreže ali pa jih vzpostaviti, če je v njihovem življenjskem kontekstu to mogoče. Vsaj po izkušnjah uporabnikov, ki sem jih intervjuvala, bi lahko rekla, da je v teoriji zelo jasno navedeno, kako naj bi se delalo z uporabnikovimi socialnimi mrežami, v praksi pa se, žal, tega ne uresničuje v tolikšni meri. Ne bi pa mogla tega trditi za nekaj drugih evropskih držav, Priročnik za ustvarjalce politik na področju brezdomstva (Končanje brezdomstva. FEANTSA, Bruselj) namreč navaja primer dobre prakse skrbi za socialno mrežo na Švedskem. Tam zavori in službe za pogojni odpust vodijo tako imenovane 'hiše na pol poti', namenjene osebam, ki zapuščajo zavor. Nudijo posebno podporo in nadzor ob odpustitvi. Med bivanjem se morajo stanovalci posvetiti delu ali kakšni drugi aktivnosti ter urejanju svojega življenja in socialnih mrež zunaj zavora.

Na področju koriščenja zdravstvenih storitev

Ugotovila sem, da je zdravstveno stanje uporabnikov zelo slabo, česar se zavedajo tudi strokovni delavci, vendar se na tem področju dela zelo malo. Le en intervjuvani uporabnik je imel možnost zdravljenja hepatitisa C pred, med in po zavorni kazni s pomočjo nevladne organizacije. Dvema intervjuvancema so zdravljenje hepatitisa C v zavodu za prestajanje kazni zavora celo odklonili oziroma prikrivali okužbo. Kot pravijo strokovni delavci, se na tem področju trudijo po svojih najboljših močeh, a tistega, kar bi uporabniki potrebovali, jim ne morejo dati; potrebovali bi namreč možnost zdravljenja hepatitisa C v času prestajanja zavorne kazni, varno delovno mesto, kjer ne bi bili izkoriščana delovna sila, ampak bi imeli možnost in čas skrbeti za svoje zdravje, predvsem pa bi potrebovali dostojno, človeka vredno

življenje, da jim boj za življenje ne bi vzel vse energije. Prav o tem piše tudi Krek (2010), ki poudarja, da so z zdravstvenega vidika brezdomne osebe zelo ogrožena skupina prebivalstva, ker postavljajo svoje zdravstvene težave na zadnje mesto, saj morajo pred tem reševati eksistenčne probleme (prenočišče, hrana). Krek meni, da trenutni pristop zdravstva do brezdomnih oseb potrebuje korenito prenovu, znotraj katere je treba pomisliti na večjo povezavo med zdravstvenim in socialnim sektorjem, ki bi morala skupaj načrtovati in izvajati posamezne aktivnosti. Povezati bi bilo torej treba lokalne zdravstvene ustanove, zasebnike v zdravstvu, centre za socialno delo in nevladne organizacije. Sama se s to idejo popolnoma strinjam, saj bi se po vzpostavitvi sodelovanja med tema sektorjema povečale možnosti zdravljenja za brezdomne osebe med prestajanjem zaporne kazni in po prestani kazni, lažje bi bilo voditi evidenco zdravstvenega stanja vsakega posameznika in mu posledično tudi lažje pomagati, ga usmerjati, za nameček pa bi predvsem strokovni delavci v socialnem sektorju takšnim uporabnikom lahko nudili konkretnjšo pomoč in informacije.

Na področju zaposlitve in izobrazbe

V zavodih za prestajanje kazni zavora vsak dobi možnost zaposlitve ali delovne terapije, delo predlagajo strokovni delavci v zavodu ali se zanj odloči posameznik sam. V zameno za delo dobijo nagrado, simbolično plačilo, pri katerem je, tako po pripovedih uporabnikov kot tudi strokovnih delavcev, zelo težko kaj privarčevati. Dobila pa sem občutek, da bi osebe med prestajanjem zaporne kazni potrebovale nekoliko več spodbude pri izobraževanju in da kazen za neprimerno vedenje nikakor ne bi smela biti odvzem možnosti za šolanje oziroma opravljanje izpita. Morali bi jih dodatno motivirati, jim ponuditi čim več možnosti izobraževanja, ugoditi njihovim željam v zvezi z izobraževanjem, saj se vendar vsi zavedamo, kako pomembna je v današnjem času izobrazba in kako pomemben je občutek uspeha za osebo, ki v življenju doživlja neuspeh za neuspehom. Po pripovedovanju uporabnikov so očitno programi premalo težavnostno prilagojeni in nasploh je izbor programov precej ozek in gre v tem smislu, po mojem mnenju, za podcenjevanje zaprtih oseb. Sicer so uporabniki povedali, da so imeli možnost izobraževanja, s čimer je izpolnjen 102. člen ZIKS, da morajo zavodi skrbeti za izobraževanje in poklicno usposabljanje obsojencev, a žal nič več kot to.

Večina brezdomnih oseb z izkušnjo zaporne kazni ima dokončano srednjo poklicno šolo ali manj, torej le osnovno šolo. Se pa ne strinjajo vsi strokovni delavci s trditvijo, da slabša izobrazba vpliva na njihovo življenjsko situacijo, pri čemer so uporabniki morda bolj kritični

in se zavedajo, da bi z boljšo izobrazbo lahko imeli tudi boljše življenje, a imajo žal nekateri preveč dela z golim preživetjem, da bi lahko mislili še na šolanje. Na srečo nekaj uporabnikov z zaposlitvijo ni nikoli imelo težav in ne čutijo potrebe po dodatni izobrazbi.

Slabša izobrazbena struktura je zagotovo eden izmed razlogov, da brezdomne osebe po prestani kazni zapora nimajo večje želje po zaposlitvi, njihovi odgovori so bili sicer različni, vendar bi lahko v povprečju rekla, da je njihova želja po zaposlitvi srednje velika. Razlog za nekoliko manjšo zainteresiranost so med drugim tudi slabše možnosti zaposlitve, saj so brezdomne osebe, ki so prestale kazen zapora, dvojno diskriminirane: zaradi brezdomnosti in prestane zaporne kazni. To jih seveda močno zaznamuje in jim zelo otežuje preboj na trg dela. Eden od razlogov je tudi slabo zdravstveno stanje, zato ne morejo opravljati vsakega dela, le lažja fizična dela. Lažje dobijo delo le na črnem trgu, kjer pa hitro pride do izkoriščanja in nerednih ali izostalih plačil, kar za osebo, ki je že tako ali tako brez denarja, pomeni dodatno demotivacijo. Podobno ugotavlja tudi Brinc (1993): »V praksi le malo obsojencev najde po odpustu iz zavoda delo, ki je povezano z njihovim delom v zavodu. Poleg tega želijo mnogi obsojenci čim prej zamenjati zaposlitev, ki jim jo je našel zapor, ker ne želijo, da okolica ve za njihovo preteklost. Mnogi odpuščeni obsojenci 'iščejo' delo brez prave želje po delu, če delo dobijo, ga hitro tudi zapustijo, ne ker ne bi hoteli delati ali znali delati, temveč ker ne znajo vzpostavljati medčloveških odnosov pri delu.«

Zanimiva se mi je zdela ugotovitev, da čeprav brezdomne osebe po prestani zaporni kazni težko dobijo zaposlitev, ne želijo pomoči strokovnih delavcev in si delo v večini iščejo same. Možna je razlaga, da se uporabnikom zdi, da strokovni delavci samo 'pametujejo', ne ponudijo pa jim neke konkretne usmeritve, kot bi si jo želeli in kar bi potrebovali. Le eden od intervjuvanih je v eni od nevladnih organizacij dobil delo v zameno za hrano in stanovanje, torej, po mojem mnenju, pomoč v najbolj možni konkretni obliki. Strokovni delavci pa povedo, da pomagajo uporabnikom, če ti to želijo, vendar, glede na povedano, verjetno ne dovolj konkretno. Najkonkretnjša pomoč je, po mojem mnenju, pomoč dveh nevladnih organizacij, ki nudita možnost zaposlitve v okviru javnih del ali njihovih programov. Vendar so ta mesta hitro zasedena. Nekateri strokovni delavci pa ponudijo uporabnikom možnost dela v dveh slovenskih tovarnah, ki zaposlujeta tudi težje zaposljivi kader. Pomembno se mi zdi omeniti tudi, da se strokovni delavci v zavodih za prestajanje kazni zapora z zaposlitvijo njihovih obsojenih oseb po izpustu iz zavoda ne ukvarjajo.

Strokovni delavci sicer menijo, da so zaposlitvene možnosti dandanes že tako majhne, za brezdomne osebe po prestani kazni zavora pa tako rekoč nične. Prav nasprotno so uporabniki različnih mnenj – nekateri niso nikoli imeli težav z iskanjem dela, drugi dela zares niso še nikoli iskali, zato tudi ne vedo, kakšno je stanje na trgu dela, spet tretji pa povedo, da je delo zelo težko dobiti. Kljub vsemu uporabniki pošiljajo prošnje za delo in hodijo na razgovore, torej se trudijo.

Problematike prenapolnjenosti trga delovne sile se zaveda tudi država, saj v Letnem poročilu Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij 2010 piše, da se od 73 obsojenih oseb nihče ni uspel prek zavoda za zaposlovanje zaposliti v obdobju šestih mesecev pred odpustom iz zavora. Več težav pri zagotavljanju zaposlitve je bilo pri tistih obsojenih osebah, ki že pred nastopom kazni niso imeli urejene zaposlitve. Poleg tega osebe, ki niso prijavljene na Zavodu RS za zaposlovanje, tudi niso upravičene do pomoči iz programov aktivne politike zaposlovanja. Tako lahko vidimo, da gre v tem primeru za generalno težavo in nemoč strokovnih delavcev v socialnem sektorju. Je pa Program pobude skupnosti EQUAL 2004–2006 za RS ponudil alternativo, in sicer idejo o posebnem dopolnilnem programu v podporo uspešne vnovične vključitve, ki bi lahko osebam v postpenalni obravnavi pomagal v procesu ponovne vključitve v njihovo skupnost, saj v Sloveniji ni organiziranih podpornih mrež za nekdanje zaprte osebe, ki bi jim pomagale v procesu ponovne vključitve v družbo.

Omenila bi še, da sama v tem trenutku vem za marsikaterega podjetnika, ki ne gleda na zgodovino svojih zaposlenih, ampak je zanj pomembno izključno kakovostno opravljeno delo, in tudi med recesijo obstajajo možnosti zaposlitve. S tem bi želela le poudariti, da ni vse tako črno-belo, da možnosti, čeprav manjše, vendarle so, ampak je vanje treba vložiti nekoliko več energije. Zavedam se, da delo strokovnih delavcev v socialnem sektorju ni klicanje podjetij in iskanje prostih delovnih mest, vendar če je lahko to v pomoč uporabniku in če mu, konec koncev, lahko ponudijo vsaj delo, je namen dosežen in je točno to tudi delo vsakega socialnega/strokovnega delavca.

Na področju iskanja domovanja

Tisti uporabniki, ki nimajo doma, si ga želijo in se zanj tudi trudijo, vlagajo prošnje, se o tem pogovarjajo s strokovnimi delavci in se na svoj dom psihično pripravljajo. Nekaj uporabnikov pa dom, čeprav začasen, trenutno ima in so z njim tudi zadovoljni.

Opazila sem protislovje pri intervjuvanih uporabnikih glede želje po pomoči. Namreč vsi razen enega so dejali, da pomoči pri iskanju domovanja ne potrebujejo, a so vsako pomoč, ki so jo dobili, v bistvu sprejeli.

Osebam so pri iskanju in omogočanju domovanja največ pomagale nevladne organizacije, in to v konkretni obliki, z dodeljeno sobo ali možnostjo bivanja v skupnosti, od vladnih organizacij je bil posebej izpostavljen CSD Celje s posredovanjem informacij, pošiljanjem vpisnih listov, opominjanjem na razpise, pošiljanjem obrazcev, pomočjo pri njihovem izpolnjevanju in možnostjo subvencionirane najemnine v času brezposelnosti uporabnika. Podobno sliko sem dobila tudi po poročanju strokovnih delavcev, ki pomagajo po svojih najboljših močeh, za svoje uporabnike iščejo 'luknje', možnosti, alternative. Glede na to, da so uporabniki sami izpostavili in pohvalili nevladne organizacije, bi na tem mestu povedala, da sem sama med intervjuji začutila največ angažiranosti in uspešnosti tudi na dveh vladnih organizacijah, in sicer na CSD Vič in CSD Celje. Socialna delavka v Celju mi je tudi dejala, da v Celju nihče ne gre iz zapora, ne da bi zanj bilo zagotovljeno vsaj začasno bivališče.

Ravno to je tudi eden izmed ciljev Priročnika za ustvarjalce politik na področju brezdomstva (Končanje brezdomstva. FEANTSA, Bruselj), ki pravi: »Nihče, ki biva v instituciji – naj bo to bolnišnica, socialni zavod, vzgojni zavod ali zapor – ne bi smel biti odpuščen brez potrebne podpore in ustreznih možnosti za nastanitev. Ti posamezniki so pogosto ranljivi in bi morali dobiti pomoč ter bi se tako izognili brezdomstvu.« Dalje priročnik navaja: »Veliko ljudi, ki zapusti institucije, se sooči z brezdomstvom. Raziskava na Norveškem leta 2004 je na primer pokazala, da tretjina zapornikov ni imela doma, kamor bi po izpustu lahko šla. Raziskava v Glasgowu leta 1999 je pokazala, da je bilo 44 odstotkov brezdomcev, ki živijo v hostlih ali spijo na prostem, vsaj enkrat v zaporu.« In: »Za nekdanje zapornike je stabilna nastanitev bistveni del rehabilitacije in je ključnega pomena za preprečevanje povratništva.«

Strokovni delavci glede dostopnosti stanovanj menijo, da so stanovanja v Ljubljani predraga, da je premalo neprofitnih stanovanj in bivalnih enot. Uporabniki, ki so že imeli izkušnjo z iskanjem stanovanja, so istega mnenja, nekaj pa je tudi takšnih, ki si bivališča še niso iskali, zato ne vedo, kakšna je trenutna dostopnost stanovanj. Uporabnik iz Celja meni, da poceni stanovanja v Celju ni težko najeti.

Opazna je torej velika razlika pri možnostih in razpoložljivostih (neprofitnih) stanovanj, sob, bivalnih enot v Ljubljani in Celju, saj je Ljubljana očitno prenasočena.

Zanimivo je, kakšne podatke sem z intervjuji dobila jaz in kakšne navaja Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij 2010. In sicer naj bi med odpuščenimi obsojenimi osebami med prestajanjem zaporne kazni nastanitev izgubilo 41 oseb, brez urejene nastanitve pa naj bi bila izpuščena le ena obsojena oseba, ki ni bila pripravljena aktivno sodelovati pri iskanju rešitve. Pomoč pri urejanju nastanitve je sicer v letu 2010 potrebovalo 55 obsojenih oseb. V nadaljevanju je v letnem poročilu zapisano, da stanovanjska politika za zaprte osebe še vedno nima izdelane vizije in da obsojene osebe s svojim socialnim statusom še vedno nimajo dovolj velikih možnosti lastnega razreševanja nastanitvenega problema. Oteženo je predvsem urejanje nastanitve za obsojene osebe, ki nimajo prijavljenega stalnega prebivališča.

Jasno je torej, da se vendarle zavedajo problema brezdomstva po prestani zaporni kazni, vendar žal še nimajo izoblikovane alternative, kako bi lahko to rešili, osebno pa menim, da se spet zatakne pri denarju oziroma nezavedanju lokalnih oblasti in države o resnosti problema. Alternative (Priročnik za ustvarjalce politik na področju brezdomstva) pa so oblikovali na Škotskem in v Franciji, kjer so uvedli zakonodajo o pravici nastanitve. Ta zakon poskuša zagotoviti pravico do nastanitve vsem osebam, ki stalno bivajo v Franciji. Dopušča tudi, da imajo ljudje v zasilni namestitvi pravico, da tam ostanejo, dokler jim ne ponudijo stalne nastanitve. Tako zavetišča zjutraj uporabnikov ne morejo postaviti na cesto, ne da bi jim zagotovila prenočišče za naslednjo noč. Na Škotskem pa ima lokalna oblast zakonsko dolžnost, da brezdomcem zagotovi namestitve. Da so pristopi, ki se lotevajo spanja na prostem, uspešni, so pomembna zadostna sredstva. Na Irskem so leta 2009 za zagotavljanje storitev za brezdomce porabili okoli 90 milijonov evrov.

Na področju zdravljenja od odvisnosti

Presenečena sem bila nad dejstvom, da so imeli vsi vprašani, razen enega, težave s psihoaktivnimi substancami. Pri tem lahko navedem nekoliko zastrašujoče podatke iz raziskave Razpotnikove in Dekleve (2009), in sicer da je bilo v slovenskem vzorcu brezdomnih oseb (116 oseb) s povečanim tveganjem, da gre za okvaro zdravja zaradi pitja, 60,8 % moških in 36,7 % žensk. Droge si je redno, dnevno ali skoraj vsak dan, vbrizgavalo 14,9 % anketiranih, občasno pa 16,5 %. Predoziranje z drogo je navedlo 16,1 % brezdomcev. Najpogostejši razlog je bila zastrupitev s heroinom. Hkrati je iz raziskave o tveganih vedenjih

zaprtih oseb v slovenskih zaporih Boruta Baha razvidno, da uporaba psihoaktivnih substanc v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana ni zanemarljiva.

Prav tako me je šokirala doba odvisnosti od trdih drog, saj se ta giba od deset do dvajset let. Presenečena sem bila nad dejstvom, da so uporabniki trdih drog v času zaporne kazni začeli abstinirati ali so prešli na metadonsko zdravljenje, vendar so mi to obrazložili z dejstvom, da je v zaporu droga zelo nekakovostna in zelo draga. Sama pri sebi nadaljujem, da je verjetno lažje ostati 'čist', ko imaš toplo posteljo, redne obroke, službo in neko ustaljeno življenje ...

Zanimivo se mi je zdelo, da so mi vsi uporabniki najprej začeli naštevati negativne posledice odvisnosti na način, kot sem ga verjetno sama pričakovala in kot sem si zamislila, ko sem sestavljala vprašalnik, vendar me je zadnji intervjuvanec presenetil in mi razložil, da je odvisnost sama bolj posledica kot pa vzrok. Prav tako so bila na enak način deljena mnenja strokovnih delavcev: nekateri so menili, da odvisnost negativno vpliva na življenje uporabnika, drugi pa so dejali, da je ta beg pred kruto realnostjo. S to mislijo se danes strinjam tudi sama in se zavedam, da je bilo vprašanje zastavljeno kot nekakšno sugeriranje, kjer sem si želela in predstavljala točno določene odgovore, ampak sem vesela, da so določeni posamezniki prestopili okvire in povedali, kaj si dejansko mislijo in kakšna je dejanska situacija.

Omeniti moram tudi, da sem dobila občutek, da je želja po abstinenci bolj interes strokovnih delavcev kot pa uporabnikov samih, saj je z ljudmi pod vplivom psihoaktivnih substanc veliko težje delati. Ideja strokovnih delavcev je abstinenca uporabnikov, nihče pa se ne vpraša, kakšna je ideja uporabnika. Opazila sem, da so se nekateri strokovni delavci namesto uporabnikov sami odločili za zdravljenje ali abstinenco. Tisti uporabniki, ki se sami odločijo za abstinenco, pa jo v večini primerov želijo tudi sami izpeljati. Večini pomagajo nevladne organizacije, vendar, kot sem že omenila, bolj na željo organizacije kot pa na željo uporabnika. Po drugi strani pa oseba, ki je izbrisana iz registra stalnega prebivalstva RS in je imela željo po metadonski terapiji, do nje ni bila upravičena, kar kaže na hud problem in pomanjkljivost socialnega dela z izbrisanimi iz registra stalnega prebivalstva RS, torej socialnega dela z najšibkejšimi, saj ti lahko šele v zavodu za prestajanje kazni zapora dobijo možnost metadonske terapije. Strokovni delavci so navedli ogromno dejavnosti, ki jih izvajajo in kako pomagajo osebam pri zdravljenju odvisnosti, a je bilo žal le malo tega zaslediti v pripovedih uporabnikov. Nekaj jih je omenilo, da je pomembna volja samega uporabnika, da bi se zdravil od odvisnosti, s čimer se definitivno strinjam, ampak, kot sem že

omenila, kljub temu menim, da je ta volja uporabnikov dostikrat premalo upoštevana in da strokovni delavci prevečkrat poskušajo stvari reševati iz lastnih vzgibov in potreb. Tako uporabniki kot strokovni delavci v boju proti odvisnostim uporabljajo različne strategije, se pa na tem mestu vsekakor strinjam z enim od strokovnih delavcev, ki je dejal, da pri tem ostaja še ogromno manevrskega prostora za delo strokovnih delavcev. Vsekakor bi omenila pristop, omenjen v Priročniku za ustvarjalce politik na področju brezdomstva (Končanje brezdomstva, FEANTSA, Bruselj), ki se trudi priskrbeti nastanitev po meri dolgotrajno brezdomnih posameznikov z alternativnimi življenjskimi stili, nasprotnimi večinski družbi. Pristop so razvili na Danskem za posameznike, ki se niso odzvali na običajne oblike pomoči, ki jo nudijo običajne stanovanjske službe. Hiše so navadno postavljene v prostor, kjer se prebivalci lahko vedejo drugače od velike večine. Nudijo jim socialno podporo, individualno pomoč uporabnikom in pomoč pri razreševanju problemov v skupini. Posameznike v takšnih nastanitvah ne obvezujejo reintegracijski programi ali prenehanje navad, kot sta zloraba alkohola in drog.

➤ **Kakšen je sistem postpenale v Sloveniji?**

Strokovni delavci in uporabniki so si enotni, da je sistem postpenale v Sloveniji neučinkovit, da manjkajo predvsem specialni programi, saj ni sistema za mehek prehod iz zapora na prostost in da je finančna preskrbljenost zapornika ob izpustu iz zapora preslaba.

Kljub temu da nekaj strokovnih delavcev vendarle meni, da je sistem postpenale učinkovit, pa dodajo, da je delo v veliki meri odvisno od same aktivnosti, angažiranosti socialnih delavcev, kar kaže na slabo zastavljen sistem, ki dovoljuje prevelika nihanja v kakovosti dela.

Glede na povedano sem dobila občutek, da je sistem postpenale v Sloveniji le približek tistega, kar naj bi dejansko postpenalna obravnava, po Stegu (2006), bila: »Postpenalna obravnava je proces, v katerem poskušamo mobilizirati posameznika, okrepiti moč posameznika in vire v skupnosti za hitrejšo in bolj učinkovito vključitev v vsakdanje življenje po prestani kazni. Vključevanje pomeni vključevanje tako na ekonomskem, izobraževalnem in socialnem nivoju.«

Strokovni delavci in uporabniki se strinjajo, da država ne nudi dovolj pozornosti in sredstev problematiki brezdomstva med zaporniki, predvsem pri zaposlovanju nekdanjih zapornikov, pri skrbi za finančni položaj nekdanjih zapornikov, pri izvajanju zakonov v zvezi s postpenalo in njihovi konkretizaciji, zaporniki so diskriminirani, mnogo institucij zataji, premalo je

zaposlenih, premalo denarja je za nove programe, predvsem pa si država zatiska oči pred to problematiko.

Na tem mestu tako uporabniki kot tudi strokovni delavci potrdijo problem, ki ga vlečem skozi vso razpravo – to je pomanjkanje denarja za številčnejši in bolj izobražen kader, za nove projekte, programe, namestitve.

➤ **Kakšni so aktualni načini bivanja in preživljanja intervjuvanih oseb?**

Žal se trenutno večina intervjuvanih uporabnikov preživlja z denarno socialno pomočjo in beračenjem, eden pa ima zagotovljeno službo in s tem redni prihodek. Dva od intervjuvanih uporabnikov sta nekako na svojem oziroma sta zmožna plačevati najemnino, dva imata nek svoj intimen prostor, sobo s pomočjo nevladnih organizacij, dva imata zagotovljeno posteljo v zavetišču, eden pa spi na ulici. In ko potegnem črto pod povedanim, sem razočarana, saj je moja ideja in vizija bodoče socialne delavke, da bi lahko vsaki brezdomni osebi ponudila vsaj nek intimen prostor, manjšo sobico. A tako moji rezultati kot tudi dejansko stanje kažejo, da to še nekaj časa ne bo mogoče, v spletnem časopisu Žurnal24 (V čakalni vrsti jih je 149. Ljubljana: 2011) sem zasledila, da v Mestni občini Ljubljana na bivalno enoto čaka kar 149 prosilcev. Posamezniki na takšno bivalno enoto čakajo do štiri leta in pol. Na zadnjem razpisu za 450 neprofitnih najemnih stanovanj pa so dobili kar štiri tisoč vlog.

Trenutna dejanska situacija v Sloveniji vse prej kot sledi prvemu cilju Priročnika za ustvarjalce politik na področju brezdomstva (Končanje brezdomstva, FEANTSA, Bruselj) ki se glasi takole: »Nihče naj ne bi bil prisiljen spati na ulici zaradi pomanjkanja visokokakovostnih storitev, prilagojenih njegovim/njenim potrebam in prizadevanjem. V današnji Evropi je nesprejemljivo, da bi morali ogroziti svojo varnost, zdravje in dostojanstvo s tem, ko bi bili prisiljeni spati na cesti.« Naveden je tudi primer dobre prakse v Angliji, kjer je leta 1998 vlada začela s strategijo Nikogar prezreti, s katero naj bi do leta 2012 izkoreninili spanje na prostem. Osredotočajo se predvsem na zagotavljanje nastanitvenih možnosti in drugih podpornih storitev, ki bi onemogočile potrebo po spanju na prostem. Strategija je za obdobje treh let financirana z 230 milijoni evri za lokalne oblasti in prostovoljne organizacije. Ocena raziskovanja je pokazala, da se je od leta 1998 v Angliji število ljudi, ki spijo na prostem, zmanjšalo za kar 75 %.

➤ **Kakšen je način dela strokovnih delavcev z brezdomnimi osebami med prestajanjem zaporne kazni in po prestani kazni?**

Strokovni delavci, ki se zaradi pomanjkanja časa in primernih programov ne utegnejo posvečati vsakemu posamezniku, povedo, da vsem uporabnikom nudijo enako pomoč, medtem ko so nekateri strokovni delavci dejali, da brezdomne osebe z izkušnjo zaporne kazni potrebujejo več pomoči in motivacije, pri čemer nisem dobila občutka, da bi šlo za dodatno diskriminacijo, ampak preprosto za nudenje dodatne pomoči tistim, ki to potrebujejo. To je eno izmed temeljnih načel kakovostne socialne službe po Zaviršek, Zorn, Videmšek (2002); po njihovem mnenju mora biti strokovni delavec občutljiv na specifične izkušnje uporabnic in uporabnikov socialnovarstvenih storitev v smislu: »Če me hočete gledati kot enakega, me morate gledati kot različnega.« Ljudje smo si namreč različni in smo doživeli različne izkušnje v svojem življenju, prav zato imamo tudi različne potrebe. Težava pa nastane, ko nekatere potrebe vrednotimo kot 'pozitivne', druge pa kot 'negativne'. Vendar se mi na tem mestu postavi vprašanje, zakaj so nekateri intervjuvani kljub temu dejali, da ob stiku s strokovnimi delavci večkrat dobijo občutek manjvrednosti. Ali morda strokovni delavci napačno izražajo dodatno skrb? Jim je res toliko mar? Posebno me je na tem mestu zaskrbel odnos strokovnih delavcev vladnih organizacij do uporabnikov, kar so intervjuvanci tudi izpostavili.

Sicer so strokovni delavci povedali, da si želijo, da bi uporabnikom lahko ponudili trajne, varne rešitve, a menim, da je trenutna situacija v državi takšna, da je to nemogoče. Vsak program, vsaka organizacija, vsak strokovni delavec je očitno preveč odvisen od državnega denarja, ki pa ga (vsaj za te namene) ni, kar posledično pomeni manj možnosti trajnejših nastanitev, manj možnosti (rednih) zaposlitev, manj (primerno izobraženih) strokovnih delavcev in posledično manj časa za vsakega posameznika.

V boju za čim boljšimi in trajnejšimi rešitvami strokovni delavci sodelujejo z drugimi strokovnimi delavci različnih organizacij. Z njimi sodelujejo predvsem prek telefona in z osebnimi obiski, pa tudi tako, da se njihovo delo dopolnjuje. Drug o drugem posredujejo informacije, pošiljajo pisne vloge/zahteve/poročila/prošnje, ustvarjajo mrežo organizacij, imajo skupna srečanja, osebe napotijo na humanitarne organizacije po hrano/obleko. Sodelovanje zavodov za prestajanje kazni zapor in CSD-jev je očitno intenzivno in vsakodnevno, če je strokovni delavec na CSD-ju dovolj angažiran. Predvsem sodelujejo pri izbiranju namestitve uporabnika.

Kot je zapisano v Priročniku za ustvarjalce politik na področju brezdomstva (Končanje brezdomstva, FEANTSA, Bruselj), so sodelovanje med institucijami, partnerski odnosi in večdimenzionalni pristopi osrednjega pomena za zagotavljanje nenehne oskrbe v prehodu med institucijami ter službami za nastanitve in brezdomne. Na Norveškem so recimo združenja za lokalne in regionalne oblasti ter ustrezna ministrstva sprejeli nacionalni sporazum, namen katerega je preprečevanje in zmanjševanje brezdomstva med nekdanjimi zaporniki. Partnerstva so se oblikovala tudi na lokalni ravni, in sicer med občinami in zaporji. V ta namen so oblikovali tudi modele partnerskih pogodb. Na Norveškem naj bi tako vsi zaporniki imeli dom, kamor lahko gredo po izpustitvi. Lokalne oblasti spremljajo poti posameznikov, ki zapuščajo zapor, in poročajo o obsegu bivanja v začasnih namestitvah.

Glede izvajanja individualnega načrta so mnenja deljena. V zavodu za prestajanje kazni zapora in na CSD-ju je individualni načrt redna praksa, medtem ko ga v nevladnih organizacijah v večini primerov ne izvajajo, saj jim to predstavlja prej dodatno breme kot pa metodo za lažje delo. Težava je spet v pomanjkanju denarja, posledično pa v premajhnem kadru, ki je že tako ali tako nasičen s svojim delom in številom uporabnikov. Zame osebno pa je individualni načrt eden od temeljev za kakovostno in učinkovito delo strokovnih delavcev in s tem namenom sem zastavila tudi to vprašanje, vendar sem na žalost ugotovila, da situacija ni takšna, kot bi si želela. Predstavljala sem si namreč, da individualni načrt pri svojem delu uporabljajo vsi strokovni delavci, kar bi bilo po mojem mnenju edino pravilno, saj kot pravijo Zaviršek, Zorn, Videmšek (2002), je bistvo individualnega načrta, da gre za premik moči od tistih, 'ki vedo', k potencialnim uporabnikom. To pomeni, da naj bi uporabniki sami odločali o svojem življenju. Individualno načrtovanje naj bi ustvarjalo okoliščine, ki uporabnika spodbujajo k prepoznavanju osebnih želja, potreb ter k iskanju rešitev in postavljanju ciljev.

➤ **Kolikšna je razlika v številu obravnavanih brezdomnih oseb z izkušnjo kazni zapora med vladnimi in nevladnimi organizacijami?**

Zdi se, kot da vladne organizacije ne bi imele vpogleda v dejansko stanje problematike brezdomstva po prestani kazni zapora. Presenetili so me namreč njihovi odgovori, da je takšnih primerov zelo malo, medtem ko so mi strokovni delavci v nevladnih organizacijah pripovedovali o velikih številkah. Menim, da uporabniki ne zaupajo dovolj vladnim organizacijam ali pa se nanje ne obrnejo, ker jim preprosto ne morejo toliko ponuditi kot nevladne.

➤ **Kakšni so predlogi strokovnih delavcev v zvezi s problematiko brezdomstva med zaporniki in kakšna so pričakovanja brezdomnih oseb z izkušnjo kazni zapora do strokovnih delavcev?**

Ob navedbah pričakovanj sem bila pozitivno presenečena, saj so uporabniki navedli zelo realna pričakovanja. Želijo si ob izpustu omogočeno normalno življenje; možnost opravljanja javnih del; prostor za bivanje; pomoč ob vstopu v zapor; mediatorja ob izpustu iz zapora, ki te vodi, ti razloži, pokaže stvari; enoletno možnost koriščenja prehodnega doma, s sobo in tušem, po izpustu iz zapora; kar je v skladu z zakonom – da lahko med zaporno kaznijo skrbi za svojo lastnino, ohranja socialne stike z vsemi in si med prestajanjem zaporne kazni začne urejati življenje po odpustu iz zapora.

Menim, da bi bilo vse navedeno mogoče, če bi v državni blagajni namenili kakšen evro več za postpenalo in če bi kdo uporabnike dejansko vprašal, kaj potrebujejo, jih poslušal in upošteval.

Predlogi strokovnih delavcev so v primerjavi s pričakovanji uporabnikov mnogo konkretnjši, (pre)visoko zastavljeni. V predlogih dejansko zajamejo tisto, kar so potrebe uporabnikov, kar pomeni, da se zavedajo, kaj njihovi uporabniki želijo in potrebujejo, a tega iz takšnih in drugačnih razlogov ne morejo izpeljati. Zelo pomembno se mi zdi, da je eden od strokovnih delavcev omenil, da bi bilo treba uporabnike vprašati, kaj konkretno potrebujejo, in nato graditi na tem, a je po drugi strani žalostno, da je to omenil le eden od enajstih intervjuvanih strokovnih delavcev. Sicer pa je večina predlogov povezanih s financami (ki jih primanjkuje) in z možnostmi izpeljave novih projektov, torej predvsem z delovanjem organizacij. Opazila sem, da si strokovni delavci želijo uporabnikom ponuditi kakovostnejšo, konkretnjšo pomoč, da imajo ideje, da (vsaj večinoma) razmišljajo o tem, kako izboljšati postpenalo v Sloveniji, kar je definitivno dober znak in vsaj začetek, vendar pa bi za premike, po mojem mnenju, bilo potrebno nekaj več ... tisto več pa so volja, zavzetost, energija strokovnih delavcev, predvsem pa posluh države za omenjeno problematiko in ne zatiskanje oči pred njo.

Ob izvajanju vseh intervjujev sem namreč hitro dobila občutek, da strokovni delavci ne naredijo dovolj na področju postpenale in brezdomstva. Sprva sem bila močno razočarana nad tem, da je kakovost dela toliko odvisna od angažiranosti vsakega posameznika, in zdelo se mi je, da vsak prelaga odgovornost na drugo strokovno osebo, na drugo organizacijo. Vsega tega

ni zdaj ne zanikam, vendar sem skozi pisanje rezultatov in te razprave začela razmišljati, da je manjša angažiranost posameznikov in prelaganje odgovornosti morda posledica nečesa neopaznega, pa kljub temu nečesa večjega ... Menim, da je največji problem, da problematika brezdomstva med zaporniki za državo ne obstaja, da se situacije ne zaveda, je ne pozna ali pa si zatiska oči pred realnostjo, v vsakem primeru pa torej ne nameni dovolj sredstev za nekatere nujne projekte in za več zaposlenih v socialnem sektorju. Možnosti so tako omejene, delo strokovnih delavcev oteženo, na kar pa se vsak človek odziva in dela drugače. Niso namreč vsi ljudje borci, ki iz vsake nemogoče situacije najdejo alternativo, nekateri ljudje na žalost (pre)hitro obupajo, se predajo in preprosto rečejo: »Žal, več pa ne morem storiti za vas.« In ne želim na tem mestu opravičevati vsakega strokovnega delavca, ki (pre)hitro obupa, vsakega, ki nima dovolj časa in energije, da bi se maksimalno posvetil svojemu uporabniku ... ne, ne želim tega. Morda na tem mestu samo tolažim samo sebe, da bi lažje razumela delo strokovnih delavcev, tolažim se, da bi vsak dal vse od sebe, če bi za to imel pogoje, in predvsem se tolažim, da bodo naredili vsi, vsak strokovni delavec posebej, vse, kar bo v njihovi moči, ko bodo morda nekoč delovni pogoji boljši, ko bodo rešitve lažje dostopne ... Ampak uporabniki ne potrebujejo strokovnih delavcev, ki delajo po liniji najmanjšega odpora, če bi namreč bližnjice obstajale, bi jih uporabniki poiskali že sami. Uporabniki potrebujejo Strokovne delavce z veliko začetnico, ljudi, ki vedo, kaj delajo in ki svoje delo opravljajo z določenim namenom. Uporabniki so namreč osebe, ki jim svet iz dneva v dan obrača hrbet, in potrebujejo vendar nekoga, ki jim bo znal prisluhniti, vsaj nekoga na vsem svetu, ki si bo vzel čas zanje, nekoga, ki mu ne bo vseeno! Morda pa je tukaj začetek Socialnega dela, začetek Strokovnega dela ... začetek je torej v človečnosti.

Na tem mestu bi izmed vseh intervjuvanih strokovnih delavcev posebej izpostavila in pohvalila dva, in sicer Miho Jeraša, upokojenega socialnega delavca na Centru za socialno delo Vič, in Bredo Stegu, socialno delavko na Centru za socialno delo Celje. Pri njiju sem namreč med intervjujem začutila, da svoje delo opravljata s srcem, da vanj vložita ogromno energije, skrbi, dela, časa, vendar to vse za vsakega uporabnika posebej ... ker jima ni vseeno. Dobila sem tudi mnogo pozitivnih odzivov, tako s strani drugih strokovnih delavcev kot tudi uporabnikov, da res delata dobro, zato si upam reči, da sta Socialna delavca z veliko začetnico in da bi se po njiju lahko zgledoval marsikdo.

6. SKLEPI

Svoje ugotovitve lahko strnem v naslednje sklepe:

- Sistem postpenale v Sloveniji je neučinkovit, manjkajo specialni programi, saj ni sistema za mehek prehod iz zapora na prostost in finančna preskrbljenost zapornika ob izpustu iz zapora je preslaba.
- Država ne nudi dovolj pozornosti in sredstev problematiki brezdomstva med zaporniki, predvsem primanjkuje denarja za številčnejši in bolj izobražen kader, za nove projekte, programe in namestitve.
- Uporabniki so zelo nezadovoljni z delom vladnih organizacij, največ pomoči in podpore pa jim nudijo predvsem nevladne organizacije, kar potrjuje tudi strokovni delavci, ki povedo, da je velik razkorak v možnostih, ki jih nudijo nevladne organizacije, in možnostih, ki jih nudijo vladne.
- V zavodih za prestajanje kazni zapora se strokovni delavci večinoma ukvarjajo s prevzgojo obsojenih oseb, delom in izobraževanjem znotraj zavoda, druge konkretne oblike pomoči, ki so za osebe na prestajanju kazni zapora prav tako zelo pomembne (stanovanje, delo po prestani kazni), pa v večini primerov prepustijo zunanjim ustanovam (CSD-jem in nevladnim organizacijam). Tako lahko trdim, da je večina uporabnikov pomoč strokovnih delavcev dobila po prihodu iz zavoda za prestajanje kazni zapora.
- Delo (predvsem vladnih) organizacij je odvisno od angažiranosti posameznega socialnega delavca.
- Uporabniki bi največ pomoči potrebovali pri iskanju in urejanju nastanitve.
- Socialna mreža vsakega posameznika je porušena ob nastopu zaporne kazni, vendar kljub temu večina uporabnikov ni bila deležna pomoči pri krepitvi socialne mreže.
- Zdravstveno stanje uporabnikov je slabo, vendar se temu področju kljub temu zelo malo posveča. Uporabniki bi pri skrbi za svoje zdravje namreč potrebovali možnost zdravljenja hepatitisa C v času prestajanja zaporne kazni, varno delovno mesto in dostojno, človeka vredno življenje, da jim boj za življenje ne bi vzel vse energije.

- V zavodih za prestajanje kazni zapora vsak dobi možnost zaposlitve ali delovne terapije. Delo predlagajo strokovni delavci v zavodu ali se zanj odloči vsak posameznik, v zameno za delo pa dobijo nagrado, simbolično plačilo.
- Brezdomne osebe po prestani kazni zapora pogosto doživljajo občutja 'vdanosti v usodo' in menijo, da zaposlitve ne bodo našle. To je posledica zavedanja slabih zaposlitvenih možnosti danes in svojih slabših zaposlitvenih možnosti zaradi nižje izobrazbe (večina brezdomnih oseb z izkušnjo zaporne kazni ima dokončano srednjo poklicno šolo ali še nižjo stopnjo izobrazbe) in slabega zdravstvenega stanja.
- Po mnenju strokovnih delavcev so zaposlitvene možnosti dandanes nasploh zelo slabe, za brezdomne osebe po prestani kazni zapora pa tako rekoč nične.
- Razen splošnih informacij o postopkih zaposlitve in možnosti iskanja po internetu uporabniki od strokovnih delavcev ne dobijo bolj individualne pomoči pri iskanju zaposlitve. Zato si večina delo išče sama.
- Vsi moji sogovorniki, ki nimajo doma, si ga želijo in se zanj tudi trudijo, vlagajo prošnje, se o tem pogovarjajo s strokovnimi delavci in se na svoj dom psihično pripravljajo.
- Kar potrebujejo osebe po prestani kazni zapora, je pogosto povsem konkretna, tudi materialna pomoč. Uporabnikom so v obliki konkretne pomoči največ pomagale nevladne organizacije – v obliki dodelitve sobe (resettlement program) in z možnostjo bivanja v skupnostni obliki nastanitve.
- Razlika pri možnostih in razpoložljivostih (neprofitnih) stanovanj, sob, bivalnih enot v Ljubljani in Celju je velika, saj je Ljubljana prenasočena. Stanovanja v Ljubljani so predraga, premalo je neprofitnih stanovanj in bivalnih enot.
- Želja po abstinenci je bolj interes strokovnih delavcev kot pa uporabnikov samih, predvsem na nevladnih organizacijah, ki uporabnikom nudijo največ pomoči. Vsi vprašani uporabniki, razen enega, so imeli (ali imajo) težave s psihoaktivnimi substancami od deset do dvajset let, vendar uporabniki trdih drog v času zaporne kazni začnejo abstimirati ali preidejo na metadonsko zdravljenje.
- Strokovni delavci si želijo, da bi uporabnikom lahko ponudili trajne, varne rešitve, v ta namen sodelujejo tudi z drugimi strokovnimi delavci različnih organizacij. Vladne organizacije poročajo o majhnem številu oseb, ki so brezdomne po prestani

kazni zapora, medtem ko strokovni delavci v nevladnih organizacijah pripovedujejo o velikih številkah omenjene skupine oseb.

- Večina intervjuvanih uporabnikov se danes preživlja z denarno socialno pomočjo in beračenjem.

7. PREDLOGI

Predlogi (nekdanjih) brezdomnih oseb z izkušnjo zaporne kazni kot ekspertov iz izkušenj:

- Uporabniki predlagajo več možnosti opravljanja javnih del.
- Predlagajo pomoč strokovnih delavcev tudi ob vstopu v zapor, v smislu psihične podpore ob menjavi okolja in sami travmatski izkušnji.
- Predlagajo mediatorja ob izpustu iz več let trajajoče zaporne kazni, ki te vodi po vsakdanjih opravkih (trgovina), ti razloži vsem drugim najbolj običajne stvari (kako se odprejo vrata na vlaku), razkaže novo podobo mesta.
- Uporabniki predlagajo enoletno možnost koriščenja prehodnega doma, s sobo in tušem, po izpustu iz zapora.
- Uporabniki želijo dobiti, kar jim po zakonu pripada – da lahko med zaporno kaznijo skrbijo za svojo lastnino, ohranjajo socialne stike z vsemi in si med prestajanjem zaporne kazni začnejo urejati življenje po odpustu iz zapora.

Predlogi za praktično delovanje:

- Država mora sistem postpenale opredeliti, uzakoniti na način, ki bi bil v čim večjo korist osebam med prestajanjem zaporne kazni in po odpustu iz zapora, še posebej tistim, ki po prihodu iz zapora nimajo kam iti. Za začetek se morajo predvsem opredeliti, ustanoviti prehodni programi, ki bi tem osebam omogočili mehkejši prehod na prostost, v smislu domov, prostorov, kamor bi se lahko oseba po prestani kazni zatekla za neko določeno časovno obdobje, da bi si v tem času lahko uredila lastno nastanitev, delo, si začela graditi socialno mrežo ..., da bi lahko torej razmišljala o svoji prihodnosti, ne pa se borila za svoj obstoj na ulici iz dneva v dan.
- Država si ne sme več zatiskati oči pred realnostjo, se delati, kot da problem brezdomstva med zaporniki ne obstaja. Predvsem pa se mora zavedati svoje odgovornosti pri reševanju te problematike in ji poleg pozornosti nameniti tudi finančna sredstva za večje število strokovnih delavcev, ki bi bili manj obremenjeni in bi tako lahko bolje delali, za izobraževanja strokovnih delavcev, za nove programe (predvsem za mehkejši prehod) in namestitve, namenjene brezdomnim osebam, veliko vlogo pa ima država tudi pri skrbi za antidiskriminatorno držo, s katero bi morala dajati zgled svojim državljanom.

- Strokovni delavci vladnih organizacij morajo delati z enako vnemo in učinkovitostjo kot strokovni delavci nevladnih organizacij, predvsem pa morajo biti enako dostopni, bolj odprti za želje in predloge uporabnikov in posledično nuditi več vrst uporabnikom prilagojene pomoči.
- Zavodom za prestajanje kazni zapora predlagam zaposlitev strokovnih delavcev, ki bi z obsojenimi osebami načrtovali njihovo življenje po prihodu iz zapora. Ampak to v konkretni obliki, v smislu načrtovanja, skupnega iskanja, urejanja službe, iskanja doma/sobe. In vsekakor so oni tisti, ki bi tudi po prihodu osebe iz zapora nudili pomoč, jo spremljali, usmerjali, saj bi naj bili oni tisti, ki bi največ časa preživeli z njimi, ki bi jih poznali in bi jim tako tudi lažje pomagali. Predvsem bi se ti strokovni delavci morali ves čas prestajanja zaporne kazni z osebo pogovarjati, ji prisluhniti, da bi vedeli, kaj so njene potrebe, želje.
- Vsi strokovni delavci, tako vladnih kot tudi nevladnih organizacij, morajo biti pri svojem delu strokovni in hkrati srčni, predvsem pa antidiskriminatorni pri svojem delu, ne glede na to, kdo in zakaj je njihov uporabnik.
- Strokovni delavci, prav tako pa tudi država, se morajo zavedati, da je največja težava, hkrati pa tudi vrednota brezdomnih oseb po prestani kazni bivanje. Zato mora v osnovi država najprej poskrbeti za zadostno število bivalnih enot, neprofitnih stanovanj in/ali prehodnih domov, predvsem v Ljubljani in njeni okolici, da bi nato lahko strokovni delavci opravili svoje delo in vsakemu uporabniku zagotovili domovanje vsaj za nek krajši čas.
- Ob nastopu zaporne kazni morajo uporabniki imeti možnost ohranjanja socialnih stikov z vsemi, ne samo z ožjimi družinskimi člani, da bi tako preprečili rušenje socialne mreže. Strokovni delavci vladnih in nevladnih organizacij pa morajo že med prestajanjem kazni zapora, predvsem pa po prestani kazni, nuditi uporabnikom maksimalno oporo in pomoč pri gradnji nove ali ohranjanju stare socialne mreže uporabnikov.
- Pristop zdravstva do brezdomnih oseb potrebuje prenovu, trenutni programi namreč ne morejo zadostiti njihovim potrebam. Potrebna bi bila večja povezava med zdravstvenim in socialnim sektorjem, ki morata skupaj načrtovati in izvajati posamezne aktivnosti, prilagojene potrebam brezdomnih oseb.

- Zavodom za prestajanje kazni zapora predlagam, da se nagrade za delo obsojenih oseb spremenijo v plačilo za storjeno delo, ki je vrednoteno enako kot zunaj zavoda.
- Strokovnim delavcem tako vladnih kot tudi nevladnih organizacij predlagam, da poskušajo uporabnikom čim konkretnije pomagati pri iskanju zaposlitve v smislu izdelave načrta in razmisleka o tem, kaj zna/zmore uporabnik delati, skupnega iskanja potencialnih delovnih mest, pomoči pri izpolnjevanju in pošiljanju prošenj, spremljanja in usmerjanja k določenim delodajalcem.
- Zdravljenje odvisnosti od prepovedanih substanc mora biti izključno želja vsakega posameznika, ne pa želja strokovnega delavca. Zato vsem strokovnim delavcem, ki delajo z uporabniki, odvisnimi od prepovedanih drog, predlagam, da jih sicer poskušajo motivirati o možnem zdravljenju in se o tem z njimi pogovarjajo, nikakor pa želje ne vsiljujejo ali karkoli počnejo brez izrecno izrečene želje vsakega posameznega uporabnika.

Predlogi za nadaljnje raziskovanje:

- Lahko bi intervjuvala več strokovnih delavcev in uporabnikov iz Celja ali katerega drugega (večjega) kraja, primerjala, kako se spopadajo z brezdomstvom po prestani kazni zapora v enem in drugem kraju, in tako iskala primere dobre prakse.
- Predlagam večjo raziskavo potreb ljudi, ki so po prestajanju kazni zapora brez stanovanja, ter kakšne so oblike služb in možnosti storitev, ugotovitve katere bi lahko na podlagi reprezentativnega vzorca posplošili.

8. UPORABLJENA LITERATURA

- Aurel, V. (2001), *Droge in odvisnost*. Ormož.
- Brandon, D. (1974), *Homeless*. Sheldon press. London.
- Brinc, F. (1979), *Nekatere značilnosti izvrševanja kazni odvzema prostosti v Franciji in Jugoslaviji*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti (doktorska disertacija).
- Brinc, F. (1989), Teoretična in praktična vprašanja postpenalne pomoči. *Socialno delo*, letn. 28, št. 4, str. 365–387.
- Brinc, F. (1990), *Problemi obsojencev in njihovih družin v času izvrševanja kazni zapora in po odpustu na prostost*. Kriminologija za pravnike. Izbor člankov. Ljubljana: ČZ Uradni list RS, str. 339–357.
- Brinc, F. (1993), *Možnosti omejevanja nevarnega povratništva s policijskim in socialnovarstvenim (preventivnim) nadzorom*. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Čaćinovič Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Čaćinovič Vogrinčič, G. (2003/2004), *Socialno delo z družino*. Študijsko gradivo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Dekleva, B., Razpotnik, Š. (2006), Končno poročilo raziskovalne naloge. *Problematika brezdomstva v Ljubljani*. Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.
- Dekleva, B., Razpotnik, Š. (2007), *Brezdomstvo v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Flaker, V. (1998), *Odpiranje norosti: Vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Flaker, V. (2002), *Živeti s heroinom I. Družbena konstrukcija uživalca v Sloveniji*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Goffman, E. (1963), *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, NY Prentice Hall.
- Javornik, M. (1991), *Prevzgojne institucije in "neuspeh" njihovega delovanja*. Penološki bilten: glasilo Slovenskega penološkega društva, št. 1/2, str. 7–22.
- Javornik, Kovač Šebart (1992), *Od alternative k alternativni do srečnega konca*. Iskanja – vzgoja, prevzgoja, letn. 9, št. 12, str. 28–35.

- Kanduč, Z. (2003), *Onkraj zločina in kazni*. Ljubljana: Študentska založba.
- Krek, J., Belin. J. (2010), *Ko si na dnu*. Koper: Zavod za zdravstveno varstvo Koper.
- Letno poročilo 2010. Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij, Ljubljana.
- Mandič, S. (1999), *Stanovanjska tveganja, ranljive skupine in novi pogledi*. V: Mandič, S. (ur.), *Pravica do stanovanja*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, Blaž (1998), *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Metljak, M. (2005), *Postpenala – kako in kam po prestani zaporni kazni*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Oddelek za pedagogiko in andragogiko (diplomsko delo).
- Millman, D. (2003), *Zakoni duha: preproste in mogočne resnice o življenju*. Ljubljana: Iskanja.
- Petrovec, D. (1997), *O namenu kaznovanja: (slepa ulica absolutnih teorij)*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti (doktorska disertacija).
- Petrovec, D. (1999), *Ideja in realnost socioterapevtske usmeritve*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Petrovec, D. (2003), *Socioterapevtski in restorativni model ter obravnava obsojenih oseb*. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, letn. 54, št. 4, str. 403–405.
- *Program pobude skupnosti EQUAL 2004–2006 za RS*. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- Razpotnik, Š., Dekleva, B. (2009), *Brezdomstvo, zdravje in dostopnost zdravstvenih storitev*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
- Stegu, B. (2006), *Samoevalvacija programa svetovanje in pomoč osebam med in po prestani kazni zapora*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).
- Ule M. (1997), *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Založba ALFA.
- Ule, M. (1999), *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno psihološke študije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, M. (2004), *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Valenčič, J. (2004), *Paradižniki iz zapora Leyhill*. Delo: Sobotna priloga, 7. 8., str. 27.
- Zafran, A. (2000), *Slovenski model obravnave obsojenih oseb Zavoda za prestajanje kazni zapora Dob pri Mirni*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomsko delo).

- Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002), *Inovativne metode v socialnem delu – Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje*. Ljubljana: Študentska založba.
- Zakon o socialnem varstvu (2004). *Uradni list RS*, št. 36/2004, UPB.
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (2006). *Uradni list RS*, št. 110/2006-UPB1.
- Zebec Koren, M. (1992), Kako misliti resocializacijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, letn. 43, št. 3, str. 227–239.

INTERNETNI VIRI:

- Borut Bah, Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma: *Raziskava o tveganih vedenjih v Zavodih za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Ljubljana, Ig in Dob*. Dostopno na: <http://www.drustvo-stigma.si/eea/226-raziskava-o-tveganih-vedenjih> (10. 9. 2011).
- Cvahte, B. *Realnost človeških stisk v pobudah varuhu človekovih pravic*. V: Tridnevni posvet Revščina in socialna izključenost oziroma vključenost. Portorož: Varuh človekovih pravic RS, 2004. Dostopno na: http://www.varuh-rs.si/publikacija-gradiva-izjave/govori-referati-i-clanki/novice/?tx_ttnews%5Bpointer%5D=2&tx_ttnews%5Btt_news%5D=471&tx_ttnews%5BbackPid%5D=53&cHash=e7dcaa8204 (23. 9. 2011).
- Department for Communities and Local Government. *NO ONE LEFT OUT Communities ending rough sleeping*. London: Crown copyright, 2008. Dostopno na: <http://www.communities.gov.uk/documents/housing/doc/endingroughsleeping.doc> (4. 10. 2011).
- Evropska mreža za boj proti revščini (EAPN). *Štirje stebri boja proti revščini*. V: Sedmo evropsko srečanje oseb, ki se soočajo z revščino. Bruselj: Slovensko predsedstvo EU, 2008: 4–34. Dostopno na: http://www.mddzs.gov.si/fileadmin/mddzs.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/7thpreport_sl.pdf (10. 10. 2011).
- Evropski parlament. *Izjava evropskega parlamenta o odpravi uličnega brezdomstva*. Strasbourg: 22. 4. 2008. Dostopno na:

- <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0163+0+DOC+XML+V0//SL> (10. 10. 2011).
- FEANTSA. *Končanje brezdomstva: priročnik za ustvarjalce politik na področju brezdomstva*. Bruselj. Dostopno na:
<http://www.google.si/search?q=kon%C4%8Danje+brezdomstva+priro%C4%8Dnik+za+ustvarjalce&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:sl:official&client=firefox-a> (14. 5. 2011).
 - Hanžek, M. *Brezdomstvo ni zločin*. MMC RTV SLO/STA, 11. 2. 2007. Dostopno na:
<http://www.rtvsllo.si/slovenija/hanzek-nrezdomstvo-ni-zlocin/66898> (5. 1. 2011).
 - Merljak, (2004), Marsikaj je šlo narobe. *Delo*, 28. 1. Dostopno na:
http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&id=9131b62b0c35efbb7276d41428cbd3f604&p=19 (17. 4. 2011).
 - National Coalition for the Homeless. *Why Are People Homeless?* Washington: Bringing America Home, 2009: 1–7. Dostopno na:
<http://www.nationalhomeless.org/factsheets/Why.pdf> (4. 10. 2011).
 - Repovž, M. (2004), *Status je kot zdravje*. Delo: Sobotna priloga, 7. 8. Dostopno na:
http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&id=a5b3905ad02b2ff579a8aac74b9404&p=11 (15. 4. 2011).
 - The European Federation of national organisations working with homeless. *Paving the way for a European consensual framework on homelessness*. FEANTSA, Bruselj: 2008. Dostopno na:
http://www.feantsa.org/files/Streamlined%20strategy%20social%20protection%20and%20inclusion/round_table/2008/statement.pdf (12. 5. 2011).
 - Žurnal24. *V čakalni vrsti jih je 149*. Ljubljana: 2011. Dostopno na:
<http://www.zurnal24.si/v-cakalni-vrsti-jih-je-149-clanek-116314> (26. 3. 2011).

9. PRILOGE

PRILOGA 1: SMERNICE ZA INTERVJU S STROKOVNIMI DELAVCI

1. Kakšna je vaša vloga v instituciji vezana na delo z brezdomci (nekdanjimi zaporniki)?
2. Kolikšno je povprečno letno število brezdomcev nekdanjih zapornikov, ki pridejo k vam po pomoč?
3. Kakšno pomoč nudite brezdomnim zapornikom v smislu integracije v okolje po odpustu iz zavora?
4. Katere rešitve so začasne, katere stalne pri delu z brezdomci (nekdanjimi) zaporniki?
5. Kako in kje lahko dobijo brezdomni zaporniki informacije o vaših storitvah?
6. Kdaj se začnete ukvarjati z integracijo brezdomnega zapornika v okolje?
7. Kako se pomoč brezdomnim (nekdanjim) zapornikom razlikuje od pomoči ostalim uporabnikom?
8. Kako si pri vašem delu pomagata s socialno mrežo brezdomnega (nekdanjega) zapornika?
9. Kako mu socialno mrežo pomagata graditi/utrditi, če je ta slaba?
10. S katerimi organizacijami pri vašem delu z brezdomnimi (nekdanjimi) zaporniki sodelujete? Na kakšen način?
11. Kako uporabljate individualni načrt pri delu z brezdomnimi (nekdanjimi) zaporniki?
12. Kako lahko brezdomnemu zaporniku po prihodu iz zavora konkretno pomagata pri iskanju zaposlitve? Kakšne so, po vaši oceni, realne zaposlitvene možnosti?
13. Kako lahko brezdomnemu zaporniku po prihodu iz zavora pomagata iskati stanovanje/sobo? Kakšna je, po vaši oceni, dostopnost teh stanovanj/sob v mestu?
14. Kakšno vlogo imajo, po vašem mnenju, prepovedane droge in alkohol s problematiko brezdomstva in zaporno kaznijo?
15. Kakšno pomoč lahko nudite osebam, ki so odvisne (od alkohola ali prepovedanih drog)?
16. Kakšno je, po vaši oceni, zdravje brezdomcev, nekdanjih zapornikov? Kako jim lahko vi pomagata pri skrbi za boljše zdravje?
17. Kakšna je, v povprečju, po vaši oceni, stopnja izobrazbe brezdomca, nekdanjega zapornika? Kako stopnja izobrazbe, po vašem mnenju, vpliva na njegovo življenjsko situacijo?
18. Kolikšna je, po vaši oceni, povprečna doba prestajanja zaporne kazni zapornikov, ki so bili brezdomni pred prihodom v zapor ali postanejo brezdomni v času prestajanja zaporne kazni?
19. Kakšen se vam zdi sistem postpenale v Sloveniji? Ali je učinkovit? Sicer menite, da se stvari na tem področju kam premikajo, izboljšujejo?
20. Koliko pozornosti in sredstev, po vašem mnenju, nudi država problematiki brezdomstva med zaporniki?
21. Kakšni so vaši predlogi v zvezi z omenjeno problematiko (postpenala brezdomnih)?

PRILOGA 2: SMERNICE ZA INTERVJU S STROKOVNIMI DELAVCI V ZAVODIH ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA

1. Kakšna je vaša vloga v Zavodu za prestajanje kazni zavora vezana na delo z brezdomnimi zaporniki?
2. Kolikšno je povprečno letno število brezdomnih zapornikov, ki pridejo k vam po pomoč?
3. Kakšno pomoč nudite brezdomnim zapornikom v smislu integracije v okolje po odpustu iz zavora?
4. Katere rešitve so začasne, katere stalne pri delu z brezdomnimi zaporniki?
5. Kako in kje lahko dobijo zaporniki informacije o vaših storitvah?
6. Kdaj se začnete ukvarjati z integracijo brezdomnega zapornika v okolje?
7. Kako se pomoč brezdomnim zapornikom razlikuje od pomoči ostalim zapornikom?
8. Kako si pri vašem delu pomagata s socialno mrežo brezdomnega zapornika?
9. Kako mu socialno mrežo pomagata graditi/utrditi, če je ta slaba?
10. Na kakšen način sodelujete s Centri za socialno delo? S katerimi organizacijami pri vašem delu z brezdomnimi zaporniki še sodelujete? Na kakšen način?
11. Kako uporabljate individualni načrt pri delu z brezdomnimi zaporniki?
12. Kakšne ima zapornik med prestajanjem zaporne kazni možnosti zaposlitve v zaporu? Je plačilo primerno opravljenemu delu? Lahko od tega kaj privarčuje?
13. Kako lahko brezdomnemu zaporniku po prihodu iz zavora konkretno pomagata pri iskanju zaposlitve? Kakšne so, po vaši oceni, realne zaposlitvene možnosti?
14. Kako lahko brezdomnemu zaporniku po prihodu iz zavora pomagata iskati stanovanje/sobo? Kakšna je, po vaši oceni, dostopnost teh stanovanj/sob v mestu?
15. Kakšno vlogo imajo, po vašem mnenju, prepovedane droge in alkohol s problematiko brezdomstva in zaporno kaznijo?
16. Kakšno pomoč lahko nudite osebam, ki so odvisne (od alkohola ali prepovedanih drog)?

17. Kakšno je, po vaši oceni, zdravje brezdomnih zapornikov? Kako jim lahko vi pomagate pri skrbi za boljše zdravje?
18. Kakšna je, v povprečju, po vaši oceni, stopnja izobrazbe brezdomnega zapornika? Kako stopnja izobrazbe, po vašem mnenju, vpliva na njegovo življenjsko situacijo?
19. Kolikšna je, po vaši oceni, povprečna doba prestajanja zaporne kazni zapornikov, ki so brezdomni pred prihodom v zapor ali postanejo brezdomni v času prestajanja zaporne kazni?
20. Kakšen je odnos drugih zapornikov do brezdomnih zapornikov?
21. Kakšen se vam zdi sistem postpenale v Sloveniji? Ali je učinkovit? Sicer menite, da se stvari na tem področju kam premikajo, izboljšujejo?
22. Koliko pozornosti in sredstev, po vašem mnenju, nudi država problematiki brezdomstva med zaporniki?
23. Kakšni so vaši predlogi v zvezi z omenjeno problematiko (postpenala brezdomnih)?

PRILOGA 3: SMERNICE ZA INTERVJU Z UPORABNIKI – (NEKDANJIMI) BREZDOMNIMI OSEBAMI Z IZKUŠNJO ZAPORNE KAZNI

1. Ali sami sebe dojemate kot brezdomca?
2. Koliko časa ste bili v zaporu?
3. Kdo in kako vas je skušal pripraviti na življenje izven zapora?

Strokovni delavci/organizacije.

4. Ali bi želeli kakršnokoli pomoč po prihodu iz zapora? Kakšno pomoč?
 - Ste za pomoč prosili sami ali vam je bila ta ponujena?
 - Ste dobili kakšno pomoč od strokovnih delavcev v zaporu, v raznih organizacijah, ustanovah, društvih?
 - Kako so vam pomagali?
 - Kdaj so vam pomagali?

Socialna mreža.

5. Kakšna je bila vaša socialna mreža (= prijatelji, družina, partner) ob prihodu iz zapora? Ste imeli kaj prijateljev, ljudi na katere ste se lahko zanesli? Kdo so ti ljudje?
 - Če je bila vaša socialna mreža ob prihodu iz zapora slaba, vam jo je kdo skušal okrepiti?
 - Kdo?
 - Na kakšen način?

Zdravje.

6. Kakšno je vaše zdravstveno stanje?
 - Katere zdravstvene storitve ste že koristili?
 - Kdaj?
 - Bi pri tem potrebovali pomoč? Vam jo je kdo ponudil?

Zaposlitvena problematika.

7. Ste se želeli v zaporu zaposliti?
 - Vam je ta možnost bila ponujena?
 - Kdo vam je pri tem pomagal?
 - Ste za svoje delo dobili pošteno plačilo?
 - Ste lahko kaj denarja privarčevali?
8. Ste po prihodu iz zapora imeli službo?
9. Si službo želite imeti?
 - Ste sami že kaj storili v tej smeri?
10. Bi si želeli pomoč pri iskanju službe?
 - Kdo vam je pomagal pri iskanju le-te?
 - Kako vam je pomagal?
 - Ste iskali stalne ali začasne rešitve?
11. Je, po vašem mnenju, v mestu težko dobiti službo?

Stanovanjska problematika.

12. Ste po prihodu iz zapora imeli dom? Kaj pa pred odhodom v zapor?
13. Si dom želite imeti?
 - Ste sami že kaj storili v tej smeri?
14. Bi si želeli pomoč pri iskanju doma?
 - Kdo vam je pomagal pri iskanju le-tega?
 - Kako vam je pomagal?
 - Ste iskali stalne ali začasne rešitve?

15. Je, po vašem mnenju, v mestu težko priti do (poceni) stanovanja/sobe?
- Ovisnosti.
16. Ste bili po prihodu iz zapora odvisni od katerih substanc? Katerih? Kaj pa pred odhodom v zapor?
17. Kako dolgo ste bili/ste odvisni od teh substanc?
18. Je, po vašem mnenju, odvisnost imela kakršnekoli negativne posledice (na stanovanje / službo / zdravje / družino...)?
19. Ste v zvezi z odvisnostmi želeli dobiti kakšno pomoč? Ste jo dobili?
- Kdo vam je pomagal?
 - Kako vam je pomagal?
 - Ste iskali stalne ali začasne rešitve?
 - Danes še imate težave z odvisnostjo?
- Izobraževanje.
20. Katero stopnjo izobrazbe imate?
21. Ali, po vašem mnenju, to vpliva na vaše zaposlitvene možnosti?
22. Bi si želeli v zaporu možnost dodatnega izobraževanja? Kakšnega?
- Vam je bila ta možnost ponujena?
 - Kdo vam je pri tem pomagal?
23. Ste imeli pred strokovnimi delavci kdaj občutek manjvrednosti?
24. Se vam zdi, da ste bili kdaj drugače obravnavani od ostalih?
25. Kje živite sedaj?
26. Kako se preživljate?
27. Menite, da je sistem dela z zaporniki po odpustu iz zapora v Sloveniji učinkovit? Ste vi bili deležni pozornosti in pomoči kot bi si želeli?
28. Kaj ste od postpenale pričakovali? Kaj (kakšno pomoč) bi potrebovali?
29. Ali po vašem mnenju država nudi dovolj pozornosti in sredstev problematiki brezdomstva med zaporniki?

PRILOGA 4: ENOTE KODIRANJA IN ODPRTO KODIRANJE – STROKOVNI DELAVCI

OZNAKA POSAMEZNE ENOTE KODIRANJA	ENOTE KODIRANJA	ODPRTO KODIRANJE (KODA – POJEM)	KATEGORIJE
1. Kakšna je vaša vloga v instituciji vezana na delo z brezdomci (nekdanjimi zaporniki)?			
SD1	Zaposlen sem kot terenski delavec, sicer pa sem tudi predsednik društva, kar pomeni, da delam vse stvari v zvezi z razpisi, s prijavljanjem in zagovarjanjem projektov, z birokracijo, financami.	Terenski delavec, predsednik društva – razpisi, prijavljanje, zagovarjanje projektov, birokracija, finance.	Poklic/vloga.
SD2	Sem strokovna delavka za postpenalne, predkazenske in pokazenske zadeve. Plus tega skrbim tudi za nadomestne kazni, kot so hišni zapor, družbeno koristno delo.	Skrb za postpenalne, predkazenske, pokazenske zadeve in nadomestne kazni (hišni zapor, družbeno koristno delo).	Poklic/vloga.
SD3	Kot institucija se ukvarjamo z družinsko terapijo, svetovanjem in izobraževanjem. Osebam po prestani kazni nudimo različne oblike pomoči - svetovanje, izobraževanje, informacijska podpora, urejanje postopkov, urejanje odnosov v družini, individualno spremljanje, promocija, individualna srečanja, [...]. [...] pomoč svojcem.	Družinska terapija, svetovanje, izobraževanje, informiranje, urejanje postopkov, urejanje odnosov, individualna srečanja, pomoč svojcem.	Poklic/vloga.
SD4	[...] sem socialni delavec. Sicer pa delam na vseh	Programi na terenu,	Poklic/vloga.

	programih, na terenu, v dnevnem centru, v nastanitvenem programu, organiziram športno sekcijo, [...] kadrovski vodja, pišem razpise.	dnevni center, nastanitveni program, organizator športne sekcije, kadrovski vodja, razpisi.	
SD5	[...] delal na področju polnoletnih storilcev kaznivih dejanj, oziroma oseb v kazenskih postopkih in obsojencev. Pri meni se je to kombiniralo z delom z uživalci prepovedanih drog. Koncept mojega dela je bil, da sem poskušal ustvariti čim več osebnih stikov z zunanjimi delavci. Kar lahko marsikaj prinese tudi k reševanju uradnih zadev.	Področje polnoletnih storilcev kaznivih dejanj in uživalcev prepovedanih drog. Ustvarjanje stikov z zunanjimi sodelavci.	Poklic/vloga.
SD6	Sprejemam ljudi v pripor. Pomagam pedagogu. Delam vse, opravljam razgovore, povezovanje z drugimi inštitucijami, poskrbim, da so zaporniki oblečeni, umiti, da imajo denar, zdravstveno zavarovanje...vse kar je človeško. Sicer pa delam vse.	Sprejem v zapor, pomoč pedagogu, razgovori, povezovanje z drugimi inštitucijami, skrb za higieno zapornikov, urejanje zdravstvenega zavarovanja.	Poklic/vloga.
SD7	Opravljam psihološko in pedagoško delo. Najprej z vsakim vodim uvodni razgovor, ki je obvezen, pri katerem ugotovimo ali je oseba zasvojenec od nedovoljenih ali dovoljenih drog, kakšna je njegova situacija zunaj, z njim rešujemo prilagoditvene težave (stres), skušamo ugotoviti, če ima kakšne osebnostne motnje, če ima znotraj zapora kakršnakoli poznanstva. [...] skušam dobiti neko splošno sliko osebe. [...] pomembno tudi preveriti finančno stanje osebe [...]. Če ugotovim, da oseba nima denarja, se pokliče prvega najbližjega svojca (oče, mati), mu razložim situacijo in jih prosim, če bi mu bili pripravljeni kaj denarja nakazovati [...]. [...] razvito timsko delo [...] med psihologi, pedagogi, socialnimi delavci in vodjem zapora – imamo skupna srečanja.	Psihološko, pedagoško delo, uvodni razgovori, ugotavljanje zasvojenosti, spoznavanje odnosov zunaj zapora, pomoč pri stresu, ugotavljanje osebnostnih motenj, preverjanje finančnega stanja, stik s svojci, timsko delo med sodelavci.	Poklic/vloga.
SD8	[...] delo s prostovoljci, koordinacija prostovoljcev, organizacija večjih projektov, individualno spremljanje brezdomcev in samo tekoče delo v dnevnem centru. Individualno spremljanje [...] socialna pomoč, v smislu urejanja dokumentov, socialne pomoči, psihosocialne pomoči, podpore.	Delo in koordinacija prostovoljcev, organizacija projektov, individualno spremljanje brezdomcev (urejanje dokumentov, socialna pomoč, psihosocialna pomoč, podpora), tekoče delo v dnevnem centru.	Poklic/vloga.
SD9	Vodim razgovore z najemniki. Kasneje, ko so že naši najemniki in če so težavni najemniki, vodim mediacijske razgovore s sosedi. Skušamo vse skupaj voditi na tak način, da se njihovo najemno razmerje reši in iščemo druge vire plačevanja najemnine. Te ljudi pošiljamo na humanitarne organizacije, na CSD-je... Obdelujem vloge, poslane na razpise. Ljudi obveščamo o tem kje lahko dobijo različne oblike pomoči.	Razgovori z najemniki, mediacija med sosedi in najemniki, usmerjanje najemnikov na humanitarne organizacije, CSD-je, obdelovanje vlog, obveščanje ljudi.	Poklic/vloga.
SD10	Generalno gledano, vodim zavetišče. Se ukvarjam z	Vodja zavetišča,	Poklic/vloga.

	menagementom. Skrbim, da vse funkcionira. Sem največji 'žicar' v Ljubljani ☺ Sem vse, ata, mama, 'good cop', 'bad cop'.	menagement, stik z donatorji, skrb za zavetišče in brezdomce.	
SD11	[...] se mu pomaga z denarno pomočjo, v obliki bonov za prehrano, napoti se ga na RK in Karitas, urejanje subvencij za stanovanje... [...] sodelujemo z Nepremičninami Celje, Zavetiščem za brezdomce, samskimi domovi, iščemo stanovanja preko spleta... [...] socialni delavci prispevamo tudi k ustvarjanju mostov med institucijami, uporabniki, zaposlenimi v institucijah in tudi drugimi mrežami...	Denarna pomoč v obliki bonov za prehrano, urejanje subvencij, napotitve na druge organizacije, iskanje stanovanj, sodelovanje z drugimi inštitucijami, ustvarjanje povezav med institucijami, uporabniki, zaposlenimi...	Poklic/vloga.

2. Kolikšno je povprečno letno število brezdomcev nekdanjih zapornikov, ki pridejo k vam po pomoč?

SD1	50 – 60.	Petdeset do šestdeset letno	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD2	Okoli 10% od vseh zaprtih, ki so v moji obravnavi, je tistih, ki nimajo urejenega bivališča ali nimajo prijavljenega stalnega prebivališča. Konkretno letos je takih oseb pri meni sedem.	Sedem, oz. 10% letno.	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD3	Od junija lani jih je imelo 1/3 neurejeno bivanje.	Cca. 33% letno	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD4	[...] letno pride od 300 do 500 različnih ljudi in 90% teh že ima izkušnjo zaporne kazni.	90% letno.	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD5	[...] evidence okrog tega pri nas ne vodimo. Ni jih izrazilo veliko.	Tega podatka nima (ne veliko).	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD6	[...] 4 – 5 letno.	Štiri do pet letno.	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD7	[...] 8 letno.	Osem letno.	Povprečno letno število

			obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD8	[...] okoli 60% tistih, ki imajo tudi krajše kazni, večletne pa jih ima okoli 30% od vseh brezdomcev, ki hodijo k nam.	60% s krajšimi kaznimi, 30% z večletnimi kaznimi letno.	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD9	Nimam teh podatkov.	Tega podatka nima.	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD10	Nimamo tega podatka [...]. Kolikor pa sami povedo, jih je pa menda kar dosti.	Tega podatka nima (veliko).	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.
SD11	Približno pa moramo 17. (za leto 2009) in 21. (leto 2010) ljudem po prihodu iz zapora pomagati najti stanovanje.	Povprečno 19 letno.	Povprečno letno število obravnavanih brezdomnih (nekdanjih) zapornikov.

3. *Kakšno pomoč nudite brezdomnim zapornikom v smislu integracije v okolje po odpustu iz zapora?*

SD1	Postpenala je vloga CSD-ja. V to delo se mi ne vtikujemo. Ne pomagamo [...] iskat stanovanja, službe. Imamo pa primere, ko nekoga poznamo že dlje časa, že pred odhodom v zapor [...]. Potem je naša vloga ta, da skušamo koordinirat kontakte, da mu damo informacije kje se da kaj dobiti. V Stigmi pa nudimo možnost interneta, nudimo informacije kam se lahko obrne, kje so zavetišča, samski domovi... Naša vloga je človeka motivirati, mu dati informacijo kaj je možno, kaj ne, na katere pogoje je potrebno paziti. Osebe skušamo vključiti v druge programe, posreduje se jim informacije za druge programe [...] motivira se jih, da bi nekoč začeli z zdravljenjem. [...] svetovanju staršem, partnerjem (telefonska svetovalna linija). [...] terensko delo za uporabnike in dva dnevna centra. Hodimo pa tudi v zapore. [...] lahko pri nas opravljajo družbeno koristno delo.	Postpenalo prepuščajo CSD-jem, stanovanj/službe ne pomagajo iskati. Če nekoga dlje časa poznajo, koordinirajo kontakte, posredujejo informacije. Nudijo možnost interneta, posredovanja informacij glede namestitev. Osebo motivirajo k zdravljenju, opozarjajo, jo skušajo vključiti v druge programe, možnost opravljanja družbeno koristnega dela. Svetovanje svojcem. Delo na terenu, dnevni center, obiski v zaporu.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.
SD2	[...] jih navadno prijavimo na CSD. Uredimo jim denarno socialno pomoč, pomagamo iskati bivališče in zaposlitev. Prvi dan po odpustu pridejo k meni, da si uredi enkratno denarno socialno pomoč [...]. Lahko zaprosi tudi za redno denarno pomoč. Že med prestajanjem kazni preverjam bivališča, če vem, da le-tega nima in če me za pomoč prosi. [...] pustim, da kaj naredi in si poišče tudi sam. [...] iskanje	Prijava stalnega bivališča, denarna socialna pomoč, pomoč pri iskanju bivališča in zaposlitve, enkratna socialna pomoč, iskanje bivališča že med prestajanjem zaporne kazni.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.

	bivališča in služb v imenu CSD-ja težje.		
SD3	[...] informiranje, usmerjanje, individualno in skupinsko svetovanje, vključitev v terapevtske programe, izobraževanje, učno pomoč, pomoč pri reševanju vsakdanjih manjših in večjih težav, pomoč pri urejanju različnih postopkov, spremstvo in podporo pri zdravljenju odvisnosti od kemičnih substanc, podporo pri izobraževanju, iskanju zaposlitve in drugem, strukturirano preživljanje prostega časa, povezovanje z različnimi organizacijami [...]. Začnemo delat po prihodu kaznjenca iz zapora. [...] uredimo formalne stvari – osnova [...] nato urejanje življenja, odnosov [...]. [...] pomoč po telefonu ali elektronski pošti.	Informiranje, usmerjanje, individualno/skupinsko svetovanje, terapevtski programi, izobraževanje, učna pomoč, pomoč pri urejanju postopkov, podpora pri zdravljenju odvisnosti, pomoč pri iskanju zaposlitve, povezovanje z drugimi organizacijami, pomoč po telefonu in elektronski pošti.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.
SD4	[...] dve sodelavki enkrat tedensko hodili v zapor in tam navezali stike ali s tistimi, ki smo jih poznali ali z novimi. Tega trenutno ne počnemo več. Ljudje, ki pridejo iz zapora se načeloma obrnejo k nam in potem vidimo kaj potrebujejo ali informacije ali svetovanje, pomoč pri iskanju kakšne sobe, pomoč pri urejanju statusa, socialnih pomoči. Ponudimo možnost nizkopražne zaposlitve s cestnim časopisom, imamo dnevni center, možnost spremljanja na zdravljenje ali druge organizacije, možnost nastanitve v sobah najetih stanovanj.	Nekoč obiski v zaporih, sedaj posredovanje informacij, svetovanje, pomoč pri iskanju namestitve, pomoč pri urejanju statusa, socialna pomoč, možnost nizkopražne zaposlitve s cestnim časopisom, dnevni center, spremljanje, možnost nastanitve v sobah.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.
SD5	Jaz sem delal tako, da sem se s prvim dnev nastopa kazni, začel ukvarjati z izpustom. Od primera do primera je odvisno kdaj in kako začnemo. S tistimi, ki imajo probleme z drogo [...] smo se pogovarjali v kateri nizkopražni program ga vključiti po izpustu. S tistimi, ki so se pa uspeli abstinenco doseči, pa smo se pogovarjali o vključitvi v ambulantne oblike visokopražnih programov [...]. Za vse ostale pa smo skušali kaj v zvezi z zaposlitvijo narediti. [...] v zvezi z zaposlovanjem izključno pošiljal na Zavod za zaposlovanje (ZRSZ). CSD-ji smo že pred leti zgubil to vlogo iskalcev zaposlitev [...]. To je postala izključno domena ZRSZ. Je pa zelo dobro, če so socialni delavci opremljeni z informacijami kaj nudijo na ZRSZ-ju.	Z nastopom kazni ukvarjanje z odpustom, pogovori, pomoč pri vključitvi v druge programe, pomoč pri iskanju zaposlitve – usmerjanje na ZRSZ.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.
SD6	Pri nas so zaporniki tudi po deset let. S takimi je težko delat. Nekomu damo izhode, pa vsakič znova pade in izgubi ugodnosti. Imamo nekoga, ki bo počasi šel ven. Šel bo v stanovanjsko skupnost, tako smo se dogovorili s CSD-jem.	Možnost izhodov, ugodnosti, urejanje bivališča, sodelovanje s CSD-jem.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.
SD7	[...] sodelujemo s CSD-jem, če oseba s tem soglaša. Postpenalna obravnava se izvaja s pomočjo CSD-jev, ti predstavljajo koordinatorja/mediatorja med zaporom in zapornikom/pripornikom. S CSD-jem se sodeluje glede namestitve. V zaporu vedno preverimo kakšen je odziv v okolju, preden osebo izpustimo nazaj v isto okolje. Ljudje v kakšni vasi svojega sovaščana/sokrajana [...] morda več ne marajo, ga ne bodo več sprejeli nazaj v svoje okolje, zato je potrebno premisliti, da bi ga poslali	Sodelovanje s CSD-ji, pomoč pri urejanju namestitve, preverjanje odziva v domačem okolju, stik s svojci in nevladnimi organizacijami.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.

	kam drugam. Če se nam zdi potrebno, kontaktiramo tudi svojce ali društva.		
SD8	Pomagamo jim z dnevnim centrom in zavetiščem, ki delujeta pri nas, naš naslednji program (cilj) pa je resettlement – iščemo hišo – gre za nastanitev brezdomcev. To bi bilo namenjeno osebam po prestani zaporni kazni ali po končanem zdravljenju zasvojenosti. [...] stanovanjska skupnost. [...] brezdomec nima kam vrniti po zaključku zdravljenja ali po prestani zaporni kazni. Trenutno pa jim pri reintegraciji pomagamo tako, da ko se znajde na cesti in pade v zasvojenost [...] ga najprej napotimo v program Vrtnica, na zdravljenje. Ga spremljamo in skupaj iščemo rešitev.	Delovanje dnevnega centra, zavetišča, cilj je nastanitev brezdomcev po prestani kazni zapora (stanovanjska skupnost), napotitev na zdravljenje, sodelovanje z drugimi organizacijami, spremljanje, skupno iskanje rešitev.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.
SD9	Nimamo nobene posebne obravnave ljudi, ki pridejo iz zaporov. Pri nas nimajo nobene prednosti. Na razpise se ljudje lahko prijavljajo kadar so le-ti odprti, četudi iz zapora. Za bivalne enote pa se lahko prijavijo kadarkoli, vlogo lahko dajo torej tudi dokler so še v zaporu.	Za osebe po prihodu iz zapora nimajo posebne obravnave, niso privilegirana skupina. Na odprte razpise se lahko prijavljajo iz zapora, vlogo za bivalne enote lahko dajo kdajkoli.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.
SD10	Tu imamo bivalni del, ki deluje 24 ur na dan – zavetišče s 24. posteljami, zanj potrebuješ odločbo CSD-ja, plačajo pa nekoliko več kot polovico svoje denarne socialne pomoči [...]. [...] razdelilnica hrane [...]. [...] kontejnerji [...] v njih uredili 18 ležišč – oseba zvečer ob 20.00 pride, se stušira, preobleče (imamo tudi razdelilnico oblek), prespi, ob osmih morajo kontejnerje zapustiti, se le-ti zaklenejo. Princip našega dela: »Če potrebuješ pomoč, pridi sem, če ne veš kako, bomo poskušali skupaj poiskati rešitev, če veš kako, lahko ravno tako prideš in ti pomagamo do cilja.« Ljudje iz zapora pridejo k nam v zavetišče, ker nimajo kam drugam. Namen zavetišča je, da da človeku občutek varnosti, da se lahko nekje naje in naspí, uredi, preobleče. Če izrazi željo po pomoči, ga lahko usmerimo, mu pomagamo kakšno institucijo najt... ampak mora pokazati sam nek interes.	Bivalni del – zavetišče, potrebna odločba CSD, razdelilnica hrane, kontejnerji z ležišči, higienska preskrba, pomoč pri iskanju rešitev, občutek varnosti, delilnica oblek, usmerjanje na druge institucije, povezovanje z drugimi organizacijami.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.
SD11	Postpenalna obravnava je proces, v katerem skušamo mobilizirati posameznika in okrepiti moč posameznika in vire v skupnosti za hitrejšo in bolj učinkovito vključitev v vsakdanje življenje po prestani kazni. Vključitev pomeni, vključevanje tako v ekonomskem, izobraževalnem in socialnem nivoju. V kolikor je obsojenec brez stanovanja, se že v času prestajanja kazni prijavi na razpis za neprofitna stanovanja preko Nepremičnin Celje (Nepremičnine nas o datumu prijave obvestijo). Predpisane vloge osebno dvignemo in jih skupaj z obvestilom pošljemo v zapore, kjer jim strokovni delavci zapora pomagajo pri izpolnjevanju vlog. Druge možnosti so pridobitev bivalne enote, namestitev v zavetišče za brezdomce, samski dom.	Mobilizacija osebe, krepitev moči in virov za hitrejšo vrnitev v vsakdanje življenje po prestani kazni, finančna pomoč, socialna pomoč, pomoč pri iskanju stanovanja v času prestajanja zaporne kazni, sodelovanje z zavetišči, samskimi domovi, pomoč pri iskanju zaposlitve v času prestajanja zaporne kazni, ponujena pomoč prostovoljcev za lažji prehod v zunanji svet.	Pomoč pri integraciji obsojene osebe v okolje.

	Kar se tiče zaposlovanja: 6 mesecev pred odpustom se lahko obsojena oseba prijavi na Zavod za zaposlovanje. Pri tej problematiki pa je potrebno biti ves čas aktiven, hiter, hitro je potrebno reševati probleme. Prostovoljci so namenjeni mehkeemu prestopu v zunanji svet. Lažje je, če začnejo delat z njimi takoj na začetku, lažje jih je vključiti v skupine, bolj so kooperativni, pripravljeni so na spremembe... če pa prostovoljec zve, da obsojenec po zaporni kazni nima kam, to obvesti CSD.		
--	---	--	--

4. Katere rešitve sočasne, katere stalne pri delu z brezdomci (nekdanjimi) zaporniki?

SD1	Gre začasne rešitve. Rešitve se iščejo za kakšen mesec, dva.	Vse rešitve sočasne.	Trajnost rešitev.
SD2	Rešitve iščemo v samskih domovih, bivalnih enotah, kjer je bivalni standard sicer slabši, vendar poceni. Pomagamo si s spektrom humanitarnih in verskih organizacij. [...] začasne rešitve.	Začasne rešitve: samski dom, bivalna enota, humanitarne in verske organizacije.	Trajnost rešitev.
SD3	Trudimo se iskat in delat na stalnih rešitvah. Vloge in mnenja dajemo na občino, varuhu človekovih pravic [...].	Trud na stalnih rešitvah: pošiljanje vlog in mnenj na občino, varuhu človekovih pravic.	Trajnost rešitev.
SD4	Interes je stalna, varna rešitev. [...] nimamo programov, ki bi nudili trajno zaposlitev ali karkoli.	V interesu so stalne rešitve, a neizvedljive.	Trajnost rešitev.
SD5	Če se da, iščemo stalne. Vendar je to pri tej kategoriji težko. Stalna rešitev je recimo dodelitev neprofitnega stanovanja, ampak ima samska oseba zelo malo možnosti, da zadovolji te kriterije.	V interesu so stalne rešitve: neprofitno stanovanje – možnosti so slabe.	Trajnost rešitev.
SD6	Večina rešitev je začasnih.	Večina rešitev je začasnih.	Trajnost rešitev.
SD7	Vse rešitve, ki nekako lepijo 'obliž' na trenutno stanje, sočasne. Torej začasna nastanitev, začasna zaposlitev, večina rešitev, ki zadevajo zgolj vedenjsko problematiko zaprte osebe, lahko smatramo začasne. Trajne rešitve so po eni strani sistemske (urejene s strani države) in po drugi strani toliko globinske spremembe pri posamezniku, da dosežejo nivo stališč in prepričanj glede kaznivih dejanj in tako bistveno znižujejo stopnjo tveganja za ponovno storitev kaznivega dejanja. Žal so stalne rešitve v manjšini.	Večina rešitev je začasnih: začasna nastanitev, začasna zaposlitev, rešitve, ki zadevajo vedenjsko problematiko. Trajne rešitve so v manjšini: sistemske rešitve, globinske spremembe pri posamezniku.	Trajnost rešitev.
SD8	Mi ne štartamo z iskanjem stanovanja ali zaposlitve, sploh če vidimo, da je prisotna zasvojenost (v večini primerov je), mi štartamo s programom zdravljenja, ker se nam zdi nesmiselno, da nekomu omogočimo stanovanje ali službo, ker tega ne bo obdržal. Štartamo z umikom z ulice. Tak človek potrebuje socialno mrežo, ki ga bo 'držala pokonci', potrebuje neko psihosocialno, terapevtsko podporo. Torej delamo na stalnih rešitvah.	Stalne rešitve: program zdravljenja, umik z ulice, ustvarjanje kvalitetne socialne mreže, psihosocialna, terapevtska podpora.	Trajnost rešitev.
SD9	Bivalne enote so zamišljene kot začasna rešitev, vendar žal, postanejo mnogokrat stalna rešitev.	Začasne rešitve se mnogokrat spremenijo v stalne: bivalne enote.	Trajnost rešitev.
SD10	Rešitve naj bi bile začasne. Zavetišče je zasilna rešitev. Zavetišče je boljše edino od ceste, vse ostalo pa je boljše od zavetišča. Nekateri [...] običijo tu.	Začasne rešitve se mnogokrat spremenijo v stalne: zavetišče.	Trajnost rešitev.
SD11	Začasna rešitev je predvsem bivalna enota, saj je omejena	Začasne rešitve: bivalna	Trajnost

	na obdobje šestih mesecev, čeprav lahko ljudje to tudi podaljšajo, pa zavetišče, samski dom...	enote, zavetišče, samski dom.	rešitev.
--	--	-------------------------------	----------

5. Kako in kje lahko dobijo brezdomni zaporniki informacije o vaših storitvah?

SD1	Večina nas pozna že od zunaj, preden so šli v zapor. Informacije pa lahko dobijo tudi preko zaposlenih v zaporu. [...] informacije med uporabniki itak zelo hitro razširijo.	Uporabniki vedo zanje pred odhodom v zapor, info. posredujejo zaposleni v zaporu, širjenje info. od ust do ust.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.
SD2	[...] vedo za nas. Ali pa informacije dobijo v zaporu.	Uporabniki vedo zanje pred odhodom v zapor, info. posredujejo zaposleni v zaporu.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.
SD3	Imamo precej močno informacijsko mrežo. Delamo promocije, kjer povemo kdo smo, kaj ponujamo, enkrat na štirinajst dni v enem zaporu za skupino oseb, ki prestajajo zaporno kazen. Pridejo tisti, ki jih to zanima ali tisti, ki bodo v roku parih mesecev zapustili zapor. Sicer imamo plakate po zaporih in na CSD-jih. Vsi zapori so seznanjeni s tem kdo smo mi in kaj počnemo.	Močna informacijska mreža, promocije po zaporih, plakati v zaporih in na CSD-jih, info. posredujejo zaposleni v zaporu.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.
SD4	Socialne delavke po CSD-jih in zaporih nas poznajo, imamo internetno stran, od ust do ust, sicer pa je naš časopis tudi dober medij in pomaga k prepoznavnosti.	Info. posredujejo zaposleni v zaporu in CSD-ju, spletna stran, širjenje info. od ust do ust, časopis (Kralji ulice).	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.
SD5	Takoj ko pridejo v zapor, stopimo v stik z njimi, če seveda to sami želijo.	Sami stopijo v stik z uporabniki ob nastopu zaporne kazni.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.
SD6	V priporu imam z vsakim pogovor. Z obsojenci pa z nekaterimi in občasno.	Uvodni razgovor ob nastopu zaporne kazni.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.
SD7	Zaprte osebe dobijo pri nastopu kazni ali pri privedbi v pripor osnovno informacijo, da lahko pišejo prijavnico za razgovor s psihologom. [...] glede na potrebe in odkritost zaprte osebe se razvija droben strokovni odnos izmenjave informacij.	Možnost razgovora s psihologom ob nastopu zaporne kazni.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.
SD8	[...] si med seboj povedo. Na CSD-jih imamo promocijski material [...].	Info. od ust do ust, promocijski material na CSD-jih.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.
SD9	Strokovni delavci v zaporih in na CSD-jih naj bi posredovali informacije o nas dalje.	Info. posredujejo zaposleni v zaporu in CSD-ju.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.
SD10	Na CSD-ju, ustno izročilo je precej močno.	Info. zposredujejo zaposleni na CSD-ju, Info. od ust do ust.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.

			storitvah.
SD11	Obravnava sama se prične takoj z nastopom kazni zaporu [...]. Obveščamo jih tudi preko zloženke, kjer so navedene institucije od UE, zavod za zaposlovanje, davčni urad, CSD, z vsemi potrebnimi informacijami. V okviru postpenalne pomoči imamo tudi Društvo prostovoljcev Utrinek Celje [...] ob odpustu imajo obsojene osebe možnost vključitve v Skupino za pomoč in samopomoč ljudem z izkušnjo prestane kazni, kar imamo prav tako predstavljeno v zloženkah.	Sami stopijo v stik z uporabniki ob nastopu zaporne kazni, zloženska z info., zloženci o Društvu prostovoljcev Utrinek Celje in Skupini za samopomoč ljudem z izkušnjo prestane kazni.	Način posredovanja informacij o svojih storitvah.

6. *Kdaj se začnete ukvarjati z integracijo brezdomnega zapornika v okolje?*

SD1	Problem v trenutni zakonodaji je, da se naj bi CSD z zapornikom začel ukvarjat 3 mesece pred izpustom. Vendar je to premalo [...] kažejo izkušnje. [...] mi skušamo začeti s tem delom nekoliko prej. Zelo različno, za nekoga, ki ima urejene osnovne stvari in bi rad šel v komuno, ne potrebujemo dosti časa. Če pa ima človek kazni še 3,4 leta, pa tudi verjetno še ne razmišlja tako daljnoročno, tako da je težko z njim govoriti o nekih načrtih po izpustu. Ampak za to ni nekega skupnega recepta. Prilagajamo se vsakemu posamezniku, njegovim potrebam. V principu spremljamo človeka ves čas prestajanja zaporne kazni, sploh te, ki se poznamo že od prej. Imamo pa tudi skupine/delavnice na Povšetovi [...] odprto za vse obsojence.	Začnejo se ukvarjati več kot tri mesece pred izpustom iz zaporu, oziroma odvisno od vsakega posameznika. Spremljajo osebo ves čas prestajanja kazni. Izvajanje delavnic v zaporu na Povšetovi.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.
SD2	Ves čas, ko je v zaporu, sodelujemo. Na njegovo dovoljenje se naredi osebni (individualni načrt) bivanja. Takrat izvemo, če so težave s stiki, s preživetjem. [...] delo odvisno od vsakega zapornika posebej in njegovih potreb. Zadnje tri mesece pred odpustom pa pogledamo kaj je že urejeno, kaj še ni, kje potrebuje pomoč. V vsak zapor grem dvakrat letno in obiščem tiste, ki to želijo. Na začetku prestajanja zaporne kazni morajo podati soglasje o sodelovanju s CSD-jem.	Spremlja osebo ves čas prestajanja kazni, če oseba s tem soglaša, naredi osebni načrt bivanja, zadnje tri mesece pregled kje je še potrebna podpora, dvakrat letno obiski zaporov.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.
SD3	[...] CSD delat z osebo tri mesece pred odpustom. In v tem času, če je izražena želja po naši pomoči, se tudi mi vključimo. Promocije pa imamo redno po zaporih [...]. [...] namen je, da začnejo zaporniki v zaporu (kdajkoli) razmišljati o tem, da ko bodo prišli ven, začeli na novo. Individualnega dela v zaporu pa ne opravljamo.	Če je izražena želja, tri mesece pred odpustom iz zaporu, redne promocije po zaporih.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.
SD4	Načeloma obiskujemo ljudi v zaporu le, če so pred odhodom tja bili naši uporabniki. Ko gre proti koncu zaporne kazni se naredi nek načrt, ki se ne zapiše, ampak se sklene nek dogovor, pozanima se kje je kaj prosto, kje lahko dobi kakšno sobo [...].	Če osebo poznajo, jo obiskujejo v zaporu, proti koncu zaporne kazni se naredi individualni načrt in preveri proste sobe/nastanitve.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.
SD5	[...] sem se s prvim dnem nastopa kazni, začel ukvarjati z izpustom. Imel sem dosti stikov z obsojenci. Če je bilo	S prvim dnem nastopa kazni, veliko stikov z obsojenci, vse pravočasno	Časovna opredelitev integracije

	potrebno kašne stvari urejat, smo jih pravočasno začeli urejat. Redko se je zgodilo, da ne bi zadeve uredili. [...] sem že prej poklical, da bi potrebovali eno posteljo.	začeli urejat, med prestajanjem zaporne kazni iskal možnosti nastanitve.	brezdomnega zapornika v okolje.
SD6	Dejansko se že od začetka pogovarjamo z zapornikom o njegovem izpustu [...]. [...] delamo odvisno od primera do primera.	Od začetka prestajanja kazni, delo odvisno od vsakega posameznika.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.
SD7	Z integracijo zapornika v okolje začnemo takoj po njegovem prihodu v zapor: -s sprejemom; -s pedagogom naredita osebni načrt, katerega obsojenec podpiše, da se strinja [...].	Od začetka prestajanja kazni, s sprejemom in podpisanim osebnim načrtom.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.
SD8	Kakor posameznik želi. Lahko smo z osebo ves čas prestajanja zaporne kazni v stiku preko telefona, pisem. Med prestajanjem kazni urejamo pravne, formalne stvari, ki se med tem časom lahko uredijo.	Na željo obsojenca so lahko ves čas prestajanja kazni v stiku preko telefona, pisem, urejanje pravno-formalnih stvari v času prestajanja kazni.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.
SD9	Vlogo na razpis ali za bivalno enoto lahko oseba k nam pošlje že v času prestajanja zaporne kazni.	Ko obsojenec pošlje vlogo – lahko v času prestajanja zaporne kazni.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.
SD10	Ko sam želi, prosi za pomoč.	Ko obsojeni sam želi.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.
SD11	Sodelovanje se prične z nastopom kazni, intenziteta stikov, načrtovanje odpusta,pa dejansko tri mesece pred odpustom.	Od začetka prestajanja zaporne kazni, večja intenzivnost sodelovanja tri mesece pred odpustom.	Časovna opredelitev integracije brezdomnega zapornika v okolje.

7. Kako se pomoč brezdomnim (nekdanjim) zapornikom razlikuje od pomoči ostalim uporabnikom?

SD1	Vse obravnavamo enako. [...] ali je bil v zaporu ali ne, nas ne zanima.	Se ne razlikuje.	Razlike v nudenju pomoči.
SD2	[...] se ne razlikuje. Fokus je edino na drugi problematiki. [...] zaporniki vsi enaki.	Se ne razlikuje, le fokus je na drugi problematiki.	Razlike v nudenju pomoči.
SD3	Človek je človek, ki potrebuje neko obliko pomoči.	Se ne razlikuje.	Razlike v nudenju pomoči.
SD4	Se ne razlikuje.	Se ne razlikuje.	Razlike v nudenju pomoči.
SD5	Prav nič. Morda so bolj privilegirani, ker so v večji stiski.	Zaradi večje stiske bolj privilegirani.	Razlike v nudenju pomoči.
SD6	[...] nanje ne gledam drugače. Sicer pa takšni zaporniki potrebujejo več. Potrebujejo namestitve, ugodnosti... [...] zato, ker je več dela, ti ljudje manj motivacije.	Potrebujejo več pomoči – so sami manj motivirani.	Razlike v nudenju pomoči.

SD7	Bistveno vprašanje je bivanje zaprte osebe po prestani kazni. Urejanje te problematike, če se zaprta oseba seveda s tem strinja, je poglobitvenega pomena. Poleg te specifične problematike bi izpostavil tudi urejanje zdravstvenega zavarovanja, različnih obolenj in bolezni in seveda finančno področje.	Potrebno je iskanje namestitve po prestani kazni, urejanje zdravstvenega zavarovanja, so bolj bolni, potrebna pomoč na finančnem področju.	Razlike v nujenju pomoči.
SD8	Se ne razlikuje.	Se ne razlikuje.	Razlike v nujenju pomoči.
SD9	[...] te osebe nimajo nobene prednosti pred ostalimi. Tudi sicer jih ne obravnavamo drugače, edino če imamo kasneje težave z njihovimi higienskimi navadami ali s sosedi.	Se ne razlikuje, le več je lahko težav s higienskimi navadami in z odnosi s sosedi.	Razlike v nujenju pomoči.
SD10	Zanje veljajo ista pravila, isti pogoji kot za vse ostale. Prav posebej se z njimi ne ukvarjamo. Pri nas nimamo programa resocializacije, tretmaja ali karkoli podobnega.	Se ne razlikuje.	Razlike v nujenju pomoči.
SD11	Nudenje pomoči osebam, ki jo potrebujejo se razlikuje po bivanju, možnosti komunikacije, saj so obsojene osebe na prestajanju kazni zavora in jim je omogočeno komuniciranje samo preko telefona (ob določeni uri, omejeno) oz. preko stikov (obisk strokovne delavke v zaporu). Vzpodbujamo jih tudi k pisanju pisem....	Slabše so možnosti komunikacije in oblika bivanja.	Razlike v nujenju pomoči.

8. Kako si pri vašem delu pomagata s socialno mrežo brezdomnega (nekdanjega) zapornika?

SD1	Če se pokaže, da bi to lahko vplivalo pozitivno, potem ja. Ampak večina naših uporabnikov ima prekinjene stike z družino. Njihova socialna mreža je uporabniška scena. Partnerji so navadno v istem krogu. Se jih pa spodbuja, da bi navezali stik, vendar se navadno izkaže kot neuspešno [...]. Je pa stik z družino zelo v pomoč, če se oseba odloči za terapevtske programe.	Večina uporabnikov ima prekinjene stike z družino, se jih spodbuja k obnavljanju stikov, če bi ti lahko pozitivno vplivali – ob vključitvi v terapevtske programe.	Delo s socialno mrežo.
SD2	Pri osnovnem načrtu se pogleda socialna mreža uporabnika. On pove koga lahko kontaktiram, koga naj pokličem...	Kontaktira se tiste osebe katere uporabnik želi/prosi.	Delo s socialno mrežo.
SD3	Če sam prosi, potem mu pomagamo, če on tega ne želi, sami ne brskamo po njegovi socialni mreži. Včasih tudi svojci iščejo pomoč in mi jim v okviru naših drugih programov lahko pomagamo.	Kontaktirajo, če uporabnik želi. Večkrat tudi svojci iščejo pomoč pri njih.	Delo s socialno mrežo.
SD4	Socialna mreža posameznika nam še posebej prav pride pri terenskem delu.	Socialno mrežo aktivirajo v namene terenskega dela.	Delo s socialno mrežo.
SD5	[...] imajo običajno porušeno socialno mrežo. Tisti, ki nima porušene socialne mreže, si lahko zelo hitro sam pomaga.	Socialno mrežo imajo večinoma porušeno, če ne, pomoči ne potrebujejo.	Delo s socialno mrežo.
SD6	Ves čas smo v stiku s CSD-ji, ki nam pomagajo pri stikih. Sicer pa smo s svojci ves čas v stiku, če sami presodimo, da je to dobro [...].	S svojci v stiku, če presodijo, da je to pozitivno.	Delo s socialno mrežo.
SD7	Pogosto je nima. Lažje je, kadar je na prostosti vključen v katero izmed nevladnih organizacij, da ima z njimi stik. Drugače se lahko opremo le na sorodnike, če seveda oboji sploh želijo sodelovati. [...] vendar je pogosto ta mreža nefunkcionalna v smislu pomoči.	Pogosto s svojci nima stikov, lažje se povežejo s katero od nevladnih organizacij, v katero je vključen.	Delo s socialno mrežo.
SD8	Redko si pomagamo, ker je večinoma nimajo več. Če pa jo ima, si z njo ne moremo več dosti	Socialno mrežo imajo večinoma porušeno.	Delo s socialno mrežo.

	pomagati.		
SD9	/	/	/
SD10	Kontaktiramo službe ali sorodnike. Po potrebi. Stiki so, obojestranski, torej mi kdaj pokličemo koga, še pogosteje pa drugi pokličejo nas. Ljudje, ki imajo kakršnokoli socialno mrežo, so v bistveni prednosti pred tistimi, ki nimajo ničesar. Ampak se jih večina tega ne zaveda. Tak človek ima bistveno več možnosti, da se bo 'izkopal ven', kot pa tisti, ki nima nikogar.	Po potrebi kontaktirajo službe ali sorodnike. Večkrat pa svojci pokličejo njih.	Delo s socialno mrežo.
SD11	Večina obsojenih oseb nima prave socialne mreže, če pa jo ima, z njimi vzpostavimo stik ob nastopu kazni, predvsem zaradi izhodov obsojenih oseb oz. reševanja problemov v družini. Pomoč obsojenim pomeni tudi pomoč njegovi družini, prijateljem... in tistim, ki želijo obsojeni osebi pomagati. Večina 'tako imenovane socialne mreže' pa z nastopom kazni izgine [...]. Če ima socialno mrežo je vključitev v življenje in delo lažje, pa tudi izhodi potekajo boljše, pri tistih, ki pa nimajo nikogar vključujemo prostovoljce.	Socialno mrežo imajo večinoma porušeno, če ne, jo kontaktirajo ob nastopu kazni.	Delo s socialno mrežo.

9. Kako mu socialno mrežo pomagata graditi/utrditi, če je ta slaba?

SD1	[...] jih spodbujamo k navezovanju stikov, se pogovarjamo z njimi o tem...	Spodbujanje k navezovanju stikov s svojci, pogovori o tem.	Način utrjevanja socialne mreže.
SD2	O njegovi socialni mreži se z uporabnikom pogovarjam, nato tudi koga pokličem, povabim k sebi.	Pogovori z uporabnikom, srečanja s svojci.	Način utrjevanja socialne mreže.
SD3	Če sam prosi, mu ponudimo naše druge programe, v okviru katerih je tudi možnost skupinskega svetovanja.	Na prošnjo uporabnika možnost skupinskega svetovanja.	Način utrjevanja socialne mreže.
SD4	Spodbujamo k okrepitvi vezi z družino, vendar načeloma ne kličemo takoj domov... Najprej pa potrebuje oseba svoj osebni prostor, kamor lahko povabi domače na obisk.	Spodbujanje k navezovanju stikov s svojci, posebno po pridobitvi lastne sobe.	Način utrjevanja socialne mreže.
SD5	Temu so med drugim namenjeni prostovoljci – za postavitev nove socialne mreže ali za krepitev stare.	Prostovoljci namenjeni postavitvi nove socialne mreže ali krepitvi stare.	Način utrjevanja socialne mreže.
SD6	Iščemo kontakte. Večkrat ni uspeha. Vendar se trudimo. Dosti skušamo urediti s svetovalci (to so prostovoljci, ki obiskujejo zapornike v zaporu, jih spremljajo ob izhodih...). Če pa posameznik tega ne želi, potem tega ne počnemo.	Iskanje kontaktov, pomoč prostovoljcev.	Način utrjevanja socialne mreže.
SD7	[...] ni jasnih rešitev ali res dobre prakse [...]. Stik z organizacijo, ki deluje na nevladnem področju pomoči brezdomcem je običajno maksimalni domet te pomoči. To ni nujno malo, za nekoga je to lahko resnična pot iz težav.	Stik z nevladnimi organizacijami, v katere je uporabnik vključen, ni pa enotne rešitve za vse.	Način utrjevanja socialne mreže.
SD8	Najprej utrdimo osebo samo, da sam 'stoji na nogah', kar pa je dolgotrajen proces. Potem pa se mora on na čustveni ravni najprej srečati s svojo družino, da bo čez čas lahko pristopil do svojih otrok, bivše žene...	Najprej utrjevanje osebe, ko je pripravljena na stik s svojci, nudena podpora.	Način utrjevanja socialne mreže.

	in ko je on pripravljen ta korak narediti, potem mu pomagamo pri utrjevanju te mreže.		
SD9	/	/	/
SD10	Obstajajo podporni programi (Kralji ulice). Neka mreža se oblikuje že znotraj bivalne enote [...]. Ulični časopis je en majhen korak.	Podporni programi, oblikovanje socialne mreže znotraj bivalne enote, ulični časopis.	Način utrjevanja socialne mreže.
SD11	[...] če nimajo svoje socialne mreže, s prostovoljci. Prednosti prostovoljnih svetovalcev so neobremenjenost z institucijo in boljše možnosti za komunikacijo, več časa za svetovalni odnos. Svetovalci obiskujejo svojega obsojenca praviloma 1x mesečno, včasih tudi tedensko. Svetovanje poteka v zavodu, v okolici zavoda ali v kraju bivanja, glede na režim v katerem obsojenec prestaja kazen. Namen svetovanja: support, nadomestiti pozitivni človeški faktor, možnost neobremenjene komunikacije, povezava z zunanjim svetom, spoznavanje novih vrednot, vedenjskih vzorcev, možnih načinov razreševanja stisk in težav, dviganje obsojenčeve samozavesti, samospoštovanja, zaupanja v ljudi, spoznavanje in izražanje emocij, spoznavanje in učenje socialnih vlog...	Prostovoljci namenjeni postavitvi nove socialne mreže ali krepitvi stare, povezavi z zunanjim svetom.	Način utrjevanja socialne mreže.

10. /a S katerimi organizacijami pri vašem delu z brezdomnimi (nekdanjimi) zaporniki sodelujete? Na kakšen način?

SD1	[...] s CSD-ji. [...] zavetišče Altra, Zavetišče Poljanska, zavetišče, ki ga vodijo nune (se da kljub njihovim pravilom zmeniti, da vseeno koga vzamejo k sebi), [...] z Društvom Up, Projekt Človek, Svit Koper, Zdrava pot Maribor, DrogArt, Kralji ulice. [...] skupaj čim več ponudimo, se nekako dopolnjujemo. Mi damo informacije kje lahko dobi hrano, tuš, namestitev. Spodbujamo uporabnike, da si sami urejajo [...].	CSD-ji, Zavetišče Altra, Zavetišče Poljanska, Zavetišče Matere Tereze, Društvo Up, Projekt Človek, Svit Koper, Zdrava pot Maribor, DrogArt, Kralji ulice. Skupaj čim več ponudijo, se dopolnjujejo, posredujejo info. o drugih organizacijah, spodbujajo uporabnike k samoiniciativnosti.	Sodelovanje z drugimi organizacijami.
SD2	S samskimi domovi, Zavetiščem na Poljanski, z Zavetiščem Matere Tereze, Stanovanjskim skladom... [...] sama pokličem v zavetišče in povprašam o praznih posteljah, v formalne enote (od Stanovanjskega sklada), pa je potrebno pošiljati pisne vloge, zahteve, poročila.	Samski domovi, Zavetišče Poljanska, Zavetišče Matere Tereze, JSS MOL, idr. Pokliče, pošilja pisne vloge, zahteve, poročila.	Sodelovanje z drugimi organizacijami.
SD3	Vse kar je možno. Iščemo neko mrežo organizacij. Ali pokličemo ali se poznamo, gremo kam vprašat. Iščemo za posameznika kar pač potrebuje. [...] Projektom Človek, Društvom up, s Centrom za detoksikacijo...	Projekt Človek, Društvo Up, Center za detoksikacijo idr. – iščejo mrežo organizacij.	Sodelovanje z drugimi organizacijami.
SD4	Zavetišče – Poljanska, Vincencijeva zveza, Stigma, ProBono ambulanta, nune, ki imajo zavetišče, pa tudi po Sloveniji – zavod Socio Celje... [...] srečanja, smo na vezi, prostovoljce vozim po organizacijah, da jih spoznajo.	Zavetišče Poljanska, DPVZD, Stigma, ambulanta ProBono, Zavetišče Matere Tereze, Zavod Socio Celje idr. Srečanja, klici, obiski.	Sodelovanje z drugimi organizacijami.
SD5	Z Zavetiščem za brezdomce na Poljanski [...]	Zavetišče Poljanska,	Sodelovanje z

	programi za urejanje zasvojenosti, zdravstvene ustanove [...] vse. [...] Prelomi.	programi za zdravljenje zasvojenosti, zdravstvene ustanove, Prelomi idr.	drugimi organizacijami.
SD8	S sodišči, CSD-ji, Kralji ulice, Ambulanto Pro bono, Vrtnico, Pelikanom, Retocenterom, Karitasom, Anonimnimi narkomani, Ozaro... Brezdomce spodbujamo, da se vključijo v program zdravljenja, ko jih spodbudimo, napišemo prošnjo, organizacijo pokličemo, nas povabijo na razgovor, mi gremo zraven kot prijatelji/svojci.	Sodišča, CSD-ji, Kralji ulice, ambulanta ProBono, Vrtnica, Pelikan, Retocenter, Karitas, Anonimni narkomani, Ozara idr. Pisanje prošenj, telefonski klici, obiski.	Sodelovanje z drugimi organizacijami.
SD9	Karitas, Rdeči križ... ljudi, ki nimajo denarja za hrano, obleko, napotimo k humanitarnim organizacijam. Zelo se trudimo sodelovati s CSD-ji [...]. [...] s Kralji ulice, predvsem kar se samih nastanitev v bivalne enote tiče. [...] sodelujemo s Stigmo... Z zunanjimi organizacijami pa sodelujemo, takrat, ko ni več pomoči (sodni postopki).	Karitas, Rdeči križ, CSD-ji, Stigma, Kralji ulice, sodišča, idr. Napotitev po hrano/obleko, nastanitve, sodni postopki.	Sodelovanje z drugimi organizacijami.
SD10	Sodelujemo z vsemi, ki se kakorkoli srečujejo z brezdomci. V začetku smo dosti sodelovali z Rdečim križem, s Karitasom pogojno. Sodelujemo tudi z zdravstvenimi organizacijami (Ambulanta Probono, Klinični center, bolnica na Golniku...). Tudi s policijo [...]. [...] tudi z donatorji.	Rdeči križ, Karitas, ambulanta ProBono, Klinični center, bolnica Golnik, policija, donatorji, idr.	Sodelovanje z drugimi organizacijami.
SD11	V koordinacijo so vključeni in ga sestavljajo: - predstavnik Nepremičnin Celje - predstavnik Zavoda za zaposlovanje Celje - predstavniki strokovnih služb Zavodov za prestajanje kazni zapora po Sloveniji - strokovni delavci CSD –po Sloveniji Koordinacijski odbor deluje od leta 1985. Sestajamo se enkrat mesečno na tukajšnjem Centru za socialno delo Celje. Sodelujemo pa tudi z Rdečim križem, Karitasom, samskimi domovi, Zavetiščem za brezdomce Celje, inštitutom Vir, komunami, Metadonsko ambulanto Celje...	Nepremičnine Celje, Zavod za zaposlovanje Celje, Zavodi za prestajanje kazni zapora, CSD-ji (s predstavnikovih naštetih vladnih organizacij sestavljajo koordinacijo), Rdeči križ, Karitas, samski domovi, Zavetišče za brezdomce Celje, Inštitut Vir, komune, Metadonska ambulanta Celje, idr.	Sodelovanje z drugimi organizacijami.

10. /b Na kakšen način sodelujete s Centri za socialno delo? S katerimi organizacijami pri vašem delu z brezdomnimi zaporniki še sodelujete? Na kakšen način? (odgovarjajo strokovni delavci v Zavodu prestajanja kazni zapora)

SD6	S CSD-ji sodelujemo dnevno. Preko telefonov, pa tudi v pisni obliki. Za vsakega posameznika se obrnemo na CSD. Skupaj iščemo osebi bivališče. V času prestajanja kazni smo ves čas v kontaktu. [...] Karitasom, Rdečim križem, Delavsko univerzo, Zavodom za zaposlovanje, z občinami, šolami, upravnimi enotami, Stanovanjskim skladom, Zavetiščem, s samskimi domovi, Zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, Zavodom za zdravstveno zavarovanje.	Sodelovanje s CSD-ji je dnevno – telefonsko in pisemsko – iščejo bivališča. Karitas, Rdeči križ, Delavska univerza, Zavod za zaposlovanje, občine, šole, UE, Stanovanjski sklad, Zavetišče za brezdomce Celje, samski domovi, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, Zavod za zdravstveno	Način sodelovanja s CSD-ji in sodelovanje z drugimi organizacijami.
-----	---	--	---

		zavarovanje.	
SD7	Tako v priporu, kot zaporu sodelujemo s CSD-jem, če oseba s tem soglaša. Postpenalna obravnava se izvaja s pomočjo CSD-jev, ti predstavljajo koordinatorja/mediatorja med zaporom in zapornikom/pripornikom. S CSD-jem se sodelujemo glede namestitve. CSD-ji se lahko odzivajo dosti intenzivno in so navadno pripravljeni sodelovati, ampak je vseeno vse odvisno od socialnega delavca na CSD-ju. Strokovni delavci v zaporu se trudimo, da je dobra navezanost s CSD-ji, tako je dosti sodelovanja, a je vse precej odvisno od socialne delavke na CSD-ju, od njene pripravljenosti in angažiranosti. Za sodelovanje s CSD mora dat zapornik soglasje, oni pa morajo poslati poročilo o zaporniku. Po izpustu CSD lahko da izredno denarno pomoč – 230 evrov. [...] Kralji ulice. [...] vidne duševne težave, se povežemo s stanovanjskimi skupinami (Altra, Paradoks).	Ob soglasju obsojenega, postpenalna obravnava poteka s pomočjo CSD-jev, sodelujejo glede namestitve. Če je CSD pripravljen, je sodelovanje zelo intenzivno. Kralji ulice, Altra, Paradoks.	Način sodelovanja s CSD-ji in sodelovanje z drugimi organizacijami.

11. *Kako uporabljate individualni načrt pri delu z brezdomnimi (nekdanjimi) zaporniki?*

SD1	Uporablja se pri zelo majhnem odstotku ljudi, pri tistih, ki se začnejo odločati, da bi nekaj spremenili. [...] večina ne želi, ne zmore. Ko se pa odločijo, individualni načrt naredimo, ampak ne v formalizirani obliki. V dnevnem centru in na terenu so kontakti bežni, nestalni. Storitve se izvajajo glede na potrebe. Z uporabniki, ki so na metadonu in pridejo v Stigmo za 3,4 ure, pa se to že da delati.	Le pri osebah, ki se odločijo kaj spremeniti in obiskujejo Stigmo dnevno po več ur – v neformalni obliki.	Uporaba individualnega načrta.
SD2	Če se uporabnik strinja, se individualni načrt uporablja vse od začetka. Naredi se osebni (individualni načrt) bivanja. Takrat izvem, če so težave s stiki, s preživninami.	Na strinjanje uporabnika, ob prvem srečanju – preverjanje stikov, financ.	Uporaba individualnega načrta.
SD3	Ko ga prvič vidimo, vedno najprej naredimo individualni načrt pomoči, skupaj ugotovimo kaj so njegova pričakovanja, potrebe in želje.	Ob prvem srečanju – ugotavljanje pričakovanj, potreb, želja.	Uporaba individualnega načrta.
SD4	V neformalni obliki ga naredimo ob obisku zapornikov. In v programu nastanitvene podpore [...]. Oseba ga naredi sama ali pa ga naredimo skupaj. Marsikdo pa ga naredi, ker tako piše v pogodbi, ne ker bi si to sam želel [...] to neka metoda, ki je bolj uporabna za nas, socialne delavce, kot pa za uporabnike. Z ostalimi tega ne počnemo, ker jih je preveč [...]. [...] se zgodi 'spontani individualni načrt', ko smo skupaj na cigareti, ko stvari niso zapisane, so pa dosti dogovorjene.	Ob obisku zapornikov in pri programu nastanitvene podpore – oseba naredi sama ali skupaj – zaradi pogodbe, ne želje – koristi strokovnim delavcem. Ali na spontan način – nezapisan dogovor.	Uporaba individualnega načrta.
SD5	Koncept si narediš, po tem konceptu delaš. Sicer pa za pisanje individualnega načrta preprosto ni časa. Teoretično so stvari 'ok', drugo pa je kako to na papir spraviti. Zdi se mi škoda časa za zadovoljevanje birokratskih zadev. Včasih smo pri kakih zasvojenecih zapisali konkretne naloge, ki jih bo naredil. Postavila sva si roke. Oba sva to podpisala, vsak je dobil en izvod. Vendar to ne z vsemi.	Ni časa zanj – narejen je le koncept. Izjemoma zapisal s kakšnim odvisnikom naloge, datume – dogovor oba podpisala.	Uporaba individualnega načrta.

SD6	Za obsojence se ta mora narediti.	Z vsakim obsojencem ob nastopu kazni.	Uporaba individualnega načrta.
SD7	Takoj po prihodu v zapor s pedagogom oseba naredi osebni načrt, katerega obsojenec podpiše, da se strinja – je zaveza obeh. Nato sledi izvajanje, ki je v veliki meri odvisno tudi od motivacije posamezne zaprte osebe. Za obsojence se mora narediti osebni načrt. [...] silimo zaprtih oseb v neke rešitve ne.	Z vsakim obsojencem ob nastopu kazni – obsojenec podpiše.	Uporaba individualnega načrta.
SD8	Pri individualnem pogovoru imamo določen formular s cilji, podatki. Vse se zapiše. Tako vidimo problem. Ugotovimo kateri so cilji, ki jih skupaj sproti preverjamo, da vidimo kje smo, cilji pa se tudi sproti spreminjamo. Vse to zapišemo.	Pri individualnem pogovoru – za načrtovanje ciljev, ugotavljanje podatkov, problema.	Uporaba individualnega načrta.
SD9	/	/	/
SD10	Zaenkrat individualnega načrta prav ne izvajamo, dosti pa razmišljam o tem, da bi neke vrste 'inventuro' tu naredili, šli za vsakega skozi kje smo, še posebej za tiste, ki se jim je kje kaj zataknilo.	Se ne izvaja. Razmišljajo o uvedbi.	Uporaba individualnega načrta.
SD11	Načrtovanje, cilji, dogovori potekajo pred odpustom. Po odpustu pa gre zgolj za realizacijo dogovorov, pomoč, pogovore, usmerjanje, support, ...	Ob odpustu iz zapora – načrtovanje, cilji, dogovori.	Uporaba individualnega načrta.

12. Kako lahko brezdomnemu zaporniku po prihodu iz zapora konkretno pomagata pri iskanju zaposlitve? Kakšne so, po vaši oceni, realne zaposlitvene možnosti?

SD1	Dobijo možnost, da so lahko na internetu, pišejo prošnje, jim pomagamo pri tem, od nas jih lahko pošiljajo naprej. [...] trenutno pri nas, da ni služb. [...] niso več tako mladi, nimajo delovne dobe, delovnih izkušenj, nimajo dokončanih srednjih šol. [...] preko javnih del naši uporabniki zaposleni pri nas. Ali imajo usposabljanja, da dobijo razne reference. Od teh, ki so bili pri nas zaposleni preko javnih del, jih je potem kar precej dobilo tudi redne službe. Zaposlitve so sezone, na črno, kratkotrajne, ni pa rednih služb. Obstajajo pa določene firme, ki so zelo prijazne do težje zaposljivih oseb, recimo Revoz v Novem mestu.	Internet, pomoč pri pisanju prošnje, možnost opravljanja javnih del, usposabljanja za delo. Služb ni, le sezone, kratkotrajne službe, ti uporabniki niso mladi, brez dokončanih srednjih šol. Težje zaposljive zaposlujejo v Revozu.	Način pomoči pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.
SD2	Dam mu dodatne informacije, usmerim ga na ZZZS, ga tako opolnomočim. Opolnim ga na kadrovske agencije [...]. Te omogočajo več zaposlitev primernih za nekdanje kaznjence. Sicer uporabnike spodbujam. Možnosti v Ljubljani gotovo so. Kdor dovolj vztraja, sigurno dobi kakšno delo. Je pa včasih bilo lažje dobiti zaposlitev kot danes.	Informacije, usmerjanje na ZZZS in kadrovske agencije, opolnomočenje, spodbujanje. Kdor želi, delo dobi – nekoč lažje kot danes.	Način pomoči pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.
SD3	Skupaj sediva za računalnikom, iščeva po razpisih, kjer pa so možnosti, gremo tudi po neformalnih poteh, če kdo koga pozna, vprašamo okoli, če kdo išče storitve, kjer ni ovira, da je oseba prestala zaporno kazen. Noben delodajalec ne vidi rad, da si bil v zaporu. Imajo zelo omejene možnosti dela. ZZZS jih obravnava kot vse ostale državljane, ne kot nekoga z nekim primanjkljajem. Včasih je bilo delo dolžnost, danes je le še pravica	Skupno iskanje po internetu, na razpisih, koriščenje 'vez in poznanstev'. Kdor želi, delo s trudom dobi, nekoč lažje kot danes.	Način pomoči pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.

	[...]. [...] če se človek zelo potruži, bori, če je zelo motiviran, če si izboljša izobrazbo, zagotovo enkrat uspe, je pa sigurno bolj oteženo kakor za kakega drugega človeka.		
SD4	Osebi pomagamo napisat prošnjo, pove kaj si želi, se skupaj usedemo za računalnik, skupaj iščemo po ponudbah, nato mu damo številke, on pa nato kliče sam okoli. Ustanovili smo posredovalnico rabljenih predmetov, kjer so zaposleni trije naši uporabniki, seveda pa si nekaj denarja lahko zaslužijo tudi s prodajo časopisa Kralji ulice. [...] vedno težje dobit službo.	Pomoč pri pisanju prošenj, skupno iskanje po internetu, ponudbah, kliče sam. Delo je vedno težje dobiti.	Način pomoči pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.
SD5	Vedno vsakemu rečem naj vzame za začetek kar mu ponudijo, samo da začne nekaj delat, ker bo veliko lažje službo iskal, če je zaposlen, kot pa iskal delo iz ceste. [...] malo lenuhov [...]. Osebo pošljemo na ZRSZ. Z nekimi konkretnimi zadevami se nisem nikoli ukvarjal. [...] tisti, ki želi delat, ima voljo, je še vsak našel zaposlitev. Med obsojenci pa je dosti takih, ki niso pripravljeni sprejeti redne zaposlitve.	Usmerjanje na ZZZS, nasvet, da na začetku vzamejo vsako ponujeno delo. Kdor želi, delo dobi – lenuhov je malo, rednih zaposlitev pa ne sprejmejo.	Način pomoči pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.
SD6	Usmerjamo ga na CSD - vsaj opremljen je s podatki, kje naj išče pomoč. Možnosti so slabe.	Usmerjanje na CSD, posredovanje informacij. Del ni.	Način pomoči pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.
SD7	Problem nastane, ker služb ni!!! Nekateri zaporniki so za delo fizično nezmožni, drugi imajo dokončano le osnovno šolo, ali še to ne. Nekateri so slabo pisмени. Zaposleni v zaporu ne skrbimo za zaposlitev zaprtih, to naj bi bila naloga postpenalne službe.	Ne skrbijo za zaposlovanje zapornikov. Del ni, osebe so fizično nezmožne, slabo izobražene, nepismene.	Način pomoči pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.
SD8	[...] najprej delamo na njegovem zdravljenju. Če ni težav z zasvojenostjo, mu seveda pomagamo pri iskanju zaposlitve. Skupaj z njim se usedemo za računalnik in brskamo po razpisih, mu svetujemo... Delamo pa vedno najprej na osebi sami. Kje je ta oseba na čustveni ravni, da bo lahko takšne stvari obdržala [...]. To so dolgotrajni procesi. Pomembno je tudi kako oseba vrednoti službo, stanovanje... vse to je potrebo razčistiti. Redne zaposlitve se zelo težko dobi, delo na črno pa se da dobiti, če nekdo želi. Razmišljamo pa tudi o socialnem podjetništvu, da bi lahko pri nas ljudi zaposlovali, kot nekakšna delovna rehabilitacija. [...] v kratkem ven razpisi na Zavodu za zaposlovanje za težje zaposljive osebe, na kar smo pozorni in čakamo, da bomo nato skupaj pogledali kaj bi bilo zanj primerno. Zaenkrat pa bomo njegov problem skušali rešiti tako, da bi ga zaposlili na Gradu (kot kuhar, pomočnik...).	Sprva delo na zdravljenju, sicer skupno iskanje po internetu, razpisih, nasveti, delo na človeku – dolgotrajni procesi, spremljanje razpisov za težje zaposljive osebe, eno osebo zaposlili v skupnosti kot pomočnika. Načrt o socialnem podjetništvu- delovna rehabilitacija. Rednih zaposlitev ni, delo na črno je.	Način pomoči pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.
SD9	/	/	
SD10	Tu imamo računalnik, ki je njihov. Kdorkoli hoče kaj	Možnost interneta,	Način pomoči

	pogledati, lahko pogleda. Mi pomagamo pri pisanju prošenj. Iščejo si sami, mi [...] oblikujemo formular ali kaj podobnega. Če so potrebni kakšni stiki z delodajalci, to ja. Sami pa jim ne iščemo. Možnosti ni. Minimum od minimuma. Nekateri pa si kljub temu najdejo, kakšna poceni dela [...]. Dogaja se veliko izkoriščanje ljudi [...]. Po treh takih izkušnjah nehaš iskat službo. Kdo bo pa zastonj delal!?!?!	pomoč pri pisanju prošenj, pomoč pri stiku z delodajalcem, iščejo si sami. Del ni, precej izkoriščanja teh ljudi.	pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.
SD11	6 mesecev pred izpustom se prijavi na Zavod za zaposlovanje in v celjskem okolišu je Unior takšen, ki zaposluje tudi težko zaposljive osebe. Če je želja in volja se vse da. [...] večina delodajalcev zahteva potrdilo o nekaznovanju.	Šest mesecev pred izpustom iz zaporu prijava na ZZZS. Kdor želi, delo dobi, Unior zaposluje težje zaposljive osebe, sicer delodajalci zahtevajo potrdilo o nekaznovanju.	Način pomoči pri iskanju zaposlitve. Ocena zaposlitvenih možnosti.

13. Kakšne ima zapornik med prestajanjem zaporne kazni možnosti zaposlitve v zaporu? Je plačilo primerno opravljenemu delu? Lahko od tega kaj privarčuje? (odgovarjajo strokovni delavci v Zavodu prestajanja kazni zaporu)

SD6	Ima možnost dela v kovinarski ali mizarski delavnici, v pralnici, kuhinji, lahko dela kot vzdrževalec (pomoč hišniku). Vse to je v okviru zaporu. Ne gre za plačilo, denar je bolj kot nagrada za opravljeno delo. Varčevati morajo. Del računa je zaprt, ta del denarja odnesejo ob izhodu iz zavoda.	Kovinarska, mizarska delavnica, pralnica, kuhinja, vzdrževalec. Ni plačilo, ampak nagrada. Varčevanje obvezno – del računa zaprt.	Možnosti zaposlitve v zaporu. Višina plačila. Možnost varčevanja.
SD7	V zaporu imamo tako imenovano delovno terapijo, zaposlene imamo inštruktorje, da bi se zaporniki lahko izučili [...]. Plačilo je nizko, gre bolj za nagrado, ne za plačo. Nekaj lahko privarčuje, vendar so to majhne vsote.	Delovna terapija z zaposlenimi inštruktorji. Ni plačilo, ampak nagrada – malo denarja lahko privarčuje.	Možnosti zaposlitve v zaporu. Višina plačila. Možnost varčevanja.

14. Kako lahko brezdomnemu zaporniku po prihodu iz zaporu pomagate iskati stanovanje/sobo? Kakšna je, po vaši oceni, dostopnost teh stanovanj/sob v mestu?

SD1	Informacije in možnost, da si poiščejo (računalnik, internet). Težko je dobiti nekaj tako poceni, oziroma si z denarjem, kot ga dobijo, plačevati stanovanje in s tem živeti.	Internet, računalnik. Poceni stanovanja težko dostopna.	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.
SD2	Vedno najprej poskušam pri našem zatočišču in prenočišču na Poljanski. [...] morajo biti upravičeni do denarne socialne pomoči [...]. V Savljah je Zavetišče Matere Tereze, ki je zastonj [...] imajo precej stroge pogoje. Bivalne enote so od Stanovanjskega sklada (JSS MOL) in nudijo najnujnejši bivalni prostor, vendar so te navadno precej zasedene. [...] imajo prednostno listo [...]. Njihov kriterij je akutnost socialne stiske. Sama pa pogledam kdaj tudi v Salamonov oglasnik. Vse je precej zasedeno, tako da moram včasih poskusiti več variant, poklicati na več koncev.	Pokliče v Zavetišču Poljanska (upravičenci do DSP), v Zavetišče Matere Tereze (strogi pogoji), na JSS MOL za bivalnimi enotami (zelo zasedene – prednostna lista), pregleda Salamonov oglasnik. Velika zasedenost.	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.

SD3	Skupaj iščemo po spletu, mi pa tudi kličemo naokoli, povprašujemo, izkoristimo kakšna poznanstva. Stanovanja in bivalne enote so v Ljubljani predraga. MOL ima na razpolago bivalnih enot za približno 70 ljudi, na čakalni vrsti pa jih je še enkrat toliko. Razmerje med potrebami in možnostmi, je 90 : 10.	Klicanje organizacij, povpraševanje, koriščenje 'vez in poznanstev', skupno iskanje po internetu. Predrago, minimalne možnosti (prezasedenost).	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.
SD4	Če so vse naše bivalne enote zasedene, osebo najprej vprašamo kakšen je njegov prihodek, koliko je pripravljen za sobo dat, potem na osnovi tega vidimo kakšne so realne možnosti. Sicer je postopek iskanja stanovanja enak postopku iskanja zaposlitve. Če pa že najdejo sobo, potrebujejo precej podpore, da jo lahko vzdržujejo (stroški, najemnina). Tudi s temi ljudmi, ki končajo z bivanjem v naših bivalnih enotah in gredo na svoje, smo še vedno v kontaktu, jim nudimo podporo, včasih tudi finančno. V Ljubljani je precej problem s stanovanji, ker je precej študentov, tisti, ki oddajajo stanovanja dajo tudi prednost študentom, poleg tega je precej nenavadno, da 40, 50 let star moški/ženska išče sobo in se stanodajalci tem najemnikom izogibajo.	Možnost bivalnih enot, če so zasedene, možnost iskanja po internetu, podpora (finančna). V Ljubljani ni prostih poceni stanovanj – oddana študentom.	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.
SD5	V Ljubljani je to odvisno od vsakega posameznega CSD-ja, pač kakor se kdo znajde. Izbira ni velika. Edina taka institucija je Zavetišče za brezdomce na Poljanski [...]. Le-tega pa večino teh ljudi odklanja [...] razmeroma malo tistih, ki zadovoljujejo kriterije zavetišča. To so precej ozki kriteriji. Iskal sem v glavnem različne variante, kar je pa vezano na to, da sem to toliko let počel. Nekoč je bilo lažje, ker je bilo več samskih domov. Ostalim pa lahko damo le neko streho nad glavo, posteljo. Vendar bolje to, kot pa da je na cesti. Ne moremo pa govoriti o urejeni nastanitvi. Da bi si pa ti ljudje najeli sobo, to je pa iluzija. Denarja nimajo. Smo pa našli eno obliko, kjer so precej pripravljeni te ljudi nastaniti, gre za Društvo za ekologijo in turizem v Savljah. To je hostel. Ampak je tu še največ možnosti, da te ljudi nekam namestimo. Tu jim hišni red ne dela preglavic. Nastanitev tu je res zelo boga, sobice so deljene kar z lesenitom. Ampak vsi si želijo nekega miru. Zato imajo večinoma enoposteljne sobe. Če je huda stiska, lahko gre kdo tudi začasno v več posteljno sobo, ki je tudi ceneje, ampak večina jih ima željo po enoposteljni sobi. [...] del denarne pomoči dal za nastanitev. [...] funkcionalna oblika pomoči. V zadnjem času tudi napišejo pogodbo o nastanitvi in s to pogodbo lahko uveljavljajo pravico do subvencije. Neprofitna stanovanja se podeljujejo ob razpisih. Ti razpisi so bili ves čas vsako leto, zadnja leta pa ti razpisi niso več tako redni. Kriteriji za dodelitev neprofitnega stanovanja za samsko osebo so tako strogi, da ima oseba, ki ni invalid, ni bolna...minimalne možnosti, da dobi to stanovanje. Obstaja še ena – interventna – oblika, to so pa tako imenovani nujni bivalni prostori (MOL je lastnik).	Pokliče v Zavetišče Poljanska – ozki kriteriji, v samske domove, izkoriščanje 'vez in poznanstev' - posledica dolgoletnega sodelovanja. Možnost: Društvo za ekologijo in turizem (hostel) – nizki kriteriji, skromne enoposteljne sobe – plačano z DSP-jem (funkcionalna oblika pomoči), možnost subvencije. Neprofitna stanovanja ob nerednih razpisih - minimalne možnosti. Nujni bivalni prostori – minimalne možnosti. Čakalne dobe: 3 leta. Nične možnosti pridobitve nastanitve. Možnost najetja sobe je iluzija.	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.

	Največ je povpraševanja po enotah za eno osebo. Decembra je bilo čez 50 prosilcev na listi čakajočih za enoposteljno bivalno enoto. [...] možnosti nastanitve obsojenca, ki se je znašel v situaciji, da bi ga kazalo nastanit, je v smislu dodelitve bivalne enote, nična. Čakalna doba je približno tri leta. Za vsaj tri leta se mora najt oblika, kjer se lahko tega človeka nastani. S krizo v gradbeništvu pa se je malo odprla zopet možnost nastanjanja v samske domove. Bolje je, da ima na začetku vsaj eno luknjo, kot pa da išče dalje iz ceste. Stanovanj bi lahko bilo več.		
SD6	Pomagamo lahko v času prestajanja zaporne kazni. Povežemo se s CSD-jem. V Celju obstaja blok s prehodnimi stanovanji za družine in samske, dokler ne dobijo stalnega stanovanja, ko let tega dobijo, se preselijo. Neprofitna stanovanja so problem.	V povezavi s CSD-jem. V Celju blok s prehodnimi stanovanji. Premalo neprofitnih stanovanj.	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.
SD7	Zavetišče za brezdomne uživalce drog – leglo preprodaje – je polno kaznivih dejanj, zato jih iz zapora tja ne pošiljamo, saj želimo preprečiti ponovna kazniva dejanja. Kralji ulice nudijo nastanitev brezdomnih - projekt resettlement, ki pa ima čakalno vrsto [...]. Če so pri zaporniku vidne duševne težave, se povežemo s stanovanjskimi skupinami (Altra, Šent, Paradoks, ...). Ostanajo še samski domovi, za kar pa je potrebno imeti tudi denar.	Projekt resettlement preko društva Kralji ulice – čakalna vrsta, Altra, Šent, Paradoks (duševne težave), samski domovi (plačljivo). Velika zasedenost.	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.
SD8	Iščemo po internetu. Obstajajo bivalni prostori preko Javnega stanovanjskega sklada, tako da pošljemo tja prošnjo. Pomembno je, da si skupaj z njim in mu pomagaš iskat. Trenutno je naše zavetišče zasedeno. Dajejo prošnje vnaprej in čakajo za sprejem. Težko je dobiti kaj poceni.	Lastno zavetišče – zasedeno – čakalna vrsta, skupno iskanje po internetu, pošiljanje na JSS MOL, podpora. Predrago.	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.
SD9	[...] imamo nekaj prosilcev za obravnavo, ki prestajajo dolgoletne zaporne kazni na Dobu, tako, da jih imamo v evidenci, ko bodo prišli ven. [...] oddajamo stanovanja preko javnih razpisov. Nanj se lahko prijavi kdorkoli, tudi brezdomne osebe, ki izpolnjujejo dva vstopna pogoja: državljanstvo republike Slovenije in stalno prebivališče v Ljubljani. Bivalne enote so prostori minimalnih standardov, tako po površini, kot tudi po komfortu. To niso stanovanja po republiškem pravilniku, ampak so enote z minimalnimi kvadraturami, ker je to mišljeno kot začasna streha nad glavo. [...] enote so za 50% manjše od normativov za stanovanje. Trenutno imamo na čakalni listi za takšne enote 21 prosilcev. Zanj čakajo več kot leto in pol, oziroma kar dve leti. [...] bivalne enote namenjene prehodnemu bivanju, torej nekaj dni, mesecev, maksimum eno leto. [...] da oseba v tem času preseže svoje socialne stiske, si poišče službo, normalno zaživi. Če bi to tako bilo, bi ljudje med temi enotami krožili, oziroma se redno menjevali, čakalne dobe bi bile krajše. A smo opazili, da	Možnost prijave za obravnavo med prestajanjem zaporne kazni. Javni razpisi za oddajo stanovanj – dva pogoja: državljanstvo RS in stalno prebivališče v Ljubljani. Možnost pridobitve bivalnih enot – minimalnega standarda – čakalna doba dve leti, začasna rešitev, ki pogosto postane stalna – slaba cirkulacija med njimi. Težave s sobivanjem – konflikti – prevzamejo vlogo mediatorja – tudi sodni postopki in deložacije.	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.

	se pričakovana doba bivanja v bivalni enoti podaljša za nekatere za nekaj let, za druge pa je to trajna rešitev. [...] sobivanje prinaša ogromno težav, saj ljudje niso vajeni živeti v sobivanju, saj gre za različne higienske standarde. [...] ogromno konfliktov, tako na verbalni, kot tudi fizični ravni. Veliko je problemov tudi s sosedi, zato mi večkrat prevzamemo vlogo mediatorja med našim naročnikom in sosedi. [...] na neki točki lahko pridejo konflikti tako daleč, da situacija postane nerešljiva. Pride tudi do sodnih postopkov, ljudi selimo drugam, pa tudi tam ni nič bolje in včasih moramo osebe iz bivalnih enot izseliti, potem gredo naravnost na cesto. [...] te enote nujno potrebne. Mi se trudimo zaščititi ljudi, da do deložacij sploh ne bi prišlo. Opažamo velik porast ljudi, ki imajo težave z nastanitvijo. Opažamo izreden porast revščine, kar skuša država prikriti. Z minimalnimi dohodki presegajo navadno vse minimalne standarde in ko plačajo položnice, so lačni. Vsi ti ljudje želijo priti v naša neprofita stanovanja, ker so naše najemnine občutno nižje od tržnih najemnin. [...] so lahko upravičeni do 80% subvencije najemnine [...]. Meje je postavila država. Ampak ti ljudje potem nimajo denarja za kruh. Zaradi neplačevanja obveznosti lahko pride celo do deložacij. [...] ljudi skušamo zaščititi. Ampak če leta ne plačujejo najemnine, žal nimamo izbire. Jim ponudimo možnost preselitve v manjše stanovanje, vendar jih večina to ponudbo zavrne. [...] opažamo porast prosilcev za neprofita stanovanja. [...] se je prijavilo okoli 4.000 ljudi (na voljo pa je bilo le 450 stanovanj). Procent rešenih vlog se, žal, iz dneva v dan manjša, saj smo precej odvisni od proračuna. Ogromno projektov, ki so bili načrtovani za prihodnje leto smo morali končati, ker ni denarja zanje. Eden od njih je bil načrtovanih 20 novih bivalnih enot [...]. V njih bi imeli ljudje minimalne stroške obratovanja. Običajno gre za dolgotrajne kazni. Na posebno pobudo CSD-ja Vič smo mu takoj predali bivalno enoto, ampak je takoj prišlo do problemov. [...] ko je bil ponovno izpuščen, ga je na posebno prošnjo CSD Vič ta enota izjemoma počakala. Večina prosilcev je torej samskih oseb, vendar je zanje čakalna doba najdaljša, saj so enote, namenjene samskim vse bolj zasedene. Trenutno imamo 170 bivalnih enot, potrebovali bi jih pa vsaj 2.000, takoj sedaj. Prenasedenost stanovanj se je povečala in to kar trikratno. [...] so si počasi uredili življenje. To pomeni, da lahko damo enoto mi dalje, drugim osebam. Vendar je takšnih ljudi premalo, da bi lahko med enotami in stanovanji bila večja cirkulacija.	Možnost najemna neprofitnih stanovanj – zelo visoki kriteriji, porast prosilcev, velika prezasedenost. Načrt: 20 novih bivalnih enot – zaradi proračuna projekt ustavljen. Sodelovanje s CSD-ji – v izrednih razmerah bivalna enota osebo počaka. Enote za samske osebe so najbolj zasedene. Trikratno povečana prezasedenost stanovanj. Potreba po vsaj desetkrat večjem številu bivalnih enot.	
SD10	Lahko pride k nam v zavetišče ali prespi v kontejnerju. V eni sobi v zavetišču jih je 10, 12 je maksimum. Idealnega in najbolj pravičnega sistema glede spanja v kontejnerjih v bistvu ni. Ležišč je le 18, oseb pa je vedno več kot 18 in potem kako se odločiti [...]. Sistem	Možnost zavetišča (odločba CSD-ja) – tudi po več let, prenočišča v kontejnerju (18 postelj) – prednost imajo	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena

	je sedaj sledeč: ko enkrat imaš 18 ljudi, ki so notri, smo uvedli sistem, da tisti, ki je sinoči spal, ima prednost pred tistim, ki na novo pride. Če pa nekoga ni, se počaka nekaj časa, potem pa mu nekdo drug zasede mesto. Če prvi naslednji dan pride, nima več prednosti. Če ima nekdo službo in ne more priti ob osmih, ne izgubi postelje. Vse se da zmeniti. [...] smo dosti fleksibilni, če so ljudje tu 'fer'. V bivalnem prostoru so od enega meseca [...] do več mesecev in več let (tudi 10 let). Omejitve ni. Če je hud mraz zunaj, da so ležišča polna, imamo tudi zasilna ležišča. Recimo tudi po pet jih je že spalo v menzi na tleh. Celo v sanitarni kontejner smo eno ležišče dali. Toliko, da je človek na toplem. Se da urediti stvari. [...] gre oseba prvo na CSD, kjer dobi odločbo, socialni delavec mene pokliče, nato oseba pride. Če je nekdo na cesti, navadno ne kompliciramo in človeka ne pošiljamo, da najprej vse papirje uredi, potem pa se vrne. Če je le prostor, mu ponudimo posteljo. Povprašamo kdo je, s kod je, mu rečemo, da si mora iti na CSD urediti zadeve. [...] najprej pomagamo, nato se urejajo papirji. Možnosti so zelo majhne.	vsakodnevni uporabniki (fleksibilnost). Možnost dodatnih ležišč ob hudem mrazu. Najprej skrb za osebo, nato urejanje papirjev. Možnosti bivanja zelo male.	dostopnosti stanovanj.
SD11	Že ko je oseba v zaporu, se prijavi na razpis za stanovanje ali bivalno enoto. Po zaključenem razpisu za neprofitna stanovanja se uvrstijo na listo. Če mu do odpusta še ni dodeljeno stanovanje, da vlogo za bivalno enoto, zavetišče za brezdomce ali gre začasno v samski dom. Pri najemu stanovanja pomagajo Nepremičnine Celje s subvencijo stanarine.	Prijava osebe na razpis v času prestajanja zaporne kazni, sicer pošiljanje vloge v bivalno enoto, zavetišče za brezdomce, samski dom. Sodelovanje z Nepremičninami Celje za subvencijo najemnin.	Način pomoči pri iskanju domovanja. Ocena dostopnosti stanovanj.

15. Kakšno vlogo imajo, po vašem mnenju, prepovedane droge in alkohol s problematiko brezdomstva in zaporno kaznijo?

SD1	Veliko. Zame osebno se mi zdi alkohol še veliko hujši od ostalih drog, če že pogledamo kolikšna škoda je povezana z uporabo alkohola in nasiljem v družini, nesrečami na cestah... Problem je, ker so droge nelegalne in človeka takoj vpletejo v kazenski sistem, ki pa je zelo represiven. Pri trdih drogah res večina ljudi pade v kriminalni sistem. Potem pa se začne začaran krog – lokalna skupnost izve, ne dobiš stanovanja, si na socialni podpori in potem najt eno točko kje začeti...je lahko precej velik problem. Težko je poiskati službo, če nimaš kje bivati, se ne moreš uredit za razgovor...	Veliko. Alkohol hujši od ostalih drog. Uporabniki (nelegalnih) trdih drog večinoma zapadejo v kriminalni sistem. Lokalna skupnost jih izključi, ostanejo brez stanovanja, na socialni podpori – začaran krog.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.
SD2	Veliko. ¼ omenjene populacije ima izkušnje z drogo. Ali pa postanejo odvisni od prepovedanih drog v samem zaporu.	Veliko. ¼ izkušnje z drogo ali odvisniki postanejo v zaporu.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.
SD3	Pomembno je, da pride človek do neke stopnje, da lahko začne normalno funkcionirat in razmišljat o sebi, dokler je pod vplivom drog ali alkohola je to nemogoče.	Za reševanje problematike brezdomstva in zaporne kazni, je potrebno, da oseba ni pod vplivom drog in alkohola.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.
SD4	Ne vem. Težko rečem ali je človek pristal na cesti zaradi droge ali je začel z drogo, ker je pristal na cesti. Ne vem, če ima to kakšno vlogo. Večjo vlogo ima ta	Težko je reči ali so zasvojenosti vzrok ali posledica. Verjetno je	Vloga alkohola in prepovedanih drog.

	represivna politika, ki jo imamo do drog. Mislim, da to naredi več škode, kot sama droga. Bolj je to po moje socialni problem, kot pa zdravstveni.	pravi vzrok represivna politika do drog.	
SD5	Droge pa so rezultat nekih situacij. Zasvojenosti so posledica, nikoli vzrok. Več tistih, ki so šli v zapor s problematiko drog, je potrebo po drogi zmanjšalo, kot pa tisti, ki so z drogo v zaporu začeli.	Zasvojenosti so posledica.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.
SD6	Po mojih izkušnjah, veliko. Ravno zaradi uporabe drog jih doma nočejo nazaj sprejeti. Zato ti ljudje prej ostanejo na cesti, kot če droge niso vpletene.	Veliko. Zaradi uporabe drog ostanejo prej na cesti.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.
SD7	[...] medsebojna korelacija visoka [...]. Samo brezdomstvo ni nujno sprožilec kaznivih dejanj, zasvojenost pa vsekakor.	Veliko. Zasvojenost je sprožilec kaznivih dejanj.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.
SD8	Zelo veliko. Sama zasvojenost je beg pred stvarmi, ki so boleče. Potrebno je najprej zasvojenost odpraviti, da lahko sploh greš neko pot s to osebo. Ko je nekdo pod vplivom droge, do osebe sploh ne prideš, ne veš kaj je res, kaj ne, ogromno je zanikanja.	Veliko. Zasvojenost je posledica. Za reševanje problematike brezdomstva in zaporne kazni, je potrebno, da oseba ni pod vplivom drog in alkohola.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.
SD9	Vem le, da je med zaporniki veliko uživalce prepovedanih drog.	Med zaporniki je veliko uživalcev prepovedanih drog.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.
SD10	Ljudje, ki se znajdejo na cesti, niso vsi prvenstveno odvisniki. Veliko je takih, ki postanejo odvisni šele po tem, ko se znajdejo na cesti. Odvisnost je beg v drugi svet. Slej kot prej te odvisnost od prepovedanih drog pripelje v zapor, tudi od alkohola. Ne vem kakšen karakter bi človek mogel biti, da v takšnih okoliščinah, ne bi začel piti.	Zasvojenost je posledica. Zasvojenost je sprožilec kaznivih dejanj.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.
SD11	Veliko vlogo, saj je večina oseb na prestajanju povezana s prepovedanimi drogami, alkoholom.	Veliko. Med zaporniki je veliko uživalcev prepovedanih drog in alkohola.	Vloga alkohola in prepovedanih drog.

16. Kakšno pomoč lahko nudite osebam, ki so odvisne (od alkohola ali prepovedanih drog)?

SD1	Odvisno je od vsakega posameznika. Majhen odstotek ljudi neha uporabljati drogo preko Stigme, preko dalj časa trajajočih pogovorov z našimi svetovalnimi delavci, naredijo neformalni individualni načrt. Čiščenje z metadonom traja, pomembna pa je predvsem volja posameznika. Motiviramo človeka, da bi se začel zdraviti, ga spodbujamo.	Dolgotrajni pogovori, individualni načrt, motivacija, spodbujanje k zdravljenju. Odvisno od volje posameznika.	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.
SD2	Konkretno jaz mu pri tem ne pomagam.	Ne nudi pomoči.	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.
SD3	[...] jih spremljamo, če se odločijo za zdravljenje, jim nudimo spremljanje tako dolgo, da dosežejo stanje detoksikacije [...]. Prevzamemo vlogo nadomestnega svojca. Pomagamo jim urejati nastanitev, bivanje, kar se tiče DSP-ja. [...] sodelujemo s programi kot so Projekt Človek,	Spremljanje, vloga nadomestnega svojca, pomoč pri ureditvi nastanitve, bivanja, DSP-ja, sodelovanje s Projektom Človek,	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.

	Društvo up, s Centrom za detoksikacijo, s komunami v tujini...	Društvom Up, Centrom za detoksikacijo, komunami.	
SD4	Odvisno od tega kaj bi človek rad. Če bi rad čisto prenehal, mu povemo kakšni so vse programi v Sloveniji. Če bi rad zmanjšal, se pogovarjamo kako bi rad zmanjšal [...] ponudimo možnost shranjevanja denarja [...]. [...] nudimo tudi spremljanje.	Posredovanje informacij o odvajalnih programih, pogovori, možnost shranjevanja denarja, spremljanje.	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.
SD5	Moja vizija je bila pri vsakem abstinencu. Ampak ne za vsako ceno. Če nekdo ni sposoben korakov ven iz droge, mu moramo omogočiti človeku vredno preživetje.	Vizija je abstinenca – ne za vsako ceno. Omogoči človeku vredno življenje.	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.
SD6	Pri nas so v redni obravnavi. So vključeni v program in če redno sodelujejo, so deležni ugodnosti. Sicer pa se mi povezujemo z inštitutom VIR – tja hodijo ob izhodih, skupino pa lahko obiskujejo tudi znotraj zapora. Odvisno od volje posameznika.	Redna obravnava, ugodnosti, sodelovanje z Inštitutom Vir, skupina znotraj zapora. Odvisno od volje posameznika.	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.
SD7	V zaporu prevladuje medicinski model zdravljenja obeh zasvojenosti. Medikamentozna pomoč in kasneje usmerite v klinike za zdravljenje zasvojenosti [...]. Sistemsko je na tem področju še ogromno strokovnega manevrskega polja.	Medicinski model zdravljenja – medikamentozna pomoč, usmerjanje na klinike za zdravljenje odvisnosti. Sistemsko je še veliko strokovnega manevrskega prostora.	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.
SD8	Osebo najprej spodbujamo k odločitvi za zdravljenje. Ko se odloči, pošljemo prošnjo v program Vrtnica (vrsta programa je odvisna od vsakega posameznika), ga spremljamo na uvodni sestanek. Tudi ko je notri, mu ves čas stojimo ob strani, nudimo psihosocialno podporo, pomoč, iščemo rešitve ob vrnitvi. Ves čas pa delamo tudi na čustveni ravni, na rasti osebe same.	Spodbujanje k zdravljenju, pošiljanje prošenj v programe, spremljanje, podpora, psihosocialna pomoč, iskanje rešitev za čas vrnitve, delo na rasti osebe.	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.
SD9	Lahko jih le usmerjamo na druge institucije. Najprej k Stigmi.	Usmerjanje v druge institucije (Stigma).	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.
SD10	Mi se povežemo z ustrezno službo. Ljudje navadno vedo kaj potrebujejo, kam bi radi šli, na koga se obrniti. [...] brošure kam se lahko obrneš [...] jih imamo tu 'cel kup'. Večina je žal visokopražnih programom, ki zahtevajo od vsakega že nekaj ob vstopu. Ampak to je težko. Za nekoga, ki je zunaj, na cesti, je to zelo težko, ker nima prave podpore. Nas je premalo, da bi se še s tem ukvarjali. Jaz enostavno nimam časa. To bi bilo potrebno vsakega zase spremljati, se z njim pogovarjati in to dnevno.	Sodelovanje z ustreznimi službami, brošure. Ni časa za dnevne pogovore z vsakim posameznikom.	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali prepovedanih drog.
SD11	Po odpustu (dogovorimo se že pred odpustom) pa nekateri nadaljujejo pri dr. Kastelicu, ali gredo v komuno, na metadonski program v metadonsko ambulanto v Celju, v inštitut VIR, k AA, ponudimo	Dogovarjanje, povezovanje in usmerjanje (med prestajanjem zaporne)	Vrsta pomoči osebam odvisnim od alkohola in/ali

	in se povežemo z vsemi oblikami, ki so namenjene tudi ostalim uporabnikom.	kazni k dr. Kastelicu, v komune, metadonske programe, v inštitut Vir, AA.	prepovedanih drog.
--	--	---	--------------------

17. Kakšno je, po vaši oceni, zdravje brezdomcev, (nekdanjih) zapornikov? Kako jim lahko vi pomagate pri skrbi za boljše zdravje?

SD1	Zadnja leta precej slabše. [...] populacija, ki hodi na Stigmo pa se stara. Hodijo k nam že 5, 10 let. Ti uporabniki, ki so droge začeli uporabljati pred dvajsetimi leti, imajo sedaj velike probleme z zdravjem, hepatitis C, žile se uničijo, dlje časa so na cesti, uporaba drog na bolj tvegan način (injiciranje na tvegana mesta).	Slabo, osebe se starajo, bolni za hepatitisom C, uničene žile, injiciranje na tvegan način.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.
SD2	Teh podatkov nimam. Dokler so v zaporu, imajo urejeno zdravstveno zavarovanje.	Teh podatkov nima. V zaporu imajo urejeno zdravstveno zavarovanje.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.
SD3	Fizično je precej odvisno kako dolgo so bili v zaporu in koliko so stari. Če so mladi, so bolj zdravi, pri starejših je stanje slabše. Psihično pa imajo vsi neke določene posledice, na slednjih delamo skupaj.	Fizično zdravje odvisno od dolžine prestajanja zaporne kazni in starosti osebe. Psihično imajo vsi posledice – na katerih delajo.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.
SD4	Zdravstveno stanje je zelo slabo. Dlje časa kot so na cesti, slabše je. Hitro izgubijo zobe, posledično problemi z želodcem, če je alkohol zraven, so takoj problemi z jetri. Če je droga intravenozno, so problemi z žilami [...] zelo malo vključenih v mrežo zdravstvenega zavarovanja. Tisti, ki pa imajo zdravstveno zavarovanje, pa potrebujejo zelo veliko podpore, da izkoristijo to. Če gre h zdravniku, je zelo fino, da ima kakega spremljevalca, kar nudimo po naših zmožnostih.	Zelo slabo. Dlje kot so na cesti, slabše je – brez zob, težave z želodcem, jetri, z žilami. Malo jih ima urejeno zdravstveno zavarovanje. Nudijo spremljevalca k zdravniku.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.
SD5	Težko rečem. Večkrat sem odobril kakšno izredno denarno pomoč za kritje kakšnega izdatka za izboljšanje zdravja. Če si zdrav, boš bolje delal... S tem se jim poveča možnost preživetja.	Teh podatkov nima. Odobril izredne denarne pomoči v namene izboljšanja zdravja.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.
SD6	Zdravje je slabše [...]. Pri nas poskrbljena zdravstvena oskrba.	Slabo. Poskrbljena zdravstvena oskrba.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.
SD7	[...] za zdravje pri nas skrbi zavodska ambulanta. Tako za kurativo kot tudi preventivo.	Teh podatkov nima. Poskrbljena zdravstvena oskrba.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.
SD8	Psihično kot fizično zdravje je zelo slabo. Pri odvisnikih od prepovedanih drog hitro pride do hepatitisov, virusa HIV... pri odvisnikih od alkohola do ciroze jeter, alkoholne epilepsije, dvojne diagnoze... sama ulica naredi tudi svoje – glivice, omrzline. Najprej smo na poti k zdravljenju odvisnosti. Če	Zelo slabo. Hepatitis, virus HIV, ciroza jeter, alkoholna epilepsija, dvojne diagnoze, glivice, omrzline. Najprej pomoč pri zdravljenju odvisnosti.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.

	vidimo, da gre za fizično bolezen, pokličemo zdravnika. Če gre za 'overdose', pokličemo nujno medicinsko pomoč. Urejamo jim dokumente, zdravstveno zavarovanje, jih napotimo, usmerjamo kaj morajo kje urediti ali jih tudi spremljamo.	Sicer sodelovanje z zdravniki, nujno medicinsko pomočjo, urejanje dokumentov, zdravstvenega zavarovanja, spremljanje, napotitve.	
SD9	V teh osebah je ogromno jeze. Veliko zapornikov je uživalcev prepovedanih drog in okuženih s hepatitisom. Ogromno teh nima urejenega zdravstvenega zavarovanja [...]. [...] jih usmerjamo na te inštitucije in da jih na te zadeve opozorimo.	Psihično: veliko jeze. Fizično: posledice uživanja prepovedanih drog, hepatitis. Opozarjanje, usmerjanje na pristojne inštitucije.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.
SD10	Zelo slabo. Življenje na cesti pusti grozljive posledice vsakemu človeku. Sploh pa na psihofizično stanje. [...] telo: uničena trebušna slinavka – pomeni sladkorno bolezen, ta prinese mnogo posledic (pešanje vida, slabo celjenje ran...); uničena jetra, ledvice; uničena pljuča – prisotna je tuberkuloza... Pri narkomanih [...] poškodovana jetra; strah obstaja pred aidsom – da si HIV pozitiven in hepatitis. Brezdomski narkoman je ravno tako zunaj in mu pešajo vsi organi (ledvica, pljuča...). Mogoče je razlika samo v tem, da se pri narkomanih bistveno hitreje vse uničuje. Pomembno je, da vidimo, vemo, če ima kdo kakšne težave, da ga potem lahko pošljemo v ambulantno, na slikanje, na teste...	Zelo slabo. Psihično in fizično. Fizično: uničena trebušna slinavka – sladkorna bolezen: pešanje vida, počasno celjenje ran; uničena jetra, ledvice, uničena pljuča, tuberkuloza, virus HIV, hepatitis. Pošiljanje v ambulantno, na slikanje, teste, idr.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.
SD11	Tisti, ki želijo in se usmerjajo na pot brez drog, alkohola vzporedno tudi skrbijo za zdravje, se testirajo [...] ljudi ne moremo spreminjati, lahko jih informiramo, vzpodbujamo, izbirajo sami, po kateri poti bodo nadaljevali. [...] sami pa nimajo ne volje, ne energije. [...] večina teh, ki se tudi po odpustu dobro vključujejo, se je maksimalno aktivirala, izobraževala, bila zaposlena,	Informiranje, vzpodbujanje, ostalo odvisno od posameznikov.	Ocena ravni zdravja nekdanjih zapornikov. Vrsta pomoči.

18. Kakšna je, v povprečju, po vaši oceni, stopnja izobrazbe brezdomca, (nekdanjega) zapornika? Kako stopnja izobrazbe, po vašem mnenju, vpliva na njegovo življenjsko situacijo?

SD1	Teh podatkov nimamo. Po občutku lahko rečem, da jih ima večina kakšno srednjo šolo ali pa nedokončano srednjo šolo. Problem je, da delodajalci iščejo delavce, ki so mladi in imajo delovne izkušnje.	Večina ima srednjo ali osnovno šolo. Težava – delodajalci iščejo mlade in izkušene delavce.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.
SD2	Večina jih ima poklicno 3-letno šolo ali nedokončano poklicno srednjo šolo. Sama izobrazba nima tolikšnega vpliva na nastalo situacijo, saj gre za skupek dejavnikov. Z več šole ima boljšo socialno mrežo, boljši pregled na situacijo, bolj je spreten, prej najde informacije. Višja izobrazba pomeni večje kompetence, večjo izbiro, v kolikor pa je to povezano z drogo, pa sama izobrazba ne pomeni nič več, se vse izniči.	Večina ima poklicno srednjo šolo ali osnovno šolo. Nima vpliva, če je vpletena droga, gre za skupek dejavnikov.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.
SD3	Imajo osnovno šolo ali poklicno, najpogosteje pa je, da imajo nedokončano srednjo šolo. [...] nudimo učno pomoč. Absolutno vpliva na njihovo življenjsko situacijo, že	Večina ima poklicno srednjo šolo ali osnovno šolo. Ima zelo velik vpliv.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov.

	prej, pa tudi potem.		Vpliv stopnje izobrazbe.
SD4	Različno. V povprečju imajo 3., ali 4. stopnjo izobrazbe.	Večina ima dvoletno poklicno ali triletno poklicno srednjo šolo.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.
SD5	Osnovna šola. Eventualno še poklicna. V večini. So seveda odstopanja. Predvsem vpliva na življenje naprej. Preživimo dalje, če imamo višjo stopnjo izobrazbe. Zato sem jaz kdaj odobril kakšno izredno denarno pomoč za plačilo kakšnega izpita za nekoga, ki je že šel proti koncu. S tem se jim poveča možnost preživetja.	Večina ima poklicno srednjo šolo ali osnovno šolo. Vpliva na življenje v prihodnosti. Odobritev izredne denarne pomoči v namene izobraževanja.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.
SD6	K nam prihajajo večinoma brez šol. Se pa mnogi izobražujejo v zaporu. Šolanje je izenačeno z delom. Vendar jih večina dela oboje [...]. Stopnja izobrazbe mogoče malo vpliva na njihovo situacijo. Vendar je isto kot pri vseh ostalih [...] gre za neko finančno, mentalno prikrasnost, ki lahko vpliva na življenje osebe zunaj zapora prav tako kot na zapornika.	Večina ima osnovno šolo ali manj. Izobraževanje možno v zaporu. Ne vpliva bistveno.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.
SD7	Imajo dokončano le osnovno šolo, ali še to ne. Nasploh so slabo pismeni. Nudimo kakršnokoli izobraževanje obsojenec želi, od osnovne šole, pa do faksa. V zapor hodijo predavatelji.	Večina ima osnovno šolo ali manj. Izobraževanje možno v zaporu.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.
SD8	Srednja šola. [...] sama izobrazba ne vpliva toliko. Vpliva to kar nosi s sabo, njegova 'prtljaga'.	Večina ima srednjo šolo. Ne vpliva bistveno.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.
SD9	Največ jih je z osnovno in poklicno šolo.	Večina ima poklicno srednjo šolo ali osnovno šolo.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.
SD10	Največ jih ima poklicno šolo, do pete stopnje. Seveda vpliva, saj že ti s fakultetno izobrazbo nimajo možnosti zaposlitve, kaj šele ti s poklicno šolo. Službe izginevajo.	Večina ima poklicno srednjo šolo ali osnovno šolo. Ima velik vpliv.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.
SD11	Mnogi med njimi nimajo končane OŠ, zelo veliko jih je 'delavec brez poklica' [...]. Izobrazba je torej nizka, ni pa merilo za brezdomca.	Večina ima osnovno šolo ali manj. Nima vpliva.	Ocena stopnje izobrazbe brezdomnih zapornikov. Vpliv stopnje izobrazbe.

19. Kolikšna je, po vaši oceni, povprečna doba prestajanja zaporne kazni zapornikov, ki so bili brezdomni pred prihodom v zapor ali postanejo brezdomni v času prestajanja zaporne kazni?

SD1	[...] so v povprečju zaporne kazni uporabnikov drog krajše, do petnajst mesecev [...]. Vendar ko se te kazni naberejo, se seštejejo in pride skupaj na več let. Izkušnje imam z uporabniki, kaznovanimi od 3 mesecev pa do štirih let [...].	Od treh mesecev, do štirih let. Več krajših kazni.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD2	Ne vem.	Nima tega podatka.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD3	Daljše kazni, po par let, 4 leta v povprečju.	Povprečno štiri leta.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD4	Ne vem.	Nima tega podatka.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD5	Ne vem. Ni pravila. Od nekaj mesečnih do nekaj letnih. Dejansko je nekoliko bolj problematična integracija dolgoletnih, ker izgubijo stik. Pri tem pomagajo prostovoljci.	Od nekaj mesecev, do nekaj let.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD6	Mnogo je povratnikov [...]. Tudi če mu urediš vse zadeve (stanovanje, delo...), se sam ne znajde. Pridejo nazaj k nam – tu se najbolje znajdejo.	Veliko povratništva.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD7	Ne bi si upal niti podati ocene, ker imam zelo ozek pogled, zgolj na prestajanje kazni v ZPKZ Ljubljana, kjer so kazni krajše.	Nima tega podatka.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD8	Nimam tega podatka.	Nima tega podatka.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD9	Običajno gre za dolgotrajne kazni. Kar pomeni, da so ti ljudje popolnoma izolirani od zunanjega sveta, zunaj ne poznajo ničesar.	Večletne kazni.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD10	Od uklonilnega zavora, pa vse do nekaj let na Dobu. Točno pa ne vem, nimam tega podatka, ljudi ne sprašujem po tem.	Od uklonilnega zavora, do nekaj let. Točnega podatka nima.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.
SD11	To bi sedaj težko ocenjevala [...].	Nima tega podatka.	Ocena dobe prestajanja zaporne kazni brezdomnih zapornikov.

20. Kakšen je odnos drugih zapornikov do brezdomnih zapornikov? (odgovarjajo strokovni delavci v Zavodu prestajanja kazni zapora)

SD6	Med zaporniki se ve kdo je brezdomec. A si pomagajo. Kolegialnost je velika. V zaporu so zelo povezani med sabo. Zelo dobro delujejo in dobro vplivajo drug na drugega. Ponujajo si pomoč. Tudi ko pride kdo ven, mu bivši zapornik pomaga, ponudi prenočišče...	Velika kolegialnost, povezanost, pozitiven vpliv, pomoč – tudi izven zapora.	Odnos zapornikov do brezdomnih zapornikov.
SD7	Pogosto jih zavračajo zaradi slabe higiene, 'čudnih' navad ali pomanjkanja denarja, saj 'fehtajo' tudi druge zaprte osebe za cigarete [...]. [...] se jim izogibajo.	Zavračanje, izogibanje.	Odnos zapornikov do brezdomnih zapornikov.

24. Kakšen se vam zdi sistem postpenale v Sloveniji? Ali je učinkovit? Sicer menite, da se stvari na tem področju kam premikajo, izboljšujejo?

SD1	Ne. Da si CSD vzame le tri mesece pred iztekom kazni čas za kaznjenca, se mi zdi premalo. [...] ni dovolj možnosti nastanitev. [...] premalo programov, ki bi bili specialno vezani na ljudi, ki prihajajo iz zapora (ali komune). Izboljšava je že to kar počnejo Kralji ulice s stanovanjskimi bivalnimi enotami ali pa s socialnim podjetništvom [...] kjer poteka projekt zaposlovanja rizičnih skupin.	Ni učinkovit. Zakonsko določeni čas – tri mesece pred iztekom kazni, prekratek. Ni možnosti nastanitev. Premalo specialnih programov – ni sistema za mehek prehod iz zapora na prostost. Premiki so – Kralji ulice – z bivalnimi enotami in socialnim podjetništvom.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.
SD2	[...] vse precej odvisno od same aktivnosti strokovnega delavca, osebe, ki je odgovorna. S sistemom je omogočeno, da se da dosti narediti. Pomembno je koliko so uporabniki sami pripravljeni pomoč izkoristiti.	Sistem postpenale je dober, je pa odvisno od aktivnosti strokovnega delavca in uporabnikov samih.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.
SD3	Ne. [...] zaporih in sem na lastne oči videla ta sistem, kako se dela in se mi zdi, da smo edina ali ena redkih organizacij, ki ponuja neko alternativo. Razen CSD-jev te pomoči ni. Pa še znotraj tega je odvisno od tega koga dobiš, odvisno je od kulture CSD-ja, angažiranosti strokovnega delavca, njegove razgledanosti, izkušenj, volje in želje, da nekaj naredi. [...] programov pa ni, ker se smatra ljudi po prestani kazni kot vse ostale državljane in se nanje ne gleda kot na ljudi s primanjklajem. Nevladne organizacije bodo na tem področju največ naredile.	Ni učinkovit. Vse je odvisno od aktivnosti strokovnega delavca (na CSD-ju). Premalo specialnih programov – ni sistema za mehek prehod iz zapora na prostost. Premike delajo nevladne organizacije.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.
SD4	Ni učinkovit. Problem je to, da ko človek pride ven iz zapora, je takoj spet na cesti. Tu vmes je luknja, ki bi jo bilo potrebno zapolniti. Ne, nikamor se ne premika, ne izboljšuje.	Ni učinkovit. Premalo specialnih programov – ni sistema za mehek prehod iz zapora na prostost. Premikov ni.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.
SD5	Je učinkovit toliko kolikor se posamezni socialni delavec zavzame. Se premikajo. Dobro je to, da je znotraj sociale toliko nekih dejavnosti, pooblastil, vsebin, ki so na enem mestu in se lahko med sabo povezujejo. Organizacijsko je to veliko bolj učinkovito.	Je učinkovit. Vse je odvisno od aktivnosti strokovnega delavca. Organizacijsko je sociala zastavljena učinkovito. Premiki so.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.

SD6	Lahko bi bilo bolje. Da bi bilo vse bolj izoblikovano, bolj določeno. Mogla bi obstajati služba, ki bi se ukvarjala le s tem – spremljanje, postpenala... Zaenkrat pa uspeha ni.	Ni dovolj učinkovit. Premalo specialnih programov – ni sistema za mehek prehod iz zapora na prostost. Premikov ni.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.
SD7	[...] ni sistema, ki bi omogočil bolj mehek prehod iz zapora na prostost. [...] ne vidim izboljšav, prej cepetanje na mestu.	Ni učinkovit. Premalo specialnih programov – ni sistema za mehek prehod iz zapora na prostost. Premikov ni.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.
SD8	Sistem je slab. Ni človeka, ni odnosa. Tehnično se stvari da urediti, kaj pa psihično? S tem se nihče ne ukvarja. Sistem torej ni učinkovit. Predvsem društva in nevladne organizacije vidijo ta problem.	Ni učinkovit. Ni človeka in odnosa – nihče se z uporabniki ne ukvarja na psihični ravni. Premike delajo društva in nevladne organizacije.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.
SD9	Neke globalne strategije postpenale, se bojim, ni, čisto realno gledano. In vsi od nas pričakujejo, da bomo te ljudi mi reševali, ampak mi že ostalih uporabnikov nimamo kam dati, kaj šele njih. Pri nas zaporniki niso prednostna skupina. In človek, ki pride iz zapora, nima kam, država mu ne omogoči neke enote, kjer bi bil oskrbovan. Ne, sistem postpenale ni učinkovit. Pa tudi neke koordinacije ni. Zelo malo je povezav med posameznimi organizacijami, osebami, CSD-ji... Stvari se ne izboljšujejo.	Ni učinkovit. Premalo specialnih programov – ni sistema za mehek prehod iz zapora na prostost. Premikov ni.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.
SD10	Kolikor vem, so te zadeve nekaj dobro funkcionirale. Nekaj je bilo to zelo humano. Sedaj pa je vse na glavo obrnjeno. Rešitev glede brezdomstva je sistemska. Rešitev niso zavetišča in vsi ti programi, rešitev je ena normalna družbena klima in politika, ki zagotavlja ustrezno izobrazbo, ustrezno stanovanjsko in zaposlovalno politiko – ustrezne službe.	Nekoč učinkovito, sedaj ne več. Rešitev je sistemska – normalna družbena klima, politika. Premikov ni.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.
SD11	Stvari se sicer izboljšujejo, vendar zapor je zapor, ne glede na besedo resocializacija. Menim, da moraš imeti dosti energije, da to preživiš, vemo pa, da je večina, ki je zaprta nima. Ne glede na humanost v ravnanju z obsojenci je kazenski zavod še vedno nenaravno okolje za človeka, ker ga preveč omejuje na področjih, ki so pomembna za razvoj in ohranitev človekove osebnosti, dostojanstva ter telesnega in duševnega zdravja. [...] v tem času morali na sodiščih bolj posluževati drugih oblik [...] opravljanje dela v splošno korist, pogojna obsodba z varstvenim nadzorom, ...	Ni učinkovit. Kazenski zavod nenaravno okolje – ovira pri razvoju, vpliva na telesno in duševno zdravje. Nujne alternativne oblike kaznovanja. Premiki so.	Ocena učinkovitosti in premikov v sistemu postpenale.

25. Koliko pozornosti in sredstev, po vašem mnenju, nudi država problematiki brezdomstva med zaporniki?

SD1	Malo. Se pa precej izboljšuje. Stigma, Kralji ulice se financiramo iz razpisov. Iz leta v leto je podpore več, še vedno pa ne zadosti. Na Zavodu za zaposlovanje (ZRSZZ) je vedno več projektov javnih del in usposabljanj. MOL je za pohvaliti, so naredili velik preskok.	Malo. Možnost razpisov, več podpore, na ZRSZZ več projektov, usposabljanj, velika pomoč MOL.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
-----	---	--	---

SD2	Stvari se izboljšujejo. Vsaj v Ljubljani se najde dosti možnosti. Naloga CSD-jev pa je, da soustvarjajo te možnosti.	Ljubljana (MOL) ponuja dovolj možnosti.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
SD3	Malo. Jo bo pa slej kot prej morala.	Premalo.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
SD4	Nekdo, ki je bil v zaporu je takoj označen, da je naredil nekaj slabega in da si ne zasluži pomoči. Če pogledaš posameznikov razvoj od malega vidiš, da je vmes zatajilo ogromno institucij.	Premalo. Zaporniki diskriminirani, institucije zatajijo.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
SD5	Ne nudi dovolj ne sredstev ne pozornosti.	Ne dovolj sredstev ne pozornosti.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
SD6	Tega ne vidijo kot poseben problem. Bolj kot se mi sami strokovni delavci znajdemo, bolje je.	Premalo. Država si zatiska oči pred realnostjo.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
SD7	Nič, da bi vedel. Nobene posebne pozornosti.	Nobene.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
SD8	Nisem zasledila, da bi se kdaj država opredelila, da bi za brezdomce, ki so zaporniki, namenili nekaj denarja neki organizaciji, ki bi se ukvarjala izključno s to problematiko in s tem denarjem tudi razpolagala.	Nobene.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
SD9	Z neko posebno oskrbo se s to problematiko [...] ukvarja v Ljubljani zelo malo ljudi. Vsaj kar se vladnih inštitucij tiče. Prihodnosti v tej smeri ne vidim, vsaj dokler ne bo na tem področju izkazana neka politična volja. Država si zatiska oči pred realnostjo. Neke globalne strategije kaj narediti na tem področju, pa država zaenkrat [...] nima.	Premalo. Država si zatiska oči pred realnostjo.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
SD10	V tujini imajo za enake stvari zaposlenih trikrat več ljudi in mnogo več denarja namenjenega isti problematiki. Pri nas je narobe, da je vse tako, kot se politika odloči.	Premalo. Premalo zaposlenih, premalo denarja za programe.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.
SD11	Država bi morala sprejeti nadgradnjo systemske ureditve tovrstne obravnave, ki bi vključevala tudi postpenalno (probacijsko) obravnavo, kot jo poznajo številne države članice Evropske unije in ostale države. Dejstvo je da, večja represija (zapiranje ljudi) ne omogoča učinkovite kaznovalne politike, ampak problem samo odloži ter omogoča ponavljanje kaznivih dejanj. Pomembno je dati večji poudarek resocializaciji in s tem omogočiti boljši vklop v družbo.	Premalo. Neučinkovit sistem kaznovanja.	Pozornost države namenjena brezdomstvu med zaporniki.

26. Kakšni so vaši predlogi v zvezi z omenjeno problematiko (postpenala brezdomnih)?

SD1	Menim, da projektov, ki jih do sedaj financirajo občine, slednje ne bi smele financirati, saj imajo različno velike proračune, financirati bi jih mogla država. Potem se lahko naredi neko izpostavo v enem kraju, in manjše poslovalnice v manjših krajih. Potrebno bi bilo večje število stanovanjskih bivalnih enot in bolj razvito socialno podjetništvo [...].	Projekti financirani s strani države (ne občin). Večje število bivalnih enot. Bolj razvito socialno podjetništvo.	Predlogi.
SD2	Da bi bilo na voljo več poceni stanovanj, bivalnih enot [...]. Da bi se znova uvedel sistem prostovoljcev za obsojene osebe [...]. Prostovoljci zapornikom približajo aktivno življenje, mu pomagajo pri iskanju aktivnih rešitev, pomagajo pri iskanju kontaktov in širjenju mreže. Dobro sodelovanje med delavci na CSD [...] da bi skupaj iskali [...] možnosti.	Več poceni stanovanj in bivalnih enot. Ponovna vzpostavitev sistema prostovoljcev. Boljše sodelovanje med delavci na CSD in skupno iskanje možnosti/rešitev.	Predlogi.
SD3	[...] razmislek o ljudeh, kdo ti ljudje so v zaporih. Skupna oblika pomoči, da skupaj stopijo različne inštitucije. Da se z osebo ves čas dela, od prvega dneva prestajanja kazni, se dela na tem, da dobi izobrazbo, da se bo nekaj naučil, osebnostno spremenil. Če človek začne razmišljati o sebi, se lahko začne tudi spreminjati. Zaenkrat zapor ni prostor, da bi se človek lahko osebnostno razvijal. [...] razmislek o tem kaj ljudje potrebujejo. [...] tovarno, kjer bi imeli težje zaposljivi možnost zaposlitve. Nujnost posebnih programov za bivše alkoholike/narkomane in brezdomce, za te ranljive skupine.	Razmislek o ljudeh v zaporih. Sodelovanje inštitucij. Delo na spremembah z osebo od začetka prestajanja kazni. Razmislek kaj uporabniki potrebujejo. Tovarna za zaposlovanje težje zaposljivih. Specialni programi za ranljive skupine.	Predlogi.
SD4	Zapori so preveč napolnjeni, preveč nabiti. Manjka neka postpenala v precej bolj konkretni obliki.	Manj napolnjeni zapori. Postpenala v konkretni obliki.	Predlogi.
SD5	Da bi se čim več delalo v okviru nevladnih organizacij. Odlična stvar so prostovoljci. Stanovanj bi lahko bilo več.	Delo v okviru nevladnih organizacij. Pomoč prostovoljcev. Več stanovanj.	Predlogi.
SD6	[...] premalo stanovanjskih skupnosti. Da bi imeli takoj po izpustu iz zavoda kam iti. Potrebna bi bila večja podpora s strani občine in države. Idealno bi bilo, da bi vsak kraj imel približno 10 stanovanj v neki stanovanjski skupnosti. V Sloveniji bi morali imeti vsaj 4 ali 5 stanovanjskih skupnosti, pa bi bilo pokrito.	Pet stanovanjskih skupnosti v Sloveniji – vsak kraj okoli deset stanovanj. Večja podpora s strani občine in države.	Predlogi.
SD7	Predlagam nastanitve za brezdomne zapornike, ki bi bili kot študentski domovi, pa če samo 70 postelj, je bolje kot nič. Manjka neka 'zadruga' - ki bi nudila službo izključno nezaposljivemu kadru, tako da bi skrbeli za okolje, pobirali smeti, rezali, barvali ograje, pomagali pri lažjih selitvah, pomagali v kuhinji... da bi obstajal dejansko nekdo, ki bi te ljudi vzel, jih zaposlil.	Nastanitve za brezdomne zapornike v obliki študentskih domov. Tovarna za zaposlovanje težje zaposljivih.	Predlogi.
SD8	Da bi obstajala hiša/prostor/program, ki bi tem ljudem omogočil [...]. [...] življenje dalje, da se ureja življenje, socializacija. Da bi se že v zaporih začelo delo s posamezniki, na njihovi prihodnosti, da bi se o tem pogovarjali, o tem skupaj	Stanovanjske skupnosti. Delo s posamezniki na njihovi prihodnosti od začetka prestajanja zaporne kazni.	Predlogi.

	razmišljali. Da se ne le tehnično spelje stvar. Manjka neka celostna obravnava. Da bi imeli nekakšen socialni servis, kjer bi ti ljudje pomagali starim, bolnim na domu, urejali vrt, pospravljali v kakem domu, kuhali... to bi morda lahko dalje razvili v kakšno stalno, resno zaposlitev, saj bi jim pomagalo pri pisanju poročil za druga delovna mesta.	Celostna obravnava. Socialni servis.	
SD9	Kar se nas tiče, bi potrebovali neko količino denarja, da bi z njo lahko naredili dovolj neprofitnih stanovanj, da bi pokrili potrebe. [...] bi ljudem postavili dobro narejene kontejnerje ali neke relativno majhne objekte, ki bi bili funkcionalni in cenovno dostopni, morda z nekimi majhnimi vrtički (kot recimo na Tomačevem) [...].	Dovolj denarja za izgradnjo neprofitnih stanovanj. Funkcionalni in cenovno dostopni kontejnerji/majhni objekti.	Predlogi.
SD10	Da bi bilo več resettlement programov. Vedno več je zavetišč, mreža se gradi [...]. [...] razumevanje, da se problem rešuje kjer nastane.	Več resettlement programov. Več zavetišč. Reševanje problema na njegovem nastanku.	Predlogi.
SD11	Probacija pomeni celovito obravnavo obsojene osebe od uvedbe kazenskega postopka, med časom trajanja zaporne kazni in tudi po tem ko je (predčasno) izpuščena na prostost, znotraj ene institucije, tj. probacijske službe. Naloge te službe so namenjene nadzoru, usmerjanju prestopnikov in pomoči, z namenom na eni strani pomagati pri vključevanju prestopnikov v družbo in na drugi prispevati k dvigu stopnje varnosti v družbi. V delo z obsojencem so tako vključeni različni profili strokovnjakov, od socialnih delavcev do psihologov in penologov. Probacijska služba zagotavlja informacije in svetovanje pravosodnim organom v okviru (pred)kazenskega postopka, pomoč in podporo prestopnikom, ki jim je odvzeta prostost z namenom, da se jih pripravi na življenje po prestani zaporni kazni in zagotavlja nadzor nad predčasno izpuščenimi. V primeru družinskega nasilja bi probacijska služba prestopniku nudila obvezen psihološki terapevtski program, skozi stalne stike bi nadzorovala njegovo vedenje do žrtve, nadzorovala izpolnjevanje njegovih finančnih obveznosti (npr. preživetje ipd), v primeru odvisnosti od alkohola ali drog skrbela za zdravljenje. Poleg tega bi probacijska služba zagotavljala tudi varnost žrtvam. Pomembno je ljudem prisluhniti, saj le oni vedo, kaj dejansko potrebujejo za uspešno uresničitev vključitve v življenje in delo, kot je cilj dela z obsojenimi osebami. [...] pri delu z obsojenimi osebami nisi sam in da institucije, kot so Zavod za zaposlovanje, Stanovanjski sklad... začutijo in spoznajo, da so to le ljudje, ki si tudi zaslužijo drugo priložnost v življenju. [...] za sleherno razreševanje težav, bodisi osebnih ali stvarnih potreben določen čas, tako na področju vzpostavljanja stikov z družino in okoljem, iskanju zaposlitve, stanovanja, izobraževanja. Namen vseh aktivnosti na področju postopanele je zmanjšanje povratništva in kriminalitete, predvsem pa večanje strpnosti javnosti do drugačnih.	Celovita obravnava (nadzor, usmerjanje, pomoč, skrb za zdravljenje, psihološki terapevtski program) obsojene osebe od začetka kazenskega postopka pa vse do izpusta, znotraj ene institucije. Vključeni različni profili strokovnjakov. Prisluhniti potrebam obsojenih oseb. Sodelovanje med institucijami, zavedanje drugih institucij, da si te osebe zaslužijo drugo priložnost. Dovolj časa za reševanje težav. Zmanjševanje povratništva in kriminalitete. Večanje strpnosti javnosti do drugačnih.	Predlogi.

PRILOGA 5: ENOTE KODIRANJA IN ODPRTO KODIRANJE – UPORABNIKI

OZNAKA POSAMEZNE ENOTE KODIRANJA	ENOTE KODIRANJA	ODPRTO KODIRANJE (KODA – POJEM)	KATEGORIJE
---	-----------------	---------------------------------------	------------

SPLOŠNO

1. Ali sami sebe dojemate kot brezdomca?

U1	Pri mami ne morem živeti, svojega stanovanja pa tudi nimam.	Brez stanovanja, sebe prepozna kot brezdomca.	Dojemanje sebe.
U2	Ja.	Sebe prepozna kot brezdomca.	Dojemanje sebe.
U3	Da. Sem izbrisani.	Izbrisani, sebe prepozna kot brezdomca.	Dojemanje sebe.
U4	Da.	Sebe prepozna kot brezdomca.	Dojemanje sebe.
U5	Pri 18. sem šel v vojsko, pri 20. pa sem izgubil službo in postal brezdomec.	Brez službe, sebe prepozna kot brezdomca.	Dojemanje sebe.
U6	Ne več. Imam stanovanje v Celju.	Nekdanji brezdomec, podnajemniško stanovanje sedaj ima.	Dojemanje sebe.
U7	Ne več. S punco sva podnajemnika neprofitnega enosobnega stanovanja v Ljubljani. Sicer pa sem bil brezdomec pred in po prestajanju zaporne kazni.	Nekdanji brezdomec – podnajemnik neprofitnega stanovanja.	Dojemanje sebe.

2. Koliko časa ste bili v zaporu?

U1	Mladoletni zapor Celje: dve leti, zapor Dob: dve leti in pol, zapor Dob: tri leta in pol, zapor Maribor: dve leti, okrajni zapor Murska Sobota: eno leto in pol.	Skupno trinajst let zapora, menjevanje lokacij zopora.	Časovna in lokacijska opredelitev zaporne kazni.
U2	Zapor Rogoza: štiri mesece, zapor Maribor: trinajst mesecev, zapor Maribor: enaindvajset mesecev, zapor Nova Gorica: en mesec.	Skupno tri leta in tri mesece zopora, menjevanje lokacij zopora.	Časovna in lokacijska opredelitev zaporne kazni.
U3	Zapori v Ljubljani, Celju, Mariboru in na Dobu, vsega skupaj 11 let.	Skupno enajst let, menjevanje lokacij zopora.	Časovna in lokacijska opredelitev zaporne kazni.
U4	Zapor na Dobu: dve leti in pol.	Skupno dve leti in pol zopora, na eni lokaciji.	Časovna in lokacijska opredelitev zaporne kazni.
U5	Zapor na Dobu: eno leto in sedem mesecev.	Skupno eno leto in sedem mesecev zopora, na eni lokaciji.	Časovna in lokacijska opredelitev zaporne kazni.
U6	Zapor na Dobu: dvanajst let, Mladoletni zapor Celje: šest mesecev.	Skupno dvanajst let in pol zopora na dveh lokacijah.	Časovna in lokacijska opredelitev

			zaporne kazni.
U7	Pripor na Povšetovi, zapor v Kopru, zapor v Postojni, zapor na Dobu, vsega skupaj tri leta.	Skupno tri leta, menjevanje lokacij zapora.	Časovna in lokacijska opredelitev zaporne kazni.

STROKOVNA POMOČ

3. Kdo in kako vas je skušal pripraviti na življenje izven zapora?

U1	Neke konkretne pomoči nisem dobil. Nismo se pogovarjali o mojih ciljih. [...] pri mami ne morem živeti v tistem majhnem stanovanju, ker v njem živi z mojim očimom. Jaz bi rad šel nekam na svoje, v svojo sobico. Ta problematika se ni reševala [...].	Konkretne pomoči ni – ni reševanja stanovanjske problematike, ni pogovora o ciljih.	Pomoč pri pripravi na življenje izven zapora.
U2	Pomagali so mi ti iz Društva prostovoljcev Vincencijeve Zveze Dobrote (v nadaljevanju DPVZD) [...]. Prej nisem od nikogar bil deležen nobene pomoči, od nobene organizacije ali strokovne delavke.	Pomoč s strani DPVZD, sicer nobene druge pomoči.	Pomoč pri pripravi na življenje izven zapora.
U3	CSD, zavetišča. Pomoč pri urejanju dokumentov – v zvezi z urejanjem socialnega statusa.	Pomoč pri urejanju dokumentov za pridobitev socialnega statusa s strani CSD in zavetišča.	Pomoč pri pripravi na življenje izven zapora.
U4	Nihče mi ni ponudil pomoči. Vedel sem, da nimam kam, ker si je punca v tem času dobila drugega partnerja. Ko pa prideš ven [...] ostaneš na cesti. Najprej, ko sem prišel ven, sem šel na 'socialno' (CSD), tam so rekli, da mi ne morejo nič pomagati. Ko prideš enkrat iz zapora, pristaneš dobesedno na cesti in nikogar ne briga zate [...]. Si brez denarja [...].	CSD in drugi strokovni delavci niso nudili pomoči pri reševanju stanovanjske problematike in pomanjkanju denarja.	Pomoč pri pripravi na življenje izven zapora.
U5	Nihče se ni ukvarjal s tem, da nimam kam. Pri socialni delavki v zaporu nisem bil niti enkrat. Potem sem se sam usmerjal.	Socialna služba v zaporu ni nudila pomoči pri reševanju stanovanjske problematike. Usmerjal se je sam.	Pomoč pri pripravi na življenje izven zapora.
U6	V zaporu mi nihče ni nič pomagal, nič povedal. V zaporu ne veš ničesar, nisi z ničemer seznanjen, informacije ne pridejo do tebe. [...] sem poklical socialno delavko na CSD Celje in ona mi je marsikaj povedala. Zvedel sem, da imaš kot državljani pravico do stanovanja. Vendar ti znotraj zapora tega nihče ne pove. V Dobu sem bil prvi, ki sem se sploh začel z vsem tem ukvarjati in urejati stvari s stanovanjem. Nič nisem vedel. Rekli so, da se moram prijaviti na razpis... kaj pa je to??? Kasneje sem pa začel dobivati informacije, večinoma od socialne delavke s CSD-ja Celje. Uredila mi je tudi svetovalko (prostovoljko).	Slab pretok informacij in pomoči v zaporu. Informacije, seznanitev s pravicami, pomoč pri urejanju stanovanja in dodeljeno prostovoljko dobil od socialne delavke na CSD.	Pomoč pri pripravi na življenje izven zapora.
U7	Mene so dejansko ovirali pri tem, da bi si lahko sam uredil stvari (stanovanje, službo...). Iz Stigme so hodili k meni na obiske v zaporu. Z njimi sem imel pogovore. Stigma je skušala določene stvari narediti, doseči ampak so jim delavci zaporov to preprečevali, ker so oni trdili, da so sami zadolženi za urejanje te problematike in naj se Stigma ne vpleta v njihovo delo. Sami pa niso nič naredili.	Strokovna služba v zaporu preprečevala lastno angažiranost po urejanju stanovanja in ovirala delo Stigme. Strokovna služba ni ponudila nobene pomoči.	Pomoč pri pripravi na življenje izven zapora.

4. Ali bi želeli kakršnokoli pomoč po prihodu iz zapora? Kakšno pomoč?

U1	Da bi me vprašali kaj bi želel delati in da bi si v smeri mojih želja našel neko delo [...]. Kakšna lažja dela [...].	Pomoč pri iskanju lažjih del.	Pomoč po prihodu iz zapora.
U2	[...] sem čutil potrebo po pomoči; po podpori, finančni podpori, pogovorih, dobil sem streho nad glavo.	Želja po pogovorih, finančni podpori, reševanju stanovanjske problematike.	Pomoč po prihodu iz zapora.
U3	Želel bi si več pomoči in hitrejšo pomoč pri urejanju socialnega statusa.	Želja po kvalitetnejši in hitrejši pomoči pri urejanju socialnega statusa.	Pomoč po prihodu iz zapora.
U4	Vse kar potrebujem je eno majhno stanovanje, neka sobica.	Pomoč pri reševanju stanovanjske problematike.	Pomoč po prihodu iz zapora.
U5	[...] pomoč pri urejanju stanovanjskega problema.	Pomoč pri reševanju stanovanjske problematike.	Pomoč po prihodu iz zapora.
U6	[...] nekoga, da mi je posredoval zame relevantne informacije.	Pomoč pri pridobivanju informacij.	Pomoč po prihodu iz zapora.
U7	Potrebna je pomoč zunanjih - nevladnih organizacij pri urejanju stvari, ki jih sam znotraj ne moreš urediti.	Pomoč nevladnih organizacij pri urejanju bivanja, zaposlitve, podajanju informacij.	Pomoč po prihodu iz zapora.

➤ **Ste za pomoč prosili sami ali vam je bila ta ponujena?**

U1	Ko sem prišel iz zapora, sem kontaktiral CSD, ta pa mi je dal socialno pomoč (229 evrov). V zaporu mi niso nič nudili.	Samoiniciativno kontaktiral CSD. V zaporu pomoč ni bila ponujena.	Način pridobljene pomoči.
U2	Pomoč mi je bila ponujena.	Pomoč ponujena.	Način pridobljene pomoči.
U3	Oboje.	Nekje pomoč ponujena, drugje prošnja po pomoči.	Način pridobljene pomoči.
U4	Oboje.	Nekje pomoč ponujena, drugje prošnja po pomoči.	Način pridobljene pomoči.
U5	Nisem dobil nobene pomoči. Na CSD-ju pri socialni delavki sploh nikoli nisem bil. Stigmo in Kralje ulice sem poiskal sam. Pozanimal sem se pri drugih brezdomcih.	Pomoč na CSD-ju ni bila ponujena niti ni zanje prosil. Pomoč pri Stigmi in Kraljih ulice s pomočjo drugih brezdomcev poiskal sam.	Način pridobljene pomoči.
U6	Poklical sem socialno delavko na CSD Celje.	Sam poiskal pomoč na CSD Celje.	Način pridobljene pomoči.
U7	Usluge so mi osebe s Stigme ponudili samoiniciativno.	Stigma pomoč ponudila.	Način pridobljene pomoči.

- *Ste dobili kakšno pomoč od strokovnih delavcev v zaporu, v raznih organizacijah, ustanovah, društvih?*
- *Kako so vam pomagali?*

U1	[...] v Altri in Stigmi [...]. Nudijo mi varnost in prenočišče.	Stigma. Zavetišče Altra - varnost in prenočišče.	Pomoč vladnih in nevladnih organizacij.
U2	Dobil sem pomoč od DPVZD in sicer od predsednika društva prostovoljcev VZD in vodje dnevnega centra. Pomagala sta mi s pogovori, s psihično in finančno podporo. [...] so me tudi spremljali v Italijo v komuno, prevzeli vlogo nadomestnih svojcev.	Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote (DPVZD) – pomoč predsednika društva in vodje dnevnega centra - pogovor, psihična podpora, finančna pomoč, spremljanje v komuno, vloga nadomestnih svojcev.	Pomoč vladnih in nevladnih organizacij.
U3	[...] od CSD-ja, Vincencijeve zveze, Zavetišča Altra in Zavetišča na Poljanski. Z njihovimi strokovnimi delavci sem se lahko pogovarjal, dobil sem kakšen nasvet in pomoč po njihovih močeh. Na CSD-ju sem opravil tudi nekaj razgovorov [...].Pomagali so mi pri urejanju dokumentov, prošnji za bivanje...	CSD - razgovori, pomoč pri urejanju dokumentov, pisanju prošenj. DPVZD, Zavetišče Altra, Zavetišče na Poljanski - pogovor, nasveti.	Pomoč vladnih in nevladnih organizacij.
U4	Na CSD-ju so mi povedali za Vincencijevo zvezo dobrote in njihovo zavetišče. S posredovanjem informacij, napotili so me na Vincencijevo zvezo dobrote. Tu sem dobil svojo posteljo, toplo večerjo imam vsak večer, zjutraj zajtrk, lahko se uredim, obrijem, stuširam, lahko dam svoja oblačila prat. Lahko se z njimi pogovorim.	CSD – posredovanje informacij. DPVZD - prenočišče, večerja, zajtrk, tuširanje, pranje perila, pogovor.	Pomoč vladnih in nevladnih organizacij.
U5	[...] začel zahajati v Stigmo, potem so tudi Kralji ulice nastali, s katerimi sem začel sodelovati. Tu sem dobil še največ pomoči. [...] na Kraljih ulice od urejanja papirjev, uredili so mi sobo v okviru projekta resettlement. Preko društva Kraljev ulice sem bil eno leto pogodbeno zaposlen [...].	Kralji ulice - pomoč pri urejanju bivanja, možnost zaposlitve. Stigma.	Pomoč vladnih in nevladnih organizacij.
U6	Imel sem srečo, da sem bil pod okriljem enega najboljših CSD-jev. Socialna delavka na CSD-ju je bila ves čas v stiku z Dobom. Preko že omenjene socialne delavke mi je pomagalo tudi društvo 'Utrinek', katerega predsednica je. Od socialne delavke s CSD-ja sem dobil ogromno informacij. Uredila mi je tudi svetovalko (prostovoljko). S CSD-ja sem dobil papirje, da bi se lahko prijavil za stanovanje na Nepremičnine, [...]. Eden od prostovoljcev me je peljal v Interspar...bil sem popolnoma moker, zmeden, prestrašen, paranoičen... bilo je grozno. Ne vem kaj bi brez prostovoljcev.	CSD Celje - posredovanje informacij, ponujena pomoč prostovoljcev, urejanje bivanja iz zapora. Društvo 'Utrinek' Celje - vodstvo in spremljanje ob izhodih.	Pomoč vladnih in nevladnih organizacij.
U7	Na srečo so meni punce iz Stigme prinesle neke papirje, ki sem jih dal socialni delavki v zaporu in zahteval svojo pravico. Iz Stigme so hodili k meni na obiske v zapor. Z njimi sem imel pogovore. Stigma je skušala določene stvari narediti, doseči [...].	Stigma - obiski, pogovor, poskus urejanja bivanja iz zapora.	Pomoč vladnih in nevladnih organizacij.

➤ **Kdaj so vam pomagali?**

U1	[...] dolgo nazaj, takoj ko sem prišel k njim po pomoč.	Dolgo nazaj. Takoj, ko je pomoč iskal.	Časovna opredelitev pomoči.
U2	[...] ko sem začel redno hoditi v Dnevni center in smo se odločili, da bi lahko šel v komuno.	Ob rednih obiskih dnevnega centra. Ob odločitvi za zdravljenje.	Časovna opredelitev pomoči.
U3	V času enega meseca odkar sem zadnjič na prostosti.	V roku enega meseca od izpusta iz zapor.	Časovna opredelitev pomoči.
U4	Nekaj mesecev po odpustu iz zapor.	Nekaj mesecev po odpustu iz zapor.	Časovna opredelitev pomoči.
U5	Pet let nazaj, ko so uvedli ta projekt.	Ob uvedbi projekta resettlement.	Časovna opredelitev pomoči.
U6	[...] s socialno delavko s CSD-ja Celje ves čas v kontaktu.	Ves čas prestajanja zaporne kazni in po prestani zaporni kazni.	Časovna opredelitev pomoči.
U7	V času prestajanja zaporne kazni, pa tudi potem, ko sem prišel ven iz zapor.	Ves čas prestajanja zaporne kazni in po prestani zaporni kazni.	Časovna opredelitev pomoči.

SOCIALNA MREŽA

5. Kakšna je bila vaša socialna mreža (= prijatelji, družina, partner) ob prihodu iz zapor? In kakšna pred odhodom v zapor? Ste imeli kaj prijateljev, ljudi na katere ste se lahko zanesli? Kdo so ti ljudje?

U1	Prijateljev nisem imel. Mati je edini človek, na katerega se, ko je najhuje, za nekaj časa lahko obrneš. Sedaj sva v takih odnosih, da pri njej ne morem biti več. Očeta ne poznam. Z bivšo partnerko nimam več stikov, [...]. [...] s sinom nimam stikov.	Brez prijateljev. Slab odnos z materjo. Oče nepoznan. Prekinjeni odnosi z nekdanjo partnerko in sinom.	Oris socialne mreže.
U2	Prej mi stiki niso bili pomembni. Najbolj sem se počutil domačega med zaporniki. Ko sem šel nazadnje v zapor, pa sem bil v stiku z društvom in so me ljudje v zaporu motili.	Nekoč stiki nepomembni – domačnost med zaporniki. Zadnjikrat v zaporu bil v stiku z DPVZD, prekinil stike z zaporniki.	Oris socialne mreže.
U3	Zatekel sem se v staro družbo. Sicer pa mojo socialno mrežo gradijo tudi ljudje v zavetiščih, njihovi zaposleni in prostovoljci. Z družino zadnje leto nimam stikov.	Stik s staro družbo in zaposlenimi ter prostovoljci v zavetiščih. Prekinjeni odnosi z družino.	Oris socialne mreže.
U4	Pred odhodom v zapor sem imel izven-zakonsko partnerko, sinka in nekaj prijateljev. [...] ko si izoliran, pa ostaneš sam. Ko sem prišel iz zapor, se mi je socialna mreža popolnoma podrla.	Prej imel družino, prijatelje. Po prihodu iz zapor ostal sam.	Oris socialne mreže.
U5	Sorodnikov ne jemljem resno. Edino teta je izjema. Z njo imam še normalne stike. Očeta sicer nisem nikoli poznal, mami pa je naredila samomor. Prijateljev, po prihodu iz zapor, nisem imel več.	Nobenih odnosov s sorodniki, razen teto. Brez staršev. Po prihodu iz zapor ostal brez prijateljev.	Oris socialne mreže.
U6	Ko sem šel v zapor, je bila moja socialna mreža dobra. Potem pa 'mrk'.	Pred odhodom v zapor imel partnerko,	Oris socialne mreže.

	Med prestajanjem kazni sem izgubil partnerico. Z nekaj prijatelji sem si vmes dopisoval. Z družino sem ohranjal stik preko telefona. Sedaj, odkar sem zunaj, imam skoraj čisto nov krog ljudi okoli sebe.	prijatelje. Ohranja odnos z družino. Po prihodu iz zapora ustvaril nov krog ljudi.	
U7	Oče in mati sta mi umrla že ko sem bil otrok. Z bratom se nisva nikoli razumela, [...]. Socialna mreža je bila ob prihodu iz zapora odvzeta, nasilno je bila prekinjena s strani pravosodja. S tistim momentom, ko sem bil aretiran, mi je bila odvzeta prostost, vsa lastnina, vsi socialni stiki – vsa socialna mreža, 'totalni reset lajfa'.	Brez staršev od otroštva, slabi odnosi z bratom. Z odhodom v zapor prekinjena vsa socialna mreža.	Oris socialne mreže.

➤ ***Ce je bila vaša socialna mreža ob prihodu iz zapora slaba, vas je kdo spodbujal h krepitvi le-te?***

➤ ***Kdo?***

➤ ***Na kakšen način?***

U1	Ne nihče.	Nihče socialne mreže ni skušal okrepiti.	Način krepitve socialne mreže.
U2	Prej niti nisem čutil potrebe po okrepitvi stikov z družino. Sedaj pomislim na hči, a se mi zdi vzdrževanje stikov nepotrebno. V društvu so me spodbujali. [...] predsednik društva in vodja dnevnega centra/zavetišča. Spodbujali so me, da sem začel razmišljati o družini (hčerki) in da sem ji napisal in poslal pismo.	Nekdaj ni čutil potrebe po vzdrževanju stikov z družino. V DPVZD sta ga predsednik in vodja spodbujala k okrepitvi stikov s hčerjo preko pisem.	Način krepitve socialne mreže.
U3	Ne.	Nihče socialne mreže ni skušal okrepiti.	Način krepitve socialne mreže.
U4	S starimi prijatelji ne želim ohranjati stikov, želel pa bi si, da bi imel z bivšo, s sinom in hčerjo več stikov. Nihče.	Nihče je ni skušal okrepiti.	Način krepitve socialne mreže.
U5	Niti se nisem hotel obremenjevati s tem, da bi mi kdo pomagal. Kdo pa mi bo pomagal, če si ne bom sam. Nihče.	Ne želi pomoči pri krepitvi socialne mreže.	Način krepitve socialne mreže.
U6	Jaz sem si želel spremeniti družbo. Začeti znova.	Ustvarjanje novih odnosov.	Način krepitve socialne mreže.
U7	Nihče se ni ukvarjal z mojo socialno mrežo, preprosto je bila prekinjena.	Nihče se ni ukvarjal z njegovimi prekinjenimi odnosi.	Način krepitve socialne mreže.

ZDRAVJE

6. Kakšno je vaše zdravstveno stanje?

U1	Bolan sem, imam hepatitis C. [...] hitro energično opešam, ker jetra ne pridelujejo dovolj hitro sladkorja. Slabo mi postane. Bolan sem že zelo dolgo. Na Dobu sem prosil za zdravljenje, pa mi je zdravnica tam rekla, da naj to urejam potem, ko bom prišel ven iz zapora, da situacija še ni kritična.	Hepatitis C. Brez možnosti zdravljenja v zaporu.	Oris zdravstvenega stanja.
U2	Imam hepatitis C in se že slabo leta aktivno zdravim. Imam	Hepatitis C aktivno	Oris

	slabo kri, nizko vrednost hemoglobina [...]. Zaradi tablet sem zadnje čase zelo fizično izčrpan, utrujen. Drugače pa sem v redu.	zdravi. Slabokrvnost. Fizična izčrpanost, utrujenost.	zdravstvenega stanja.
U3	Zaenkrat nimam nobenih zdravstvenih težav.	Nobenih zdravstvenih težav.	Oris zdravstvenega stanja.
U4	Enkrat sem 'skupaj padel'. Drugo [...] vse v redu.	Enkrat izgubil zavest. Sicer brez zdravstvenih težav.	Oris zdravstvenega stanja.
U5	Imam zelo veliko dioptrijo, napol slepoto. Mislim, da imam tretjo stopnjo invalidnosti zaradi vida. Fizično pa sem drugače zdrav. [...] zobe bi si moral urediti.	Napol slepota – tretja stopnja invalidnosti. Fizično zdrav. Izpadli zobje.	Oris zdravstvenega stanja.
U6	Sem zdrav.	Nobenih zdravstvenih težav.	Oris zdravstvenega stanja.
U7	Imam srce uničeno, anevrizmo in hepatitis C. V zaporu so ugotovili, da ga imam, ampak so mi to zamoščali.	Slabo srce. Anevrizma. Nezdravljeni hepatitis C – brez možnosti zdravljenja v zaporu.	Oris zdravstvenega stanja.

➤ **Katere zdravstvene storitve ste že koristili?**

➤ **Kdaj?**

U1	[...] nobenih. Imam pa namen iti k zdravniku.	Še ni koristil nobenih zdravstvenih storitev.	Koriščenje zdravstvenih storitev.
U2	Zdravim se za hepatitis C, jem tablete, dobivam injekcije. Zaradi slabokrvnosti tudi dobivam injekcije. [...] kakšno leto.	Enoletno zdravljenje hepatitisa C s tabletami in injekcijami. Enoletno zdravljenje slabokrvnosti z injekcijami.	Koriščenje zdravstvenih storitev.
U3	Ne morem koristiti zdravstvenih storitev, ker nimam zavarovanja...sem izbrisani.	Zaradi izbrisa iz registra stalnega prebivalstva ne more koristiti zdravstvenih storitev.	Koriščenje zdravstvenih storitev.
U4	Bil sem na urgenci, ker me je kar naenkrat 'vrglo'. [...] na opazovanju.	Zaradi izgube zavesti na urgenci.	Koriščenje zdravstvenih storitev.
U5	Zdravnika ne obiskujem. Nisem tip človeka, ki bi sedel in doktorja čakal.	Nekoriščenje zdravstvenih storitev – neučakanost.	Koriščenje zdravstvenih storitev.
U6	Nobenih.	Ni potrebe po zdravstvenih storitvah.	Koriščenje zdravstvenih storitev.
U7	Ko sem prišel ven, sem marsikaj delal v smeri zdravljenja, ampak je z golim preživetjem toliko problemov, da preprosto ne utegnem.	Pomanjkanje časa zaradi boja za preživetje za koriščenje zdravstvenih storitev.	Koriščenje zdravstvenih storitev.

➤ **Bi pri tem potrebovali pomoč? Vam jo je kdo ponudil?**

U1	Seveda! Zdraviti za hepatitisom C bi me mogli že na Dobu!	Zdravljenje hepatitisa C v času zaporne kazni ni bilo ponujeno.	Pomoč pri koriščenju zdravstvenih storitev.
----	---	---	---

U2	Dobil sem pomoč Vincencijeve zveze dobrote, ti so me prvi začeli voziti na terapije in uredili, da sem z zdravljenjem v zaporu nadaljeval.	DPVZD – vozili na terapije, uredili nadaljevanje zdravljenja med prestajanjem kazni.	Pomoč pri koriščenju zdravstvenih storitev.
U3	/	/	/
U4	/	/	/
U5	/	/	/
U6	/	/	/
U7	Potreboval bi možnost in čas, da bi lahko šel k zdravniku. Za urejanje zdravja bi potreboval varnost, da delam 8 ur, v prostem času pa se ukvarjam z zdravjem.	Pomoč pri pridobitvi varnosti na delovnem mestu in ureditvi delovnega časa, ki bi dopuščal obisk zdravnika.	Pomoč pri koriščenju zdravstvenih storitev.

ZAPOSLOTVENA PROBLEMATIKA

7. Ste se želeli v zaporu zaposliti?

➤ Vam je ta možnost bila ponujena?

U1	Da. V zaporu sem bil zaposlen v kovinarski delavnici.	Želja po zaposlitvi. Delo v kovinarski delavnici.	Možnost zaposlitve v zaporu.
U2	Da. Ves čas, ko sem bil v zaporu, sem delal kot glavni kuhar.	Želja po zaposlitvi. Mesto glavnega kuharja.	Možnost zaposlitve v zaporu.
U3	Da. Delal sem v kuhinji, v skladišču, bil sem vzdrževalec, delal sem v lesni proizvodnji, opravljal montažna dela.	Želja po zaposlitvi. Delo v kuhinji, skladišču, lesni proizvodnji, bil vzdrževalec, opravljal montažna dela.	Možnost zaposlitve v zaporu.
U4	Da. Delal sem v livarni.	Želja po zaposlitvi. Delo v livarni.	Možnost zaposlitve v zaporu.
U5	Da. Delal sem v livarni.	Želja po zaposlitvi. Delo v livarni.	Možnost zaposlitve v zaporu.
U6	Da. V livarni/orodjarni. Od tam imam priznanih 7 let delovne dobe – včasih so jo priznavali.	Želja po zaposlitvi. Delo v livarni – priznanih sedem let delovne dobe.	Možnost zaposlitve v zaporu.
U7	[...] ni bilo poskrbljeno za zaščito in varnost pri delu [...]. [...] nisem hotel delati. Je nisem želel. [...] možnost delovne terapije.	Ni želje po zaposlitvi - ni poskrbljeno za varnost in zaščito pri delu. Ponujena in sprejeta možnost delovne terapije.	Možnost zaposlitve v zaporu.

➤ Kdo vam je pri tem pomagal?

U1	Socialna delavka je predlagala.	Predlog socialne delavke.	Pomoč pri zaposlitvi v zaporu.
U2	Ko prideš v zapor te vprašajo če hočeš delati [...].	Zaposleni v zaporu.	Pomoč pri zaposlitvi v zaporu.
U3	Zaposleni v zaporu.	Zaposleni v zaporu.	Pomoč pri

			zaposlitvi v zaporu.
U4	Sam sem izvedel, da lahko delam in sem sam šel do strokovne delavke v zaporu [...]. Socialna delavka mi ni pomagala nič.	Samoiniciativnost.	Pomoč pri zaposlitvi v zaporu.
U5	Sam sem se odločil, da grem delat.	Samoiniciativnost.	Pomoč pri zaposlitvi v zaporu.
U6	Zaposleni v zaporu te sploh ne vprašajo ali želiš delati ali ne, kar pošljejo te delat, ker potrebujejo poceni delovno silo. Posebej na začetku pa ti dajo najbolj nevhvaležna dela.	Izkoriščanje zapornikov kot poceni delovne sile za nevhvaležna dela.	Pomoč pri zaposlitvi v zaporu.
U7	Strokovna delavka mi je ponudila možnost delovne terapije.	Strokovna delavka.	Pomoč pri zaposlitvi v zaporu.

➤ ***Ste za svoje delo dobili pošteno plačilo?***

U1	[...] določen procent od osnovnega dohodka.	Določen procent od osnovnega dohodka.	Višina plačila.
U2	Če bi želel delat za denar, sigurno ne bi delal.	Manjša količina denarja.	Višina plačila.
U3	Dobil sem nagrado.	Nagrada.	Višina plačila.
U4	40 centov na uro. Banalno. Nagrada pač.	Banalna nagrada.	Višina plačila.
U5	Nekaj malega sem zaslužil [...].	Manjša količina denarja.	Višina plačila.
U6	Glede na razmere recimo da ja. [...] nagrade na mesec.	Recimo, glede na razmere. Nagrada.	Višina plačila.
U7	Dobili smo nekakšno nagrado, 20 centov na uro [...].	Nagrada.	Višina plačila.

➤ ***Ste lahko kaj denarja privarčevali?***

U1	Ne. [...] sem imel za cigarete in kavo.	Nič denarja privarčeval – porabil za cigarete in kavo.	Možnost varčevanja denarja.
U2	Ne.	Nič denarja privarčeval.	Možnost varčevanja denarja.
U3	Ne, vse sem porabil za 'čike' in mamila.	Nič denarja privarčeval – porabil za cigarete in mamila.	Možnost varčevanja denarja.
U4	Da, ven sem prinesel 1.100 evrov. [...] sem moral res varčevati.	S skrbnim varčevanjem privarčeval 1.100 evrov.	Možnost varčevanja denarja.
U5	Ko sem prišel ven iz zapora, sem imel približno 10.000 tolarjev.	Privarčeval 10.000 SIT.	Možnost varčevanja denarja.
U6	Ko sem nehal kaditi, sem uspel nekaj privarčevati [...].	Privarčeval, ko prenehal s kajenjem.	Možnost varčevanja denarja.
U7	Ne.	Nič denarja privarčeval.	Možnost varčevanja denarja.

8. *Ste po prihodu iz zapora imeli službo?*

U1	Eno leto sem delal pri enem privatniku.	Eno leto delal pri	Možnost
----	---	--------------------	---------

	Sam sem odšel, ker je neredno plačeval.	privatniku. Službo pustil zaradi nerednega plačila.	zaposlitev po prihodu iz zapora.
U2	Imel sem svoje podjetje. Kolegu sem pomagal, ko je odprl gostilno. [...] zaradi alkohola in drog [...] ostal sem brez denarja. Sedaj tretjič, ko sem se vrnil iz zapora, pa sem šel nazaj na Mirenski grad, kjer pomagam v kuhinji, na vrtu, pri sprotnih delih, popravilih, vozim hrano brezdomcem v Novo gorico in v zameno za to, dobim dom in hrano.	Imel svoje podjetje. Kmalu ostal brez denarja in dela. Ob zadnji vrnitvi iz zapora vrnitev v skupnost, kjer za pomoč pri delu dobi kar potrebuje.	Možnost zaposlitev po prihodu iz zapora.
U3	Z izbrisom sem izgubil pravico, da bi se lahko redno zaposlil.	Z izbrisom iz registra stalnega prebivalstva izgubil pravico za redno zaposlitev.	Možnost zaposlitev po prihodu iz zapora.
U4	Pred zaporom sem 18 let delal kot parketar. Delal sem »na črno«. Imel sem najeto garažo, v njej pa stroje [...]. [...] jih med prestajanjem kazni vse pokradli. Zato sem si po prihodu iz zapora začel pri baumaxu sposojati te stroje [...]. [...] narediš, potem pa stranka ne plača. [...] brez denarja in ne moreš plačati izposoje teh strojev, stranke ne plačujejo...zato na tak način nisem mogel dolgo delati, le kakšne štiri mesece. [...] sedaj 'fušam' pri kakšnem drugem podjetniku.	Po prihodu iz zapora štiri mesece delal kot parketar sam zase, sedaj dela 'na črno' pri drugih podjetnikih.	Možnost zaposlitev po prihodu iz zapora.
U5	Nekaj časa sem bil sprva brez službe. Pol leta po tem, ko sem se preselil k puncu, sem dobil delo v Jati. Poleg tega pa sem delal tudi pri privatnikih. Dokler sem bil pri njej in imel stanovanje sem ves čas lahko 'job fural'. Ko je šla pa ta veza narazen, sem bil pa zopet 3 leta na cesti. Potem sem zopet dobil službo. Tri leta sem delal v cestnem podjetju. Prišel sem tudi v redno delovno razmerje za nedoločen čas. Potem sem pa kredit dvignil. Ampak so me oropali. Potem tudi delati nisem mogel več, ker je bilo vse to preveč zame.	Sprva brez službe. Nato delo na Jati in vmes 'delo na črno'. Tri leta brez službe, nato v rednem delovnem razmerju v cestnem podjetju. Po kraji večje količine denarja, zaradi stresa ni mogel več delati.	Možnost zaposlitev po prihodu iz zapora.
U6	Ko sem prišel ven, nisem imel službe. Sem pa rekorder na ZRSZ, ker sem po enem mesecu že dobil redno službo, v Uniorju, kjer še danes delam. Enkrat sem se prijavil za delo v Casinoju, pa je bilo na prijavnem listu vprašanje, če sem že bil kaznovan. Kaj hočeš potem... Sem pa delal že 'na črno' med dopustom/med izhodi, ki sem jih imel. Da sem si kaj denarja privarčeval. Sobe sem si moral med izhodi plačati, ker nisem imel kam (družine nimam v Sloveniji). Sem bil prisiljen delati. Pred odhodom v zapor sem delal v kamnoseštvu.	Po prihodu iz zapora en mesec brez službe, nato dobil redno delo v Uniorju. Veliko delovnih mest zahteva nekaznovane osebe. Med izhodi 'delal na črno'.	Možnost zaposlitev po prihodu iz zapora.
U7	Ne. Še vedno je nimam. Taksi vozim iz dneva v dan, nadomeščam nekoga, ki je na bolniški, zanj ne vem kdaj pride nazaj v službo, zato lahko že jutri ostanem brez dela. Kar se pa Stigme tiče – oni so mi že nekaj časa nazaj ponudili delo preko javnih del pri njih, sedaj sem se prijavil, pa nočejo izbrati mene. Trenutno zaradi svojega zdravstvenega stanja ne morem opravljati vsakega dela, nikakor ne morem recimo 8 ur opravljati nekega fizičnega dela. Zato so moje možnosti glede iskanja zaposlitve precej omejene.	Nima redne zaposlitve, trenutno nadomešča osebo v bolniški. Prijavil na razpis za delo preko javnih del. Zaradi zdravstvenega stanja ne more opravljati težkega fizičnega dela.	Možnost zaposlitev po prihodu iz zapora.

9. Si zaposlitev želite imeti?

U1	Recimo. [...] ne kaj fizično zahtevnega, ker tega ne zmorem.	Srednje velika želja po fizično lažjem delu.	Želja po zaposlitvi.
U2	[...] pomagam na Mirenskem gradu. Seveda pa si želim imeti tudi kakšno delo za plačilo.	Delo trenutno ima. Želi si redno zaposlitev s primernim plačilom.	Želja po zaposlitvi.
U3	[...] službe ne morem imeti.	Zaradi izbrisa iz registra stalnega prebivalstva, se ne more redno zaposliti.	Nezmožnost zaposlitve.
U4	Seveda.	Velika želja po službi.	Želja po zaposlitvi.
U5	Trenutno si želim živeti malo 'u izi'. Imam pa namen v kratkem si kaj poiskati. Možnosti imam dosti.	Trenutno nima želje po zaposlitvi. Ima namen službo v kratkem poiskati.	Ni želje po zaposlitvi.
U6	Jo imam. Iščem pa ves čas še kaj boljšega.	Službo ima, a kljub temu ves čas išče boljšo.	Želja po zaposlitvi.
U7	Seveda si želim redne in varne zaposlitve.	Velika želja po fizično lažjem delu.	Želja po zaposlitvi.

➤ **Ste sami že kaj storili v tej smeri?**

U1	Občasno poskušam poiskati kakšno delo. Sedaj nimam službe.	Občasno pobrska za kakšnimi deli. Trenutno službe nima.	Način iskanja zaposlitve.
U2	Z ljudmi iz Vincencijeve zveze se veliko pogovarjamo o tem.	Pogovori o tej temi z ljudmi iz DPVZD.	Način iskanja zaposlitve.
U3	/	/	/
U4	Enkrat na mesec grem na 'zavod' (ZRSZ) pogledat če so kakšna dela zame [...]. Ampak dela ni. Sicer pa delam sproti tudi kaj 'na črno', da se lažje preživim.	Enkrat na mesec pregleda dela na ZRSZ. Za lažje preživetje opravlja 'delo na črno'.	Način iskanja zaposlitve.
U5	Če bi želel, bi se samo na zavod (ZRSZ) prijavil, pa bi takoj dobil kakšno delo.	Če bi službo trenutno želel imeti, bi se prijavil na ZRSZ.	Način iskanja zaposlitve.
U6	Iščem. Ni mi težko delati. Pripravljen sem delati karkoli. Zavedam se tudi, da izbirčen, glede na svojo situacijo, ne morem biti. Sicer pa sem kar sam hodil na razgovore. Nisem hotel čakati na ZRSZ. Delal sem tudi 'na črno'.	Ves čas išče boljšo službo. Se zaveda, da izbirčen ne more biti. Sam hodi na razgovore. Opravlja 'delo na črno'.	Način iskanja zaposlitve.
U7	V zadnjem letu sem napisal od 1000 do 1500 prošenj, pa nisem dobil nobene službe. [...] pri meni ovira zdravje, pa tudi preteklost – zapor, hepatitis C. To delo kot voznik taksija, sem si našel sam.	Redno piše prošnje. Trenutno delo si je poiskal sam.	Način iskanja zaposlitve.

10. Bi si želeli pomoč pri iskanju službe?

➤ **Kdo vam je pomagal pri iskanju le-te?**

➤ **Kako vam je pomagal?**

U1	Bi. Sploh pri iskanju lažjih del. Nihče.	Želel bi pomoč pri iskanju lažjih del. Pomoči ni dobil.	Pomoč pri iskanju zaposlitve.
U2	Da.	Želel bi pomoč pri	Pomoč pri

	Sedaj društvo. Prej sem si pomagal preko vez, strokovni/socialni delavci mi niso nikoli pomagali pri tem. Pomoč pri delu na Mirenskem gradu v zameno za stanovanje in hrano.	iskanju službe. Nekoč si je pomagal sam, pomoči od strokovnih delavcev ni dobil. Sedaj mu pomaga DPVZD – ponudili so mu delo v zameno za stanovanje in hrano.	iskanju zaposlitve.
U3	/	/	
U4	Da bi lažje in hitreje našel službo. [...] službo iščem sam.	Želel bi pomoč v takem smislu, da bi lažje in hitreje našel službo. Službo si išče sam.	Pomoč pri iskanju zaposlitve.
U5	Pomoči ne potrebujem. [...] sam.	Pomoči pri iskanju službe ne potrebuje. Službo si bo iskal sam.	Pomoč pri iskanju zaposlitve.
U6	Sam sem si dobil službo. Sam. [...] poslal prošnjo[...].	Pomoči pri iskanju službe ne potrebuje. Službo si je poiskal sam.	Pomoč pri iskanju zaposlitve.
U7	Potreboval bi pomoč v takem smislu, da mi nekdo konkretno pove kje se da delati v mojem primeru, ne da mi svetuje in pametuje [...]. Nihče.	Želel bi pomoč pri konkretni usmeritvi na primerna delovna mesta. Pomoči ni dobil.	Pomoč pri iskanju zaposlitve.

11. Je, po vašem mnenju, v mestu težko dobiti službo?

U1	Ne vem.	Ne ve.	Ocena stanja na trgu dela.
U2	Ne vem. Meni, kot kuharju je bilo vedno enostavno.	Ne ve.	Ocena stanja na trgu dela.
U3	Ne vem [...].	Ne ve.	Ocena stanja na trgu dela.
U4	Še težje od stanovanja.	Težje od stanovanja.	Ocena stanja na trgu dela.
U5	Kdor hoče delati in je resen, delo lahko dobi.	Če je interes, je tudi delo.	Ocena stanja na trgu dela.
U6	Če nimaš nobenih poznanstev, potem je službo v Celju zelo težko dobiti.	Brez poznanstev je delo v Celju težko dobiti.	Ocena stanja na trgu dela.
U7	Pretežko.	Zelo težko.	Ocena stanja na trgu dela.

STANOVANJSKA PROBLEMATIKA

12. Ste po prihodu iz zapora imeli dom? Kaj pa pred odhodom v zapor?

U1	K mami ne morem it več živeti. Svojega doma nikoli nisem imel.	Prej živel pri materi, sedaj pri njej ne more več biti. Nikoli ni imel svojega doma.	Možnost domovanja pred in po prihodu iz zapora.
U2	Od 16. leta sem živel na ulici. Ulica je bila moj dom. Imel sem kam iti, saj sem imel v Mariboru stanovanje ampak to je isto kot na ulici. Praktično si ves čas na ulici. Streho sem imel	Od 16. leta večino časa preživel na ulici. Stanovanje imel, a ga	Možnost domovanja pred in po

	nad glavo, doma, v pravem pomenu besede, pa ne. Ostal sem brez denarja, stanovanja in sem šel v Ljubljano, živet na cesti. Eno leto sem živel v šotoru. Sedaj zadnjič, ko sem prišel iz zapora, sem šel živet nazaj na Grad – v skupnost.	ni dojemal kot svoj dom. Ostal je brez denarja, se preselil v Ljubljano in eno leto živel v šotoru. Po zadnjem izpustu iz zapora se je vrnil v skupnost.	prihodu iz zapora.
U3	[...] sem bil na Dobu, po odpustu, so me namestili v center za tujce v Šiški. Zavod za prestopanje kazni zapora je bil včasih dolžen tujca predati policiji, oni pa v center za tujce. Sedaj ni več tako. Pristaneš na cesti. Preden sem šel prvič v zapor sem živel pri teti in stricu v Murski Soboti. Vmes med posameznimi zapornimi kaznimi doma nisem imel.	Po izpustu iz zapora je bil premeščen v center za tujce. Kasneje pristal na cesti. Pred prvo zaporno kaznijo živel pri sorodnikih, kasneje živel na ulici.	Možnost domovanja pred in po prihodu iz zapora.
U4	Tri mesece po prihodu iz zapora sem imel sobo, ki sem jo lahko plačeval z denarjem, ki sem ga privarčeval v zaporu. Potem pa sem celo zimo prespal zunaj, na prostem. Pred odhodom v zapor sem imel dom, družino.	Prve tri mesece po odpustu iz zapora imel najeto sobo, pozimi mu je zmanjkalo prihrankov in je ostal na cesti. Pred odhodom v družino imel dom.	Možnost domovanja pred in po prihodu iz zapora.
U5	Pred odhodom v zapor stanovanja nisem imel. Takrat sem ravno prišel iz vojske. Po prihodu iz zapora stanovanja prav tako nekaj časa nisem imel, potem sem 6 let živel pri puncu. Ko je šla pa ta veza narazen, sem bil pa zopet 3 leta na cesti [...]. Takrat sem živel po blokih. Umivat se in jest sem hodil na Poljanski nasip.	Pred odhodom v zapor bil brez doma. Po prihodu iz zapora v času partnerske veze imel dom, sicer živel na cesti.	Možnost domovanja pred in po prihodu iz zapora.
U6	Pred odhodom v zapor sem imel stanovanje. V njem sem živel sam. Po sedmih letih, ko sem bil v zaporu sem se s pomočjo socialne delavke na CSD Celje začel prijavljat na razpise za stanovanje. Ko sem prišel ven, sem že imel stanovanje. Čakalo me je približno tri mesece, potem sem pa že bil zunaj. Dobil sem garsonjero na Lavi.	Pred odhodom v zapor imel stanovanje. Po prihodu iz zapora ga je čakalo neprofitno stanovanje.	Možnost domovanja pred in po prihodu iz zapora.
U7	Po smrti staršev, sem bil še vedno mladoleten, zato je šla stanovanjska pravica na brata. [...] se je brat poročil [...]. V interesu jima je bilo, da mene v (našem) stanovanju ni. Mojemu socialnemu delavcu pa je bilo vseeno zame. Ko sem bil star 18 let, sem šel iz zavoda Jarše in hotel iti v stanovanje od staršev (katero naj bi vsakemu pripadalo pol), ampak tam je živel brat z ženo, njenima dvema otrokoma od prej in skupaj sta imela enega otroka. [...] sem čez čas ugotovil, da brat ni plačeval nobenih položnic, da je bilo cel kup 'pufov' za nazaj in so zasegli to stanovanje. Kasneje sem živel v najetih stanovanjih ali na cesti – spal sem v drvarnicah ali na stopniščih, včasih celo dobesedno na cesti. Nekaj časa sem živel 'pri nunah' [...]. Ko sem ven prišel iz pripora, sem šel namenoma v zavetišče na Vošnjakovi, ker je bilo tam najlažje prodajat/dilat', ker sem bil čisto brez denarja. [...] sem aktivno začel iskati stanovanje, da se bi odselil, da 'grem z metadona dol', se ga znebim in začnem normalno živet naprej.	Kot mladoleten živel po mladinskih domovih. Pred odhodom v zapor živel v najetih stanovanjih ali na cesti. Po prihodu iz zapora živel na cesti, spal v zavetiščih.	Možnost domovanja pred in po prihodu iz zapora.

13. Si dom želite imeti?

➤ **Ste sami že kaj storili v tej smeri?**

U1	Seveda si dom želim imeti. Sobe si ne morem privoščiti, najprej bi potreboval službo.	Dom želi imeti. Sobe si ne more privoščiti.	Trenutna želja in izkazan interes po domovanju.
U2	Seveda si svoj dom želim imeti. [...] se pogovarjamo o tem. Mislim, da trenutno ne zmorem živeti sam. Čez čas pa že.	Dom si želi imeti. Pogovori s strokovnimi delavci o načrtovanju doma v prihodnosti.	Trenutna želja in izkazan interes po domovanju.
U3	Seveda. Pošiljam izjave, dopise, prošnje na sodišče, da bi se lahko prijavil na Vošnjakovi (zavetišče Altra). Šel sem na razgovor na CSD, na Ministrstvo za notranje zadeve. Tudi preko Upravne enote rešujem svojo problematiko – izpolnil sem vlogo za dovoljenje za bivanje, vendar je vloga še v teku.	Dom si želi imeti. Zaradi izbrisa iz registra stalnega prebivalstva skuša pridobiti vsaj dovoljenje za bivanje v RS.	Boj za državljanstvo.
U4	Seveda. Vložil sem prošnjo za neprofitno stanovanje.	Dom si želi imeti. Vložil prošnjo za neprofitno stanovanje.	Trenutna želja in izkazan interes po domovanju.
U5	Sobo trenutno imam.	Podnajemnik v sobi.	Realizacija želje po domovanju.
U6	Imam garsonjero.	Podnajemnik v garsonjeri.	Realizacija želje po domovanju.
U7	Dom trenutno imam. S partnerko sva podnajemnika v neprofitnem stanovanju.	Podnajemnik neprofitnega stanovanja.	Realizacija želje po domovanju.

14. Bi si želeli pomoč pri iskanju doma?

➤ **Kdo vam je pomagal pri iskanju le-tega?**

➤ **Kako vam je pomagal?**

U1	Da, želel bi pomoč pri iskanju doma. Nihče mi nikoli ni pomagal iskati doma/sobe/stanovanja. Najprej bi moral imet zaposlitev in denar, da bi lahko imel sobo.	Pomoč bi želel. Pomoči ni dobil. Potrebuje najprej zaposlitev in denar.	Izražena želja po pomoči.
U2	DPVZD. [...] so me 'vrgli' iz komune. Takrat je predsednik društva rekel, da mi da čas tri tedne, da najdem drug program, v tem času pa mi je ponudil prostor v Dnevnem centru, neko sobico s posteljo. Ker nismo našli primerne programa, me je napotil na Mirenski grad (tam je društvo skupnost Betlehem, ki nudi celostno pomoč mladim iz nefunkcionalnih družin). Ideja/predlog mi je bil všeč. Ves čas mi stojijo ob strani.	DPVZD - ponujena začasna soba s posteljo; kasneje napotitev na Mirenski grad v skupnost; psihična podpora.	Izražena želja po pomoči. Način pomoči.
U3	Nihče mi v času prestajanja kazni ni pomagal iskati bivališča. [...] z uslužbenci CSD-ja sem se pogovarjal o tej problematiki. [...] konkretne pomoči ni bilo. Le nasveti.	Pomoči v času prestajanja zaporne kazni ni dobil. Pogovori s strokovnimi delavci na CSD-ju - konkretne pomoči ni bilo.	Izražena želja po pomoči.
U4	Ko sem ostal na cesti, pa sem se obrnil na Vincencijevo zvezo dobrote in oni so mi pomagali dalje. Kakšno leto in pol nazaj pa so mi ponudili posteljo v tem zavetišču.	DPVZD - ponujena postelja v zavetišču pred letom in pol.	Izražena želja po pomoči. Način pomoči.
U5	Sobo so mi ponudili Kralji ulice.	Kralji ulice –	Izražena želja

	Bil sem eden prvih, ki so mi na Fužinah za eno leto ponudili sobo. Potem so me dali v privatno stanovanje v Šiški [...]. Tam sem bil tudi eno leto. Sedaj sem pa zopet preko resettlementa v Sostrem.	resettlement: ponujena soba (dvakrat po eno leto); za eno leto dali privatno stanovanje.	po pomoči. Način pomoči.
U6	Pomagala mi je socialna delavka s CSD-ja Celje. Najprej s posredovanjem informacij, nato mi je pošiljala vpisne liste, me opominjala na razpise, pošiljala mi je obrazce, mi jih pomagal izpolnjevati... [...] sprva je bila najemnina subvencionirana, dokler nisem dobil službe.	Strokovna delavka na CSD Celje – posredovanje informacij, pošiljanje vpisnih listov, opominjanje na razpise, pošiljanje obrazcev, pomoč pri izpolnjevanju le-teh; v času brezposlenosti, subvencionirana najemnina.	Izražena želja po pomoči. Način pomoči.
U7	Samemu brez partnerke mi ne bi uspelo dobiti tega stanovanja. Dobil sem njeno maksimalno psihično podporo in finančno pomoč.	Pomoč partnerke – psihična in finančna podpora.	Izražena želja po pomoči. Način pomoči.

➤ *Ste iskali stalne ali začasne rešitve?*

U1	/	/	/
U2	To je zaenkrat začasna rešitev, dokler sam ne naredim dovolj na sebi, da bi bil sposoben samostojnega življenja. Verjetno mi bojo tudi kasneje pomagali pri iskanju stalne nastanitve.	Rešitev zaenkrat začasna, dela se na stalnih rešitvah.	Trajnost rešitev.
U3	Dejanske rešitve niso našli.	Rešitev ni.	
U4	[...] zaenkrat začasne rešitve.	Rešitve zaenkrat začasne.	Trajnost rešitev.
U5	Resettlement je načeloma začasna rešitev, za eno leto.	Rešitve zaenkrat začasne.	Trajnost rešitev.
U6	Stalne.	Stalne rešitve.	Trajnost rešitev.
U7	To stanovanje je verjetno za neko prehodno obdobje, ki pa lahko zelo dolgo traja.	Rešitve zaenkrat začasne.	Trajnost rešitev.

15. Je, po vašem mnenju, v mestu težko priti do (poceni) stanovanja/sobe?

U1	Tega ne vem.	Ne ve.	Poznavanje stanja na nepremičninskem trgu.
U2	[...] ne vem. Ko sem živel na cesti, sem spal v šotoru. Sedaj mi je pomagalo društvo. Nimam izkušenj z iskanjem stanovanj.	Ne ve, brez izkušenj z iskanjem stanovanja.	Poznavanje stanja na nepremičninskem trgu.
U3	Ne vem.	Ne ve.	Poznavanje stanja na nepremičninskem trgu.
U4	Zelo.	Zelo težko.	Poznavanje stanja na nepremičninskem trgu.
U5	Zelo. Center je zelo drag.	Zelo težko.	Poznavanje stanja na nepremičninskem trgu.
U6	[...] situacija še ni tako slaba. Za najem se kar da dobit kakšne poceni variante.	Ni zelo težko. Poceni najem je v Celju mogoč.	Poznavanje stanja na nepremičninskem trgu.
U7	Zelo težko.	Zelo težko.	Poznavanje stanja na nepremičninskem

			trgu.
--	--	--	-------

ODVISNOSTI

16. Ste bili po prihodu iz zapora odvisni od katerih substanc? Katerih? Kaj pa pred odhodom v zapor?

➤ Kako dolgo ste bili/ste odvisni od teh substanc?

U1	Bil sem odvisen od heroina, kakšnih dvajset let. Sedaj sem na metadonskem zdravljenju. Kdaj pa kdaj vzamem kokain. [...] dobrih dvajset let.	Dvajset let odvisnik od heroina. Sedaj metadonsko zdravljenje, občasno kokain.	Časovna in vrstna opredelitev odvisnosti.
U2	Prvič, ko sem bil v zaporu, sem bil odvisen od alkohola, drugič, pa sem imel stik tudi z drogo. Sedaj abstininiram. Od alkohola sem bil odvisen od dvajsetega leta (približno 15 let), na heroinu pa sem bil občasno.	Sprva petnajst let odvisnik od alkohola. Nato kombinacija alkohola in občasno heroina. Sedaj abstinent.	Časovna in vrstna opredelitev odvisnosti.
U3	Bil sem uživalec kokaina in heroina, a sem nehal v času zadnjega pripora. S presledki vred, okoli 15 let.	Petnajst let uživalec kokaina in heroina. Abstinent od zadnjega pripora dalje.	Časovna in vrstna opredelitev odvisnosti.
U4	Pred odhodom v zapor nisem imel problema z alkoholom, po delu sem spil le kakšen 'pir' ali dva. Po prihodu iz zapora imam problem z alkoholom. 2 leti.	Dve leti trajajoča odvisnost od alkohola po prihodu iz zapora.	Časovna in vrstna opredelitev odvisnosti.
U5	[...] kakšno pivo rad pijem ali kozarec vina. Ampak nisem pa 'v orto' zasvojen. To pa ne. [...] imam predvsem zadnje leto manjši problem z alkoholom. Nikoli nisem prišel tako daleč, da bi alkohol potreboval. Zadnje leto imam tako družbo, da smo ga res veliko 'žurali'. Potem te pa to kar 'not potegne'.	Zadnje leto problem z alkoholom.	Časovna in vrstna opredelitev odvisnosti.
U6	Ne.	Nobenih odvisnosti.	
U7	Nekoč sem bil torej odvisnik od heroina in uporabnik kokaina, pred odhodom v zapor sem začel z odvajanjem, vendar nisem dosegel čiste abstinence. Po prihodu v zapor sem začel abstinitirat, iz zapora sem tako prišel 'čist'. Odvisen sem bil okoli 10 let.	Deset let odvisnik od heroina in uporabnik kokaina. Po prihodu iz zapora abstinent.	Časovna in vrstna opredelitev odvisnosti.

17. Je, po vašem mnenju, odvisnost imela kakršnekoli negativne posledice (na stanovanje / službo / zdravje / družino...)?

U1	Popolnoma vse mi je vzela, razen življenja. Samo še živim.	Vzela vse razen življenja.	Posledice odvisnosti.
U2	[...] da. Če ne bi bilo tega, bi lahko delal. Ne bi se zdaj ukvarjal s hepatitisom, tudi kar se tiče družine bi bilo drugače. In kriminal... niti enega kaznivega dejanja nisem naredil trezen.	Izguba službe, hepatitis C, razbita družina, kriminalna dejanja.	Posledice odvisnosti.
U3	Negativne posledice predvsem na zdravje zaradi primešanih snovi.	Vpliv na zdravje.	Posledice odvisnosti.
U4	Ne.	Nobenih posledic.	Posledice odvisnosti.
U5	Predvsem na finance.	Slabše finančno stanje.	Posledice odvisnosti.
U6	/	/	/
U7	Seveda ima, vedno. Morda trenutno ne vpliva na situacijo, vendar če gledaš na stvari kot na celoto, pa vidiš, da marsikaj uniči. Človek se ne začne kar tako 'zadevati'. Vedno ga nekaj	Gledano na življenje kot celoto odvisnost marsikaj uniči. Vendar je odvisnost	Posledice odvisnosti.

	pripelje do tega. Začel sem se 'zadevat' zaradi vseh teh stvari, da sem se odklopil. Vsa poanta je v tem...nekaj človeka prizadene in on nekaj išče, po nečem hrepeni, oz. mu nekaj manjka. In celo njegovo življenje je povezano s tem. Pa je to lahko toplina doma, varnost, sigurnost glede preživetja, da mu bo uspelo in bo sposoben živeti normalno – sigurnost v samega vase.	posledica življenjskih situacij, hrepenenja, pomanjkanja, nesigurnosti.	
--	---	---	--

18. Ste v zvezi z odvisnostmi želeli dobiti kakšno pomoč? Ste jo dobili?

U1	[...] tuje pomoči nisem želel, skriziral' sem se sam. [...] psihiatrinja na Dobu mi je odredila, da se mi naj ne daje več metadona. To ni bilo na mojo željo.	Pomoči ni želel. Proti njegovi volji so mu v zaporu nehali dajati metadon.	Izraz želje po pomoči in njena odobritev.
U2	V komuno sem šel predvsem zaradi vodje Dnevnega centra (<i>zaljubljenost</i>). Ideja društva je bila, da grem v komuno.	Dobil pomoč na DPVZD.	Izraz želje po pomoči in njena odobritev.
U3	V času uživanja sem šel enkrat na metadonsko terapijo na Metelkovo, pa mi zato, ker nisem imel dokumentov in urejenega zdravstvenega zavarovanja, niso mogli pomagati. [...] leta 2005 prvič v zaporu dobil pomoč. Takrat sem prvič rekel za metadon, [...].	Zaradi izbrisa iz registra stalnega prebivalstva ni mogel dobiti metadonske terapije na Metelkovi. Za metadon prvič prosil in ga tudi dobil v zaporu.	Izraz želje po pomoči in njena odobritev.
U4	So mi že tu, v zavetišču ponujali pomoč. Ampak mene se 'nič ne prime'. So hoteli, da grem v Bertoke.	Želja društva po abstinenci, ne pa tudi samega uporabnika.	Izraz želje po pomoči in njena odobritev.
U5	Enkrat vmes sem že tako 'zabluzil', da sem samo še pil. Kar ene par 'litre' sem si kupil in nesel domov. Takrat sem prosil za pomoč tu na Kraljih ulice in me je ena prostovoljka pospremila na Poljanski nasip – na psihiatrični – alkoholološki oddelek.	V hudem obdobju prosil za pomoč društvo Kralji ulice, so ga pospremili na psihiatrični-alkoholološki oddelek.	Izraz želje po pomoči in njena odobritev.
U6	/	/	/
U7	Sem tak človek, da nikoli nisem iskal pomoči. Nisem nikoli prosil za pomoč. Želel sem vedno vse sam narediti, zaradi ponosa. Ni dobro da nekdo, ki pride k socialnemu delavcu, ga ta na hitro oceni na podlagi parih podatkov in dela z njim kot s številko. Moti me, da socialni delavci ne delajo kar bi morali delat, da jim je važno le to, da poberejo denar.	Nikoli ni želel nobene pomoči. Moteče, da socialni delavci na podlagi nekaj podatkov ocenijo človeka in z njim delajo kot s številko.	Izraz želje po pomoči in njena odobritev.

➤ **Kdo vam je pomagal?**

➤ **Kako vam je pomagal?**

U1	Pomagal sem si sam. En dan sem 'spakiral' in šel za štiri mesece v Berlin v komuno. Odločitev je bila moja. Ko sem nazadnje prišel iz zapora v Mariboru, sem dve leti abstiniral in nisem jemal niti metadona. [...] sem šel domov k mami, vendar sem se takrat zelo slabo počutil, psihično in fizično. Nič nisem napredoval v tistem času. Nehal sem se družiti z vsemi ljudmi, zaprl sem se vase. Dve leti sem sedel na kavču in gledal televizijo. Nisem si iskal službe, nič. Nič nisem počel, nič ni bilo od mene. Postal sem čisto pasiven.	Sam se je odločil za komuno. Ob zadnjem prihodu iz zapora je dve leti abstiniral, šel živet k mami, vendar mu ni dobro delo.	Vrsta in način pomoči.
U2	[...] društvo.	Pomagalo mu je	Vrsta in način

	So me spremljali, spodbujali, bodrili, veliko smo se pogovarjali, ves čas smo bili v stiku.	društvo (DPVZD) – spremljanje, spodbuda, bodrenje, pogovori.	pomoči.
U3	Zaposleni v zaporu. [...] dali metadon.	Pomagali zaposleni v zaporu – dali metadon.	Vrsta in način pomoči.
U4	V zavetišču so mi ponudili pomoč. Peljali so me v Bertoke, se pogovarjali z mano o moji odvisnosti, me spodbujali, da bi se odvadil...	Pomagalo zavetišče (DPVZD) – peljali na ogled komune, pogovori, spodbuda.	Vrsta in način pomoči.
U5	Prostovoljka Kraljev ulice. Prostovoljka me je pospremila na psihiatrični – alkoholološki oddelek. Tam pa so mi dejali, da še nimam problemov z alkoholom, naj spijem kakšno pivo manj in da naj redno kaj pojem.	Pomagala prostovoljka društva Kralji ulice – spremstvo na psihiatrični – alkoholološki oddelek.	Vrsta in način pomoči.
U6	/	/	/
U7	Pomagal sem si sam. [...] ker nisem imel denarja, začel v zaporu abstimirati.	Pomagal si je sam – v času prestajanja zaporne kazni začel abstimirati.	Vrsta in način pomoči.

➤ **Danes še imate težave z odvisnostjo?**

U1	[...] od heroina nisem več odvisen, sedaj sem na metadonu.	Na metadonski terapiji.	Trenutno stanje.
U2	Ne.	Nima več težav z odvisnostjo.	Trenutno stanje.
U3	Nimam.	Nima več težav z odvisnostjo.	Trenutno stanje.
U4	Imam.	Ima težave z odvisnostjo.	Trenutno stanje.
U5	Imam manjše probleme z alkoholom.	Ima težave z alkoholom.	Trenutno stanje.
U6	/	/	/
U7	Ne.	Nima več težav z odvisnostjo.	Trenutno stanje.

IZOBRAŽEVANJE

19. Katero stopnjo izobrazbe imate?

U1	Nedokončano srednjo kovinarsko šolo.	Osnovna šola (nedokončana srednja kovinarska šola).	Stopnja izobrazbe.
U2	Dokončano srednjo poklicno gostinsko šolo, smer kuhar.	Srednja gostinska šola.	Stopnja izobrazbe.
U3	Narejeno imam osnovno šolo [...].	Osnovna šola.	Stopnja izobrazbe.
U4	Dokončano srednjo šolo za elektrotehniko.	Srednja šola za elektrotehniko.	Stopnja izobrazbe.
U5	Imam narejeno leto in pol priučitve za obdelovalca kovin.	Osnovna šola (prijemnik za obdelovalca kovin).	Stopnja izobrazbe.
U6	Po izobrazbi sem avtoklepar in gostinski tehnik.	Srednja gostinska šola in srednja strojna poklicna šola.	Stopnja izobrazbe.
U7	Drugo. S preživetjem samim je bil tak problem, da izobraževanja nisem mogel speljati do konca.	Osnovna šola.	Stopnja izobrazbe.

20. Ali, po vašem mnenju, to vpliva na vaše zaposlitvene možnosti?

U1	Ja, zato bi bilo dobro, da bi šel v kakšno šolo [...].	Da. Želja po dodatni izobrazbi.	Vpliv na zaposlitev.
U2	Sem lahko hitro dobil delo, tako da višje izobrazbe nisem potreboval.	Ne.	Vpliv na zaposlitev.
U3	[...] na iskanje zaposlitve vpliva tudi to, da nimam izobrazbe, zato bi se rad dodatno izobraževal.	Da. Želja po dodatni izobrazbi.	Vpliv na zaposlitev.
U4	Sem preveč »ven padel« iz tega učnega procesa. Ne bi bilo pa slabo. Da, če bi imel boljšo izobrazbo, bi lažje dobil delo in tudi boljšega.	Da.	Vpliv na zaposlitev.
U5	To kar imam narejeno, predvsem meni osebno prav pride, ampak je v kovinarstvu konkurenca prevelika. Sedaj bi jaz potreboval še 6 mesecev za programerja CC, [...] lažje bi našel kakšno boljšo zaposlitev.	Da. Želja po dodatni izobrazbi.	Vpliv na zaposlitev.
U6	Če bi imel višjo izobrazbo, bi morda lažje dobil kakšno boljše delo. Ampak ne vpliva pa dosti.	Nima večjega vpliva.	Vpliv na zaposlitev.
U7	Vsekakor. Če bi imel dokončano pomorsko šolo, me ne bi bilo tu, bi bil na ladji, priskrbljeno bil imel stanovanje. Če bi imel dokončano šolo za mehanika ali ličarja, bi imel službo zagotovljeno, ker je potreba po tem kadru velika. Lahko bi se šel izobraževati tudi sedaj, če bi imel za to ponujene možnosti, pa nimam časa in varnosti.	Da. Želja po dodatni izobrazbi.	Vpliv na zaposlitev.

21. Ste si želeli v zaporu možnost izobraževanja? Kakšnega?

U1	Neko šolo sem hotel delati, pa me na eden zaključni izpit niso spustili zaradi nekega spora, tako da tudi tega nisem naredil. Potem mi je pa 'padl vse skupaj dol'.	Zaradi spora ni imel možnosti dokončati letnika.	Možnosti in vrste izobraževanja v zaporu.
U2	Nisem imel potrebe po tem. Mogoče bi lahko naredil izpit za avto. Sedaj tretjič, ko sem bil v zaporu, smo se pogovarjali za neko šolanje, [...] preko Delavske univerze. [...] tega potem nismo izpeljali, ker smo ravno takrat začeli razmišljati tudi o premestitvi v Novo Gorico.	Ni čutil potrebe po šolanju. Želel bi si opraviti izpit za avto. Pogovori o šolanju preko Delavske univerze, zaradi premestitve neizpeljano.	Možnosti in vrste izobraževanja v zaporu.
U3	V zaporu so organizirani tečaji plačljivi, ki jih pomaga plačevati CSD, pri meni pa zaradi izbrisa za to ni bilo pravne podlage.	Zaradi izbrisa iz registra stalnega prebivalstva ni imel možnosti brezplačnega izobraževanja.	Možnosti izobraževanja v zaporu.
U4	Prijavil sem se na tečaj računalništva in na tečaj angleščine. [...] pri angleščini pa smo se učili najbolj osnovnih stvari, kot v prvem razredu, zato v tem tečaju nisem vztrajal.	Prijavljen na tečaj računalništva in angleščine. Želja po možnosti izbire težavnosti tečajev.	Možnosti in vrste izobraževanja v zaporu.
U5	Nisem izkoristil možnosti izobraževanja v zaporu.	Ni koristil možnosti izobraževanja.	Možnosti izobraževanja v zaporu.
U6	Želel sem si iti v šolo za strojnega tehnika. Pa me niso pustili, saj je bilo na začetku možno izobraževanje le tako, da je zapornik moral hoditi ven, jaz pa še takrat nisem imel prostih izhodov. Izobraževanje znotraj zapora so uvedli šele po polovici prestane moje zaporne kazni. Takrat sem se	Možnosti šolanja za strojnega tehnika takrat v okviru zapora še ni bilo. Vpisal v program za	Možnosti in vrste izobraževanja v zaporu.

	vpisal v šolo za gostinskega tehnika.	gostinskega tehnika.	
U7	V zaporu je ponujena možnost izobraževanja, ne dajo pa ti možnosti opravljanja vzporedno več letnikov naenkrat. Sam sem naredil en letnik gastronom – hotelir. Potem so mi ostali samo še trije meseci do konca, zato se nisem dalje vpisal.	Želja po opravljanju več letnikov hkrati. Vpisal v program za hotelirja.	Možnosti in vrste izobraževanja v zaporu.

➤ *Vam je bila ta možnost nudena?*

➤ *Kdo vam je pri tem pomagal?*

U1	Da. Socialna delavka v zaporu mi je predlagala.	Možnost nudena. Predlagala socialna delavka v zaporu.	Vrsta pomoči.
U2	Da. Društvo.	Možnost nudena. Predlagalo DPVZD.	Vrsta pomoči.
U3	Ne.	Možnost ni bila nudena.	Vrsta pomoči.
U4	Da. Sam sem se prijavil.	Možnost nudena. Prijavil sam.	Vrsta pomoči.
U5	Da. Pomoči nisem želel.	Možnost nudena. Pomoči ni želel.	Vrsta pomoči.
U6	Kasneje so omogočili znotraj zapora izobraževanje za gostinskega tehnika, pa sem se tam prijavil. Potem sem vpisal še +2. Zaposleni v zaporu.	Možnost nudena. Predlagali zaposleni v zaporu.	Vrsta pomoči.
U7	Vsak dobi to možnost, če jo le želi izkoristiti. Pomoči nisem potreboval.	Možnost nudena. Prijavil sam.	Vrsta pomoči.

22. *Ste imeli pred strokovnimi delavci kdaj občutek manjvrednosti?*

U1	Na Dobu sem imel tak občutek. Tam ti nihče ni nič pomagal. Vsi so samo čakali kdaj bodo šli domov.	Na Dobu – nezainteresiranost zaposlenih.	Občutki.
U2	Ne.	Nikoli dobil občutka manjvrednosti.	Občutki.
U3	Ne.	Nikoli dobil občutka manjvrednosti.	Občutki.
U4	[...] v zavetišču ne. Umazanega in manjvrednega pa sem se počutil, ko sem prišel na CSD [...]. [...] sem si jaz mislil, da oni verjetno tako razmišljajo o meni.	V DPVZD ni dobil občutka manjvrednosti. Na CSD-ju počutil umazanega in manjvrednega.	Občutki.
U5	To imam že celo življenje.	Celo življenje občutek manjvrednosti.	Občutki.
U6	Znotraj zapora ne. Razlike včasih čutiš. Ne pa občutka manjvrednosti.	Znotraj zapora ni dobil občutka manjvrednosti.	Občutki.
U7	Vedno, razen izjemoma. Dobro izkušnje imam z dvema ženskama na Dobu, ki sta skrbeli za izobraževanje in delovno terapijo. [...] CSD Šiška [...]. Nekaj oseb s Stigme in z drugih nevladnih organizacij se je zavzelo zame. To so ljudje, ki so nekaj naredili, ki jim ni bilo vseeno. Ostalim pa je »dol viselo«.	Občutek manjvrednosti vedno razen: pred dvema ženskama na Dobu, pred socialno delavko na CSD Šiška, pred osebami s Stigme.	Občutki.

23. *Se vam zdi, da ste bili kdaj drugače obravnavani od ostalih?*

U1	Mislil, da.	Zavedanje stigme.	Odnos drugih do uporabnikov.
----	-------------	-------------------	------------------------------

U2	Ne.	Obravnavan enako kot ostali, ki niso bili v zaporu.	Odnos drugih do uporabnikov.
U3	Ni razloga za to.	Obravnavan enako kot ostali, ki niso bili v zaporu.	Odnos drugih do uporabnikov.
U4	Kakor slišijo ime Dob, se malo umaknejo – distanca.	Distanciran odnos ljudi.	Odnos drugih do uporabnikov.
U5	Vsekakor. Dosti ljudje me ocenjuje napačno.	Identiteta posameznika prekrita z vlogo kriminalca.	Odnos drugih do uporabnikov.
U6	Če komu kaj zgine, takoj to leti na tebe, to so neki predsodki, ki jih imajo ljudje.	Vloga grešnega kozla.	Odnos drugih do uporabnikov.
U7	Večinoma. V takšnem smislu, da je zame karkoli v redu, da bom zadovoljen z majhnim, da je zame dovolj dosti manj kot za nekoga drugega. Vsi mislijo: »Bo že, se bo že znašel«, nihče mi pa ne pove KAKO?!?!	Kot da si ne zasluži isto kot vsi ostali – marginaliziranost.	Odnos drugih do uporabnikov.

24. Kje živite sedaj?

U1	Trenutno živim v zavetišču Altra.	Zavetišče Altra.	Trenutno prebivališče.
U2	Sedaj živim na Mirenskem gradu, v skupnosti.	V skupnosti na Mirenskem gradu.	Trenutno prebivališče.
U3	[...] v centru Ljubljane, v Kolizeju.	Kolizej (Na cesti. ???)	Trenutno zatočišče.
U4	V zavetišču Vincencijeve zveze dobre. To mi predstavlja zatočišče.	Zavetišče DPVZD.	Trenutno zatočišče.
U5	Preko projekta resettlement Kraljev ulice imam sobo v Sostrem.	Soba preko projekta resettlement.	Trenutno prebivališče.
U6	V garsonjeri na Lavi v Celju.	Garsonjera.	Trenutno prebivališče.
U7	S punco sva podnajemnika neprofitnega stanovanja.	Podnajemnik neprofitnega stanovanja.	Trenutno prebivališče.

25. Kako se preživljate?

U1	Z beračenjem. Imam zelo nizko socialno podporo, ki jo hitro zapravim za hrano, cigarete...	Beračenje in denarna socialna pomoč.	Način preživljanja.
U2	S socialno podporo. [...] delam na Mirenskem gradu, v zameno imam [...] skoraj vse kar potrebujem, brezplačno.	Denarna socialna pomoč, pomoč v skupnosti.	Način preživljanja.
U3	Preživim s pomočjo zavetišč, kjer dobim hrano, operejo mi obleko, lahko se stuširam in dobim prenočišče. Sem brez socialne denarne pomoči [...].	S pomočjo uslug, ki jih nudijo zavetišča.	Način preživljanja.
U4	[...] s socialno denarno pomočjo, pa kakšen 'fuš' vmes [...].	Denarna socialna pomoč, 'delo na črno'.	Način preživljanja.
U5	Preživljam se z nadomestilom za brezposelnost.	Nadomestilo za brezposelnost.	Način preživljanja.
U6	Imam službo v Uniorju.	Redna plača.	Način preživljanja.
U7	Trenutno opravljam delo taksista. Dobivam pa tudi denarno socialno pomoč.	Denarna socialna pomoč, priložnostna dela.	Način preživljanja.

26. Menite, da je sistem dela z zaporniki po odpustu iz zapora v Sloveniji učinkovit? Ste vi bili deležni pozornosti in pomoči kot bi si želeli?

U1	Strokovna pomoč strokovnih delavcev v tem oziru je zelo pomanjkljiva, nezadovoljiva. Nič od nič.	Pomanjkljiva pomoč strokovnih delavcev.	Učinkovitost postpenale.
U2	Mislim, da se na tem ne dela dovolj [...]. Preveliko je povratnikov.	Premalo pozornosti postpenali - preveč povratnikov.	Učinkovitost postpenale.
U3	Slabo je urejeno. [...] osebno nisem dobil pomoči kot bi jo potreboval.	Neučinkovit sistem postpenale. Premalo ponujene primerne pomoči.	Učinkovitost postpenale.
U4	Če bi bil učinkovit, ne bi bil tu. [...] ne dobimo kar bi potrebovali.	Neučinkovit sistem postpenale. Premalo ponujene primerne pomoči.	Učinkovitost postpenale.
U5	Saj poskrbijo, da imaš nekaj malega finančnih sredstev, ko prideš iz zapora, ampak mislim, da bi mogli še bolj poskrbeti za finance vsakega posameznika. Plus, da bi bil socialni delavec iz zapora še nekaj časa, vsaj pol leta v stiku z osebo, ki je šla iz zapora. Ta socialni delavec v zaporu ve kako vsak zapornik diha [...]. Jaz nisem potreboval pomoči v zaporu. Priznam pa, da mi je 10.000 tolarjev, ki sem jih ven prinesel, zelo prav prišlo.	Slaba finančna preskrbljenost zapornika ob izpustu. Nujen bi bil stik socialnega delavca z bivšim zapornikom pol leta po izpustu. Zasluženi denar zelo koristil.	Učinkovitost postpenale.
U6	Ne. Mislim da je v Sloveniji, kar se tiče zapora, pedagoška služba popolnoma zgrešena. Vse skupaj je taka traparija. Zaposleni sploh ne vejo zakaj so tam. Z njimi sem se pogovarjal o barvah in rožah, nič pa konkretnega, kako se, recimo, na vlaku vrata odprejo, kako se kak obrazec izpolni...to pa nič. Zato pa ko prideš ven, potrebuješ svoj čas, da lahko začneš normalno živeti. Tudi ko prideš ven iz zapora, nimaš ničesar in nikogar. Jaz imam srečo, da imam večkrat omenjeno socialno delavko. Lahko jo pokličem kdajkoli če karkoli potrebujem. Pri njej sploh nimam občutka, da je ona strokovna delavka. Manjka neka odprta organizacija, da lahko prideš in se z nekom pogovoriš, da poveš kaj se dogaja s tabo...	Pedagoška služba v zaporih je zgrešena, ne ponudijo konkretnih informacij, veččin preživetja... Ob prihodu iz zapora nimaš nikogar. Manjka organizacija, namenjena zapornikom po odpustu za pogovore, konkretne nasvete, spremljanje... Sam to dobil od socialne delavke na CSD.	Učinkovitost postpenale.
U7	Po prihodu iz zapora manjka nekaj prehodnega. Če imaš srečo, lahko naletiš na socialnega delavca, da je zavzet, ampak to je redko. Italijani imajo zelo dober sistem, da dobiš v zaporu takšno plačilo za delo, kot bi ga zunaj zapora. Potem si lahko kar nekaj denarja privarčuješ, si več let notri in ko prideš ven, imaš nekaj denarja privarčevanega, lahko normalno 'zaštartaš'. Isti sistem bi moral biti tudi v Sloveniji. [...] ko prideš iz zapora, daš nekaj denarja na stran, si plačaš najemnino za pol leta naprej, imaš tudi za stroške in to pomeni, da se ti s tem ni potrebno več ukvarjati, ukvarjaš se potem lahko izključno s službo. Preostali denar porabiš kot začetni kapital, da začneš nekaj delati [...]. Potem bi lahko rekli, da je za takšne ljudi vsaj minimalno poskrbljeno.	Manjka prehodna organizacija med prestajanjem zaporne kazni in izpustom iz zapora. Redki so zavzeti socialni delavci. Prenizke nagrade za delo v zaporu – naj bi bila plača ista kot zunaj zapora – možnost privarčevati večje vsote denarja.	Učinkovitost postpenale.

27. Kaj ste od postpenale pričakovali? Kaj (kakšno pomoč) bi potrebovali?

U1	Pričakoval bi, da bi mi našli delo, če že ne redno, vsaj	Da bi mu našli službo s	Pričakovanja.
----	--	-------------------------	---------------

	za kakšne štiri ure, neko sobico s ključem, intimo, da bi lahko normalno živel.	polovičnim delovnim časom in sobo.	
U2	Prvič in drugič nisem iskal pomoči. Tretjič sem dobil vso pomoč in podporo od društva.	Ko je pomoč potreboval, jo je od DPVZD tudi dobil.	Pričakovanja.
U3	Potreboval bi urejene papirje, zavarovanje, urejeno stalno bivališče, kakšno službo, stanovanje, ali vsaj, za začetek, denarno pomoč.	Urejene papirje, zavarovanje, urejeno stalno bivališče, službo, stanovanje ali vsaj denarno socialno pomoč.	Pričakovanja.
U4	[...] ko te spustijo ven iz zapor, da bi ti vsaj neko približno normalno življenje omogočili. Da lahko greš delat javna dela [...]. [...] da nekaj imaš in da lahko greš nekam spat. [...] da ti uredijo neko osnovo. Ne pa da te kar brčnejo ven. In potem kaj?!? Nimaš kam. Zato se pa potem kmalu vrneš. Začaran krog.	Ob izpustu omogočeno normalno življenje, možnost opravljanja javnih del, prostor za bivanje...omogočena osnova.	Pričakovanja.
U5	Nisem potreboval nič od njih. Tudi ko sem ven prišel, ne.	Ni potreboval pomoči.	Pričakovanja.
U6	Pomoč bi potreboval ob vstopu v zapor, ker te je strah, ne veš kaj te čaka. Potem ta strah mine in te je strah iti ven iz zapor, ker mesta sploh ne poznaš več. Zato tudi ob izhodu potrebuješ nekega mediatorja, pomoč, da se lažje znajdeš. Jaz sem bil potem, ko sem prišel iz zapor, čisto prestrašen. Doživel sem skoraj pravi kulturni šok. Lažje je, če ti nekdo reče, tole in tole te zunaj čaka. Dobro bi bilo, da bi bil ustanovljen nek prehodni dom, da lahko nekam greš dokler si sam ne urediš zadev. Recimo vsaj neka sobica in tuš za vsakega, tu v Celju, da imaš tudi med izhodi kam iti, kje prespati. Vsaj za kakšno leto.	Pomoč ob vstopu v zapor, mediator ob izpustu iz zapor, ki te vodi, ti razloži, pokaže stvari, enoletna možnost koriščenja prehodnega doma, s sobo in tušem, po izpustu iz zapor.	Pričakovanja.
U7	Kar je v skladu z zakonom, kar piše v zakonu pa popolnoma nič več. Zato se jaz zavzemam, da se bi delalo po zakonih, da človek samo odsluži svojo kazen, da mu je torej odvzeta le prostost, vse ostale stvari mu pa ostanejo - da lahko med tem, ko je v zaporu, ureja zadeve glede svoje lastnine, da je zunaj ne izgubi, da lahko normalno ohranja socialne stike, ne izključno z družinskimi člani. Predvsem pa to, da ko pride ven, lahko normalno 'zaštarta' [...]. Te stvari pa je potrebno urejat že prej, preden se pride iz zapor, kar se pa pri nas ne izvaja.	Kar je v skladu z zakonom – da lahko med zaporno kaznijo skrbi za svojo lastnino, ohranja socialne stike z vsemi, med prestajanjem zaporne kazni začne urejati življenje po odpustu iz zapor.	Pričakovanja.

28. Ali po vašem mnenju država nudi dovolj pozornosti in sredstev problematiki brezdomstva med zaporniki?

U1	»Pa kje si pa do zdaj bil, zakaj pa nisi nič delal?!?«. In ko poveš, da si bil v zaporu, te pa kar odslovijo. Naši problematiki ni namenjeno nič pozornosti.	Država ne nudi dovolj pozornosti in sredstev pri zaposlovanju nekdanjih zapornikov.	Pozornost države.
U2	Država absolutno ne naredi ničesar.	Država ne nudi dovolj pozornosti.	Pozornost države.
U3	Ne.	Država ne nudi dovolj pozornosti.	Pozornost države.
U4	Država se ne briga za nikogar. Jaz od države nisem dobil nobene pomoči, nobene podpore...nič, čisto nič.	Država posamezniku ne nudi dovolj pozornosti.	Pozornost države.
U5	Preveliko pa je povratnikov. Počutim se nesvobodnega zaradi svojega kaznivega dejanja.	Država ne nudi dovolj pozornosti – posledično	Pozornost države.

	Dobro bi bilo, da če recimo po petih letih ne narediš več nobenega večjega kaznivega dejanja, te izbrišejo iz registra. Ta kartoteka te pa tako ali tako povsod spremlja in ovira.	veliko povratnikov. Država ne nudi dovolj sredstev pri zaposlovanju nekdanjih zapornikov.	
U6	Država čisto nič ne naredi. V Celju imamo še srečo, če se tudi sam trudiš nekaj vložiti in se truditi, potem se da stvari rešiti. Moraš pa se navaditi potem na skromno življenje.	Država ne nudi dovolj pozornosti. V Celju ob lastni angažiranosti lahko marsikaj dosežeš in urediš. Nekdanjim (brezdomnim) zapornikom ni namenjenih dovolj sredstev.	Pozornost države.
U7	[...] zakonske možnosti so, se pa ne izpolnjujejo, ne izkoriščajo. Z zakonom določene stvari pa so še vedno pomanjkljive in nezadostne. Vse preveč stvari je premalo dorečenih, konkretizira nihče nikoli ne nič. Stvari so preveč ohlapno zastavljene.	Država ne nudi dovolj pozornosti izvajanju zakonov in njihovi natančni konkretizaciji.	Pozornost države.

10. POVZETEK

V diplomskem delu raziskujem potrebe ljudi, ki so po prestani kazni zapora brezdomni, in kakšne storitve nudijo službe, namenjene problematiki brezdomstva in/ali postpenale.

Teoretični del diplomske naloge sem razdelila na dva dela, in sicer na postpenalo in brezdomstvo. V prvem delu (postpenala) sem opredelila postpenalo, nato sem izpostavila zapor kot totalno institucijo in njene posledice, opisala sem vlogo socialnega dela in način dela strokovnih delavcev tako v zavodih za prestajanje kazni zapora kot tudi zunaj njih, v času prestajanja zaporne kazni in po odpustu iz zapora, dotaknila sem se tudi zakonske opredelitve postpenalne pomoči, na koncu pa izpostavila težave, s katerimi se spopadajo osebe po odpustu iz zapora, in možne alternativne oblike kaznovanja. V drugem delu (brezdomstvo) sem z nekaj definicijami opredelila brezdomstvo, navedla razloge za nastanek brezdomstva, omenila pravice do stanovanja in zdravja brezdomnih oseb ter se dotaknila tudi socialne izključenosti brezdomnih oseb.

Empirični del zajema analizo rezultatov intervjujev z enajstimi strokovnimi delavci različnih vladnih in nevladnih organizacij ter s sedmimi uporabniki – (nekdanjimi) brezdomnimi osebami z izkušnjo zaporne kazni. Pri strokovnih delavcih sem iskala odgovore na vprašanja o načinu dela strokovnih delavcev z brezdomnimi uporabniki med prestajanjem zaporne kazni in po odpustu iz zapora, o možnostih ponujanja pomoči in odnosu do uporabnikov; pri uporabnikih pa o njihovih željah, potrebah, kaj jim je trenutno nudeno in kakšen je odnos strokovnih delavcev do njih.

V razpravi sem na podlagi dobljenih rezultatov odgovorila na naslednja raziskovalna vprašanja: kakšne so oblike pomoči strokovnih delavcev pri delu z brezdomnimi osebami med prestajanjem zaporne kazni in po prestani kazni ter potrebe brezdomnih oseb z izkušnjo zaporne kazni (osebna pomoč, socialna mreža, zdravstvene storitve, zaposlitev in izobrazba, iskanje domovanja, zdravljenje od odvisnosti), kakšen je sistem postpenale v Sloveniji, kakšni so aktualni načini bivanja in preživljanja intervjuvanih oseb, kakšni so načini dela strokovnih delavcev z brezdomnimi osebami med in po prestani zaporni kazni, kakšna je razlika v številu obravnavanih brezdomnih oseb z izkušnjo kazni zapora med vladnimi in nevladnimi organizacijami ter kakšni so predlogi strokovnih delavcev v zvezi s problematiko brezdomstva med zaporniki in pričakovanja brezdomnih oseb z izkušnjo kazni zapora od strokovnih delavcev.

Ugotovila sem, da je sistem postpenale v Sloveniji neučinkovit in da država ne nudi dovolj pozornosti in sredstev problematiki brezdomstva med zaporniki. Uporabniki so zelo nezadovoljni z delom vladnih organizacij, največ pomoči in podpore pa jim nudijo predvsem nevladne organizacije. Večina uporabnikov je pomoč strokovnih delavcev dobila po prihodu iz zavoda za prestajanje kazni zapor. Delo (predvsem vladnih) organizacij je odvisno od angažiranosti posameznega socialnega delavca. Uporabniki bi največ pomoči potrebovali pri iskanju in urejanju nastanitve, pri čemer jim v obliki konkretne pomoči največ pomagajo nevladne organizacije – z dodelitvijo sobe (resettlement program) in možnostjo bivanja v skupnostni obliki nastanitve. Socialna mreža vsakega posameznika je porušena ob nastopu zaporne kazni. Brezdomne osebe po prestani kazni zapor pogosto doživljajo občutja »vdanosti v usodo« in menijo, da zaposlitve ne bodo našle, hkrati pa od strokovnih delavcev razen splošnih informacij o postopkih zaposlitve in možnosti iskanja po internetu ne dobijo bolj individualne pomoči pri iskanju zaposlitve. Zato si večina delo išče sama, kljub temu pa se večina intervjuvanih uporabnikov danes preživlja z denarno socialno pomočjo in beračenjem.

Predlogi uporabnikov so naslednji: več možnosti opravljanja javnih del; pomoč strokovnih delavcev tudi ob vstopu v zapor v smislu psihične podpore ob menjavi okolja in travmatski izkušnji; mediator ob izpustu iz več let trajajoče zaporne kazni, ki te vodi po vsakdanjih opravkih (trgovina), ti razloži vsem drugim najobičajnejše stvari (kako se odprejo vrata na vlaku), razkaže novo podobo mesta; enoletna možnost koriščenja prehodnega doma, s sobo in tušem, po izpustu iz zapor; da lahko med zaporno kaznijo skrbijo za svojo lastnino, ohranjajo socialne stike z vsemi in si med prestajanjem zaporne kazni začnejo urejati življenje po odpustu iz zapor.

In še nekaj mojih predlogov. Država si ne sme več zatiskati oči pred realnostjo, zavedati se mora svoje odgovornosti pri reševanju te problematike ter ji poleg pozornosti nameniti tudi finančna sredstva. Strokovni delavci vladnih organizacij morajo delati z enako vnemo in učinkovitostjo kot strokovni delavci nevladnih organizacij, predvsem pa morajo biti enako dostopni, bolj odprti za želje in predloge. Zavodom za prestajanje kazni zapor predlagam zaposlitev strokovnih delavcev, ki bi z obsojenimi osebami načrtovali njihovo življenje po prihodu iz zapor. Vsi strokovni delavci tako vladnih kot tudi nevladnih organizacij morajo biti pri svojem delu strokovni in hkrati srčni, predvsem pa antidiskriminatorni. Strokovnim delavcem predlagam, da poskušajo uporabnikom čim konkretnije pomagati pri iskanju

zaposlitve. Zdravljenje odvisnosti od prepovedanih substanc mora biti izključno želja vsakega posameznika, ne pa želja strokovnega delavca.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **NIKA DROBEŽ**, vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu **2006/2007** kot redna študentka izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom **Potrebe ljudi, ki so po prestajanju kazni zapora brez stanovanja – oblike služb in možnosti storitev** napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice **as. dr. Vere Grebenc**.

Datum:

Podpis: